

Kvinder på Herrens mark

Essays om kvinder og menighed

HOVEDLAND

Kvinder på Herrens mark
© Forfatterne og Forlaget Hovedland
Omslag og tilrettelæggelse: Finn Brohus
Sat med Warnock
Trykt hos EJ Graphic, Beder

ISBN: 978-87-7070-018-4

Udgivet med støtte fra
KONVENT FOR KIRKE OG THEOLOGI

Forlaget Hovedland
www.hovedland.dk
mail@hovedland.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	5
1. Hvorfor rejse spørgsmålet igen? · <i>Flemming Baatz Kristensen</i>	9
2. Teolog, men ikke præst.	21
En overraskende kvindefrigørelse · <i>Anne Illeborg Riis</i>	22
En uddøende race? · <i>Anette Ingemansen</i>	28
En omvendt historie · <i>Ulla Hindbeck</i>	32
Jeg er en ejendommelighed · <i>Soili Kaarina Haverinen</i>	41
3. Hurra for den lille forskel	47
Kvinder i Bibelen · <i>Hanne Frøkjær-Jensen</i>	48
Misbrug af Bibelen · <i>Inge Munk Møller</i>	56
Kvinde – kend dit værd · <i>Vibeke Sode Hjorth</i>	61
4. Modstanden – historisk set · <i>Kurt Ettrup Larsen</i>	65
5. Hvad har kirken sagt?	79
Embeder og tjenester i oldkirken · <i>Maiken Eriksen</i>	80
Mener Luther noget om sagen? · <i>Hans-Ole Bækgaard</i>	84
6. Hvad siger to verdenskirker i dag?	95
Kvindelig præstetjeneste	
– set med katolske øjne · <i>Kirsten Kjærulff</i>	96
Den Ortodokse Kirke og kvindeordination · <i>Monica Papazu</i>	105
7. Hvad siger Bibelen?	119
To særlige tekster · <i>Hans-Ole Bækgaard</i>	120
„Manden er kvindens hoved“ · <i>Gunnar Johnstad</i>	143

8. To forskellige konsekvenser af bibellæsningen	157
Det drejer sig om embedet · <i>Asger Chr. Højlund</i>	158
Ligeværd – forskellig funktion · <i>Børge Haahr Andersen</i>	162
9. Nej – og ja! · <i>Hans-Ole Bækgaard</i>	167
10. Centrum med periferi	
– evangeliet i tid og rum · <i>Henrik Højlund</i>	173
11. En ændret præsterolle? · <i>Henrik Nymann Eriksen</i>.	183
12. Praksis i et landskab med kvindelige præster/biskopper	199
Overbevisning har konsekvenser · <i>Beate Højlund</i>	200
Min sognepræst er kvinde · <i>Ingelise Holm</i>	204
Præst i en kirke med kvindelige præster · <i>Frede Møller</i>	207
Ordinationsproblematikken · <i>Flemming Baatz Kristensen</i>	210
Arbejdet for en ordinationsordning · <i>Hartvig Wagner</i>	219
13. Tyve hurtige – svar på tiltale · <i>Gunnar Johnstad</i>	223
14. Epilog · <i>Anette Ingemansen</i>	241
Appendiks: Debatten igen igen	245
Litteraturliste	256
Forfattere	266

Forord

„Kvinder på Herrens mark“ – det store H signalerer, hvor vi skal hen med titlen. Vi skal hen på Herrens mark, Guds vingård, kort sagt: kirken. Kvinder og kirken, kvinder i kirkens tjeneste, kvindelige præster i kirken. Det handler om det problem, Den Danske Folkekirke blev påført for rundt regnet 60 år siden, da politikerne pålagde folkekirken at godtage kvindelige præster.

Lad det være sagt med det samme: Der er ingen af bogens forfattere, der er imod kvindelige præster. Det er *ordningen* med kvindelige præster i Den Danske Folkekirke, vi er imod.

Forskellen lyder måske ens. Det er den ikke. Tværtimod, forskellen er væsentlig. Kristeligt talt kan man kun bestræbe sig på at være *for* mennesker. Også når man argumenterer imod deres holdninger og handlinger. Når man gør det, forsøger man nemlig at overbevise dem om en sandhed, der tjener dem bedre end den, de nu lever på. Så skulle det gå en og anden kvindelig læser med titlen præst på sit visitkort, som det er gået en af bogens forfattere, Ulla Hindbeck, så er det fordi, bogens grundlæggende anliggende er for også kvindelige præster. Efter otte år som svensk præst blev Ulla Hindbeck overbevist om, at hun skulle stoppe som præst.

Bogen er altså skrevet ud fra den grundholdning, at kvinder ikke skal være præster. Vi kunne også have valgt en form for debatbog med synspunkterne for og imod kvindepræst-ordningen. Men vi har set et behov for at vende stenene på ny – stenene under alt det, der ligger til grund for et nej til, at kvinder kan være præster. Dels for at forstå vores eget nej bedre, dels for at vise alle af anden opfattelse, at dette nej er velbegrunderet og har fuld hjemstedsret i folkekirken.

Men dermed er bogen selvfølgelig alligevel en debatbog i den forstand, at den står til modsigelse i det øjeblik, den gives fri. Bogens hensigt er ikke kun at gå egne argumenter efter i sømmene. Bogens

hensigt er også at rejse en fornyet debat om temaet i hele den folkekirkelige bredde. Der kan være adskillige andre, som kunne have nytte af at gå egne argumenter efter i sømmene.

Bogen præsenterer ikke en helt igennem sammenhængende og konsistent argumentation imod ordningen med kvindelige præster. Således redegør eksempelvis Monica Papazu for den akademiske diskussion om temaet, der finder sted i Den Ortodokse Kirke, hvor i øvrigt langt den overvejende del af de troende bakker op om kirkens officielle nej. I den modsatte ende finder vi for eksempel Børge Haahr Andersen, som argumenterer for et nej ikke alene til kvinder i præstestilling, men også i parallelle kirkelige stillinger og funktioner.

Synspunkterne i de forskellige bidrag er dermed forfatterens egne. At røsterne i bogen er mange betyder, at der vil være gentagelser. Det er så også omkring gentagelserne et sted, at læseren vil finde de afgørende pointer for den holdning, der ligger til grund for bogen.

Røsternes mangfoldighed kommer også til udtryk i det delvis internordiske ved bogen. Naturligvis er de fleste af bogens forfattere fra Danmark, men da problemstillingen er meget ens i de andre nordiske lande, er der bidrag fra både Norge, Sverige og Finland.

Mangfoldigheden ligger også i en vis form for økumenisk farve. Vi har ønsket at lade repræsentanter komme til orde fra de to største kirker i verden, som ikke har kvindelige præster.

Mangfoldigheden ligger endvidere i, at bidragene spænder fra det fagligt tunge til de personlige historier med let pen. Ingen behøver at læse alt for at få udbytte. Bogen kan læses forfra, bagfra, fra midten. Der er naturligvis en linje i bidragene, men læseren opfordres hermed til gladelig at følge sin egen læsenæse. Og skulle læseren få fært af noget, der giver lyst til videre studier, henviser vi til litteraturlisten bagest i bogen.

Læseren er også velkommen til at tage kontakt til de redaktionsmedlemmer, som under forfatterfortegnelsen er anført med email-adresse (navne markeret med *).

Tak til alle artikelforfattere, til oversættere og korrekturlæsere, til mennesker på sidelinjen med gode råd og vink, til Konvent for Kirke

og Theologi for økonomisk støtte og til Forlaget Hovedland for vilje til at udgive bogen og for godt samarbejde.

I Påsketiden 2007.

Redaktionen: Hans-Ole Bækgaard
Henrik Højlund
Flemming Baatz Kristensen
Inge Munk Møller
Anne Illeborg Riis

Kap. 1

Hvorfor rejse spørgsmålet igen?

Hvorfor rejse spørgsmålet igen?

Af Flemming Baatz Kristensen

Kvinder på Herrens mark. En bog om kvinden og tjenesten. En bog, der igen rejser spørgsmålet om kvindelige præster. Men hvorfor dog, siden *ordningen med kvindelige præster har sejret?*

I en tid, hvor mænd og kvinder langt om længe er blevet ligestillet – eller næsten – halter det fortsat på lønområdet. Der er stadig kun ganske få kvindelige topchefer i erhvervslivet. Stadigvæk er der flest kvinder, som tager forældreorlov, selv om flere og flere mænd gør det. Forleden blev jeg vred over at høre, at unge kvinder på 20 år har vanskeligt ved at få et job, fordi de jo kunne blive gravide. Er vi ikke nået længere, når det kommer til stykket? Til stadighed må der kæmpes for kvinders værdighed og frihed.

Bortset fra disse vigtige undtagelser er mænds og kvinders ligestilling blevet kæmpet igennem. I det lys står ordningen med kvindelige præster i folkekirken som et markant udtryk for det totale ligestillingssejrr.

Ordningen har sejret

Det er omkring 60 år siden, at kvinder fik adgang til præsteembeder i folkekirken. Mange dygtige kvinder er siden blev præster. De evner på deres måde at levendegøre kirkens budskab. I skrivende stund har folkekirken tre kvindelige biskopper (inkl. Grønland), og uden tvivl vil flere være på vej.

Kvindelige præster er blevet ligeså selvfølgelig som slaveriets oplysning, som kvinders valgret eller som kvinder på arbejdsmarkedet. Der var i slutningen af 1940'erne brug for, at kvinder fik ligeberettigelse, og det var godt, den kom. Mænds og kvinders ligestilling er en vigtig side af Bibelen.

Ordningen med kvindelige præster har i den grad sejret. I dag er der flere kvindelige præster end mandlige, hvorimod der var ret få i de første årtier efter ordningens indførelse i 1948. På de teologiske fakulteter er antallet af kvindelige studerende således også markant større end antallet af mandlige. 1. oktober 2006 var således 66,5 % af de studerende ved det teologiske fakultet i Århus kvinder.

Ordningen er slået an. Normalt bliver kvindelige præster godt modtaget. Ja, mange menighedsråd foretrækker ligefrem kvindelige præster. Ofte ser man, at når en mandlig præst går af, vælges en kvindelig. Det sker ikke så sjældent, at har den mandlige præst været modstander af kvindelige præster, så vælger menighedsrådet en kvindelig efterfølger. Mange kvindelige præster er naturligvis (mindst) ligeså dygtige som de mandlige. Når der i dag spørges meget efter mennesket bag præsten, har kvinder meget at byde ind med – ikke mindst når det gælder at være omsorgsfuld og trøstende frem for forkyndende og belærende, mere følsom end intellektuel.

Modstanden bliver mindre

Man mærker efterhånden i de kredse, der traditionelt har været imod ordningen, at modstanden bliver mindre og mindre, og der undervises sjældent i emnet. Modstanden kan stadigvæk være til stede principielt og teoretisk, og man går ikke direkte efter at få en kvindelig præst. Andre er nok imod ordningen, men de erkender, at det er bedst at indrette sig med den, fordi udviklingen nu engang er blevet sådan, og den kan vi ikke gøre noget ved. Det er nok heller ikke så vigtigt, tænker man, for Kristus forkyndes dog (Fil 1,18). Atter andre har taget skridtet og opgivet modstanden for at overgå til et positivt syn på ordningen. Man begynder at forsvare og begrunde ordningen positivt, og som noget forholdsvis nyt begrundes man også synet bibelsk. Det gælder særligt inden for en bevægelse i vækst, nemlig den karismatiske Oasebevægelse.

Ordningen er fuldt ud gennemført, og der er intet, der tyder på, at den ophæves. Tværtimod er det blevet politisk ukorrekt at være modstander. Går man ikke ind for kvindelige præster, anses man for at være mærkelig, forstokket, kvindefjendsk, mandschauvinist og helt ude af

trit med den moderne virkelighed. Man er en person med manglende empati og realitetssans. Ethvert fornuftigt menneske vil sige: Drop den modstand og erkend, at I har tabt, og få så det bedste ud af det. Ellers bliver I bare en subkultur for folk med mærkelige meninger, som er blevet kørt ud på et sidespor og helt uden indflydelse.

Det ville være enklest at sige ja. Men når noget er blevet helt igenem selvfølgeligt og politisk korrekt, kan det være på høje tid at kigge nøjere på det. Hvordan ser det ud med selvfølgheden? Er den et så ubetinget gode, som det hævdes?

Ridser i lakken

Nu kan man aldrig forlange, at en sådan ordning er fejlfri og kun vel-fungerende. Og det er den så heller ikke. Det må indrømmes, at man kan finde en del kvindelige præster, som menighederne ikke ser meget til, og som de oplever fraværende. Det kan bl.a. ske, når de flere gange er på barselsorlov. Her er en bagside ved forekomsten af de mange kvindelige præster. Skilsmisseprocenten er højere blandt kvindelige præster end blandt mandlige. Der findes stadig folk, også uden for den kirkeaktive kreds, som spørger efter en mandlig præst. Man møder også den reaktion blandt folk, der intet har imod kvindelige præster, at der nu er for mange kvindelige præster. Børn i børnehaver, på skoler og i fritidsordninger møder igen og igen kvinder, og når de så kommer i kirke til minikonfirmationsforberedelse og konfirmationsforberedelse, møder de igen kvinder. Det mandlige modspil og supplement mangler i udtalt grad. Det savnes og efterspørges.

Kvindelige præster synes sjældnere at være søgt for deres forkyn-delses skyld. De præster, der samler de fleste kirkegængere, er næsten udelukkende mænd, og nogle af de mest søgte prædikanter i folkekirken er kendte modstandere af kvindelige præster. I 1990 viste en un-dersøgelse, at ca. 1/7 af mandlige præster i folkekirken var teologisk imod kvindelige præster. Denne observation er ret interessant. Det var åbenbart stadig en relativt udbredt opfattelse, at præstejobbets egentlige indhold ikke skulle varetages af kvinder. Opfattelsen høres sjældnere i dag; den er politisk ukorrekt. Man har lært at leve med det og gider ikke have vrøvl på grund af det.

Ser vi på kristenheden ud over jorden, er det syn, der har sejret i Danmark, et mindretalssyn. De største kirker i verden, den katolske og den ortodokse, går principielt og reelt ikke ind for kvindelige præster. Den anglikanske kirke er meget splittet på spørgsmålet. De mange re-formerte kirker af forskellig type (pinsekirke, baptistkirke, metodistkirke o.a.) er for de fleste vedkommende positivt indstillet over for kvindelige præster og bruger dem, men interessant nok sjældent som ledende pastor i en menighed.

Ganske mange flittige bibellæsere blandt kirkegængerne i Danmark har svært ved at se, at man på basis af Bibelen kan gå ind for kvindelige præster. De gør sjældent noget stort nummer ud af deres observation, men de undrer sig. Nogle af dem opsøger derfor ikke en gudstjeneste, hvor en kvindelig præst leder den. I nogle tilfælde ser man også, at unge decideret afviser at deltage i en sådan gudstjeneste og ikke ønsker at blive betjent af en kvindelig præst. Man kan også opleve, at perso-ner, som ikke er vant til at være modstander af ordningen, ofte bliver det, når de bliver flittige bibellæsere. De skifter sjældent med det, men det hører med til deres syn, fordi det ikke stemmer med Bibelen.

De bevægelser i folkekirken, som ikke går ind for ordningen, bru-ger i praksis ikke kvindelige præster. En af de store bevægelser inden-for folkekirken, Indre Mission, var nødt til at overlade afgørelsen til de lokale samfundsråd. Alligevel er det i dag ret sjældent, at man bruger kvindelige præster til de indremissionske møder. Indre Missions offi-cielle syn betyder i praksis, at man aldrig bruger kvindelige præster til store fællesmøder, der er arrangeret af hovedbestyrelsen. I de andre organisationer og bevægelser gør man det heller ikke, og det er folk fra disse sammenhænge, som er leveringsdygtige i de fleste kirkegæn-gere i Den Danske Folkekirke. I Sverige, hvor det er blevet så godt som umuligt for en mandlig kandidat, der ikke går ind for ordningen, over-hovedet at blive præst i Den Svenske Kirke, bruger den karismatiske Oasebevægelse trods dette ikke kvindelige præster.

At anfægte en etableret ordning

Ordningen med kvindelige præster blev ikke drevet igennem på basis af studier i de bibelske skrifter og kirkens lære, men ud fra et ligetil-

lingssynspunkt. For en kristen kirke må det siges at være betænkeligt. Der fremlægges sjældent nogen teologisk argumentation *for* ordningen, og dermed ser man hen over grundlæggende bibelske mønstre og nuancer. I nyere tid er det oftere sket blandt folk, som tidligere har været imod kvindelige præster eller kommer fra sammenhænge, hvor modstanden er intakt, men det har oftest ikke overbevist modstandere af ordningen.

Vi er en del kvinder og mænd, som ganske vist erkender, at ordningen med kvindelige præster har sejret, og at den ser ud til at ville sejre endnu mere. Vi mener dog af et oprigtigt hjerte, at alt ikke er sagt med det. At der er mere at sige skyldes ikke kun nogen ridser i lakken, men langt mere dybtliggende og vigtige forhold. Der er mange spørgsmål at stille, aha-oplevelser venter, og nye erkendelser er på vej. Der er fejl-læsninger og forestillinger, som trænger til at blive udfordret og afvist, og nye helheder og sammenhænge trænger til at blive tydeliggjort, for at livet kan blive rigere og skønnere, mere farverigt og mangfoldigt, som det altid bliver, når vi lever efter Guds gode vilje med dens nuancer og dele i helheden.

Det er et sundheds- og livstegn, når nogen sætter spørgsmålstegn ved noget, der er blevet selvfølgelig og anerkendt af langt de fleste. Der skal være nogen, der sætter spørgsmålstegn ved det politisk korrekte, ellers stivner det og sejrer sig ihjel. Hver tid har sine yndlings-sandheder, som man aldrig mere vil stille til debat. Modsat findes der oversete sandheder, som trenden overser, men som nogen altid skal blive ved med holde frem.

Selvom man kan synes, at det er en umulig kamp, har vi af Kaj Munk lært: „*Aldrig, aldrig, aldrig spørge, om det nytter.*“ Derimod skal man altid gå efter det, man tror, er sandt. Det, som er sandt, er nemlig også altid godt og vil os aldrig noget ondt. Niels Hausgaards ord er også her værd at erindre sig: „*Er de fleste de bedste eller bare de fleste?*“

Vi har fået understreget mænds og kvinders fuldstændige ligestilling. Indførelsen af kvindelige præster har vitterligt haft en række positive konsekvenser. F.eks. er der blevet ryddet op i en del misforståelser, stillet skarpt på mandchauvinismen, et forældet kønsrollemønster, og der er blevet insisteret på mænds og kvinders ligestilling.

Fokus på forskellen

Men nu hvor ligestillingen er markeret og udvikler sig mere og mere og er så godt som gennemført fuldt ud, i al fald på papiret, er tiden inde til igen at se på *forskellen* mellem mand og kvinde. Vi er jo ikke ens, selvom vi betyder lige meget. Netop ved at hævde ligestillingen giver det os en åbenhed over for forskelle kønnene imellem. Vi trænger til at se positivt på forskellene og lade dem spille livfuldt ind. Det får vi et rigere liv af. Mænd og kvinder er jo netop i deres forskellighed til for at supplere og komplementære hinanden. Tænk, hvis vi kunne genop-dage og videreudvikle den (lille) gode forskel.

I denne erkendelse spores nu også en ny spørgen efter manden. Manden er blevet væk. Eller har ladet sig feminisere. Vi har brug for at få ham tilbage. Netop i en kvindepræget kirke efterspørges nu mand-ligheden. Også kvinder i menighederne efterspørger flere mandlige præster i en kirke, som de føler, er blevet *for* kvindepræget. Kirken emer af omsorg og følelser, men har underskud af forkyndelse og lære.

Periferisk eller forbindelseslinjer til centrum?

Ved første øjekast ser spørgsmålet om kvinders præstetjeneste ud til at være en enkelt detalje uden større betydning. Det hører i den grad til periferien i den kristne tro og har ikke noget med centrum at gøre. Det er blot en praktisk ordning uden nogen forbindelse til centrum i den kristne tro. Den har intet med evangeliet at gøre, og derfor kan vi indrette os her, som vi vil.

Men ser man nøjere efter, viser det sig, at denne detalje har tydelige forbindelseslinjer *helt ind i nerven af den kristne tro*. Det hænger sammen med, at den kristne tro er en åndelig organisme, og piller du ved blot en enkelt del af denne organisme, får det indflydelse på hele organismen.

Der går således en tydelig forbindelse fra spørgsmålet om kvindelige præster *ind i selve Guds væsen*. Her ånder alt af kærlighed. Faderen elsker Sønnen, Sønnen modtager denne kærlighed og giver sig i kærlighed ind under Faderen. Han underordner sig Faderen, sådan som Ånden underordner sig Faderen og Sønnen. På denne måde lever den fuldkomne kærlighed i Guds væsen, og i denne kærlighed er menne-

sket skabt som mand og kvinde for at afspejle netop denne kærlighed. Derfor elsker manden ubetinget kvinden, og kvinden tager imod denne kærlighed og giver sig ind under manden i fri og glad kærlighed. Denne tilstand gælder også i fremtiden, når Sønnen skal underordne sig Faderen (1 Kor 15,28). Dette forhold er der intet mindreværdigt i, når det sker i kærlighed. Ud af denne kærligheds omsorg og underordning i Treenighedens liv skaber Ånden en tilsvarende struktur mellem mennesker i den kristne menighed og mellem manden og kvinden i det kristne ægteskab, som vi kaldes til at leve i (Ef 5,18-32).

Vi kommer ikke udenom, at spørgsmålet er relateret til *skabelsen*. Relationen mand-kvinde hører til basis og *det grundlæggende design for menneskelivet*. Mennesket er mænd og kvinder i deres enhed og forskellighed. Netop i deres forskellighed, modsætning og anderledeshed er de til for at spille ind på fællesskabet mellem mænd og kvinder. Når mænd og kvinder er forskellige, skal de også behandles forskelligt.

Der er også inkarnation i spørgsmålet. Da Gud blev menneske, blev Kristus mand. Han var brudgommen, der ville vinde sig sin brud. Han er hankøn, menigheden er hunkøn. Når han valgte ledere til sin menighed, altså apostlene, valgte han udelukkende mænd. Hvorfor gjorde han sådan i et fællesskab, hvor der var mange kvinder, og i en menighed, hvor kvinder spillede en større rolle, end hvad der var almindeligt i samtiden? Tag f.eks. Maria Magdalenes betydning, hans mors og det væld af kvinder og kvindelige disciple, der virkede i de nytestamentlige menigheder. Og alligevel valgte han kun mandlige apostle.

Da apostlene skulle vælge en afløser for Judas Iskariot, var et af kriterierne, de skulle gå efter, at det skulle være en mand (ApG 1,21). Når Paulus vejleder Titus og Timotheus til, hvordan de skal indsætte ældste, skal det være en mand (Tit 1,5-6; 1 Tim 3,2). Apostlene fulgte altså op på det og indsatte kun mænd til at være menighedens hyrder og præster.

Bag denne praksis lå uden tvivl noget principielt, dels i form af Jesu forbillede, dels at det var Herrens bud (1 Kor 14,37). Efter Guds vejledning skulle en kvinde ikke være lærer i menigheden (1 Tim 2,12). Alt dette til trods for, at kvinderne fyldte meget i kredsen omkring Jesus og siden også i menighederne, hvor kvinder var menighedstjenere (1 Tim 3,8-13) og kunne profetere og bede ved gudstjenesterne (1 Kor 14).

Der er åbenbart noget her, netop manden skal, og kvinden *ikke* skal. Der er noget, som Kristus har pålagt mændene i sin kirke, og som han ikke har pålagt kvinderne i menigheden. Vi har at gøre med noget grundlæggende, at præsten – så at sige – skal repræsentere Kristus ved gudstjenesten og derfor være mand, eftersom Kristus er mand og brudgom. Præsten skal være Kristi røst i menigheden i hele sin tjeneste og videreføre Kristi hyrdetjeneste.

Bibelen skal tolkes og forstås, som den selv vil. I kirken skal vi altid søge det, de bibelske forfattere vil sige og har på hjerte, og det skal alt sammen ses i lyset af Kristus. I en luthersk kirke kræver vi ikke, at alt skal være i overensstemmelse med Bibelen i matematisk, firkantet forstand, men vi siger, at det, vi lærer og lever ud i kirken, ikke må have Bibelens ord *imod* sig. Og nu siger Kristus og hans apostle, at kvinder ikke skal udøve en hyrdes tjeneste for en menighed (1 Kor 14,37; 1 Tim 2,12), og de praktiserede, hvad de sagde.

Der er endvidere *menighed* i spørgsmålet. Menighedens gudstjeneste og liv skal afspejle Kristi forhold til sin menighed og omvendt. Derfor skal mænds og kvinders indbyrdes ligeværd og forskelle afspejle sig i kirkens liv. Mangfoldigheden af tjenester og nådegaver i funktion bør være i en livfuld leg. Den, der taler Guds ord i menigheden om Kristus og har ansvar for læren, skal være en mand. Den gudstjenestelige symbolik med præsten som hyrde, som står dér i Kristi sted, er ødelagt og helt utydelig, når en kvinde gøres til hyrde og husfar ved måltidet. Hun kan aldrig blive det, netop fordi hun er kvinde og ikke mand og ikke er bestemt til denne opgave.

Sådan hænger denne såkaldte detalje i periferien af den kristne tro sammen med centrum i samme tro: Guds billedet, skabelsen, Kristi komme, kirkens væsen og virke. Det afgørende er nemlig, at selve basen ikke kommer sandt til udtryk i en ordning med kvindelige præster. Den er ikke efter Guds vilje og visdom. Tværtimod har vi fået lavet en ordning, som er i strid med grundlæggende sider af den kristne tro. Vi handler ikke efter apostolisk skik og praksis, når kvinder indvies til præster og biskopper, selvom det påstås!

Mange kvindelige præster har hver for sig gjort et dygtigt stykke arbejde, og vi oplever at modtage meget godt igennem dem, men alli-

gevel er selve ordningen i strid med Guds vilje. Det medfører en række ulykkelige skævheder, som ikke bærer den velsignelse med sig, Gud vil give os.

At lyde og at ære Gud

Når Kristus ved sit eksempel og ved sin befaling har forpligtet sin kirke på den ordning, at menighedens hyrder skal være mænd, så tror vi også, at vi skal *lyde* denne befaling. Det skylder vi ham. For vi skal adlyde Gud mere end mennesker (ApG 5,29). Det er ikke vores sag at vælge og vrage i det, Gud har åbenbaret for os. Der er vores sag at tage imod hele pakken. Vi er genstand for hans kærlighed. Derfor udfordres vi til at respondere på denne kærlighed ved at elske ham tilbage – og hertil hører det at adlyde hans befaling. „*Elsker I mig, så hold mine bud.*“ (Joh 14,15). Det må vi også gøre, når han pålægger os at bruge mænd til præster og biskopper.

Vi er til for Guds æres skyld. Vi vil lyde hans befaling i alle ting – bare for at *ære* ham. Derfor siger vi ja til ægteskabet og nej til det papiroløse. Derfor siger vi ja til, at ægteskab er mellem mand og kvinde og ikke mellem mand og mand eller kvinde og kvinde. Derfor siger vi ja at beskytte livet og ikke tage livet af det værgeløse. Derfor siger vi ja til præstetjenesten for mænd og ikke for kvinder. Det hele hænger sammen som en åndelige organisme, og den skal vi ikke „skære i“. Hvad Gud har sammenføjet, må et menneske ikke adskille.

Kirken skal – og vil altid – være et spejl af samfundet i den forstand, at kirken rummer mennesker af kød og blod på godt og ondt. Kirken er en kirke fyldt med syndere. Men kirken skal ikke være spejl af samfundet i den forstand, at den i sin lære, forkyndelse og måde at fremtræde på skal afspejle, hvad samfundet og folk flest mener og tror. Nej, den skal udtrykke, hvad Gud har talt og sagt til os. På den måde skal kirken være salt og lys i verden. Den skal være Guds redskab og bringe verden, hvad den ikke selv har. Den skal være det salt fra Gud, som vi har brug for til at modvirke forrådnelsen, skabe tørst og længsel. Den skal være det lys, der varmer, renses og viser vej. Kirken skal ikke være bange for at være anderledes.

En udfordring til at gå en ny vej

Vi tror, at der ligger en god og frugtbar vej foran os. En opgave, som handler om at give Guds åndelige organisme skikkelse og indrette vore liv efter hans gode vilje. Det er en spændende og god opgave, som vi tror, der ligger så meget godt liv i. For opgaven i fremtiden, med begyndelse i fortiden, bliver altså på ny at give den rette skikkelse til Guds kirkes organiske liv. Et levende fællesskab med plads til nådegavernes mangfoldige liv og et væld af tjenester befolket af kvinder og mænd på rette vis.

Det skal ske med respekt for den synlige ordning, Kristus har givet sin kirke: at hyrden og husfaderen ved gudstjenesten er en mand. Han repræsenterer Kristus på skabelsens og frelsens plan og viderefører hans tjeneste over for menigheden: at forkynde Guds ord og under vise menigheden samlet til gudstjeneste, have ansvaret for at give den kristne tro videre og forvalte dåb og nadver. Som en synlig ordning skal den udtrykke en tydelig og klar symbolik i overensstemmelse med, hvad Kristus vil med sin kirke. Med en sådan ordning kan ligeværd og forskellighed hos kvinder og mænd få lov til at blomstre og leves ud.

Vi tror, at vi har overset en masse skønne rigdomme her, som vi gennem denne bog gerne vil have løftet frem. Vi skal vinde mod til at vove at være dem, vi er i Kristus, og vove at være anderledes. I kærlighed, tjeneste og hengivenhed skal det gode liv, som Gud maler os for øje i sit Ord, udfoldes. Lad os begynde at leve sådan, at det kan ske dér, hvor vi er sat med et ansvar, så vi arbejder på og giver plads til, at den kristne menighed udvikler sig organisk ud fra Åndens liv, sådan som Kristus ønsker, at det skal pulsere i hans organisme på jorden.

Sporene skræmmer heller ikke. I kirker, hvor man alene har mandlige præster, kan et sådant liv leves på bedste vis, når alle erkender, at vi er lige, men ikke ens, og at det gælder om, at vi hver især finder ind i den opgave og rolle, som Skaberen har tildelt os. Vi trænger til en kirke præget af mænd og kvinder. Vi trænger til menigheder, hvor det vrimler med kvinder og mænd, og hvor der er mange tjenester og nådegaver i virksomhed. Hvor ingen føler sig undertrykt, og hvor kvinderne ikke behøver at ligne mænd, men er sig selv og virker med deres særpræg og efter Guds vilje.

At tænke præstetjeneste på en ny måde

Jeg har altid tænkt, at når vi siger nej til kvindelige præster, siger vi nej til mere, end Det Nye Testamente siger nej til. Vi har alt for længe lidt alt for meget under, at der kun var ét embede, som alt skulle proppes ind i. Vi trænger til at tænke i flere tjenester og embeder – og tænke flerstrengt. Jeg er overbevist om, at der er flere ting, præster gør i dag, som andre end præsten fint kunne gøre. Hvem siger f.eks., at det kun er præsten, der skal vie og begrave og undervise konfirmander og stå for al sjælesorgen i menigheden?

Vi har brug for at stille skarpt på præstetjenesten. Hvad er præstens særlige opgave, som kun han skal tage vare på? Og hvad kan meget gerne udføres i et team af både kvindelige og mandlige medarbejdere? Med et sådant syn på præstetjenesten vil der kunne frigøres en masse tjenester i menigheden, hvor begge køn kan virke sammen. Vi skal frem til at tænke og leve meget mere mangfoldigt, end vi gør nu – og har gjort før.

Kap. 2

Teolog, men ikke præst

En overraskende kvindefrigørelse

Af Anne Illeborg Riis

Da jeg begyndte at læse teologi, havde jeg ingen færdig ide om, hvad det skulle ende med, men præst havde jeg aldrig haft lyst til at blive. Jeg kom ikke fra en baggrund, hvor kvindelige præster var et debateme. Efterhånden fandt jeg ud af, at mange af dem, der ligesom jeg selv ønskede at være tro mod Bibelen som Guds ord, sagde nej til kvindelige præster. Det forstod jeg ikke, for når både mænd og kvinder var lige for Gud, hvordan kunne der så være en kønsbestemt tjeneste i kirken? Betød det, at kvinder ikke var ligeså meget værd som mænd? Det var nu ikke, hvad nejsigerne gav udtryk for. Faktisk tværtimod. Men tanken om dette nej blev en „sten i skoen“, som jeg ikke rigtigt kunne forlige mig med.

Derfor besluttede jeg at undersøge nøjere, hvad Bibelen sagde om emnet, og om det var helt sikkert, at den ikke åbnede mulighed for et ja.

Argumenterne

Så jeg læste en masse forskelligt om det, både fra ja- og nej-siden, og fandt ud af, at der også var nogle, der ønskede at være bibeltro og sagde ja til kvindelige præster. Ifølge dem var der tale om en særlig situation, når Paulus f.eks. i 1 Tim 2,12-15 forbød en kvinde at optræde som lærer: Menighedens kvinder var særligt påvirkede af en gnostisk vranglære om, at Eva var Adams ophav og derfor havde myndighed over ham (ordet for „bestemme over“ i 2,12 er på græsk i familie med ordet for „ophav“). På denne baggrund måtte de ikke undervise eller tilrane sig myndighed over manden – fordi Eva blev skabt ud af Adam, ikke omvendt.

Denne forståelse fandt jeg sandsynlig – også i lyset af, at der i Bibelen fandtes profetinder som Debora (Dom 4-5), Hulda (2 Kong 22,14-

20) og Anna (Luk 2,36-38), som talte Guds ord, også med myndighed, og til mænd. Så Paulus' nej måtte for mig at se være situationsbestemt.

Desuden så det slet ikke ud til, at nejsigerne tog højde for disse argumenter end ikke for at modsige dem. Og så længe det var tilfældet, fandt jeg ikke deres argumentation overbevisende. På den måde konkluderede jeg, at ordningen med kvindelige præster ikke var ubibelsk.

Jeg havde også megen glæde af at læse om Jesu syn på kvinder, som bestemt heller ikke tydede på mindreværd: Han, som var Gud, blev menneske, født af en kvinde. Han havde kvindelige disciple – noget uhørt i den tids religiøse sammenhæng. Og da han opstod, viste han sig først for kvinder.

Der var andre ting, der gjorde nej'et til kvindelige præster svært at kapere, f.eks. den måde, der ofte blev argumenteret på. Eksempelvis mente nogle, at det ikke var et privilegium, som Gud nægtede kvinden, men et belastende ansvar, som han fritog hende for. På mig virkede det som et udtryk for, at kvinden var for svag. Men var det tilfældet, hvorfor skulle vi så kun „fritages“ fra præsteembedet, når f.eks. også missionsopgaver kan være et stort ansvar? Og hvorfor argumenterede andre med, at kvindelige præster var imod kirkens tradition, når de ellers altid fastholdt princippet om „Skriften alene“?

Kort sagt: Skulle jeg overbevises, skulle det være ud fra Bibelen og ikke ud fra den slags argumenter.

Evangeliet først

Længe var jeg sikker på, at et ja til kvindelige præster var bibelsk, men på et tidspunkt kom jeg i tvivl. Jeg følte mig ikke sikker på, at et nej var rigtigt og havde heller ikke set nogen modsigelse af førnævnte ekse-gese – men måske tog jeg fejl alligevel? Sagde jeg virkelig ja ud fra et ønske om bibeltroskab, eller var det, fordi jeg ikke slet ikke kunne forlige mig med et nej og derfor søgte efter tolkninger, der støttede min egen holdning?

Og hvad hvis nu nej'et var det rigtige, og jeg simpelthen ikke formåede at acceptere det – var jeg så på afveje i forhold til Gud? Det bekymrede mig meget. Skulle jeg derfor prøve at blive overbevist om et nej for at undgå et eventuelt vildspor? Men det virkede nærmest

modsat: Jo mere jeg prøvede, jo mere opdagede jeg, at jeg ikke kunne forlige mig med tanken – bibelsk eller ej.

Da jeg fortalte andre kristne om min tvivl, blev jeg fra flere sider rådet til at lade spørgsmålet ligge for en tid og hellere koncentrere mig om det, at vi som mænd og kvinder er ligeværdige og kaldede til at tjene Gud frimodigt på hver sin måde. Der var én, som gjorde mig opmærksom på, at hvis min holdning skulle være grunden til min frimodighed overfor Gud i stedet for det, Jesus havde gjort, så blev det til lovtrældom. Så var det bedre at fordybe sig i evangeliet om Guds nåde.

Og det *var* blevet til lovtrældom. Jeg havde misforstået det sådan, at Gud først var mig nådig, når jeg i egen kraft havde kæmpet mig frem til et nej (hvis det var det rigtige). Men nu fandt jeg frem til hvilen i Guds nåde: Når Jesus havde sonet al min synd på korset, var det jo vanvid at tro, at Gud skulle gøres nådig med en bestemt holdning! Ellers var det jo ikke nåde. Men så gjaldt hans nåde og tilgivelse for Jesu skyld også *alle* mine synder, fejl og eventuelle vildspor, så jeg kunne være fuldt ud frimodig overfor Gud! På den nåde måtte jeg hvile i tillid til, at hvis et nej var rigtigt, måtte Gud selv skabe det i mig.

Derfor landede jeg for en tid på en mellemposition, hvor jeg hverken var helt sikker på et ja eller et nej, men lod sagen hvile lidt.

Vendepunktet

Efterhånden blev jeg dog mere og mere overbevist om, at nej'et kunne være rigtigt, og at jeg nok (ubevidst?) havde søgt efter ja-argumenter, fordi jeg ikke personligt kunne acceptere et nej.

Jeg opdagede også, at nok stod der, at manden var kvindens hoved, men også, at Gud var Kristi hoved. Så måske havde denne hovedstruktur i virkeligheden med gudbilledligheden at gøre. Den treenige Gud sagde jo: „*Lad os skabe mennesker i vort billede*“ – og skabte dem som mand og kvinde. Hvis det var rigtigt, var tanken om tjenestedeling ikke længere „en sten i skoen“ – men et evangelium om skabelse og gudbilledlighed!

Ligesom Faderen og Sønnen har samme guddommelige væsen, men forskellig funktion, sådan er også mand og kvinde ligeværdige, men har forskellige opgaver. Og tilsvarende talen om kvindens underordning,

underordner Sønnen sig Faderen i kærlighed, ligeværd og enhed – ikke i undertrykkelse og mindreværd. Derfor kan han både sige: „*Alle skal ære Sønnen, ligesom de ærer Faderen*“ (Joh 5,23) og: „*Faderen er større end jeg*“ (Joh 14,28). Faderen på sin side ophøjer Sønnen (Fil 2,9).

En dag læste jeg i en kristen avis om kvindens „fritagelse“ fra hyrde-tjenesten og skrev derfor til avisen om, hvorfor jeg var uenig i tanken. Det var jeg bl.a., fordi den ikke står i Bibelen og mest af alt ligner et „duer ikke“ i pæn indpakning.

Det blev et vendepunkt, fordi det var der, jeg for første gang fik formuleret de nye tanker og på den måde skrev mig til klarhed. Vejen frem var ikke at gøre forbuddet til en (mere spiselig) „fritagelse“, men at følge Jesus, som er det fuldkomne forbillede på, hvad underordning under et „hoved“ (Faderen) vil sige. Ham får vi lov til at ligne! Når han har frelst os, er vi fri til at leve efter dette.

Efterfølgelsestanken gav mig nemlig også lys over sagen. Jesus underordnede sig sit hoved, Faderen, og vi kvinder får lov til at ligne ham i forholdet til vort hoved på samme ydmyge, kærlige og ligeværdige måde, som han forholdt sig til sit. Mændene på deres side får lov til at ligne Jesus i hans måde at være (kirkens) hoved på: i selvhengivende kærlighed og omsorg. På den måde må vi sammen følge ham, der tog tjenerskikkelse på af kærlighed til os, og gensidigt tjene hinanden i de opgaver, vi hver især har fået.

Afklaringen

Tænk vi det sådan, bliver hovedstrukturen ikke tyranni, men ligeværdig, hengiven kærlighed. Og underordningen bliver ikke væsensforskellig fra det tjenersind, Jesus viste os, da han vaskede disciplenes fødder; et forbillede, som vel ingen ser noget undertrykkende i. Det er som bekendt ikke en tanke, vi er vant til i dag. Den kræver nogen øvelse, for vi er på godt og ondt båret af vores tid. Men det er bestemt øvelsen værd, og et eventuelt misbrug af tanken ophæver ikke ret brug.

Så efterhånden blev jeg afklaret med, at nej'et var rigtigt – og at det ikke var en spændetrøje, men Guds velsignede orden. Siden fandt jeg en eksegese, der pegede på noget, jeg havde overset før, men som lød plausibelt nok: Det var usandsynligt, at kvinder generelt skulle for-

bydes at undervise på grund af vranglære. Mænd fik heller ikke lærerforbud, selv om de eneste navngivne vranglærere i Pastoralbrevene var mænd! Det gav heller ikke mening, at kvinder kunne være menighedstjenere, hvis vranglæren var så udbredt blandt dem. Efter lærerforbuddet står tilsynsmændene kun nævnt som mænd (1 Tim 3), men menighedstjenere som både mænd og kvinder. Derfor fandt jeg det sandsynligt, at det, der var forbeholdt manden, var tilsyns- eller præsteembedet og ikke al forkyndelse. På samme måde som vi også hører om kvindelige profeter i Det Nye Testamente (1 Kor 14).

Som jeg ser det, gjorde Gud et under: Han virkede det i mig, som jeg i mig selv ikke kunne – at sige ja til hans gode skaberordning med tjenstedelingen mellem mand og kvinde. Og dette spørgsmål fik jeg ikke lys over gennem loven, men gennem evangeliet. Afklaringen handlede ikke kun om et nej, men også et ja, nemlig til frimodighed i tjenesten. Man kan let komme til kun at fokusere på nej'et. Men Gud har brug for både mænd og kvinder i sin tjeneste – og så stoler jeg på, at han også har en opgave til mig.

To guldkorn

Til slut to „guldkorn“, som har været til stor opmuntring for mig undervejs: en bebudelsessalme af nordmanden Jonas Dahl samt en oldkirkelig bøn til indvielse af diakonisser. Begge taler stærkt og positivt om kvinders tjeneste.

Guds engel til Maria kom
med hilsen og med bud;
hun bøide sig i troen from
og gav sig til sin Gud:
„Jeg Herrens tjenerinne er
og gledes når hans ord kun skjer“.
Hun verdens Frelser fikk i favn –
velsignet hennes navn!

Guds engel bærer hilsen om
ennu til mø og mor.

Velsignet hver som følger from
og glad Marias spor,
som lukker enn i hjertet inn
Guds egen Sønn med nåden sin,
som trøstig på Guds allmakt tror
og gjemmer på hans ord!

Velsignet hver en kvinne som
til Jesus vier sig
fra ungdom inntil alderdom
på kjærlighetens vei,
som til å tjene er beredt
i hjemmet og i menighet
og bærer barnet hjertevarm
til Jesus på sin arm!

Velsign din kirke verden om,
o Gud, med kvinner tro,
der tjener i din helligdom
og i sitt eget bo,
der sig forneker fritt som Rut
og gir med Hanna Gud sin gutt,
Tabita lik i gjerning skjønn
og Monika i bønn!

Evige Gud, vor Herres Jesu Kristi Fader, du, som har skabt mand og kvinde, som har fylt Mirjam og Debora, Anna og Hulda med den hellige Ånd, dertil ikke har forsmået at lade din enbårne Søn fødes af en kvinde, og har beskikket i tabernaklet og i templet vogtersker for dine hellige døre, se ned til denne din tjenerinde, som er udvalgt til din tjeneste, giv hende din hellige Ånd og rens hende fra al kødets og åndens besmittelse til værdig at fuldføre den hende betroede gerning, dig og din Kristus til pris; med ham være dig ære og tilbedelse med samt den hellige Ånd i evighed. Amen!

En uddøende race?

Af Anette Ingemansen

Da jeg begyndte at læse teologi, var denne bogs tema oppe at vende. Jeg var i studiegruppe med andre kvindelige teologistuderende på Menighedsfakultetet i Århus, hvor vi undersøgte kvinders tjeneste i menigheden. Tingene har desværre rykket sig siden. Jeg tænker bl.a. på, at de andre i gruppen er blevet præster, på det teologiske fakultet er der flere kvinder end mænd, og i folkekirken er der nu to kvindelige biskopper.

Jeg fornemmer, at mange mandlige studerende på Menighedsfakultetet, som er efter min årgang, 1983, ikke ser kvindelige præster som noget problem. Enten accepterer de dem fuldstændig, eller de samarbejder med dem så at sige i ethvert forhold uden forbehold.

Tingene rykkede sig også for mit vedkommende i løbet af studiet. Jeg begyndte at læse teologi, fordi jeg gerne ville være præst. Jeg tænkte: Jamen, det er jo det, man bliver, med den uddannelse. Jeg kendte ikke noget særligt til Bibel eller kristendom. På Menighedsfakultetet mødte jeg mange teologer, som diskuterede holdningen til kvindelige præster meget åbent, og jeg opdagede, at der også var nogle argumenter imod ordningen med kvindelige præster.

Derfor begyndte jeg selv at læse i Bibelen og drøftede det med studerende, jeg havde tillid til. Hen over nogle år ændrede mit syn sig radikalt, så jeg i dag ikke mener, at Bibelen åbner for kvindelige præster. Jeg valgte dog at gøre min uddannelse færdig, fordi det var i studiemiljøet på Menighedsfakultetet og i Kristeligt Forbund for Studerende, jeg kom til tro på Jesus. Jeg tænkte, at Gud har en mening med, at jeg læser teologi, og han har en plads til mig i sin menighed.

I dag oplever jeg, at jeg har fundet den som journalist på Indre Missions Tidende. Her bruger jeg min teologiske uddannelse på mange måder. Jeg virker også som fritidsforkynder i Indre Mission og op-

lever det som Guds kald til mig, men der er for mig en klar forskel på at varetage denne tjeneste og at være hyrde for en menighed. Det har jeg ikke kald til. Gud kalder mig ikke til en tjeneste, som går på tværs af hans skabelsesordninger. Heri er der en enorm befrielse, men også et kors.

Et kors, men også en befrielse

Mit nej til kvindelige præster har kostet mig lang tids søgen efter, hvad Gud ville bruge mine evner til som kvindelig teolog, og nogle gange har jeg haft lyst til at kaste håndklædet i ringen og tænkt naivt: Nu dropper jeg det og søger et embede.

Det har været en regulær fristelse, jeg har kæmpet med, når jeg har hørt en elendig forkyndelse og har siddet på kirkebænken og sagt til mig selv: Det kunne jeg have gjort meget bedre, måske skulle jeg have været præst.

Jeg mærker også korset i mødet med andre mennesker, når jeg fortæller om min holdning til kvindelige præster. Mange kigger undrende på mig og ryster på hovedet. Jeg tænker: Er det nu, jeg skal komme med den lange udredning? Andre gange kommer jeg med en lidt anden begrundelse, så jeg ikke behøver at skulle forklare det hele.

Det har heller ikke været let at komme i Indre Mission og vide, at jeg kommer i sammenhænge med missionsfolk, som siger ja til kvindelige præster og tror på Jesus. Hvordan kan det lade sig gøre? Det ville da unægtelig være langt nemmere, hvis vi alle mente det samme. Jeg må indrømme, at jeg aldrig bliver helt færdig med det spørgsmål.

Forskellige udfordringer

I en lang periode kunne jeg gå i kirke, i Sct. Michaelis kirke i Fredericia, uden at skulle kigge i kirkebladet og se, om det var en kvindelig præst, der havde gudstjenesten. Hvilken frihed. Jeg kunne trygt gå i kirke og høre to gode præster.

Nu har vi fået en kvindelig korshærspræst, som har tjeneste nogle gange om året. Det betyder for min kirkegang, at jeg enten ikke går i kirke eller søger andre steder hen. De første syv år, jeg boede i Fredericia, var vi mange fra Indre Mission, der tog til andre kirker, fordi en

kvindelig præst havde gudstjenesten i Sct. Michaelis Kirke. De fleste missionsfolk i byen kommer her. Nu skal vi igen nogle søndage være en vandremenhed og opleve frustrationen ved at være delt.

Jeg har måttet sluge en meget kraftig kamel på det sidste, hvor valget har stået mellem at høre en kvindelig præst med en tvivlsom forkyndelse eller slet ikke komme i kirke. Vores ældste dreng er autist og er flyttet hjemmefra i et bofællesskab. Min mand og jeg har sagt til pædagogerne, at kirkegang er en naturlig ting for ham. Men i det område, hvor han bor, er der kun kvindelige præster. Vores dreng går stadig i kirke hjemme hos os og kommer en gang om måneden ved en kvindelig præst. Jeg har det ikke godt med det, men har valgt at sige, at det er bedre, at han kommer i kirken, i Guds hus, og hører salmerne og læsningerne end slet ingenting.

Jeg bliver glad hver gang, jeg hører om nyuddannede præster, der holder fast i et nej til kvindelige præster og fast i nej til de andre spørgsmål, som de bliver spurgt om, når de søger embede. Her tænker jeg på spørgsmålene om vielse af fraskilte og velsignelse af homofile par. Nu er det ikke så tit, at jeg møder sådan en præst, for som regel er de også meget længe om at få embede i folkekirken, medmindre et særligt mindretal skal tilgodeses.

Det hedder i „missionsmunde“ ofte sådan, at jo hurtigere en „missionsk“ præst får embede, jo flere ja'er har han sagt. Jeg tror, at det desværre er meget sandt, og det smerter mig dybt, at det er sådan. Hvorfor er det sådan? Siger den „missionske“ præst ja til kvindelige præster, fordi Bibelen har overbevist ham om det, eller er det, fordi han ellers ikke kan få et embede? Tænker han: Vi har bøvlet længe nok med spørgsmålet om kvindelige præster? – de er jo kommet for at blive, lad os nu komme videre; det er ikke det vigtigste, men at mennesker hører om Jesus.

For mig kan de to ting ikke gradueres. Bibelens syn på kvindelige præster står ikke under Bibelens tale om frelsen i Kristus. De to linjer er på det dybeste knyttede sammen i Ef 5,20ff, hvor der tales om hovedstrukturen. Den er der gjort rede for andetsteds i bogen.

Bevidstgørelse for kirkens skyld

Spørgsmålet om kvindelige præster er for nogle noget, der er fortid. Kvindelige præster er en del af folkekirken, og for nogle missionsfolk i Indre Mission er det en selvfølge, at de taler i missionshuset. En del ældre og et stigende antal yngre kender slet ikke argumenterne imod ordningen med kvindelige præster.

Hele sagen er ømtåelig at snakke om. Man går helst uden om. Eller de unge ved slet ikke, at Bibelen rent faktisk har en klar holdning til spørgsmålet. Bliver emnet drøftet på efterskoler, på bibelskoler? Lyder der en undervisning om kvindens tjeneste i menigheden i missionsbevægelserne eller i diverse folkekirke- eller valgmenigheder?

Jeg fornemmer, at det fylder forsvindende lidt på plakaten. Jeg tror, at det er et område, der er forsømt. Og resultatet er blevet, at kristne slet ikke ved, hvad Bibelen siger. Derfor går de i kirke ved kvindelige præster, eller de siger nej uden at vide, hvorfor de siger nej.

Kvindens tjeneste i menigheden mangler at blive tematiseret. Det er et område, som også missionsbevægelserne ikke må forsømme at tage op til drøftelse. Der må ske en bevidstgørelse for kvindernes skyld og for kirkens skyld.

Jeg kan godt frygte, at hvis vi ikke gør opmærksom på betydningen af kvindens tjeneste i menigheden, og jeg tænker først og fremmest på kvindelige præster, så vil jeg og de andre, der siger nej til kvindelige præster, snart være en uddød race.

En omvendt historie

Af Ulla Hindbeck

Da jeg sluttede i gymnasiet, vidste jeg ikke, hvad jeg skulle være. Da jeg var vokset op i en præstefamilie med generationer af præster i lige linje fra 1600-tallet, foreslog min erhvervsvejleder, at jeg skulle læse teologi. Man behøvede ikke at blive præst, sagde hun, eftersom jeg absolut ikke havde nogle tanker i den retning. At arbejde med unge inden for kirken ville passe mig godt. Jeg begyndte at læse teologi i Stockholm for siden at flytte til Uppsala.

Mine forældre havde tænkt sig noget helt andet med henblik på mig, men støttede mig, da jeg havde bestemt mig. Hvad det skulle ende med, var der ingen, som vidste, allermindst jeg selv.

På den tid kan jeg nok betragtes som en søger. Jeg havde en „barne-tro“, som naturligt fulgte af min opvækst: Gud var god, stillede ingen krav til sine børn, men godtog dem, som de var. Jeg var vant til at gå i kirke i den lavkirkelige tradition, som prægede den lille landsbyme-nighed, i hvilken jeg voksede op. Min fars mere filosofiske prædiker, som også indeholdt megen kristen forkyndelse, lyttede jeg ikke så meget til. Dog var jeg den af fire søstre, som var mest interesseret i at følge med far til kirke. Det blev et naturligt miljø, kirken, gudstjenesten, syforeninger, basarer, kor, kirkekontor og kirkelige handlinger.

„Bogstaven slår ihjel, men Ånden gør levende“

Efter at have fuldført grundkursus i teologi søgte jeg til den uddannelse, som skulle føre til at blive sognemedhjælper, men jeg blev ikke optaget. Så bestemte jeg mig for at læse videre. Studierne forløb godt. Den liberale teologi var i fuldt flor netop da. Vi lærte om den „historiske Jesus“, som først fremtrådte efter, at man havde skrællet alt bort, der kunne betegnes som myter, legender eller sagn, hvilket var det meste. Vi lærte at sætte spørgsmålstegn ved alt. Troen på, at Jesus virkelig

skulle have gjort undere, eller at han legemligt var opstået fra de døde, var umulig for moderne mennesker. Alt kunne få en naturlig, mere fornuftig forklaring, blot man ikke følte sig bundet af bibelordet. Man citerede Paulus' ord i 2 Kor 3,6: „Bogstaven slår ihjel, men Ånden gør levende“ og mente, at det, som stod at læse blot var døde bogstaver, som om Ånden, Guds hellige Ånd, som Paulus sigter til, skulle mod-sige Ordet.

Vi lærte, at der fandtes forskellige gudsbilleder. Hvert menneske skaber sit eget billede af Gud, som man siden vælger at tro på. Bibelen var skrevet af patriarkalske forfædre og ikke meget at stole på, men den behøvedes, eftersom den havde eksisteret gennem hele kirkens lange tradition. Men at tro, at den var sand, var rent ud sagt skadeligt. En symbolsk sandhed kunne man acceptere, men aldrig en bogstavelig, for så blev man fundamentalist, og det var et meget fælt ord selv på den tid. Der fandtes så mange lærde mennesker, som havde gennemskuet Bibelen og gennem langvarig og ihærdig bibelforskning bevist noget helt andet, end hvad der stod i den. Så vi var i godt selskab med vores tvivl.

Vore lærere lærte os at tolke Det Gamle og Det Nye Testamente, som de ville, at vi skulle tolke dem. Vi var alle mere eller mindre let på-virkelige. De, som hjemmefra havde en mere solid bibeltro baggrund, klarede sig måske bedre. Men vi blev nok alle påvirket.

Kan man i dag som teolog overhovedet komme fra et bibeltro miljø til universitetets teologiske uddannelse? Bliver man antaget, orker man at gennemføre det?

Præstejobbet

Jeg havde ikke troet, at jeg kunne være præst, det var for stort og ansvarsfuldt. Men ud fra hvad vi lærte på teologi, drog jeg den slutning, at hvis en præst ikke i lære og liv behøvede at stå for noget andet end det, mennesker i almindelighed gør, så kan hvem som helst klare at være præst i Den Svenske Kirke. Det var jo bare et job som alle andre, en „præsterolle“, som vi skulle spille. Til den rolle var jeg færdiguddannet efter nogle års uddannelse med eksamensbevis.

Som kvinde og præst måtte jeg anses for at være helt ufarlig. Jeg kunne umuligt være blandt kvindepæst-modstanderne, som blev be-

tragtet som „de sorte“ og „kvindehadere“. Disse umulige, ensporede og besværlige mennesker, der ikke ville bøje sig for øvrigheden og ikke ville tilpasse sig folkeviljen. Jeg tilhørte ikke disse kredse. Jeg var ordineret som en sikker medløber i feministisk og moderne ånd.

For at være troværdig må man være konsekvent. Det er svært at tale mod sine egne handlinger. Står man ikke selv på bibelsk grund i udøvelsen af sit embede, bliver det svært at modsige en hvilken som helst anden sag, som strider mod Bibelen.

Tænk så let det gik at få alle besværlige kvindepræst-modstandere, som besad høje embeder i kirken, bort, og i stedet indsætte folk med politisk korrekte anskuelser, hvordan det så end var med deres øvrige kompetencer. Kvindelige præster blev et magtmiddel for dem, som ville nedbryde og sekularisere kirken.

Derfor blev jeg også godt modtaget op til ordinationen. Jeg kan knap huske den bispeeksamen, som domprovsten holdt. Der blev ikke stillet krav, det var mest en formssag, og jeg tvivler på, om jeg svarede rigtigt på det, jeg burde. Det var så enkelt. Jeg var et led i afkristningen, en vigtig brik i det politiske spil.

Med lethed fik jeg siden de stillinger, jeg søgte. Først blev jeg provstens personlige kapellan i et pastorat i Stockholm. Nogle måneder senere søgte jeg og blev hjælpepræst i et andet pastorat og senere residerende kapellan i yderligere et andet pastorat. Jeg kunne være blevet sognepræst, provst og endda biskop, hvis jeg var fortsat. For kvindelige præster findes ingen hindringer. Det eneste, som kan hindre en kvindelig præst i hendes karriere, er, hvis hun bliver omvendt. Det var det, der hændte mig.

Omvendelsen

Det lyder måske indbildsk, men jeg har ingen anden forklaring på, hvorfor jeg ikke kunne fortsætte som præst. Også i denne afkristningens tid kalder Gud mennesker til at tro på ham. Og det gør han i dag ligesom i alle tider gennem Ordet. Apostlen Paulus skriver: *„Troen kommer af prædiken og prædiken i kraft af Guds ord.“*

Det blev en åbenbaring for mig, da jeg indså, at jeg ikke var tvunget til, ligesom under trussel og vold, at tro bibelordet, men at jeg får

lov til at tro det! Det er tilladt og fuldt muligt både med forstand og fornuft at *tro* helt og fast. Guds ord er til at stole på. Vi behøver ikke at sætte spørgsmålstegn ved det, vi behøver ikke tvivle. At fornægte Guds ord er slet ikke mere intelligent end at tro. Fornægtelse kan være rigtig dumt, fordi et menneske, så lille som det er, tror sig i stand til at vide, hvad der kan ske og ikke kan ske. Det menneske sætter sig selv over Gud og bestemmer, hvad der er muligt eller umuligt for ham. Man siger: Jesus kan ikke være opstået fra de døde, for døde kan ikke opstå. Nej, vores erfaring siger, at døde ikke opstår. Men Jesus gjorde. Han opstod. Det var der vidner på, både apostlene og mere end 500 brødre, som så og mødte ham efter hans opstandelse. Man siger, at det ikke kan være sandt, at Jesus gik på vandet, eller at han bispiste 5000 mænd samt kvinder og børn med fem bygbrod og to fisk. Jo, det er sandt, for der var vidner på det. Evangelierne er ikke, som mange tror, falsknerier opfundet af mennesker, som bevidst eller ubevidst ville narre folk. Nej, evangelierne er øjenvidnernes skildringer af alt det fantastiske, som skete med og omkring Jesus. De undere, Jesus gjorde, beviser, at han var Guds Søn. For ham er ingenting umuligt, selvom vi med vor begrænsede forstand ikke kan fatte det.

Gustaf Adolf Danell

I min tid som præst fik jeg tilsendt tidsskriftet *Nya Väktaren*, hvis redaktør og flittige skribent var den tidligere domprovst Gustaf Adolf Danell. Jeg kendte ham slet ikke og vidste ikke, at han var den mest stædige kvindepræst-modstander. Han var ni gange blevet valgt til biskop, men aldrig udnævnt af regeringen. Blandt dem, adgangen til bispestolen blev nægtet, skønt de havde fået flest stemmer, var han den, for hvem det var sket flest gange. Efter ham fulgte et antal dygtige mænd, hvis stædige kvindepræst-modstand forhindrede dem i at blive biskopper.

I begyndelsen læste jeg, advaret af mine støtter, ikke *Nya Väktaren*. Min chef og sognepræst var kvindepræst-modstander, men vi blev alligevel venner. Han lærte mig meget om de bekendelsestros svære situation i Den Svenske Kirke, og han opmuntrede mig til at læse *Nya Väktaren* og danne mig en egen opfattelse.

Jeg læste ikke bare Nya Väktaren, men hørte også de foredrag om „troens grundvolde“, som tidligere domprovst Danell holdt i en foredragsrække i Nyköping. G. A. Danell var en præst og lærer, som ikke lærte os at tvivle, men lærte os at *tro*. En artikel i Nya Väktaren hed „Et brev til en præsteviet kvinde.“ Det afsnit, som jeg især tog til mig fra, var følgende:

„Nu vil jeg til sidst spørge dig: Tror du, at Jesus er sand Gud, født af Faderen i evighed, og tillige sandt menneske, født af Jomfru Maria, korsfæstet, død, begravet og virkelig, det vil sige legemligt opstået? Tror du, at Jesus er Herren, det vil sige JHWH, Israels og hele verdens Gud? Tror du med apostlene og med Jesus Kristus selv, at Bibelen ikke kun er menneskeord, men Guds ord? Tror du med Luther, at den, som fornægter et eneste ord eller bud i Skriften, dermed i princip og i sag fornægter hele Skriften, hele den kristne tro?“

Hvad jeg stadig spørger mig selv om er: Hvordan vover kvinder at blive præster, når det klart strider mod Guds ord og Herrens bud?

Kompromis er ikke muligt

Tidligere domprovst Nils Johanssons bog „1 Korintherbrev 11-14 og præsteordination af kvinder“ læste jeg med stor nysgerrighed og bestyrtelse. Det ene ledte til det andet. Jeg studerede de bibelsteder, som der blev henvist til i det, jeg læste. Disse fik en helt ny betydning, da jeg uden at indblande anskuelse og andet udefra læste Ordet, som det står. Jeg forstod, at hvis dette er sandt, og hvis Gud er til at stole på, hvilket Bibelen siger, at han er, så er jeg ude på en meget farlig vej.

Jeg så med andre øjne på mine „modstandere“. Da jeg engang vikarierede for en mandlig præst, som skulle holde aftengudstjenesten, så jeg et af menighedsmedlemmerne, med hvem jeg havde haft lange samtaler, hvor han forklarede sin modstand mod kvindelige præster, rejse sig og forlade kirken, da han så mig. Han var en af de mest trofaste kirkegængere i menigheden, om end naturligvis ikke når jeg gjorde tjeneste. Den gang blev det tydeligt for mig, hvor vanskeligt de, som vil holde sig til Bibelen og bekendelsen, har det i kirken. Han var kommet derhen for at få lov til at fejre den hellige messe, men jeg hindrede ham. Hans samvittighed forbød ham at tage imod nadveren af en

kvindelig præst. Jeg satte en stopper for hans længsel efter at møde sin Herre i måltidet.

Man kan måske sige: Han er selv skyld i det, han kunne gå en anden gang. Men så enkelt er det ikke. Han var kommet for at fejre Herrens måltid. Han blev bortvist på grund af mig, sådan var det. De bibel- og bekendelsestros samvittighed respekteres ikke. Der er ikke plads, ingen tjeneste, intet arbejde, når man bekender, at Jesus er Herren.

De kvindelige præster har bredt sig, og kun de og deres meningsfæller respekteres. De bekendelsestro hører til de mest kirketro i Den Svenske Kirke. „Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig.“ De længes til kirken efter at måtte møde Jesus der.

Man går ikke til højmesse for at bekende, at man tror på kvinders og mænds ligestilling. Gudstjenesten er ikke nogen demonstration af ligestilling mellem kønnene. Jesus har givet os retningen. Peter er klippen, på ham og de andre apostle hviler den apostolske kirke.

Kompromis er ikke muligt. Kristi kirke sætter sin lid til Guds ord som kirkens fundament og autoritet. De andre fornægter og forviser visse dele af Ordet til „historiens pulterkammer“ (udtrykket er ærkebiskop K. G. Hammars) og har som eneste autoritet menneskers anskuelser og synspunkter.

Det særlige præstedømme

Det er et livsvalg – at tro eller tvivle, fornægte eller bekræfte. Visse valg er svære at gøre, men de er nødvendige. En kvindelig præst er præst inden for det almindelige præstedømme, hvor alle troende er præster. Men inden for det særlige præstedømme som apostlernes efterfølger er kvinden ikke præst.

Selvom en kvinde naturligvis kan udføre „jobbet“ som præst meget godt, så bliver hun ikke troværdig. At forkynde Guds ord, men ikke selv bryde sig om, hvad Gud siger, om så bare i spørgsmålet om kvinders „ret“ til at indehaves præsteembedet, er ikke troværdigt. Med hvilken „ret“ tiltager man sig noget, som Herren ikke har givet.

Vi lever i en tid, hvor vi begynder at vænne os til, at folk ikke står for, hvad de siger. Det kan være inden for politik eller andre menneskelige områder. Men Guds ord gælder for evigt. Helligånden er ikke bun-

det af tid og rum. Han ændrer ingenting efter tidsånden, sådan som den tilfældigvis råder. „*Alt skal forgå, men mine ord skal aldrig forgå*“, siger Jesus. Hvordan vover man da at ændre og fornægte, hvad Gud har sagt? Er det specielt kærligt at opmuntre mennesker til at handle og leve stik imod det, Gud har sagt? At sige som slangen til Eva i paradiset: „*Mon Gud har sagt?*“

Selvom kvinder kan udføre jobbet, bliver de en hindring for, at de troende kan komme til deres Herre og Frelser. Kvinden står i vejen for, at alle skal kunne fejre nadver sammen. Hun står i vejen for, at troende og kaldede mænd skal kunne ordineres og tjene Kristi kirke. Kvinden er blevet en kløft mellem Den Svenske Kirke og de troende. Man vil hellere have en kvinde som præst end en mand, som bekender Jesus som Herre.

Hvordan vover jeg ...

Ordene er fra Herren, siger apostlen (1 Kor 14): „*Som i alle de helliges menigheder skal kvinderne tie stille i menighederne. De må ikke tale, men skal underordne sig, sådan som loven også siger. Men hvis de vil have noget at vide, skal de spørge deres mænd hjemme, for det sømmer sig ikke for en kvinde at tale i menigheden. Eller er det fra jer, Guds ord er udgået, eller er det kun jer, det er nået til? Hvis nogen mener, at han er profet eller har en åndsgave, skal han vide, at det, jeg skriver til jer, er et bud fra Herren. Hvis en ikke anerkender det, bliver han ikke selv anerkendt.*“

Da jeg læste disse afsluttende ord, blev jeg mildt sagt rædselsslagen, og jeg spurgte mig selv: Hvad er det, jeg gør? Hvordan vover jeg, et lille menneske, at trodse Guds ord og mene, at dette ikke kan være sandt. Mon Gud har sagt ...? Hvad er man i færd med, når man befinder sig i et embede, som Herren selv kun har kaldet mænd til? Hvis vilje adlyder man, hvis det ikke er Herrens? Hvor leder man mennesker hen, hvis ikke man viser dem, at det er vigtigere at adlyde Gud end mennesker?

Det er derfor, jeg anser de såkaldte kvindepræst-modstandere for at være de kvindelige præsters sande venner og ikke de, der hævder kvinders ret til embedet. Det handler måske om den evige salighed. Er det ikke mere værd at stræbe efter end en kort karriere i dette liv?

Hvilken ærkebiskop kan trøste mig ved at sige, at det der behøver jeg ikke at bryde mig om, det har vi sat væk i historiens pulterkammer? Nej, jeg stoler på Gud, ikke på mennesker. Det er Herren, som dømmer på den yderste dag, ikke biskopper og præster.

Sand værdi

At kvinder ikke skulle have samme værd som mænd, blot fordi de ikke kan blive præster, er en propaganda, som de fleste mennesker er faldet for. Men et menneskes værd ligger ikke i, hvilken adgang det har til en vis bestilling. Det afhænger heller ikke af, hvilken karriere det menneske kan gøre, eller hvilken løn det får. Et menneskes værdi ligger i det enestående at være menneske skabt i Guds billede. Ved troen på Jesus Kristus har vi alle lige værdi, uanset hvilken stilling og hvilket arbejde vi har inden for kirken. Jesus har aldrig nogensinde gjort forskel på kvinders og mænds værdi. Men det er klart, at man kan tolke alt, som man vil, hvis man ikke underordner sig det, som Gud har ment i sit ord. Lader vi mennesker tolke Bibelen ud fra deres egen tænkning, så kan det blive til hvad som helst. Og sådan er det også blevet.

Men hvis man nu alligevel skal sammenligne, er intet menneske nogensinde blevet så ophøjet som Guds mor Maria, ikke engang apostlene. Men Maria er ikke populær som kvindeligt forbillede i dag, for hun underordnede sig og sagde: „*Se jeg er Herrens tjenerinde, lad det ske mig, som du har sagt.*“ Englen forkyndte Guds vilje for hende, og hun underordnede sig.

Kvinder og mænd lever sammen i Kristi kirke med lige værd, men med forskellige opgaver. Det er den ordning, som ordenens Gud har stillet os under, og den gælder for evigt, eller til tiden er slut, og Jesus kommer tilbage.

At kvinder har værdifulde opgaver i kirken uden at behøve at være præster, er ubestrideligt. Guds mor Maria fødte hele verdens eneste Frelser, og på ham hviler grunden for Kristi kirke på jorden. Apostlen Paulus' ven, kvinden Priska, gift med Akvila, underviste kommende lærere i den kristne menighed og tilretteviste vranglærere. (For sådanne fandtes også dengang blandt præsterne). Kvinder har altid øvet

en omsorgs- og plejetjeneste, og dette har stor betydning for mission både hjemme og ude.

Tal ud

At jeg efter otte år sluttede som præstinde og frasagde mig embedet, har jeg aldrig fortrudt. Jeg takker Gud for den dag, jeg blev seende, den dag jeg indså, hvor forkert det var. Der er gået mere end tyve år siden dette, og jeg har aldrig savnet arbejde for at kunne opretholde livet.

At jeg til at begynde med ikke blev taget alvorligt, kan jeg forstå. De højkirkelige stolede ikke på mig. Og de kvindelige præsters venner troede ikke, at jeg var rigtig klog. Det, jeg savnede mest, da jeg uddannede mig og arbejdede som præstinde, var de bekendelsestros frimodighed, det, som jeg siden mødte hos domprovst Danell. Hvorfor smyger man sig så tavst omkring og forsøger at lade være at træde hinanden over tærne? Er det ikke bedre at sige det, som det er, at bekende hvor man står, og hvorfor? Hvordan kunne jeg uddanne mig gennem et antal år og siden arbejde i otte år, inden nogen gik lige til sagen og sagde, at det, jeg gjorde, var forkert, at det var imod Guds vilje?

Som Jesu disciple må vi lære os, at lidelse hører med til Kristi efterfølgelse. Sammen med lydighed hører det at ofre også med til discipelforholdet. Jesus var lydlig indtil døden på korset. At bekende er modigt – ikke et bevis på dumhed.

Jeg er en ejendommelighed

Af Soili Kaarina Haverinen

I Finland hører jeg til en gruppe af kvinder, som ikke burde eksistere. Jeg er en ung kvindelig teolog, som ikke accepterer kvinders præsteembede i kirken. På grund af mit embedssyn har jeg været i næsten alle finske medier som genstand for alles forundring. Hvordan er det muligt, at unge kvinder ikke vil ordineres til præst? Har tidligere generationer arbejdet forgæves for ligestillingen? Men jeg er ikke alene. Kvindelige teologer, der tænker på samme måde som jeg, har eksisteret hele tiden i Finlands evangelisk-lutherske kirke. For os er det traditionelle embedssyn det mest logiske, hvis vi skal holde os til Bibelens autoritet.

I Finlands evangelisk-lutherske kirke blev de første kvinder præsteordineret i 1988. Vores kirke er en folkekirke med ca. 80 % af befolkningen som medlemmer. Kirken mister medlemmer med tiltagende hastighed. De, der fatter beslutningerne i kirken, tror, at det beror på, at der endnu findes konservative ansatte i vores kirke. I de senere år har der i medierne været meget stærke angreb mod teologer og præster med baggrund i vækkelsesbevægelserne. Samtidig er døre til kirkelige tjenester blevet lukket, først for konservative kvindelige teologer og siden for konservative mandlige teologer. Nu venter vi på, hvornår kirken bliver splittet.

En jakobskamp

Jeg har ikke fra fødslen tilhørt nogen vækkelsesbevægelse. I min familie forholdt man sig positivt til kirken, som det er almindeligt i finske familier. I julen gik vi endda i kirke, men det var det hele. Vi var jo ikke for alvor troende. Jeg selv havde som barn en enorm åndelig hunger. Jeg gik i søndagsskole, men forbindelsen blev afbrudt, da vi flyttede til en anden bydel, da jeg var seks år gammel. Den åndelige hunger førte

mig efterhånden til New Age-religiøsitet og okkultisme, hvorfra Gud kaldte mig tilbage som 14-årig. Da ledte han mig til en levende menighed, hvor man lærte de unge at kende Jesus og Guds ord i Bibelen. Jeg følte allerede som ung, at Gud kaldte mig til at arbejde for sit rige, selvom jeg ikke vidste, hvad jeg skulle gøre. Da jeg var blevet student i 1995, kom jeg ind på det teologiske fakultet ved Helsingfors universitet. Jeg begyndte ikke straks mine studier, men arbejdede et år i Ingermanlands kirke i den del af Karelen, som hører til Rusland. Siden 2000 har jeg arbejdet som studenterarbejder i OPKO, som i Finland svarer til KFS (Kristeligt Forbund for Studerende) i Danmark. Jeg giftede mig med min studiekammerat Martti i begyndelsen af 2000. Nu har vi to vidunderlige sønner: Justus på 2 år og Jeremias, som blev født i juli.

Spørgsmålet om kvinders præsteembede har ikke altid stået så klart for mig. Jeg og mine søstre fik en ligestillet opdragelse derhjemme. Vore forældre blev skilt, da jeg var otte år gammel, og vores far passede mig og mine to søstre. Jeg tænkte på mig selv først og fremmest som individet Soili og ikke på det at være en pige eller kvinde. Lederen på min konfirmationslejr var en kvindelig præst. Da jeg som 15-årig begyndte at læse Bibelen, havde jeg vanskeligheder med nogle bibelvers. Jeg hadede at læse 1 Kor 14 og 1 Tim 2, for jeg forstod dem ikke. I begyndelsen gjorde jeg som Luther: jeg „løftede på hatten“ og hoppede over svære vers. Efter tre års hoppen over måtte jeg standse og tænke mig om. Da arbejdede jeg i den russiske del af Karelen, inden jeg begyndte mine studier i teologi. Jeg lærte karelsk- og russisksprogede at læse Bibelen, og jeg fik bibelkredse i gang, og siden læste jeg i Bibelen, at kvinden ikke skulle undervise. I Karelen var der et enormt behov for bibellærere, og der fandtes ikke unge mandlige lærere dér. Jeg kunne ikke acceptere, at det, at jeg er kvinde, skulle påvirke, hvordan jeg kan tjene i menigheden. Er jeg på en eller anden måde invalid på grund af mit køn med tanke på at arbejde i Guds rige? Er det synd at have lært mennesker Jesus og Guds ord at kende? Jeg var vred på Gud, fordi der i Bibelen findes sådanne steder, og krævede, at han måtte vise mig, hvad de betyder. Og det gjorde han, men ikke med lethed. Da begyndte min „jakobskamp“, som åbnede en rigdom i det bibelske menneskesyn for mig.

Først og fremmest et bibelspørgsmål

For mig er embedsspørgsmålet først og fremmest et bibelspørgsmål: Tror jeg, at Bibelen er sådan, som den er – af Guds vilje eller af mange menneskers vilje for længe siden? Hvordan forholder jeg mig til disse bibelvers, som er svære at acceptere fra et nutidigt perspektiv? Hvis der findes en konflikt mellem mine anskuelser og Bibelen, hvem af dem har så ret? Hvis jeg tror, at Gud taler gennem Bibelen, så må jeg acceptere, at den ind imellem kan vise mig, at jeg kan tage fejl, og ikke bare jeg, men hele den vesterlandske kultur. Vores kultur kan have misforstået, hvad det betyder at være mand og kvinde, og hvad rigtig ligestilling betyder. Bibelen rummer tidløs visdom også om disse spørgsmål, og det er forstandigt at lytte til den.

Samme værdi

Jeg anser det for umuligt at forstå embedsspørgsmålet rigtigt ud fra et postmoderne syn på ligestillingen. Man må først forstå den bibelske opfattelse om mennesket og om grænseløst menneskeværd. Hvis man bare tager det bibelske embedssyn og glemmer alt andet, som Bibelen siger om mennesket og om mand og kvinde, er det ikke overraskende, at synet forekommer ærkepatriarkalsk og uligestillet. Jesus sagde: „*Døm ikke efter det ydre, men fæld en retfærdig dom.*“ (Joh 7,24). Jeg mener, at det mest centrale spørgsmål er, hvad Bibelen siger om hvert menneskes værdi. Er kvinders menneskeværd truet, hvis vi fastslår, at vi faktisk er forskellige som kvinder og mænd? I Middelalderens kirke var det unægtelig sådan, men det er ikke Bibelens fejl. Middelalderens teologer havde tilegnet sig dele af Aristoteles og Platons filosofi og deres hadfyldte attitude mod kvinden og seksualiteten. For eksempel var kvinden ifølge Aristoteles en ufuldstændig mand. At være fuldkomment menneske betød at være en mand. Bibelen taler på en anden måde: „*Gud skabte mennesket i sit billede, i Guds billede skabte Han det. Som mand og kvinde skabte Han dem. ... Gud så, at alt, hvad Han havde skabt, var såre godt.*“ (1 Mos 1,27.31).

Begge køn er skabt i Guds billede. Både maskulinitet og femininitet er villet af Gud og er derfor meget godt. Ifølge Bibelen har hvert menneske grænseløs værdi, eftersom den almægtige Gud har villet, at

det skal leve. Denne værdi kan ingen bestride. Det betyder, at kønnes forskellighed er en god ting og bestemt til at være der allerede i begyndelsen før syndefaldet. Bibelen siger også, at Gud skabte mennesket i sin helhed, både sjæl og legeme. Derfor bør man ikke betragte seksualiteten som kun en fysisk eller social egenskab. Den gælder hele mennesket. Som kvinder og mænd har vi forskellige egenskaber, men det har ingenting at gøre med vores menneskeværd. Fra et bibelsk perspektiv er det totalt absurd at påstå noget sådant.

De afgørende argumenter

Jeg mener, at taleforbuddet for kvinder i Paulus' første brev til korintherne og i Paulus' første brev til Timotheus betyder, at kvinder ikke skal have stillingen som menighedens hyrde. Det forbyder ikke alle former for tale i menigheden. I urkirken var kvinder meget aktive medlemmer i menigheden. På andre steder giver Paulus for eksempel råd om, hvordan kvinder bør profetere eller bede ved menighedens møder. I Apostlenes Gerninger berettes også, at Priska lærte Apollos den rigtige forståelse af dåben sammen med sin ægtemand Akvila. Der fandtes også kvindelige diakoner (f.eks. Føbe, Rom 16,1), som endda havde forkyndelsesopgaver.

Jeg har forstået det således, at ifølge Bibelen må kvinder være aktive og tage ansvar i menigheden på mange forskellige måder, men de bør ikke være præster og hyrder. I Bibelen findes i det mindste to vigtige grunde til det, og ingen af dem går ud på, at kvinden på nogen måde skulle være værre og mindre værdig end manden.

Det vigtigste for mig er, at Jesus ikke kaldte en eneste kvinde til apostel. Jesus var en syndfri mand. Han forholdt sig over for kvinder, sådan som alle mænd burde. Han skønnede på kvinder såvel som mænd. Han var ikke et barn af sin tid, han er Guds Søn. Han var tilstrækkelig radikal i sin tid til, at han kunne have udnævnt også kvinder til apostle, hvis han havde ment, at det var Guds vilje. Men det gjorde han ikke.

Den anden grund for mig er taleforbuddene i Paulus' breve. Flere modstandere af det bibelske embedssyn påstår, at taleforbuddene afspejler Paulus' egne anskuelser mod kvinder, og derfor er de bundne

til hans tid. Mod dette argument kan man svare, at Paulus selv kunne skelne mellem, hvad der var hans egne anskuelser, og hvad der var bud fra Herren (1 Kor 7,10; 12,25.40; 14,34-38). Han påstod ikke, at alt, hvad han skriver, er Guds bud, men flere steder sagde han, at han ikke havde befaling fra Herren med hensyn til det aktuelle spørgsmål. Men når det gælder taleforbuddet, skrev han, at det er et bud fra Herren, og han henviste ikke bare til gode skikke, men til overleverede dogmer om skabelse og syndefald. Disse dogmer er ikke tidsbundne.

Hvorfor ikke kvindelige præster?

Men hvorfor? Hvorfor vil Gud ikke, at kvinder skal være præster? Jeg tror, at Gud må have ret til ikke at skulle gøre rede for, hvorfor det er bedst, at kun mænd er præster. Han kan blot sige det gennem Bibelen, og vi burde adlyde ham. Men jeg tror, at jeg også har forstået nogle af grundene til det. For det første er præsten menighedens åndelige fader. Selvom mange finder tænker, at moderen er alt, hvad familien behøver, så kan ingen kvinde erstatte behovet for en fader. Det ser jeg hver aften, når Martti kommer hjem fra arbejde, og Justus løber for at møde og omfavne ham. Menigheden behøver både åndelige fædre og åndelige mødre.

Menighedens præst bærer ansvaret for, at menigheden kommer til at høre en sand forkyndelse af lov og evangelium. Hvis der til menigheden kommer en person, som forkynder vranglære, så er det præsten, som må gribe ind over for det. Han må ikke tillade en hærtiker, en vranglærer, at komme til alters. En hyrde må have modet til at vogte menigheden, om så hele verden med alle sine medier vil angribe ham. Der findes kun få mænd, som er egnede til at tage et sådant ansvar.

Gud skabte os som mand og kvinde. Med hensyn til menneskelighed er vi lige, men med hensyn til køn er vi ulige. Vores ulighed er ikke kun fysisk. Jeg vover forsigtigt at forklare vore uligheder på følgende måde: For kvinder er det mere karakteristisk at se mennesker og sager i deres helhed. De fleste kvinder kan udføre flere opgaver samtidigt, og vi har i gennemsnit større empatievne end mænd. I almindelighed kan mænd derimod koncentrere sig bedre om én sag ad gangen. De kan se sager som sager og mennesker som mennesker. Når en kvinde

har en anskuelse, der afviger fra en andens, har hun svært ved ikke at tage det personligt. Af og til må menighedens præst være streng mod falske lærere og se bort fra sine følelser. Ellers kan han ikke bevare menigheden fra at fare vild. Jeg mener, man har glemt denne side af præsteembedet, og derfor er kirken fyldt med falske lærere. Døren er helt åben for ulve, og der er ikke hyrder til at beskytte fårene. Denne del af præsteembedet er også ganske umulig for kvinder. Vi vil jo søge at forstå også den falske lærer, forstå hans svære barndom, hans motiver og følelser. Det er en egenskab, som med henblik på nogle opgaver er en uerstattelig gave fra Gud. Men den kan være destruktiv med henblik på andre opgaver. Jeg mener, at det her i det mindste kan være én årsag til, at præsteembedet er bestemt alene for få mænd.

Sammen i samme tjeneste

Jeg er bedrøvet over, at Kristi kirke i vesterlandet er blevet en slagmark mellem kønnene. Det er ikke Guds værk i os, at vi vil slå andre ned og hæve os selv over andre. Det er en synd, som vi må gøre op med. Gud havde til hensigt, at vi som kvinder og mænd skulle være kammerater og komplettere hinanden. Vi er forskellige, men som sådanne lige værdifulde. Gennem sin nåde opdrager Gud os til sammen at bygge hans rige. Præsteembedet er ikke den eneste mulighed for at tjene i menigheden. Der er arbejde og forskellige opgaver i Guds rige for både kvinder og mænd. *„Men Jesus kaldte dem til sig og sagde: 'I ved, at de, der regnes for folkenes fyrster, undertrykker dem, og at deres stormænd misbruger deres magt over dem. Sådan skal det ikke være blandt jer; men den, der vil være stor blandt jer, skal være jeres tjener, og den, der vil være den første blandt jer, skal være alles træl. For end ikke Menneskesønnen er kommet for at lade sig tjene, men for selv at tjene og give sit liv som løsesum for mange.'* (Mark 10,42-45).

Kap. 3

Hurra for den lille forskel

Kvinder i Bibelen

Af Hanne Frøkjær-Jensen

I Det Gamle Testamente er der flere beretninger om, hvordan Guds historie med Israel – og dermed hans frelsesplan for verden – på afgørende vis gør brug af kvinder, der optræder med snilde og mod. Det gælder f.eks. Rebekka, som med list får Isaks velsignelse til at gælde den af Gud udvalgte, Jakob (1 Mos 27,5-29). Og der fortælles om Moses' mor, at hun med kærlighedens opfindsomhed reddede sin lille søn. På den måde gjorde hun det muligt, at sønnens skæbne og kald kunne blive et Guds redskab til frelse for Israels folk (2 Mos 2,1-9).

Da Israels folk stod foran byen Jeriko efter fyrre års ørkenvandring, kom en lokal skøge Israels spejdere til undsætning. Hun havde hørt rygter om Israels Guds store gerninger og svigtede derfor sit eget folk for at være til hjælp for Herrens folk (Jos kap. 2).

I dommertiden hændte det, at en listig og barsk kvinde kom Israels hærfører Barak til undsætning, da hun efter et stort slag gjorde det af med fjendens hærfører Sisera (Dom 5,18-22). I Esters Bog berettes om dronning Esters skæbne og om, hvordan hun som en modig og klog hustru og dronning frelste sit folk fra en frygtelig skæbne blandt deres fjender. Og der er flere andre af deres lige i Israels historie.

Kvinder med profetisk tjeneste

I Guds historie optræder kvinder ikke kun som dem, der på grund af deres kærlighed, snilde og mod er modeller for kvinders betydning på det fysiske plan. Nej, også når det drejer sig om kendskab til Herren og det at viderebringe åndelige sandheder, optræder der flere gange kvinder i afgørende situationer.

Det sker første gang hos Moses' søster Miriam, som også kaldes profetinde. Hun gentager og formidler det frelste Israels lovsang blandt folkets kvinder (2 Mos 15,20-22). I Dommerbogen kapitel 4 fortælles

der om profetinden Debora, at hun bragte visdom og vejledning fra Herren til Israels folk. Og i en kritisk situation gav hun hærføreren Barak klare instrukser fra Herren angående vejen til sejr for israelitterne.

I Anden Kongebog kapitel 22 møder vi profetinden Hulda. Det er til hende, kong Josija sender bl.a. ypperstepræsten, for at hun skal tolke betydningen af, at Guds lovbog pludselig er blevet fundet i Jerusalems tempel. Det var en rystende og skæbnetung begivenhed. For den afslører, at Guds ord, beretningen om hans udvælgelse og ledelse af folket og hele loven, både har været gemt og glemt i årevis. Hvad skal der nu ske? Hvad vil Herren sige folket nu? Hulda forkynder Herrens dom og nåde, og hun gør det med ordene: „*Dette siger Herren*“. Her optræder hun på samme måde, som de mandlige profeter gjorde. Det siger noget om den agtelse, man havde for hendes kald, at det i denne situation var hende og ikke hendes samtidige medprofeter, Jeremias og Sefanias, der blev spurgt til råds.

Den jævne kvindes tjeneste

Det var ikke kun kvinder med særlige opgaver, der levede med et dybt og inderligt kendskab til Herren. Også jævne kvinder med beskeden status røber i den gamle pagts tid flere gange åndelig indsigt og dybde. Det ikke så mærkeligt, for det er et karakteristisk træk ved Israels gudsdyrkelse, at både mænd og kvinder på lige fod skulle høre og adlyde Herrens ord. På lige fod skulle de tjene ham i det liv og i de opgaver, loven foreskrev, og i fællesskab skulle de lovprise ham for den velsignelse, han lod dem erfare. At kende Herren i hans nåde og sandhed var ikke forbeholdt visse grupper, f.eks. et præsteskab eller kun mænd. Det var et privilegium for hele folket. Mænd, kvinder og børn var fælles om at være udvalgt af Herren – og derfor fælles om at erfare hans ledelse og frelsende indgreb i deres liv og historie (5 Mos 29,9-11; Neh 8,3).

I Første Samuelsbog hører vi om Hanna, en ganske jævn kvinde, der i sin dybe længsel efter et barn trængte dybt ind i bønnens hengivelse til Herren og oplevede bønghørelse. Det førte til, at Hanna priste Gud i en lovsang, der ånder af dybt kendskab til Herren i hans hellighed, almagt og kærlighed. Derfor er hendes lovsang siden hen på linje

med andre salmer fra Det Gamle Testamente blevet en lovsangsmodel for alle, som kender Herren, Israels Gud.

Elisabeth, Johannes Døberens mor, er et andet eksempel på en åndsfuldt kvinde, den sidste i den gamle pagts tid (Luk 2,39-45). Gabriel henviser Maria til Elisabeth i forbindelse med bebudelsen. Maria skal vide, at der er en anden kvinde, som også har erfaret et nådefuldt indgreb fra Gud, og som derfor vil kunne forstå hende. Derfor skyn-der hun sig til Elisabeth overrasket og ængstelig over den nyhed, som Gabriel har forkyndt om det barn, hun skal føde. Elisabeth modtager Maria med al den timelige og åndelige hjælp, hun kan give hende. Elisabeth bekræfter Maria i det enestående og underfulde kald, hun har fået, og Elisabeth opmuntrer hende til at stole på, hvad Herren har sagt.

Kun en erfaren og åndelig kvinde kunne i denne situation være den rette sjælesørger for Maria. Det er tydeligt, at Elisabeths omsorg har forløst noget dybt i Maria. For tro, tillid og inderlig taknemmelighed strømmer ud af den lovsang, som Maria bryder ud i efter mødet med Elisabeth. Det er ikke underligt, at Maria blev hos Elisabeth i tre måneder for at nyde godt af hendes omsorg og åndelige støtte.

Det er forholdsvis få kvinder, der er omtalt som betydningsfulde på det åndelige plan i Det Gamle Testamente. Men de nævnte eksempler er klart udtryk for, at når det gælder kendskab til Herren og tjeneste for ham, så er kvinder ikke udelukkede eller diskvalificerede. Der er ganske vist tjenester, som Gud kun sætter mændene til at udføre. Det gælder præstetjenesten og den dermed forbundne offertjeneste, og det gælder tjenesten som konge og hærfører. Men ellers udruster og bruger Gud kvinder, når og hvordan det behager ham i samme typer opgaver som dem, han kalder mænd til: som profet, salmist, vidne og sjælesørger.

Den Mægtige har gjort store ting mod mig

I Det Nye Testamente berettes der om kvinder, der får stor betydning for Jesu virke både gennem deres praktiske hjælp, deres tro på ham og deres vidnesbyrd om, hvem han er. Det gælder naturligvis først og fremmest jomfru Maria, som fik den største praktiske og åndelige tje-

neste, noget menneske kunne få ved at blive Jesu mor: føde og pleje ham og gennem hele hans barndom have åndelig omsorg for ham.

Det er vigtigt at lægge mærke til, at Maria på samme måde som Hanna har et inderligt kendskab til Herren, som hun tolker i sin lovsang (Luk 1,46-55). Mange af temaerne i Marias lovsang er inspireret af Hannas lovsang. Men der er i Marias et personligt vidnesbyrd, som røber, at Maria var bevidst om sin særstilling som det menneske, der kom i den dybeste og mest inderlige forbindelse med Gud af alle mennesker. Det er udtryk for en længsel efter at opleve noget af den samme forening med Herren, der siden har genlydt gennem Kristi kirkes liturgi, når der gennem et par tusind år er sunget med på Marias lovsang.

Jesus er Jerusalems forløsning

I Lukas-evangeliet fortælles der i forbindelse med beretningerne om Jesu fødsel om en gammel dame ved navn Anna, som i årevis havde tjent Herren med bøn og faste i templet i Jerusalem (Luk 2,36-38). Hun kaldes ligefrem for profetinde. Det må betyde, at den bønnetjeneste, hun var kendt for, også må have haft betydning for dem, der kom i templet. Hun kunne således være mennesker til hjælp ved at være forbeder for dem.

Det er derfor i pagt med, hvad man fra Det Gamle Testamente vidste om det dybe og ægte trosliv, kvinder kunne have, at Lukas fortæller om denne fireogfirsårige Anna. Han omtaler hende som en af dem, der med åndeligt klarsyn ser, at det barn, Maria og Josef kommer med til templet, er ham, der skal bringe Jerusalems forløsning, altså den ventede Messias. Men det er også klart, at netop denne erkendelse bringer en ny dimension ind i Annas tjeneste for Herren. Hvor hun tidligere havde tjent Herren med bøn og faste, træder hun nu frem og vidner om Frelseren for alle, der længes efter Israels Forløser. Der er noget profetisk over det, der sker med Anna. Hun indvarsler en tid, hvor netop mødet med Jesus giver kvinder trang til og mulighed for i højere grad at tjene Herren i nye dimensioner. Anna er den første af en række kvinder, som i mødet med Jesus ser hans herlighed og vidner om, hvem han er.

Jesus er synderes ven

Johannes fortæller om, hvordan Jesus en dag sad ved brønden i Sykar, en samaritansk landsby (Joh 4,5-42). Her kommer en kvinde med et blakket ry ud for ugenert at kunne hente vand til sin husholdning. Hun var af jøderne betragtet som ringere end en hedning, og med den livshistorie, hun havde som letlevende og umoralsk, var der nok ingen, der bekymrede sig om hendes tro og åndelige liv. Hun var udelukket al hjælp. Men ikke for Jesus. Han begynder at tale med hende om åndelige spørgsmål. Med visdom og kærlig omsorg får han hende til at forstå, at han kender hende til bunds, og han afslører for hende, hvem han selv er. Hun bliver klar over, at han er den lovede Messias. Det er ham, som netop nu øser sin guddommelige visdom og kærlighed ud over hende.

Det bliver en livsforvandlerende oplevelse for hende. Ikke blot får hun en menneskelig oprejsning ved at blive tiltalt med venlighed, skønt denne mester åbenbart ved alt om hende. Hun får også tilbudt det levende vand, han kan give, og som slukker livstørsten. Herefter er hun med i fællesskabet af dem, der kan tilbede Faderen i Ånd og sandhed, fordi hun har mødt Messias.

Kvindens reaktion viser, hvor mægtig en virkning mødet med Jesus havde på hende. Hun lader sin vandkrukke stå for hurtigst muligt at komme til landsbyen for at fortælle om, hvem hun har mødt og for at kalde på de andre, så de også skal komme og møde ham. Netop ved at hun fortæller de andre i byen om Jesus, opfyldes det løfte, Jesus gav, da han sagde til hende: at den, der drikker af det vand, han vil give, ikke blot selv vil blive læsket, men også blive en kanal for hans levende vand.

Jesus er kongen

I Bethania boede Martha, Maria og Lazarus. Vi hører, at Jesus gerne kom i deres hjem og nød godt af deres gæstfrihed, der gjaldt både ham selv og hans disciple. Martha var en ferm husmor, som forstod at skabe gode rammer for Mesteren, så han i fred og ro kunne koncentrere sig om undervisningen af disciplene (Luk 10,38-42).

En dag satte Maria sig blandt Jesu disciple og lyttede til, hvad Jesus

sagde. Hun valgte en plads, som var højst usædvanlig og grænseoverskridende i den kultur, der var blevet fremherskende på Jesu tid. En ting var, at enlige kvinder kunne hengive sig til åndelig fordybelse, men når der var mænd tilstede, var der ingen diskussion om, hvor kvindens plads var. Hun skulle varte op og gå til hånde. Det regner Martha da også med, at Jesus vil give hende ret i. Så hun klager til ham over Marias utidige lytten til ham. Men forbløffende nok: Jesus giver Maria ret! Jesus viser her den dybe samhørighed med Det Gamle Testaments holdning, som altid prægede ham: Guds ord skal høres af både mænd og kvinder. Derfor støtter han Maria i det valg, hun har gjort. Han giver hende ret i at prioritere, som hun gør, og siger ligefrem, at det er Maria, som har valgt den gode del.

Den discipelplads, Maria havde valgt, var ikke en plads, der kun skulle fylde hendes hjerte med tro og håb. Nej, discipelpladsen var også forpligtelsens plads. Den, der hørte på mesteren, var forpligtet på at videregive til andre, hvad man havde lært.

Vi hører ikke om, at Maria giver sig til at vidne om Jesus på den måde, at hun træder frem og taler om ham. Men vi hører senere i Johannes-evangeliet, at Maria ved en fest salver Jesu fødder med en meget kostbar nardusolie (Joh 12,3-8). Det var en åbenlys hyldest og kærlighedserklæring til Mesteren, som Maria her gav udtryk for. Den særdeles kostbare olie, hun spenderede på ham, spredte sin vellugt i hele huset. Alle i huset mærkede duften og forstod, hvad meningen var. Ordene fra Højsangen 1,12 var kendte: „*Så længe kongen sidder til bords, dufter min nardussalve.*“ Hun proklamerede i gerning sin forståelse, at han var Israels konge. Hun ønskede gennem sin hyldest, at andre skulle forstå det samme.

Jesus er Kristus, Guds Søn

Martha bliver ofte opfattet som Marias modstykke. Hvor Maria havde sans for Mesterens forkyndelse, ses Martha som den, der blot er optaget af at tjene ham med det praktiske arbejde. Men i forbindelse med Lazarus død og Jesu ankomst til det sørgende hjem, møder vi en ganske anden side af Martha (Joh 11,20-44). Jesus inddrager netop hende i en udfordrende samtale, fordi hun bekender troen på, at for ham er

alle ting mulige. Jesus begynder at tale om opstandelse fra de døde og om det evige liv, han kan give, ja, som han selv er. Det er stærke sager. Det er det uhørte og umulige, han nu proklamerer. Og så stiller han Martha det udfordrende spørgsmål, om hun også tror det om ham. Her får Martha lejlighed til at aflægge bekendelsen af Jesus som Kristus, Guds Søn.

Kort tid efter beder Jesus hende om at tage konsekvensen af denne tro og på hans ord få væltet stenen fra graven, hvor Lazarus ligger. Da viser Martha troens vovemod. Selv om det står lysende klart for hende, at dette er umuligt – for Lazarus er ved at gå i forrådnelse – giver hun tegn til, at stenen skal væltes bort. Så kalder Jesus Lazarus ud, og alle kan se, at her er dødens overmand. For her er Guds Søn til stede.

Jesus stiller Martha i et par af de samme udfordrende situationer, som han havde stillet apostlen Peter i: Han beder hende sige, hvem han er, og han kalder hende til at handle imod al sandsynlighed på hans ord (Matt 16,16; Luk 5,5).

Jesus er den opstandne

I slutningen af Johannes-evangeliet hører vi om Maria Magdalene, der påskemorgen fortvivlet står ved den tomme grav (Joh 21,11). Hun var et menneske, som havde oplevet Jesu magt og kærlighed i sit eget liv. Jesus havde drevet syv onde ånder ud af hende, og derfor var han blevet den vigtigste person i hendes liv. Nu stod hun altså ved graven og græd. Det var forfærdeligt, at Jesus var død, og det var rystende og uhyggeligt, at Jesu døde legeme ikke var i graven. For hende vil den opstandne Herre åbenbare sig. Hun skal trøstes og glædes ved hans sejr over døden. Hun skal forvisses om, at han stadig er den, der kendes ved hende. Derfor siger han hendes navn, og det giver Maria den fuldkomne trøst.

Men det er ikke nok for Jesus. Da hans herlige virkelighed er gået op for Maria Magdalene, retter Jesus hendes opmærksomhed mod apostlene, som stadig er rådvilde og spørgende efter Langfredags frygtelige begivenheder. Ligesom Jesus tidligere har brugt kvinder som vidner om, hvem han er, vil han nu sende Maria Magdalene for at vidne for apostlene og de andre disciple om hans opstandelse. Jesus giver

hende ord, som hun skal viderebringe på hans vegne. I den forstand er det en profetisk opgave, hun får.

Jesus og kvinderne

En flok af kvinder havde altid – ligesom Maria Magdalene – fulgtes med Jesus og disciplene, når de vandrede rundt i landet (Luk 8,2-3). Det var kvinder, som på forskellig måde havde oplevet Jesu store kærlighed og magt i deres eget liv. Nogle havde han helbredt, andre havde han uddrevet onde ånder af. Atter andre havde oplevet hans tilgivelse og barmhjertighed som en livsforvandlerende kraft i skærende kontrast til farisæerne og de skriftkloges fordømmende holdning til dem, som levede i synd. Der var dem som havde oplevet, at han helbredte deres barn, og for enkelte var det sket, at han havde givet deres døde barn tilbage til livet. Der var mange kvinder, som havde en historie med Jesus. Derfor ville de vise ham deres taknemmelighed ved for egne midler at sørge for hans og hans disciples forplejning.

Det var godt at være en kvinde med nær kontakt til Jesus. Han kendte ens navn og værdsatte en kvindes tjeneste for ham. I modsætning til de andre mænd regnede Jesus med en kvindes tro og vidnesbyrd om ham. Han kaldte ikke kvinder til at være apostle, og det var ikke en tilsidesættelse, men et hensyn, han tog. Jesus ville ikke sende en kvinde ud til den samme opgave og skæbne som en Simon Peter (Joh 21,18-19).

Efter Jesu opstandelse og himmelfart blev det en naturlig og selvfølgelig ting, at kvinderne hørte sammen med den øvrige discipelflok. Jesus havde lagt en linje, som fortsatte ind i den nye tid efter Pinse. Vi hører om kvinder i de første menigheder, at de havde betydning både på det praktiske og åndelige plan (f.eks. ApG 16,14-15; 18,26). Paulus sender hilsen til en række kvinder i sine breve med tak for deres tjeneste på lige fod med de mange mænd, der var hans medarbejdere (f.eks. Rom 16,6; Kol 4,15).

Det har kendetegnet Kristi efterfølgere lige siden, at det er et folk, hvor mænd og kvinder hører sammen og er bundet sammen i Kristi kærlighed og tjener ham med forskellige evner og forskellige kald, lige elskede og værdsatte af ham.

Misbrug af Bibelen

Af Inge Munk Møller

Både kvinden og manden er skabt i Guds billede som mennesker. Al ligevel er den ene halvdel af menneskeheden og gennem tiden blevet vurderet og behandlet meget anderledes end den anden.

Fra begyndelsen hedder det i skabelsesberetningen, at Gud vil skabe „en hjælper, der svarer til ham“ (1 Mos 2,18), én, Adam kan se lige ind i øjnene. Når der står „hjælper“, er det tankevækkende, at her bruges samme ord, som når David siger, at „Herren er min hjælper“ (Sl 54,6) Der er altså ikke tale om et hersker/tjener-forhold, men om to, der er i øjenhøjde, støtter og hjælper hinanden.

Brug og misbrug af skriftsteder

Misbrug af forskellige skriftsteder har op gennem tiden haft stor effekt. Efter syndefaldet lyder det til kvinden: „Jeg vil gøre dit svangerskab plagsomt og pinefuldt. I smerte skal du føde børn. Du skal begære din mand, og han skal herske over dig.“ Det er ord, som virkelig er blevet hørt i kirken og i verden som helhed! De er ofte blevet brugt til at skabe afstand og forskellig status mellem kvinder og mænd, og i virkeligheden er det jo helt fantastisk, at halvdelen af menneskeheden på den måde er blevet undertrykt, som det ofte stadig sker.

Andre ord i Bibelen om forholdet mellem mand og kvinde har haft meget sværere ved at slå igennem.

Apostlen Paulus skriver i Ef 5,21: „I skal underordne jer under hinanden i ærefrygt for Kristus.“ Når der her bruges ordet „underordne“, har det ikke den klang, som det har på dansk. Det betyder „understøtte“, altså som søjler, der bærer. Det er vigtigt, når vi også ser på de ord, der følger efter, hvor der er en opfordring til hustruerne om at underordne sig deres mænd *som under Herren*.

Alt for ofte er disse ord blev læst, som om en mand kunne byde sin

kone at underordne sig, eller måske snarere underkaste sig, og det har haft mange negative konsekvenser.

Læser vi ret, er det kvinden – hustruen – der *frivilligt* går ind under en ordning, hvor hun er støtte for sin mand, som stræber efter at leve efter Ef 5,25: „Mænd, elsk jeres hustruer, ligesom Kristus har elsket kirken og givet sig selv hen for den.“ Når manden har den holdning, bliver der ikke tale om noget herre/tjener forhold, men tværtimod et forhold, hvor han gennem sin kærlighed vil få sin hustru til at udfolde sig og blomstre på bedste måde.

Det er det ideelle forhold, som vi skal have som forbillede, når vi tænker på mand og kvinde i ægteskabet. Men mange har ikke forstået dette ret. I alt for mange ægteskaber har der været et forkert forhold mellem mand og kvinde, og det har ikke givet gode vilkår for begge parter, som det var meningen.

Selvforståelse

Det har op gennem tiden givet vanskeligheder, når traditionelle måder at tænke på blev bibelsk begrundede („Kvinder skal underordne sig, derfor: Far sidder for bordenden“).

Kvinder har ofte været præget af manglende selvværdsfølelse. „Jeg kom til verden som en fejlleverance“, begynder Lise Nørgaard sin bog „Kun en pige“. Hvis du som pige vokser op med oplevelsen af at være „kun en pige“, vil det påvirke hele din måde at opleve både dig selv og andre på. Så bliver det sværere at se sig selv som et kongebarn eller en kostbar juvel, som Jesus har ofret alt for at bjærge (Matt 13,45-46). Mange kristne kvinder har ment, at det var særlig ydmygt og rigtigt at være selvforståelse. Der har næppe været tale om et bevidst valg, men snarere om en måde, hvorpå man mente at tilpasse sig omgivelsernes forventning. Men vedvarende undertrykkelse af egne behov og ønsker – ens egen identitet – vil give sig udslag på andre måder. Måske gennem en „martyrholdning“ i familien („Når jeg ofrer så meget for jer, har I værsgod at være taknemmelige“). Især kvinder har op gennem tiden haft ord for at være hysteriske (hystera = livmoder) og neurotiske.

Selv om det ofte i folkemunde er manden, der bliver bundet i ægteskabet, er det som regel kvinden, der har måttet indrette sig mest.

For blot få årtier siden måtte en kvinde, der giftede sig, opgive sit job som sygeplejerske, lærer eller selvstændig, hvis manden skulle bevare respekten. Han skulle jo kunne forsørge sin kone! Ellers var han en „jordemodermand“! Det har været et meget fast mønster, kvinden har skullet indpasse sig i. Som eksempel kan nævnes præstekonen Eline Boisen, som i sin dagbog giver os et levende billede af, hvordan forventningerne var til en præstekone i 1800-tallet. Her giver hun udtryk for mange frustrationer over den meget fastlåste rolle. Det er hendes mand, der tager af sted til spændende opgaver. Hun må bare blive hjemme.

Det med at blive presset ned i faste rammer som kvinde gælder stadig. Da jeg selv blev gift, mens jeg læste til læge, og snart derefter ventede barn, blev jeg flere gange mødt med spørgsmålet: „Har du tænkt dig at fortsætte med at læse?“ „Ja“, svarede jeg, „og det har min mand også!“ Det sidste satte ingen spørgsmålstegn ved! Faktisk blev svaret opfattet som næsvist.

Kvinder er farlige!

Bevidst eller ubevidst har det, at kvinder er farlige, ligget bag mange holdninger op gennem tiden, og det var nok ikke mindst kvinders seksualitet, man var bange for. Måske var det også baggrunden for heksejagten i Middelalderen? Også på det område blev bibeltekster brugt som argument. Det var jo Eva, der lod sig friste, og Adam fulgte hendes opfordring, hvorefter han straks skubber skylden på hende og siger: „Kvinden, du satte hos mig, gav mig af træet.“ (1 Mos 3,12). Ja, i virkeligheden skubber han dermed skylden på Gud. Du kunne bare have ladet være med at skabe den kvinde, Gud!

Det har så forledt nogle til at mene, at det er kvinden, som er den farlige, og som er i stand til at friste og forføre „en uforstandig mand“ (Ordsp 7,7). „Hun forførte ham med sine erfarne ord, med sine glatte læber bragte hun ham på afveje. Uden tøven gik han med hende, som en okse går til slagtning, som en hjort fanges i snøen.“ (7,21-22). I mange hekseprocesser har der nok snarere været tale om det, som kaldes projektion. (Hun ser dejlig ud – jeg har lyst til hende – det er hendes skyld – hun skal straffes!).

Apostlen Paulus' ord i 1 Tim 2,14 kan godt lede tankerne i samme retning. Her hedder det: „*For Adam blev skabt først, derefter Eva, og det var ikke Adam, der blev forledt, men kvinden lod sig forlede og overtrådte budet.*“ Det kunne jo godt lyde, som om Paulus også skubber skylden på kvinden her, men det er jo slet ikke tilfældet. I den kristne kirke gælder det, som Paulus siger det et andet sted: „*Dog, I Herren er kvinden intet uden manden, og manden intet uden kvinden; for ligesom kvinden kom fra manden, bliver manden til ved kvinden; men alt er fra Gud.*“ (1 Kor 11,11-12).

Mandsdragt, hår og smykker

Gennem tiden har mange emner inden for mand/kvinde-området givet anledning til mange drøftelser og holdninger, nogle gange på et misforstået grundlag. Det har for eksempel også gjort sig gældende, når det gælder synet på klædedragt og smykker.

En prædikant står på talerstolen i missionshuset og advarer de unge piger: „*Kvinder må ikke gå i mandsdragt, og mænd må ikke gå i kvindelæder*“, siger Bibelen (5 Mos 22,5). Bagefter er pigerne i vildrede. Må vi ikke gå i cowboybukser? Skal vi altid have kjole eller nederdel på?

Men hvad handler det i virkeligheden om? Hvad var mandsdragt på den tid? Var det *bukser*, eller gik mænd ikke snarere i noget, der lignede kjoler?

Apostlen Paulus taler om sømmelighed som en rettesnor for, hvordan vi klæder os (1 Kor 11,13), og sømmelighed er ikke det samme til enhver tid. Det er for eksempel ikke usømmeligt for en kvinde i vor tid at have kort hår, men det var det på Paulus' tid.

I dag er det *ikke* mandsdragt, når kvinder går i lange bukser. Vi må ikke bruge den slags som nye regler, hvor vi binder hinanden til at gøre tingene på en bestemt måde. Det samme gælder f.eks. et område som smykker. I Bo Giertz' bog „Stengrunden“ forbyder den nidkære pastor Henrik Savonius kvinderne den slags. Hans blod fryser til is, da han ser guldbrochen i halsudskæringen hos provstens datter! Men provsten sætter ham på plads: „*Du skal huske, Henrik, at den, som lader det bero på lovgerninger, han er under forbandelse – og alt, hvad der modtages med taksigelse, det er rent, siger apostelen.*“

I øvrigt viser et sted som Ez 16 klart, hvordan Gud selv ser på en kvindes smykker: „Jeg gav dig smykker, ringe på armene og kæde om halsen“ (Ez 16,11ff). Da Abrahams træl, Eliezer, giver Rebekka næse-ring og armringe, er det udtryk for noget positivt (1 Mos 24,22). *Advarslen* både hos Ezekiel og hos apostlene (1 Tim 2,9; 1 Pet 3,3) handler om at gøre udsmykningen til det altafgørende, at stole på sin skønhed (Ez 16,15). Er udsmykning udtryk for afgudsdyrkelse, er det galt.

Lad det blomstre!

Det er vigtigt at læse i Bibelen, og det er vigtigt at lade sig vejlede af Bibelen. Men det er også vigtigt at huske, at Bibelens ord er skrevet ind i en bestemt sammenhæng. Når Gud taler sit ord til os, er det *ikke* for at ødelægge vort liv, men for at værne om det og lade det blomstre. Vi er ikke frelst *fra* livet, men *til* livet.

Det gælder også forholdet mand/ kvinde. Vi er skabt forskellige for at kunne supplere hinanden, så vi gensidig kan glæde hinanden. Når forholdet mellem mand og kvinde får lov at blomstre, bliver der ikke tale om et hersker/tjener-forhold, men om gensidig respekt og kærlighed. Her handler det om glæden ved at give og at modtage. Her er der rum for lidenskaber, hengivenhed, beundring og omsorg i gensidig kærlighed. Det var sådan, Gud ville det, da han skabte os som mand og kvinde, og størst er det, når vi sammen får lov til at se et lille barn som frugten af vores kærlighed, og hvor enheden mellem os mere end nogensinde kommer til udtryk.

Kvinde – kend dit værd

Af Vibeke Sode Hjorth

Jeg er født som kvinde og vil dø som kvinde. I mellem fødsel og død lever jeg mit liv som kvinde, og jeg har (næsten) aldrig ønsket mig at være andet! Nogle gange kan jeg være træt af, at „det går mig på kvinders vis“, hvis den månedlige cyklus og de følelsesmæssige udsving påvirker livet mere end godt er. Men det meste af tiden er mit kvindeliv særdeles livsbekræftende, besværligt, udfordrende og spændende.

Kvinder rummer meget

Det er en stor styrke at kunne rumme meget – og gøre det! På den måde ser vi flere nuancer og detaljer og en større helhed, der passer godt til hele mennesker. *Multi-tasking* er en efterspurgt egenskab. Se bare stillingsannoncer: „Du kan have mange bolde i luften på én gang“. Og det kan (mange) kvinder.

Men som i så mange andre forhold rummer det, der er en stor styrke, samtidig en risiko for at være en stor svaghed. Den efterhånden lidt fortærskede „klædeskabsmodel“ illustrerer, hvordan vi kvinder fylder alting ind i klædeskabet i en mere eller mindre ordnet bunke, og til sidst er det så overfyldt, at det hele vælter ud i hovedet, når man åbner døren. Når jeg kigger efter, opdager jeg måske, at det meste af det, der ligger i mit skab, slet ikke tilhører mig. Jeg har taget mange andres ting og tanker og opgaver, fordi de nu lige lå og flød, og der tilsyneladende ikke var andre end mig, der så dem ... Så må jeg i gang med oprydningssarbejdet og få lagt det væk, der ikke er mit, så jeg kan tage mig af det, der faktisk er mit.

Denne styrke og svaghed, som mange kvinder kender til, kan man vælge at grine af eller irriteres over, alt efter temperament. Men man kan også vælge at se det som en Gud-villet egenskab hos kvinder. Måske ligger der en hemmelighed gemt, som vi skal til at udforske noget

mere frem for at besvære os over den? Måske hænger det faktisk sammen med, hvordan vi er skabt? En kvindes krop er skabt til at kunne rumme et andet menneske. Allerede i samlejet er det kvindens krop, der er den modtagende og rummende. Bliver et nyt menneske skabt ved samlejet, er kvindens krop parat til at rumme det menneske og endda gøre det i ¾ år! På forunderlig vis bliver også kvindens psyke klar til at rumme det nye menneske, der er på vej.

Min pointe med at koble krop og psyke er, at når vi kvinder ind i mellem føler os mast under alle de ting, vi (selv synes vi) skal rumme, så kan der være gode grunde til det, og så skal vi arbejde med det. Men jeg er overbevist om, at vi faktisk er skabt til at rumme meget – og at det er en stor og gudgivet opgave at forvalte den egenskab på den gode måde.

Det organisationstalent, der ofte hænger sammen med at kunne rumme meget, er en vigtig egenskab, når et familieliv skal fungere og leves godt. Men det er også en egenskab, der er brug for i både samfund og menighed, så vi skal bare spille ind med det til gavn for helheden. Både når det drejer sig om praktiske ting, der skal organiseres, og når det handler om at se mennesker og deres behov. Et bibelsk eksempel på en sådan rummelig kvinde findes i Ordsp 31,10-31: Hun „*sørger for uld og hør, ivrigt arbejder hendes hænder*“, og hun „*åbner sin hånd for den hjælpeløse*“, og hun „*tager til orde med visdom, der er venlig belæring i hendes tale*“ og en hel masse mere, så man kan blive helt forpustet af at læse om alt det, den kvinde kan overkomme ... Men man kan også blive opmuntret af hendes gode forbillede som en, der kender sit værd og bidrager med sine evner til både familiens og fællesskabets gavn.

Kvinde og mor

At være kvinde har for de fleste i verdenshistorien været uløseligt forbundet med at være mor – eller måske smerten over ikke at kunne blive det. Også her er jeg overbevist om, at der ligger en stor gave og opgave til os. Når Paulus i 1 Tim 2,11-15 skriver om kvinder, hedder det bl.a.: „*Men frelses skal hun, ved barnefødslen ...*“. Det kan opfattes, som om kvinder bliver frelst ved at føde børn. Men Paulus er klar over, at den misforståelse ligger lige for, derfor fortsætter han: „– *hvis de da holder fast ved tro og kærlighed og hellighed med besindighed.*“ Sammenhæn-

gen i tekstafsnittet viser, at Paulus her bruger udtrykket *barnefødslen* til at karakterisere den „lille“ forskel på kvinder og mænd: Kvinder kan føde børn – det er vores krop simpelthen skabt og indrettet til i modsætning til en mands krop. Derfor siger Paulus her, at kvinder kan blive frelst som kvinder. Vi skal ikke blive til mænd for at blive frelst.

Selvom det at kunne føde børn er en definerende egenskab ved kvinder, betyder det ikke, at det altid er lykken at blive og være mor, eller at alle mødre uden videre har succes med amning, opdragelse og teenagebørn. Men det betyder, at vi grundlæggende og som vores første opgave og ansvar har de børn, vi nu får. Og så må vores karriere og ansvar i samfundet og menigheden komme i anden række.

Jeg kan ikke se én model, der i Bibelen stilles op som den eneste rigtige at følge, så vi må i vores små familier gøre arbejdet selv. Der skal ikke nødvendigvis vælges en løsning fra og med første barn, som så skal være gældende for resten af familiens eksistens. Hele tiden må der rettes ind og justeres, så både børn, mor og far trives i hverdagen. Men vi kvinder kommer ikke uden om, at vi har et særligt ansvar og opgave i forbindelse med børnene. Vi skal heller ikke underkende betydningen af, at vi kan give børnene noget, som en nok så god og engageret og hjemmearbejdende far ikke kan give dem – lige så vel som selv en supergod mor ikke kan erstatte en god far.

I historiens løb er begrebet *underordning*, som Paulus taler om i forbindelse mellem forholdet mellem mand og kvinde, blevet brugt til at henvise kvinderne til at holde sig til hjem og børn og blande sig uden om alt andet. Udtrykket er imidlertid et militært udtryk, der betyder noget med at *finde sin plads i geledet* – at gå ind under en orden. Det handler altså ikke om, at kvinden skal nedværdige sig under manden, men at begge skal gå ind under den orden for menneskelivet, som Gud har sat for dem. For kvinder betyder det bl.a. at se værdien i alt det sjove, bøvlede, glædelige og besværlige, der hører med til at være i stand til at føde børn.

Kvinde som kvinde og ikke som mand

I et mandsdomineret samfund kan kvinder ind i mellem få en følelse af, at vi helst skal være som mænd for at blive set, hørt og accepteret.

Men som vist ovenfor er det ikke den måde, Bibelen giver vejledning i at være kvinde.

Helt fra skabelsen ligger det fast, at kvinden har værdi – som kvinde. Ordene i 1 Mos 1,26: „*Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem*“ gør det klart, at kvinden ikke kom til som et andenrangs vedhæng. Grundlæggende har kvinden værdi på lige fod med manden, fordi også hun er skabt i Guds billede. Det understreges også i udfoldelsen af skabelsesberetningen i 1 Mos 2,18: „*Det er ikke godt, at mennesket [Adam] er alene. Jeg vil skabe en hjælper, der svarer til ham.*“ Den sidste sætning understreger, at kvinden blev skabt som en ligeværdig partner til manden. Hun skal ikke stille sig ned i opvaskebaljen eller være en dørmåtte eller finde sig i at blive gjort til sex-objekt. Hun skal med fuld ret være der som en ligeværdig medspiller i projekt livet. Og det indebærer alt det, som Adam og Eva blev sat til at arbejde med allerede inden syndefaldet.

Vi ser ingen steder, at denne lighed i værdi bliver ophævet efter syndefaldet. Tvært imod viser resten af Bibelen og i særdeleshed både Jesus og Paulus stor respekt for og anerkendelse af kvinder i forhold til, hvad der var almindeligt i deres samtid. Også i tjenesten for Guds rige og som disciple. Sammen med Bibelens gennemgående understregning af kvinders og mænds *lige værdi*, understreges også *forskelligheden* i funktion. Hvis kvinden skal være en hjælper, der svarer til manden, må hun jo faktisk bidrage med noget! Vi trænger til at genopdage og værdsætte og fremelske forskellighederne og arbejde på, at vi kompletterer hinanden. Vi kan jo begynde med at øve os i ægteskab og så tage erfaringerne med ud i samfund og menighedsliv. Hvis kønskampen kunne få den drejning, at vi kæmpede for at anerkende og værdsætte hinandens forskellighed samtidig med, at vi fastholder kønnenes lige værdi, ville rigtig meget være vundet. Og så kunne vi bruge de gode kræfter til i fællesskab at hjælpe flere og mere.

Jeg er født som kvinde og vil dø som kvinde – men først og fremmest er jeg *menneske*, der lever med værdi som menneske, i ansvar over for Gud og mine medmennesker.

Kap. 4

Modstanden – historisk set

Modstanden – historisk set

Af Kurt Ettrup Larsen

Det var primært som et led i den almindelige kvindesag, den i andre henseender fuldt berettigede kamp for kønnenes ligestilling, at det fra 4. juni 1947 blev muligt for kvinder at beklæde præsteembeder i den danske folkekirke. Derfor er det naturligt at begynde en historisk belysning af sagen med at beskrive nogle træk af den lange vej til ligestilling.

Ligestilling i det danske samfund

I 1874 fik kvinder adgang til at tage studentereksamen og gå på universitetet i København - dog ikke på det teologiske fakultet. I 1885 tog den første kvinde lægeeksamen og i 1905 uddannedes den første kvindelige jurist. I mellemtiden var der åbnet for, at piger kunne gå på almindelige gymnasier (1903), og at kvinder kunne søge stilling på disse. I 1904 havde det teologiske fakultet (med én stemme imod) også åbnet sine døre for kvindelige studerende, og i 1916 aflagde den første kvinde teologisk embedseksamen i København. Retten til at tage en eksamen indebar dog ikke automatisk ret til at beklæde det derpå sigtende præsteembede.

Arbejdet for at få banet vejen for kvinder til præsteembederne blev gjort ad politisk vej, og i samme periode fik de danske kvinder øget deres politiske muligheder. Kvinder fik første gang mulighed for at gå til stemmeurnerne, da de fik valgret til de nyindførte menighedsråd i 1903. Bag denne lov stod I. C. Christensen, der i Folketinget i 1901 argumenterede for kvinders valgret til menighedsråd på følgende måde: *„netop hos Kvinden (er) den kirkelige Interesse og den kirkelige Modenhed hyppigt i langt højere Grad udviklet end hos Manden.“*

Kvinder fik valgret til kommunale valg i 1909, til selve Rigsdagen i 1915, og i 1918 blev de første kvinder indvalgt i Rigsdagen. En af disse

tog ligestillingssagen op, og i 1920 kom der en lov om kønnenes lige ret til at beklæde offentlige stillinger, dog med undtagelse af militære og kirkelige embeder. Interessant nok ville regeringen og Folketinget allerede ved den lejlighed have indført ligestilling også for kirkelige embeder – sagen om kvindelige præster hørte altså på dette tidspunkt ganske tydeligt sammen med en ligestillingslov! Dette blev dog bremset af det mere konservative Landsting og den nye Venstre-regering. Det Teologiske Fakultet i København udtalte i 1919, at intet i Det Nye Testamente og bekendelsesskrifterne talte imod, at kvinder kunne blive præster, men i kirkelige kredse var modstanden altovervejende. 6 ud af 7 biskopper var imod, og en rundspørge til landets menighedsråd viste, at 80 % var modstandere af tanken om kvindelige præster.

I mellemkrigstiden var spørgsmålet hyppigt til debat. Dansk Kvindesamfund var stiftet 1871 og engagerede sig i kampen for kvindelige præster, ligesom man i det hele taget arbejdede for kvinders ligeret til alle stillinger i samfundet. Dansk Kvindesamfund holdt sagen varm, og fra politisk hold tilsluttede især Socialdemokratiet og De Radikale Venstre sig Dansk Kvindesamfunds krav om kvindelige præster. Efterhånden var der blevet uddannet nogle kvindelige teologer, der ikke kunne ordineres til noget embede, men som kunne bruge deres uddannelse som missionærer, KFUK-sekretærer eller som uordinerede medhjælpere ved kvindefængsler. Var en kvinde i en præste-lignende stilling, fandt Dansk Kvindesamfund det uholdbart, at hun ikke også kunne ordineres af en biskop. I kvindefængslets ganske særlige „kvinde-menighed“ var der udbredt stemning for, at der måtte være en kvinde i tjeneste, også blandt biskopperne. Spørgsmålet var blot, om hun skulle arbejde som uordineret, eller der skulle ske en ordination til det præsteembede, der efter flertallets opfattelse var forbeholdt mænd. Den socialdemokratiske kirkeminister P. Dahl forsøgte dog i 1925 at bruge kvindefængsel-problematikken som murbrækker for kvinders adgang til præstestillinger. Det samme gjorde Dansk Kvindesamfund gennem længere tid. Cand.theol. Ruth Vermehren virkede fra 1928 som uordineret – og længe ulønnet - medhjælper for en fængselspræst ved et kvindefængsel. Hun øvede sjælesorg og prædikede og søgte i 1938, da hun havde fået fast og lønnet tilknytning til fængslet, om ordination til

denne tjeneste. Dette afviste Københavns biskop. Den politiske vind blæste tydeligvis mere og mere i ligestillingens og dermed i de kvindelige præsters retning.

I retning af kvindelig præstetjeneste pegede dog ikke bare den politiske kamp for ligestilling, men også en udvikling inden for kirkelige kredse.

Kvindens offentlige rolle i kirkeligt arbejde

I de nytestamentlige menigheder spillede kvinder en stor og synlig rolle. De beklædte ikke embederne som præster og biskopper, men nok som diakoner – og desuden var der tale om en levende virkeliggørelse af det, som en senere tid har kaldt det almindelige præstedømme. Hermed forstod man, at alle døbte og troende var medarbejdere i menigheden og virkede med sine evner og nådegaver til gavn for menigheden som helhed.

Via pietismen i 1700-tallet og de gudelige vækkelser og de kirkelige retninger i 1800-tallet kom de nytestamentlige idealer mere tydeligt frem igen. Da begyndte enkelte præster og mange lægfolk i den danske kirke at sætte spørgsmålstegn ved den ydre kirkeinstitutioners former, der var blevet tradition i Danmark. Her var der fortsat tale om en meget ensidig fokusering på præsten og hans offentlige embede, trods al Luthers tale om det almindelige præstedømme.

Inspireret af Luther selv, og ikke mindst af vækkelsens fornyede bibellæsning, begyndte lægfolk at prædike og vidne i Danmark. Ikke uden modstand fra gejstligheden voksede der et selvstændigt arbejdende lægfolk og folkelige vækkelsesbevægelser frem. Den største del af det vakte lægfolk var knyttet til de to store folkekirkelige vækkelsesretninger, grundtvigianismen og Indre Mission, mens mindre grupper af lægfolk organiserede sig uden særlig tilknytning til folkekirken (bl.a. Luthersk Missionsforening) eller i direkte modsætning til folkekirken (frikirkerne).

I deres opgør med alle de kirkelige traditioner i landet, herunder præsteembedet, gik frikirkerne længst. De var naturligt nok også de første til indføre kvindelige prædikanter og kvindelige præster. Missionsforbundet og Frelsens Hær – to nye kirkedannelser fra 1880'erne

– kan nævnes som eksempler på bevægelser, hvor kvinder fra begyndelsen spillede en sådan fremtrædende rolle. Det samme gjaldt senere 1900-tallets nye frikirkebevægelse, Pinsebevægelsen, der efterhånden blev den største af frikirkerne, og som har fyldt forholdsvis meget i kirkebilledet i forhold til sin størrelse.

Grundtvigianismen kæmpede kirkepolitisk for frihed og rummelighed. De grundtvigske stod helt fra begyndelsen i en konfrontation med den statskirkelegit tænkende lutherske gejstlighed, med myndighederne og kirkeretten. Enhver gruppe, der ville øge rummeligheden inden for kirken, kunne regne med deres støtte. Inden for grundtvigianismen blev der også en udvidet plads til kvinders offentlige virke. Den ældre grundtvigianisme havde haft en betydelig lægprædikant i „Skov-Kirsten“, en vendsysselsk kvinde. Fra 1920'erne virkede en kvinde som præst og sygeplejerske for en frimenighed i Sydslesvig, og fra 1930'erne holdt den grundtvigske højskoleforstander Jørgine Abildgaard selv gudstjenester med sakramenteforvaltning i sin kirke på højskolen i Snoghøj. Hun foretog også andre kirkelige handlinger uden smålige hensyn til folkekirkens skikke og kirkeret. Den slags frie initiativer var der normalt forståelse for i grundtvigske kredse i frihedens navn. Den frie menighed i Snoghøj fik senere officiel status som grundtvigsk frimenighed, men nogen ordination modtog Jørgine Abildgaard aldrig. I denne specielle menighed slog den grundtvigske lavkirkelighed og den folkekirkelige praksis med tolerante løsninger igennem. Og længe inden folkekirken officielt fik kvindelige præster, var der altså i grundtvigske kredse tradition for, at kvinder i praksis virkede som præster.

I Indre Mission, der iværksatte et meget stort frivilligt kirkeligt arbejde, var ønsket om at være en del af den officielle lutherske folkekirke større. Man var enige med Kirkeligt Centrum om at stå fast på den lutherske bekendelse, ære præsteembedet og indrette sig efter den kirkelige orden. Ved siden af den officielle kirkelighed supplerede Indre Mission sig lokalt med forkyndende møder, søndagsskoler for børn, ungdomsarbejde og en lang række andre oplysende, sociale og undervisningsmæssige initiativer. I dette frivillige arbejde kom kvinder fra begyndelsen til at spille en stor rolle. De bar en stor del af det lokale arbejde, og herigennem blev der banet vej for, at kvinder kunne tage

ordet ved offentlige møder, var med i bestyrelser, blev ansatte som indre- og ydremissionærer og sekretærer osv. På den måde virkeliggjorde man i Indre Mission en del af de tanker, som lå i det almindelige præstedømme. Heri så man ikke nogen modsætning til det mandlige præsteembede, men netop et supplement. I årene op til Anden Verdenskrig var det således blevet almindeligt, at man havde haft kvindelige søndagsskolelærere, havde hørt kvindelige KFUK-sekretærer og missionærer tale. Længe inden folkekirken officielt fik kvindelige præster var der altså i indremissionske kredse tradition for, at kvinder i praksis talte og vidnede offentligt, underviste børn og unge og ledte meget kirkeligt arbejde.

Den synlige plads, som de to store kirkelige retninger allerede i deres arbejde havde givet kvinderne, har sikkert betydet meget for det gradvist ændrede syn på kvindelig præstetjeneste. Indflydelsen herfra har sikkert også været større, end at en del enkelte frikirker og udenlandske kirkesamfund allerede havde indført kvindelig præstetjeneste. Nogle vænnede sig dermed til, at kvinder faktisk kunne virke som præster, og at de fra naturens side var lige så gode til at udfylde posten som mænd. For andre betød udviklingen, at man fik øjnene op for de ægte teologiske argumenter imod ordningen med kvindelig præstetjeneste.

Den modstand mod kvindelige præster, der kun byggede på gamle kønsrollemønstre („*kvinder bør passe hus og hjem*“) eller fordomme („*mænd taler bedst*“) eller traditioner („*jeg synes, præstekjolen passer bedst til en mand*“), faldt mere og mere bort. Såvel udviklingen i samfundet som den bibelsk-teologiske erkendelse af menigheden som et legeme med plads til alle lemmers aktive tjeneste har heldigvis undermineret disse udtalelser. Sådan måtte det gå, og de gamle fordomme og kønsrollemønstre fortjente vel egentlig heller ikke bedre.

Indførelse af kvindelige præster i folkekirken

Ser vi nærmere på den gamle modstand mod kvindelige præster, var den for de fleste nok mere bestemt af følelser og tradition end af teologiske begrundelser ud fra Skriften. Det var således typisk, da man i 1938 gled af på Ruth Vermehrens ansøgning ved at henvise til, at ingen rigtig menighed havde ønsket en kvindelig præst!

I 1946 kom sagen til debat igen. Denne gang var det foranlediget af en revision af loven om adgang til præsteembeder. Der tegnede sig et flertal i Folketinget for sagen, og midt i debatten skete det, at en valgmenighed på Falster valgte en kvinde som deres kommende præst. Det pragmatiske argument holdt derfor ikke længere. De Radikale ønskede at få kvindelige præster, og i forlængelse heraf stillede kirkemissionæren – Venstremanden, den grundtvigske præst Carl Hermansen – et lovforslag, der skulle gøre det muligt for en menighed at vælge en kvindelig præst. Det gjorde han, selvom syv af ni biskopper var imod, dog kun én af principielle grunde. Menighedsrådene nægtede han at spørge, sikkert fordi han vidste, at deres svar ville være afvisende. En rundspørge til landets menighedsråd, foretaget af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, viste da også fortsat flertal imod tanken blandt menighedsrådsmedlemmer – 43 % var imod, 23 % for og resten reagerede ikke. Med en så lav svarprocent kan man dog ikke kalde det en helt klar afvisning.

Lovforslaget førte til en intens kirkelig debat, hvor de forskellige kirkelige retninger trak i hver sin retning. De grundtvigske så som hovedregel ingen problemer i kvindelige præster, for hos dem stod Bibelen svagt, og generelt var de ret lavkirkelige i deres syn på embedet. Det havde altid været en grundtvigsk hovedsag at arbejde for størst mulig frihed og rummelighed inden for kirken – og i øvrigt mente de principielt, at Folketinget skulle afgøre kirkens ydre forhold, hvorefter det var op til den enkelte menighed, om de ville have en kvindelig præst eller ej. Indre Missions talsmænd var overvejende imod kvindelige præster. De hentede deres begrundelse ud fra Bibelen, men de var også præget af principiel uvilje mod, at et kirkeligt spørgsmål skulle afgøres af en ukirkelig Rigsdag. Kirkeligt Centrum var også overvejende imod kvindelig præstetjeneste, som blev begrundet ud fra Bibelen og kirkens tradition.

Kort før lovvedtagelsen i 1947 underskrev 514 præster en erklæring, hvori de tog stærkt afstand fra indførelsen af kvindelige præster. De sluttede med følgende ord: „*Vi maa betragte Præstevielse af en Kvinde som en skismatisk Handling og maa derfor nægte at anerkende dens Gyldighed. I vore Øjne har baade den, der meddeler og den, der*

modtager en saadan Ordination, sat sig udenfor det folkekirkelige Fællesskab. Ansvar for Følgerne heraf vil alene paahvile dem, der saaledes bryder Folkekirkens Enhed.“ Med disse stærke ord ville de advare mod lovens indførelse, og samtidig så de kirkesplittende perspektiver deri. At ordene skulle forstås som en trussel om selv at udtræde af folkekirken på dette spørgsmål, var ikke i deres tanke, om end ordene siden er blevet tolket sådan af andre – og brugt imod de protesterende præster som et udtryk for deres fejhed og mangel på konsekvens.

Det var imidlertid ikke de kirkelige retninger, menighedsrådene eller biskopperne, der skulle komme til at afgøre sagen. Den statskirkelegit opbyggede danske folkekirke måtte finde sig i, at dette kirkelige spørgsmål blev afgjort af en demokratisk valgt Rigsdag, hvis medlemmer havde et vidt forskelligt forhold til kirken og kristentroen. I befolkningen var der efterhånden blevet flertal for ligestilling, også på det kirkelige område. Rigsdagen fulgte befolkningen imod biskopperne og den overvejende stemning i de kirkelige retninger. Et flertal i Folketinget på 98 stemmer vedtog loven, 14 stemte imod, og 18 undlod at stemme. Da også Landstinget stemte for forslaget i 1947, var der ikke længere lovgivningsmæssige hindringer for, at kvinder kunne blive præster i folkekirken.

Den første ordination af kvindelige præster

Tilhængerne gjorde en del ud af, at man ikke havde påtvunget kirken noget, men blot øget den enkelte menigheds frihed. De hindringer, der hidtil havde været, for at en menighed kunne få en kvindelig præst, var nu fjernet, men det var jo stadigvæk menighedsrådene, som skulle vælge præst. Stadig var det op til biskopperne at meddele den nødvendige kollats og ordination til en kvinde. Det ville hverken Lolland-Falsters eller Københavns biskop gøre, og det var i disse to stifter, at Ruth Vermehren og Johanne Andersen skulle virke som henholdsvis fængselspræst og valgmenighedspræst. De to biskopper ville heller ikke give tilladelse til, at de to kvinder kunne blive ordineret af en anden biskop. Politikerne sammenskruede derfor en særlig bispefrihedslov, der gjorde det muligt at fritage en biskop for tilsynet med en bestemt menighed, idet dette tilsyn så skulle varetages af en anden biskop eller

gejstlig i stedet for. På den måde kom de to nævnte kvindelige teologer under åndeligt tilsyn af Fyns biskop Hans Øllgård, der var en markant tilhænger af kvindelige præster. Han ordinerede i april 1948 de første kvindelige præster i Danmark. Der var tre kvindelige ordinander, idet en menighed på Fyn undervejs i forløbet havde indstillet en kvindelig teolog til at være hjælpepræst.

Der var mange protester mod ordinationen. De fleste biskopper var imod, men havde dog på forhånd erklæret, at de ikke fandt spørgsmålet så alvorligt, at det skulle føre til kirkesprængning: *„Et evangelisk-luthersk Kirkesamfund maa kunne bære den Spænding, en eventuel Ordination af en Kvinde til en Præstestilling i Folkekirken fremkalder, uden at Fællesskabet sprænges.*“ Efter ordinationen ønskede syv præster i Fyns stift at komme under tilsyn af en anden biskop, fordi de følte sig trængt. Ønsket blev dog afvist. Det var kun for biskopper, der blev en frihedslov!

Kort sagt: Vi fik kvindelige præster på grund af et politisk pres. Det skete ikke, fordi der i kirken var udbredte ønsker derom. Biskoppers, præsters og menighedsrådsmedlemmers protester blev formuleret, men der blev ikke taget hensyn til det fra politikernes side. Havde vi haft et kirkeligt organ i spidsen for kirken – et kirkemøde eller en synode – så ville vi temmelig sikkert ikke have fået kvindelige præster i 1948, fordi modstanden på det tidspunkt var så stærk i kirkelige kredse.

Men erfaringerne fra andre store lutherske kirker – både de nordiske med større eller mindre grad af statskirkelig organisering og de tyske samt (de fleste) amerikanske uden statslige bindinger – viser, at det efter al sandsynlighed ville være kommet herhjemme på et tidspunkt alligevel. Blot kunne man forestille sig, at sagen da var blevet gennemført med inddragelse af flere teologiske overvejelser og derfor også med grundigere drøftelser af praktisk hensyntagen til det mindretal, der var imod ordningen med kvindelig præstetjeneste. Et spørgsmål om menighedens interne ordninger er for vitalt for kirken til at blive „løst“ af politikerne som en ren og skær frihedsordning.

Folkekirken som kirke havde ved denne lejlighed, så lidt som ved andre lejligheder, egen mund og mæle. På den anden side betød denne

særlige danske måde at åbne for kvindelig præstetjeneste på, at der aldrig blev tale om en særlig „kirkens holdning“, som mindretallet blot havde at rette ind efter og sige amen til - eller gå! Både før og efter 1948 har der været mulighed for at leve og virke i folkekirken, hvad enten man har tilsluttet sig det ene eller andet synspunkt på dette felt. Den teologiske debat har kunnet fortsætte, og der har været frihed til at have begge holdninger – eller slet ingen.

Debatten efter 1948

Ordinationen af de første kvindelige præster trak grænserne i dansk kirkeliv op, men egentlig skabte den vel ingen principiel ny situation. Man havde i kirkelivet for længst vænnet sig til, at folkekirken bestod af forskellige retninger, der levede hver sit liv side om side. Populært sagt: Missionsfolk på Randers-egnen havde ikke tidligere følt sig i nogen som helst form for åndeligt slægtskab med grundtvigianske valgmenighedsfolk på Falster. Derfor kunne de heller ikke i længden hidses meget op ved tanken om, at disse nu havde fået en kvindelig præst i stedet for en måske dårlig mandlig!

At præstestanden og bispekollegiet var uenige, var der heller ikke noget nyt i. Missionsfolk var vant til, at der var præster, man ikke kunne få noget samarbejde med, og enkelte man slet ikke kunne gå i kirke hos. Grundtvigske præster vidste erfaringsmæssigt, at visse stifter normalt havde missionske biskopper, som man ikke kunne sætte højt. De 514 protesterende præsters ord om kirkesplittelse kan vel på en måde siges at have været rigtig. For spørgsmålet har virket splittende på dansk kirkeliv. Dog gælder det på en anden måde også, at den danske kirke heller ikke i forvejen var en enhed eller opfattedes som en enhed! Mange i folkekirken har traditionelt ikke primært knyttet deres identitet til folkekirken som institution, men til en af de kirkelige retninger indenfor folkekirken, og disses holdninger ændredes ikke af loven om kvindelige præster.

Der blev derfor også forholdsvis stille om sagen i de første år efter 1948. Modstanderne havde tabt slaget, men på den anden side skulle nogle få kvindelige præster på øerne vel ikke hindre eller lamme det lokale arbejde i sogne og byer i Jylland. Man arbejdede videre som før;

idet man også forud havde vænnet sig til, at ikke alt i kirken foregik efter ens egne ønsker. Det syntes at have været lettest for en lavkirkelig forening som Luthersk Missionsforening, mens det var sværere for en principiel kirkelig forening som Indre Mission.

Indre Missions dilemma og den blivende modstand

Indre Mission har siden 1861 været en „kirkelig forening“, der har lagt vægt på et nært samarbejde mellem de troende præster og det troende lægfolk. Denne arbejdsform har haft sine stærke og svage sider. Hvor forholdene var ideelle, kunne der dels være tale om en mægtig kontaktflade til sognets folk, dels være tale om et frugtbart samspil mellem det almindelige og særlige præstedømme - lige efter Luthers tanker. Arbejdsformen rummede dog også den fare, at det troende lægfolk knyttede sig så tæt til sognets præst. Det kunne betyde, at man uden videre fortsatte det nære samarbejde, selv når man fik en præst, der på det ene eller andet punkt lærte galt. Hvordan skulle Indre Missions venner forholde sig, hvis man i sognet fik en kvindelig præst, der arbejdede på vækkelsens linje? Skulle man vælge den traditionelle samarbejdslinje, eller skulle man stå fast på den bibelske afvisning og miste kontaktfladen til sognet? Indre Missions landsledelse valgte i første omgang at forbyde missionærerne at samarbejde med kvindelige præster og forbyde kvindelige præster at optræde som talere i missionshusene.

Som årene gik, blev der flere kvindelige præster. Samtidig betød efterkrigstidens generelle teologiske udvikling, at den teologiske modstand var vigende. Bevægelsen „Kirkeligt Forbund af 1933“, der ellers var skabt for at være talerør for alle, der ville værne bibelsk lære og praksis i kirke, skole og hjem, forlod det oprindelige modstandersynspunkt. Også mange af de præster, der var med i Indre Missions arbejde, var ikke længere modstandere af kvindelige præster. Nogle af de 514 protesterende præster blev endog senere biskopper - valgt bl.a. på Indre Missions stemmer - og ordinerede nu selv kvinder til præstetjeneste. I 1973 var Indre Missions bestyrelse og venner så splittet i spørgsmålet, at man stillede samfundene frit, uden at man ville bryde med tidligere tiders erklærede modstand: *„Vi har konstateret, at nogle af Indre Missions samfund tilsidesætter forbudet mod, at kvindelige*

præster taler i missionshusene. I det sagen dermed er taget ud af bestyrelsens hånd, finder vi det rettest i denne nødsituation helt og fuldt at lægge ansvaret for samfundenes stilling over på de lokale samfund.“

Modstandernes situation efter 1948

Trods nederlaget i 1947-48 har der lige siden været kredse, der var „positive modstandere“ af kvindelige præster. Her ville man holde fast ved det bibelske vidnesbyrd både om det almindelige præstedømme for alle kristne og om det særlige embede, der er forbeholdt mænd. I disse kredse er der talt og skrevet om de bibelske principper for lederskab i kirken, om embeder og nådegaver. For mange har det betydet et nuanceret syn på disse spørgsmål. Uden at falde tilbage til tidligere tiders kønsrollemønstre og fordomme fastholder man det „gammeldags“ standpunkt ved at forbeholde den særlige præstetjeneste for mænd.

Undertegnede blev selv engang i 1970'erne kritisk over for min hidtidige, almindelige og refleksmæssige overføring af ligestillingsstrategien til det kirkelige område og endte derfor med at dele kirkens gamle syn om kvinders adgang til præsteembedet. Det skete ikke for krampagtigt at værne om en gammel tradition, men fordi det efter min mening er Bibelens lære, og som sådan er det bedste at følge for den enkelte og for kirken. Med en sådan holdning er man i mindretal i folkekirken, men derfor kan man jo godt leve og virke som præst og menighedsmedlem i kirken.

I tjenesten som præst er der nok at tage fat på i sit sogn. Den danske kirke har endnu i dag et grundlag, en lære og nogle ritualer, som repræsenterer sand luthersk kristentro og kirkeopfattelse. Derfor er „vi“ ikke fremmedelementer i kirken, og hvorfor skulle vi så lade os presse ud, fordi andre i kirken fortolker spørgsmålet om kvindelig præstetjeneste anderledes og mere frit, end man selv finder grundlag for? At forkynde evangeliet ud fra Skriften og undervise i den sande lære på Bibelens grund er fortsat en vigtig opgave for troende kristne. Det er muligt såvel indenfor folkekirken som udenfor. De danske folkekirkelige vækkelsesbevægelser har i deres historie været igennem alvorlige overvejelser, der førte til, at man valgte at blive indenfor folke-

kirken, trods alle dens åbenbare svagheder og mangler. Indførelsen af muligheden for at have kvindelige præster betød ikke nogen principiel ny situation for dem, der ønskede at være Bibel- og bekendelsestro. Der har næppe nogensinde været en tid, hvor man i alle landets sogne uden videre kunne forsvare at gå til gudstjeneste i sin egen sognekirke!

Så længe man har ret til at forkynde og undervise ud fra Bibelens lære, herunder også at argumentere for et positivt nej til kvindelige præster, så længe må det også være forsvarligt at være præst i en sådan kirke. Hvor forkyndelsen er bibelsk, må det også være forsvarligt at være medlem af en sognemenighed enten i sit eget sogn eller der, hvor man løser sognebånd til. Modstandernes argumenter er ikke blevet hørt så meget, som man kunne have ønsket. Men i al kirkens arbejde gælder det om at være tro - ikke om at have „gennemslagskraft“.

Og hvem ved, hvis Jesus ikke snart kommer igen, så vil den dag måske komme, hvor man vil ryste på hovedet over den korte tid i kirkens historie, hvor mange lod sig løbe over ende af verdslige ligestillingsprincipper?

Kap. 5

Hvad har kirken sagt?

Embeder og tjenester i oldkirken

Af Maiken Eriksen

Hvordan udfoldede oldkirken Det Nye Testaments embedsopfattelse og -praksis herunder forskellen på mænds og kvinders tjenester? Flere kildetekster fra de første fire århundreder har noget at sige hertil.

Embedet – kun for mænd

Oftest er der tale om en tredeling af embedet i *biskop*, *presbyter* og *diakon*. Grundet sparsomme kildetekster kan det ikke siges med sikkerhed, hvornår tredelingen først blev taget i brug. Den kan muligvis spores tilbage til Det Nye Testamente, hvor alle tre betegnelser omtales, og den er tilsyneladende almindelig i det tredje århundrede. Fælles for disse tre embeder var, at der stilledes krav til embedsbæreren, jf. kravene i pastoralbrevene i Det Nye Testamente (f.eks. 1 Tim 3,2f).

Fra omkring 95-410 e.Kr. blev *biskoppen* opfattet som kirkens hovedansvarlige. Hans vigtigste opgave var forkyndelsen af Guds ord, men også at afgøre intern strid i menigheden, stå for nadveren og forrette dåb. Biskopperne i tiden før Nikæa (år 325) var hovedsagligt ansvarlige over for egne menigheder, herunder presbyterne. Dette ændrede sig ved afholdelsen af episkopale råd i det fjerde århundrede. Herefter var biskoppens opgave at repræsentere sin menighed over for de øvrige kirker. Ifølge Den Apostolske Tradition (romersk kirkeritual fra ca. år 200-215) blev en biskop indviet ved håndspålæggelse fra en anden biskop.

Presbyterembedet har måske oprindelse i jødedommen, hvor presbyterne havde ansvaret for administrationen i de jødiske samfund, men i den tidlige oldkirke fik de liturgiske funktioner og blev dermed adskilt fra lægfolket. Ifølge Den Apostolske Tradition blev presbyteren indviet i embedet ved håndspålæggelse fra biskoppen og de øvrige presbyterne. Han måtte døbe, men kun i samarbejde med biskoppen.

Opgaverne bestod i at bistå og styre Guds folk. Polykarp (ca. 69-155) beretter, at presbyteren skulle være barmhjertig mod alle, besøge de syge, ikke forsømme enken, den faderløse eller de fattige. Presbyteren underviste også menigheden.

Muligvis blev termerne *biskop* og *presbyter* brugt skiftevis om ét embede frem til slutningen af andet århundrede, f.eks. kaldte Clement sine biskopper for presbyterne. Desuden havde presbyterne i Rom og Alexandria i det tredje århundrede ansvarsområder i stil med biskoppernes i de mindre byer i Lilleasien og Nordafrika.

Diakonens embede var nært knyttet til biskoppen, idet han fungerede som biskoppens medhjælper. Ved dåb assisterede han presbyteren eller biskoppen. Endvidere hjalp han til ved nadveren, hvor han brød brødet, mens biskoppen læste indstiftelsesordene og uddelte vinen. Diakonen måtte aldrig forrette nadver uden biskoppen. Opgaverne var praktiske, såsom besøg hos trængende og indberetning til biskoppen om nødlidende. Ifølge Den Apostolske Tradition blev diakonen indsat ved håndspålæggelse fra biskoppen, men ikke fra presbyterne.

Kvinderne tjente også i menigheden

Ofte siges det, at *diakonisser* først forekom i midten af det tredje århundrede, hvilket ses i Didascalia Apostolorum (syrisk kirkeritual fra omkring år 250), der påpeger, at en mandlig diakon skulle forestå de fleste af diakonens opgaver, men at en kvindelig diakonisse skulle udvælges til at gøre tjeneste for kvinderne, dog måtte hun ikke døbe. Origenes fra Alexandria (ca. 185-254) mente, at Føbe (Rom 16,1) var en kvindelig diakon, men han omtaler ikke i praksis diakonisser i Alexandria. Den antiokenske skole i det fjerde århundrede kendte til diakonisser i deres kirke, som de sammenlignede med Føbe. Der var altså forskellig praksis, men begge går ind for diakonissens virke i kirken.

Nogle kvinder, som havde en fastlagt tjeneste i menigheden, fik betegnelsen *enke*. I Den Apostolske Tradition fortælles det, at en kvinde, der blev optaget i enkegruppen, ikke indviedes, men blot fik betegnelsen *enke*. Enkernes opgaver var at faste og bede for kirken, hvilket Didascalia Apostolorum bekræfter. Der blev stillet krav om, at enkerne skulle være mindst 50 år, blide, stille og milde. Disse krav minder om

kravene i 1 Tim 5,9f. Enkerne skulle adlyde biskopper og diakoner. Ifølge Origenes var det også enkeres opgave at foretage sygebesøg og at undervise de yngre kvinder. Origenes' lære er her på linie med Tit 2,4.

Lektorens tjeneste

Lektorens tjeneste adskilte sig ifølge Den Apostolske Tradition fra embederne ved, at lektoren ikke blev indviet ved håndspåleggelse, men indsat ved, at biskoppen overdrog bogen til ham. Lektoren virkede som skriftfortolker og havde medansvar for at oplære menigheden i Skriften, herunder særligt at oplære dåbskandidater.

I slutningen af det andet århundrede virkede lektoren ikke udelukkende i kirken, men havde ofte sin egen skole, f.eks. Justins i Rom. Ligeså bevidner Origenes, at der i begyndelsen af det tredje århundrede fandtes kristne lektorer i Egypten, som virkede parallelt med de gejstlige.

Derefter er beviserne på uafhængige lektorer få, da tjenesten efterhånden blev lagt ind under de gejstlige. Dette skyldtes særligt faren for vranglære. Tertullian (ca. 150-230) og Chrysostomos (ca. 349-407) forbød kvindelige lektorer, og Didascalia Apostolorum forbød både lægfolk og kvinder at være lektorer. Forbuddet tyder på, at der fandtes både mandlige og kvindelige lektorer, men de kvindelige (f.eks. Marcella ca. 325-410) tog sig fortrinsvis af undervisningen af kvinder, herunder enker og jomfruer.

Den samlede kirke tillod ikke kvinder at undervise mænd (jf. forbuddet i 1 Tim 2,12), men nogle udbrydere, f.eks. montanisterne, tillod dette.

Lægfolket

Der siges hverken meget om lægfolkets eller kvindernes tjeneste, hvilket dog ikke er ensbetydende med, at de ikke var aktive i kirken. De skulle rette sig efter biskoppen og leve i overensstemmelse med Guds ord. Didascalia Apostolorum nævner, at lægfolket skulle kæmpe som vise duer for at fylde kirken. De skulle være Kristi vidner ved deres levemåde.

Både lægfolk og gejstlige var forpligtede på at hjælpe fattige og nødlidende.

Oldkirken fulgte Det Nye Testaments anvisninger

Oldkirken holdt således fast ved Det Nye Testaments anvisninger for embeder og tjenester. Nogle kvinder havde faste tjenester i kirken, men indvielse til embedet som biskop, presbyter eller diakon – embeder, der indebar liturgiske funktioner – var forbeholdt mænd ifølge kildeteksterne fra de første fire århundreder, dog kunne diakonisser gøre tjeneste for kvinderne.

Mener Luther noget om sagen?

Af Hans-Ole Bækgaard

I skriftet „Til den kristne adel af den tyske nation“ (1520) skriver Martin Luther: „*Hvad der er krøbet ud af dåben, kan rose sig af allerede at være indviet til præst, biskop og pave, selv om det ikke sømmer sig for enhver at udøve sådan et embede.*“

Citatet har været anvendt i mange sammenhænge de sidste århundreder som platform for forskellige argumentationer. Når det gælder et luthersk standpunkt i spørgsmålet om kvinders adgang til præsteembedet, er dette citat – og lignende – ofte blevet fremført som et sagligt argument, der har haft til hensigt at påvise, at både mænd og kvinder har *lige* adgang til embedet.

Men er det en ret forståelse af Luther? Kan man finde udsagn hos Luther om kvinders adgang til embedet som præst, der kan være vejledende for en evangelisk-luthersk kirke i vor tid?

Mange vil hævde, at Luther hverken direkte eller indirekte forholder sig til ordningen om kvindelig præstetjeneste, og det samme gælder for de lutherske bekendelsesskrifter. Man anfører, at det ikke umiddelbart var aktuelt på den tid at forholde sig til spørgsmålet, og derfor kan vi heller ikke forvente, at Luther skulle have udtalt sig om ordningen. Men forholder det sig nu også således?

Det almindelige præstedømme

Reformationens grundlæggende lære om „retfærdiggørelse af tro“ (jf. Den Augsburgske Bekendelse artikel 4) har afgørende indflydelse på Luthers syn på menighed og gejstlighed. Tidligt i opgøret med den middelalderlige katolske kirke kommer embedsforståelsen til at spille en central rolle. For denne forståelse har at gøre med den åndelige virkelighed, som er en følge af læren om retfærdiggørelse af tro. Senere kommer kampen for Luther også til at stå med front mod sværmernes

og spiritualisternes embedsforståelse og praksis. Hvad er der på spil ifølge reformatoren?

Luther afviser, at embedet er at forstå som et sakramente, hvor ordinanden får givet en fuldmagt og særstatus i form af en „uudslettelige karakter“, en slags indgydt kvalitet, der stiller ham i en anden position end resten af menigheden, når det gælder forvaltningen af sakramenterne. Og Luther afviser, at præstetjenesten er at forstå som en ublodig offerpræstetjeneste med vægtlægning på messeofferet. Luther vil altså ikke acceptere en opdeling i en „gejstlig (åndelig) stand“, hvor paver, biskopper, præster og munke hører til, mens fyrster, herremænd, håndværkere og bønder skal kaldes den „verdslige stand“

I „Sermon von dem Neuen Testament“ (1520) skriver Luther: „*Troen gør udslaget. Bare troen er det rette præstelige embede. ... Derfor er alle kristne mænd præster, og alle kvinder præstinder, enten det nu er gamle eller unge, husfædre eller tjenestedrenge, husmødre eller tjenestepiger, lærere eller lægfolk.*“ Og i flere andre skrifter kommer dette teologiske grundsyn frem hos Luther.

For sådan ser han den naturlige konsekvens af sin lære om retfærdiggørelsen. Ved tro og dåb er vi alle indviet til præster i dåben – med henvisning til 1 Pet 2,5-9; Åb 5,10. Alle er lige for Gud; mænd og kvinder har grundlæggende den samme fuldmagt til både at give og modtage nådens midler. Den troende har selv et åndeligt, selvstændigt ansvar for Guds ansigt. Det offer, der skal bringes, skal ikke bringes for at påvirke Gud – dét offer har Kristus allerede bragt én gang for alle. Nej, siger Luther, ofrene skal rettes udad mod næsten som kærlighedens gerninger i hverdagens mangfoldige muligheder og situationer. At være præst betyder nemlig at frembære sig selv som (taknemmeligheds)offer for andre (Rom 12,1).

Reformationens praktiske fundament bliver derfor hos Luther læren om „de troendes præstedømme“, ofte også omtalt som „det almindelige præstedømme“ i forhold til det særlige præstedømme.

Princip og praksis i luthersk tradition

I luthersk tradition har læren om det almindelige præstedømme haft en afgørende betydning, men samtidig har den også lidt under visse

misforståelser med misforhold til følge. I tiden efter reformationen har den principielle tænkning ikke haft helt den praktiske udfoldelse i menighedens orden og liv, som læren ellers på mange måder lægger op til. Af forskellige grunde voksede snarere en stærk præstekirke frem. Især ortodoksiens embedspraksis vidner om dette. Trods spirende tanker og initiativer blandt lægfolket under pietismen forblev embedets funktioner knyttet næsten ensidigt til præsten.

Fra begyndelsen af det 20. århundrede og frem til i dag er det blevet fremført med største selvfølgelighed, at den lutherske embedsforståelse alene skal hente sin begrundelse i tanken om det almindelige præstedømme, og at der hermed ikke – efter luthersk tankegang – skulle være problemer med at ordinere kvinder til præstetjeneste.

Netop denne opfattelse gør Else Marie W. Pedersen gældende i sin artikel „Når præsten er ’køn’“ i *Se min kjole*. Hun anfører: „*Man kan undre sig over, at spørgsmålet om kvindelige præster ikke er dukket op tidligere i en luthersk kirke, som opererer med en lære om et almindeligt præstedømme. Men spørgsmålet om kvindelige præster kom først på dagsordenen i kraft af samfundsendringen i den vestlige verden.*“

I sin fremstilling hævder Pedersen, at sagen omhandler et kirkepolitisk og teologisk spørgsmål. Som svar på det første peger hun bl.a. på, at der med indførelsen af demokrati i kirken også er banet vej for menighedens afgørelse i valget af præst – såvel mand som kvinde. „*For intet er forbeholdt det kirkelige hierarki, og intet er forholdt lægfolket.*“ Det almindelige præstedømme kommer hermed til sin ret.

Som svar på det andet spørgsmål, mener Pedersen at kunne påvise, at modstandere af kvindelige præster har et sakramentalt embedssyn – hvilket jo ikke stemmer overens med Luther eller en evangelisk-luthersk kirke. For hvis man netop opfatter dåben som den rette ordination – og at en person dermed tilhører det almindelige præstedømme – har man automatisk ret til en præstetjeneste og adgang til alle de rettigheder, som det indbefatter. Derfor mener hun ikke, at der hos Luther kan findes argumenter imod kvindelige præster: „... *Den bekymring, som biskopperne nærede i 1920'erne, og som den kirkelige højrefløj stadig nærer vedrørende ordination af kvindelige præster, er aldeles ubegrundet, hvis de da forstår sig selv som lutheranere.*“

Det afgørende spørgsmål er imidlertid, om sagen blot kan „løses“ på den måde, som Pedersen gør. Er modstandernes argumenter fundet i et sakramentalt embedssyn? Udfolder Luther sin lære om det almindelige præstedømme sådan, at alle har lige adgang til det særlige kirkelige embede?

Hverdagspræst og sognepræst

Det almindelige præstedømme kan aldrig erstatte eller overflødiggøre den specifikke eller særlige præstetjeneste. Luther skelner mellem hverdagspræsten og sognepræsten uden at løsrive de to fra hinanden. I skriftet „*Dass eine christliche Versammlung oder Gemeine Recht und Macht habe*“ (1523) betoner Luther, at „*ingen kan nægte, at enhver kristen har Guds ord og er oplært og salvet af Gud til præst.*“

Det sidste betyder, at alle døbte og troende har adgang til Guds trone og kan lovprise ham. Samtidig betyder det, at de alle har ret og pligt til at forkynde evangeliet, som er den allervigtigste opgave i kirken. Det kan ske på utallige måder, og pligten gælder både mænd og kvinder. Vi er altså alle hverdagspræster.

Men da netop alle er ligestillet i denne tjeneste, er det givet som en ordning, at menigheden må kalde en person fra sin midte til at varetage det særlige kald: at forkynde evangeliet for menigheden (Ordets tjeneste), forvalte sakramenterne og have ansvar for sjælesorgen. I samme skrift understreger Luther: „*Derfor hersker der ingen tvivl om, at en menighed, der har fået evangeliet betroet, også må og skal udvælge og kalde nogen iblandt sig, som i de andres sted skal forkynde ordet. ... Den, der derfor får prædikeembedet betroet, betros det højeste embede i kirken. Hvis han vil, kan han derfor også døbe, holde nadver og stå for al sjælesorg. Hvis han ikke ønsker det, kan han alene koncentrere sig om forkyndelsen og lade andre tage sig af dåben og de andre underembeder.*“ Denne ordning gælder ikke alle, men man må kaldes af menigheden og indsættes i dette særlige præstekald – en på en og samme tid sideordnet og overordnet stilling i forhold til menigheden. Vi er altså ikke alle sognepræster.

De to vigtigste begreber, Luther anvender i læren om det almindelige præstedømme og det særlige præstekald, er „sacerdos“ (Priest)

og „presbyteros“ (Pfarrer/Prediger/Minister). Denne skelnen kommer især tydeligt frem i „De instituendis ministris Ecclesiae“ (1523). Skriftet er et svar til böhmerne, som siden Huus' dage havde været i konflikt med Rom. Det gjaldt især nadverspørgsmålet, men også ordinationen, som de fortsat anså for et sakramente, som kun katolske biskopper kunne forvalte. De lod sig ordinere af disse, men de evangeliske præster brød umiddelbart straks efter løftet om at overholde Romerkirkens ordninger.

Dette rod tager Luther fat på, og samtidig bliver skriftet et opgør med den katolske kirkes præstebegreb og tanken om en særlig præstestand. For vi er alle „født“ til at være præster („sacerdos“) for Gud. I den forstand er dåben en ordination og et grundsakramente for den kristne og har forrang frem for nadveren. For i visse helt særlige situationer kan den kristne gøre brug af sin nødret som præst, naturligvis som en nødordning og ikke som en idealsituation! F.eks. kan en husfader – eller en husmoder – selv døbe sine børn og oplære dem i den kristne tro. Men vi er ikke alle „valgt/kaldet“ af en menighed til at være tjener („prebyteros“) i og for menigheden.

Det kirkelige embede drejer sig ikke om en særlig stand, men om at udøve den tjeneste, som i princippet tilhører enhver kristen. Opgaverne og privilegierne er de samme, som knytter sig til det almindelige præstedømme, døpte og troende. Den kaldede og ordinerede tjener, Ordets tjener, har en ret og magt, som han faktisk allerede havde. Det nye ved ordinationen består i, at han er udset til „offentligt“ at forvalte den ret, alle døpte har. En biskop stadfæster blot denne ret. Dog fritager det ikke menighedens medlemmer som det almindelige præstedømme for pligten til privat at forkynde evangeliet, når de har valgt og kaldet en sognepræst. Snarere tværtimod.

Denne pointe udfolder Luther mange steder, f.eks. i en prædiken over Salme 110 (1535): *„Enhver kristen har og udøver præstegerninger. Men over dette står nu embedet, som fremfører og forkynder læren offentligt. Til dette hører præster og prædikanter. For i menigheden kan alle ikke indehave embedet, for det passer heller ikke at døbe og at række nadveren i ethvert hus. Derfor må man udvælge og indsætte nogen, som er skikket til at forkynde og desuden øvet i Skriften til at indehave*

lærerembedet og forsvare læren. Ligeledes forvalter de sakramenterne for menigheden, for at man skal vide hvem, som er døbt, og for at alt skal gå ordentlig for sig.“

Luther understreger, at der må herske offentlighed og orden. Ordensprincippet finder han begrundet i Guds ord og hævder, at embedet er guddommeligt indstiftet. Det gør han f.eks. i skriftet „Von den Konziliis und Kirchen“ (1539) om Kirkens kendetegn, hvor han fastslår, at embedet og det almindelige præstedømme er tæt forbundne. Dog henter embedet henter ikke sin autoritet heri, men i Ordet, kaldet og embedets guddommelige indstiftelse. For der kan aldrig blive tale om, at det kirkelige embedshierarki kan opfattes som en guddommelig ordning. Det kan alene det embede, Kristus har indstiftet og overdrager til en Ordets tjener, som menigheden vælger og kalder på rette vis, og som bliver ordineret til dette særlige præstekald. Det sker *ikke* som et sakramente, men som en guddommelig ordning og ret.

Kvinder og det særlige præstekald

Spørgsmålet om ordningen med kvindelig præstetjeneste hører ikke kun til i det 20. århundrede. Kirkehistorien viser eksempler på, at spørgsmålet har været til debat i andre tilfælde i konfrontation med den gængse opfattelse, som havde sit grundlag i såvel filosofisk base-rede argumenter som i specifikke teologiske tolkninger.

På Luthers egen tid var det for så vidt ikke nødvendigt at skrive et separat skrift om kvinders adgang til embedet. Den katolske kirke afviste ordningen, og samtidens feudalsystem samt det almindelige syn på kvinden åbnede heller ikke plads for en fremtrædende position hverken i samfundet eller menigheden. Men Luther udtaler sig faktisk meget direkte om kvinders adgang til embedet og om det særlige kald i lyset af læren om det almindelige præstedømme. Noget man ofte let (bevidst?) overser.

Når reformatorerne alligevel udtalte sig, skyldtes det dels, at Den Katolske Kirke beskyldte dem for at tillade kvinders adgang til præstembedet i lyset af læren om det almindelige præstedømme, dels at de var uenige i sværmernes embedssyn og praksis.

Den Katolske Kirke beskyldte Luther for, at han i sin lære om det almindelige præstedømme gav mulighed for, at kvinder også kunne prædike i forsamlingerne (dvs. stå for gudstjenesten). Den Katolske Kirke hævdede, at dette var imod Skriften og anvendte netop 1 Kor 14,33b-40 til at påvise, at Luther tog fejl med hensyn til det almindelige præstedømme. I dag anvender man – helt modsat – det almindelige præstedømme som argument for at sætte denne tekst ud af betragtning!

Trods de katolske beskyldninger fastholdt Luther sin lære om det almindelige præstedømme samtidig med, at han pegede på det særlige præstekald med henblik på hyrde- og læreransvaret. I den sammenhæng forholder Luther sig også til kvindens adgang til det særlige præstekald.

I sit skrift „Vom Missbrauch der Messe“ (1521) skriver Luther om 1 Kor 14,33b-40: *„Paulus har ikke givet dette forbud ud af sit eget hoved. Han appellerer til loven, som siger, at kvinder skal underordne sig (1 Mos 3,16). Paulus var sikker på, at den Hellige Ånd ikke modsiger sig selv, så at han (Ånden) nu ophøjer kvinderne over mændene efter, at han tidligere havde underordnet dem under mændene ... Hvordan kunne Paulus modsige den Hellige Ånd, som havde lovet i Joel 2: Dine døtre skal profetere. Og endnu mere, vi læser i Apostlenes Gerninger, at Filip havde fire døtre, som var profeter. Og Miriam, Moses' søster, var profetinde. Profetinden Hulda gav råd til den fromme kong Josias, og Debora ligeledes til Barak. Og endelig er Marias lovsang kendt over hele verden. Paulus forordner her, at kvinderne skal bede og profetere med tildækket hoved. Derfor kræver hensynet til orden og disciplin, at kvinderne skal tie, når mændene taler. Men om der ikke er nogen mand til at tale, er det nødvendigt, at kvinder taler.“*

I skriftet „Von den Schleichern und Winkelpredigern“ (1532) siger han: *„I NT har den Hellige Ånd forordnet gennem Paulus, at kvinderne skal tie i forsamlingerne. Han vidste jo, at Joel tidligere havde sagt, at Gud vil udgyde sin Ånd over tjenestekvinderne. Men i forsamlingerne, hvor prædikeembedet er, der skal de tie og ikke prædike. For øvrigt kan de synge, lovprise og sige Amen, og hjemme kan de læse, belære hverandre, opmuntre, formane og tolke skrifterne, som de bedst kan.“*

I sit skrift „Von den Konziliis und Kirchen“ (1539) skriver han: *„Det må være befalet og overladt én alene at prædike, døbe, absolvere og række sakramentet. Alle de andre må være tilfreds med og indvilge i dette. Hvor du nu ser dette, vær da vis på, at dér er Guds folk og det kristelige hellige folk (1 Tim 3,1-7; Tit 1,5-9). Men sandt er det, at i dette stykke har Helligånden undtaget kvinder, børn og udygtige mennesker og alene hertil har valgt dygtige mandspersoner (undtagen i en nødsituation), som man læser flere steder i Paulus' breve, at en biskop skal være dygtig til at lære, retskaffen og én kvindes mand, og 1 Kor 14: „En kvinde skal ikke lære i folket“. Kort sagt, det skal være en kaldet, udvalgt mand. Børn, kvinder og andre personer er ikke dygtige hertil, selvom de er dygtige til at høre Guds Ord, modtage dåb, sakramente og absoluti-on og være rette hellige kristne, som Peter siger (1 Pet 3,7). Denne forskel betinges også af naturen og Guds skabning, nemlig at kvinder (og langt mindre børn og narre) intet styre kan eller skal have, som erfaringen viser og Moses (1 Mos 3,16) siger: „Du skal være din mand underdanig.“ Evangeliet ophæver ikke denne naturlige ret, men stadfæster den som Guds ordning og skabelse.“*

I lyset af disse udtalelser skriver Carl Fr. Wisløff i „Martin Luthers teologi“ meget præcist: *„Tankegangen følger to linjer. For det første viser Luther til den menneskelige fornuft, som siger ham, at kvinder af naturlige grunde ikke er skikket til embede. Men for det andet henviser han til Guds Ord og forordning både i GT og NT. Guds Ånd har sagt gennem inspirerede vidner, at det er en tjeneste kvinder ikke skal have. Den Hellige Ånd har undtaget prædikeembedet. Der findes andre sammenhænge, hvor kvinder kan tale. Men prædikeembedet er undtaget. Der findes ca. ti steder, hvor Luther taler om dette spørgsmål. Ingen af disse steder følger noget andet til end det, vi her har set.“*

Nogle peger på, at der sker en udvikling eller stigende oplysning i Luthers embedssyn, særligt fra 1523 og det følgende årti. Dette holder dog umiddelbart ikke. Luther udtrykker sig på stort set samme måde i skrifter fra 1520, 1523, 1533, 1539 – og der kan findes skrifter helt frem til 1544, hvor Luther har den samme grundtanke i sin skelnen mellem det almindelige præstedømme og det særlige præstekald.

Den lutherske bekendelse om embedet

I Den Augsburgske Bekendelse artikel 5 udtrykker reformatorerne, hvordan læren om det almindelige præstedømme og det særlige præstekald udspringer af læren om retfærdiggørelsen af tro: *„For at vi skal nå til denne tro, er der indstiftet et embede („Predigamt“) til at forkynde evangeliet og række sakramenterne. For ved ord og sakramenter som midler gives Helligånden, der – hvor og når Gud vil – virker troen i dem, der hører evangeliet. ...“*

Hermed vendte man sig mod den katolske sakramentale embedsopfattelse og sværmernes syn på embedet for at fremholde en ret, bibelsk forståelse af det almindelige præstedømme og et ret, bibelsk syn på prædikenembedet. Dette anliggende blandes desværre ofte sammen, når den lutherske lære om embedet skal fremstilles.

I forlængelse af artikel 7 hedder det i artikel 14: *„Om den kirkelige ordning lærer de, at ingen bør lære offentligt eller forvalte sakramenterne i kirken, hvis ikke han er rettelig kaldet.“*

Man kan altså kun lære offentligt og forvalte sakramenterne i kirken, hvis man er *rettelig kaldet*. Hermed fastholdes, at præsten skal være kaldet af menigheden til en tjeneste for menigheden, så der kan herske orden. Men desuden ligger der også den betydning i bestemmelsen, at kaldelsen ikke må have Skriften imod sig. For hvis det er tilfældet, kan vedkommende ikke være rettelig kaldet. Dermed strider ordningen med kvindelig præstetjeneste imod artiklen.

I sin bog „Kristi Kirke“ fastslår afdøde svenske biskop Bo Giertz, at vi står med noget helt særligt, når det gælder det kirkelige embede. Han siger: *„Var embedet blot et kald fra menigheden, et aflønnet job, formet af velmenende mennesker, så var der ingen principiel hindring mod at åbne præsteembedet for kvinder eller skabe en helt ny tjeneste for kvindelige forkyndere. Men vore kirkelige embeder er noget andet og mere. De har eksisteret i kirken siden apostlenes dage. Lige fra begyndelsen har de haft deres myndighed, ret og forpligtelser på baggrund af den fuldmagt og det kald, som Kristus gav sine disciple, da han sendte dem ud i verden. De kirkelige embeder er bogstavelig talt vokset frem af disciplenes velsignende hænder. At skabe noget helt nyt ved siden af disse embeder er en vanskelig sag. Embedet er et apo-*

stolsk kald, og det kald kan man ikke selv tage, hvis det ikke gives.“

Ingen har krav på præsteembedet. Det skal gives. Det er indstiftet af Kristus og gives af ham til den, som vælges og kaldes af menigheden for at tjene menigheden. Derfor kan menneskelige kirkeordninger ikke tilsidesætte den orden, Kirkens Herre selv har anvist. Uanset hvor mange gange man så stemmer om det! Det er jo det, der er sket i det 20. århundrede, at man demokratiserede et teologisk spørgsmål, og resultatet har man så teologiseret og udlagt som en luthersk idealtilstand. Den demokratiske ligestilling har vundet indpas i spørgsmålet om embedet i en sådan grad, at helt grundlæggende teologiske sagforhold i den lutherske lære er blevet tilsidesat. Kirken er blevet beriget med kvindelige præster, lyder argumentet både praktisk og sagligt. I det almindelige præstedømmes navn ophæves skellet mellem det åndelige og verdslige regimente, så ordningsspørgsmål og ligestillingsprincipper bliver behandlet ens. Bibel og bekendelse spiller ikke nogen større rolle, for demokratiske principper har fået overtaget.

Det almindelige præstedømme i kirkens indre anliggender har lidt en krank skæbne og er blevet offer for moderne demokrati. Desværre bakket op af mange teologer og præster.

Situationen i dag

Kom den principielle lære om det almindelige præstedømme så helt til sin ret i praksis? Der kan være flere svar på dette, men historisk set må man nok konstatere, at det særlige embede fik en langt mere central plads i menigheden, end læren umiddelbart giver grundlag for. Nogle peger på, at ordningsmomentet i Luthers embedssyn efterhånden fik overtaget, så resultatet blev en præstekirke på bekostning af lægfolket. En medvirkende årsag hertil var måske vægtlægningen på præstens magt over „nøglerne“, altså fuldmagten til at tilsige syndernes forladelse og til at nægte den.

Man kan også overveje, om situationen i dag ville have været anderledes, hvis kirken for længe siden havde udviklet en langt mere mangfoldig embedsstruktur og tjenesteordning. Havde dette været tilfældet, kunne folkekirken måske bedre have modstået det kønspolitisk motiverede krav om kvindelige præster.

I dag forsøger man i folkekirken og i de kirkelige bevægelser at få læren om det almindelige præstedømme tilbage i menigheden. Det er glædeligt. Men hvis denne lære skal finde en frugtbar udfoldelse, er det vigtigt, at den ikke baseres på demokratiske principper og aktiveringsprogrammer. Derfor trænger vi til en fordybelse i den grundlæggende lutherske lære og til samtidig at få syn for de mangfoldige opgaver, både mænd og kvinder har som hverdagspræster i menighed og dagligdag ved brug af deres forskellige individuelle evner og nådegaver. Vi trænger til at få synliggjort, hvilke tjenester også kvinder helt konkret kan varetage i menigheden samtidig med, at det særlige præstekald varetages af mænd.

Kap. 6

Hvad siger to verdenskirker i dag?

Kvindelig præstetjeneste – set med katolske øjne

Af Kirsten Kjærulff

Bibelen og kristendommen har lige fra begyndelsen hævdet mandens og kvindens lige værdighed. Det fremgår allerede af skabelsesberetningen: „Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem.“ (1 Mos 1,27).

Det katolske syn på forholdet mellem mand og kvinde

Mennesket er skabt til fællesskab, til et livsfællesskab, som Skaberen har grundlagt og beskyttet med sine egne love. Kaldet til ægteskab ligger derfor allerede i mandens og kvindens natur, som de er fremgået af Skaberens hånd. Den kærlighedsdynamik, der udspringer af mandens og kvindens forskellige personlighed, er i sig selv et billede på den dynamik, som sammenknytter Den Treenige Guds tre personer i et evigt kærlighedens fællesskab, ligesom den gensidige kærlighed bliver et billede på den dynamiske, absolutte kærlighed, Gud elsker mennesker med.

Allerede fra skabelsens første øjeblik tegner der sig et grundmønster i forholdet mellem Skaberen og hans værk, en mandlig/kvindelig relation, et himmelsk mysterium, som senere folder sig ud som Kristus og hans kirke: Gud er den aktive, jorden den passive, som tager imod og bliver frugtsommelig, myldrende fuld af liv.

Hildegard af Bingen, mystiker og profet fra 1100-tallet, har i ord og billede skildret sin vision af skabelsen. Den Treenige Gud i evigheden, „forud for alle tider“, skaber først „prima materia“, det første moderskød, det fysiske stof, der har form som en mørk kugle, øde, tom, uden liv. Men så sker der noget, middelalderens „Big Bang“. Ud af Treenighedssymbolet eksploderer pludselig en vældig stråle af lys. Det er Heligånden, „Herren og Levendegørelsen“, der i en kosmisk undfangelses-

akt springer ned og befrugter den øde, tomme, fysiske jord. (jf. „Guds Ånd svævede over vandene“). Det mørke moderskød bliver frugtsommeligt, og frem myldrer nu skaberværket, livet i al dets mangfoldighed – endda i samme rækkefølge, som nutidens naturvidenskab beskriver.

Visionen giver os lov til at kigge lidt dybere ind i Guds mysterier, her den mandlige/kvindelige struktur i selve skabelsesmysteriet. Det er helt grundlæggende i den guddommelige orden, at Skaberen har „maskulin“ karakter. Gud bliver da også gennem hele Bibelen benævnt som *han*, Gud er *Fader* og *Herre*. Det er ikke en kønsløs benævnelse, men en arketypisk relation, som giver genklang i ethvert menneske. Gud kan ikke byttes ud med en moderskikkelse, som nogle feminister har forsøgt, og som man finder i visse hedenske religioner. Kristendommen kan ikke omformes efter alternative arkaiske forestillinger eller moderne feministiske. Mens Pave Benedikt endnu var Kardinal Joseph Ratzinger, sagde han: „Kristendommen er ikke en filosofisk spekulation, den er ikke en rekonstruktion i vores tanke, Kristendom er ikke „vort“ værk. Det er en Åbenbaring. Den er et budskab, som er kommet til os, og vi har ingen ret til at rekonstruere den efter vort eget forgodtbefindende.“

Kronen på Guds skaberværk er mennesket, skabt som mand og kvinde i hans billede. Han gav dem endda den gave, at de kan tage del i hans skaberværk ved at bringe nye mennesker til verden. Manden ved at være den aktive, kvinden ved at modtage, nære og favne. Det er en delagtighed i det største guddommelige mysterium. Derfor er undfangelsesakten i katolsk tænkning en hellig akt. Derfor er ægteskabet et sakramente. Derfor er seksuel aktivitet uden for ægteskabet helligbrøde. Derfor er brug af kunstig prævention misbrug af Guds største gave til mennesket: Fryden over at måtte medvirke i Guds skabelsesmysterium.

Den Katolske Kirkes Katekismus skriver: „Mand og kvinde er skabt, det vil sige, at de er villet af Gud: på den ene side i fuld lighed som menneskelige personer, og på den anden side i deres respektive væsen som mand og kvinde. „Være mand“ og „være kvinde“ er godt og villet af Gud; mand og kvinde har en umistelig værdighed, som er givet dem umiddelbart af Gud, deres Skaber. Mand og kvinde er med samme værdighed „i

Guds billede: Ved at være mand og være kvinde genspejler de Skaberens visdom og godhed. (§369).

Videre: *„Mand og kvinde er skabt „for hinanden“; men ikke sådan at Gud kun skulle have skabt dem „halvt“ og „ufuldstændigt“. Han har skabt dem til et personligt fællesskab, hvor de to skal være en „hjælp“ for hinanden, fordi de både er ligeværdige som personer („ben af mine ben ...“) og komplementære, dvs. udfylder hinanden som mandligt og kvindeligt væsen. I ægteskabet forener Gud dem sådan, at de bliver „ét kød“ (1 Mos 2,24), så de kan videregive menneskelivet: „Bliv frugtbare og mangfoldige, opfyld jorden“ (1 Mos 1,28). Idet de videregiver menneskelivet til deres børn, medvirker mand og kvinde som ægtefæller og forældre på enestående vis i skaberværket.“* (§372).

Den katolske opfattelse er altså, at kvinden er fuldt på højde med manden i sin menneskelige og gudbilledlige værdighed. Gud har skabt os, så mand og kvinde i deres forskellighed supplerer og fuldkomment gør hinanden.

Inden for rammerne af denne naturlige komplementaritet har mand og kvinde i kristendommen den samme værdighed, samme ret og samme frihed til udfoldelse også i en moderne verden. Det skal forstås i alle dimensioner - lige fra den helt grundlæggende fysiske, kønslige forskel, hvor forudsætningen for menneskeslægtens videreførelse netop er forskellen på mand og kvinde, til den åndelige, helt overordnede (mystiske) betydning, hvor manden repræsenterer Kristus, brudgommen, og kvinden repræsenterer Kristi brud, kirken.

Maria og kirken

Da Jesus dør på korset, soner han alverdens synder. Han repræsenterer således hele menneskeheden. *„Fordi døden kom ved et menneske, er også de dødes opstandelse kommet ved et menneske“* (1 Kor 15,21). Ligesom Maria havde været hans legemlige Mor i hans historiske menneskeliv, gør han nu hendes moderskab universelt: *„Se din Moder“*, siger han til Johannes, den elskede discipel, som står der som repræsentant for menneskeheden. Under korset bliver Maria menneskehedens Moder, „den nye Eva“. I mysteriets dimension er hun Moder til kirken, Kristi brud, i hvis skød han ved Helligånden i dåben undfanger Guds

børn, og i hvis favn børnene skal næres med sakramenterne og oplæres med Guds ord. (Man finder eksempler på døbefonte fra tidlig middelalder, der forestiller et moderskød, som „føder“ den nydøbte, der er blevet overøst af dåbens vand, Helligånden, Kristi nyskabende kraft).

Kirken er Moderen, bruden; Kristus er brudgommen. Brudgom og brud, der skal blive *„ét kød“*, er billede på foreningen mellem Kristus og hans kirke, ja hele skaberværket, når alt ifølge Guds frelsesplan *„i tidens fylde skal sammenfattes i Kristus, både det himmelske og det jordiske“* (Ef 1,11). *„Dette rummer et stor mysterium - jeg sigter til Kristus og kirken“*, siger Paulus videre i Ef 5,32.

Kvinden og præsteembedet

Det er dette mysterium (eller „hemmelighed“, som den nye oversættelse siger), der er årsagen til, at det er forbeholdt mænd at blive viet til præster i Den Katolske Kirke. Det bliver ofte opfattet som et udtryk for kvindeundertrykkelse, men er langt fra tilfældet. Tværtimod har kvinden i Den Katolske Kirke altid været højt værdsat og haft ansvarsfulde opgaver. Jesus selv havde jo vist vej i den respekt og kærlighed, han viste over for kvinder – helt imod sin tids og sit samfunds normer. Begrundelsen er den katolske opfattelse af kirken og af præsteembedet.

Den Katolske Kirke ser sig selv i mysteriets dimension: kirken ikke en forsamling af mennesker, som i løbet af de første århundreder blev enige om en teologi, og som derfor i en anden historisk eller kulturel sammenhæng kan blive enige om en ny „tidssvarende“ teologi. Kirken og kristendommen er ikke en demokratisk vedtagelse. Kirken er Guds værk, fordi den er hans fysiske manifestation af den kærlighedens enhed, som er Den Treenige Guds hjerte: *„at de alle må være ét, ligesom du, Fader, i mig og jeg i dig, at de også må være i os, for at verden skal tro, at du har udsendt mig.“* (Joh 17,21).

Kirken er indstiftet af Kristus selv. Den er hans mystiske legeme, hvor vi alle er inkorporerede, og hver har sin opgave, der ikke kan byttes om (1 Kor 12,13ff): *„For vi er alle blevet døbt med én ånd til at være ét legeme, hvad enten vi er jøder eller grækere, trælle eller frie, og vi har alle fået én ånd at drikke. Et legeme består heller ikke kun*

af én del, men af mange. Siger foden: „Jeg er ikke hånd, altså hører jeg ikke til legemet,“ er den dog alligevel en del af legemet, og siger øret: „Jeg er ikke øje, altså hører jeg ikke til legemet,“ er det dog ligefuldt en del af legemet. Var hele legemet øje, hvad blev der så af hørelsen? Og var det hele hørelse, hvad blev der så af lugtesansen? Gud har nu engang givet hver enkelt del dens plads på legemet, som han ville det. Hvis det hele kun var én legemsdel, hvad blev der så af legemet? Men nu er der mange lemmer, men ét legeme.“

Kirken er en levende organisme med ét blodløb og ét hjerte: Kristus, helt bogstaveligt i eukaristiens forvandlede brød. Kristus er hovedet. Han er med sin Helligånd sjælen i dette mystiske legeme. Kirken er ikke en luftig abstraktion, men et sakramente, en konkret levende virkelighed, hvor Jesus selv er til stede i den indviede præsts skikkelse. Jesus er ypperstepræsten, som hver dag – her og nu – på alteret ofrer sit eget legeme og skænker sig selv som Livets brød til sit folk. Modtagelsen af eukaristien er den dybeste forening med Kristus. Det er her, han forener sig med os i ét legeme som brudgommen med sin brud. Ét legeme med fælles blodløb. På alteret aktualiseres hele påskemysteriet: Kristi lidelse, død og opstandelse. Kristus står selv ved alteret i præstens person og er brudgommen, som giver sig selv hen til sin brud, kirken. I mysteriets bryllupsforening er det ham, der er brudgommen, os, der er bruden, kirken. Derfor må det nødvendigvis være en mand, som står der i hans sted som hans repræsentant. En mand, kaldet og viet af Kristus selv med hans fuldmagt til at stå der på hans vegne.

Det er den bogstavelige opfattelse af inkarnationens mysterium, som her kommer til udtryk, hvor den guddommelige skabelsesorden, komplementariteten mand-kvinde, i denne afgørende situation viser sig også at danne grundmønster for frelsesordenen.

Det særlige præstedømme

Mens opfattelsen af embedet hos mange protestanter bygger på det almindelige præstedømme, som alle døbt – mænd og kvinder – har andel i, også ifølge katolsk opfattelse, så bygger det katolske embedssyn på det særlige præstedømme, som Jesus indviede apostlene til ved den

sidste nadver skærtorsdag aften. Dette særlige præstedømme bekræftes påskedags aften ved indstiftelsen af bodens sakramente i Joh 20,22: *„Som Faderen har udsendt mig, sender jeg også jer.“ Da han havde sagt det, blæste han ånde i dem og sagde: „Modtag Helligånden! Forlader I nogen deres synder, er de dem forladt, nægter I at forlade nogen deres synder, er de ikke forladt.“*

Da Gud blev menneske, var det som mand i personen Jesus Kristus. Da Jesus udvalgte de tolv mænd til sine apostle og gav dem fuldmagt til at handle på sine vegne, var der ingen kvinder imellem dem. Hvorfor? Vi hører, at Jesus, inden han udvalgte de tolv, havde tilbragt natten i bøn til Faderen. Kan man forestille sig, at den Treenige Gud, universets Skaber og historiens Herre, skulle ligge under for en historisk bestemt opfattelse af kvinden? Har han ikke selv udvalgt denne tid i verdensforløbet, i „tidens fylde“, til at åbenbare sig endegyldigt i sin Søn?

Pave Johannes Paul II siger i „Mulieris Dignitatem“ stk. 26: *„Siden Kristus, da han indstiftede Eukaristien, på så afgørende måde knyttede den til apostlenes præstelige tjeneste, har vi lov til at konkludere, at han derigennem ønskede at udtrykke relationen mellem mand og kvinde, mellem det „feminine“ og det „maskuline“. Det er en relation villet af Gud både i skabelsesmysteriet og i frelsesmysteriet.“*

Når Jesus udvælger tolv mænd (og ingen kvinder) som sine apostle, er det således ikke af historiske/kulturelle grunde, men fordi han vil videreføre inkarnationens gud-menneskelige dimension, hvor forholdet mellem Kristus og hans kirke er analogt med brudgommens til bruden. Det er en bekræftelse på den guddommelige orden, som er fremgået allerede af skabelsen. De mænd, Kristus kalder til det særlige præstedømme, er de synlige tegn på, at den egentligt handlende fortsat er Kristus selv. Inkarnationens mysterium er fortsat en bogstavelig, fysisk realitet i Den Katolske Kirke. Det er ham, der i sakramenterne skænker sit liv til os, og ham, der i Ordets forkyndelse taler til os. Den kaldede og viede præst handler „in persona Christi“. Præsten er kun hans hånd og mund og fod. I ham har Kristus selv taget skikkelse i menneskets mandsnatur. Derfor er kvindelige præster i Den Katolske Kirke en umulig tanke, et brud på Guds skabelsesorden.

Kvinden og tjenesten i menigheden

„Men da tidens fylde kom, sendte Gud sin Søn, født af en kvinde, født under loven, for at han skulle løskøbe dem, der var under loven, for at vi skulle få barnekår.“ (Gal 4,4).

Med udtrykket *„født af en kvinde ...“* fører Paulus os lige ind i centrum af kvindens centrale opgave i frelsesplanen. Moderen, brudens opgave, er udtryk for kønnes lige værdige, men væsensforskellige opgave i frelsesmysteriet. Gud kunne have valgt at sende sin Søn direkte fra Himlen, men her ser vi, at kvinden netop som kvinde med sit køns særlige kvaliteter får en lige så ophøjet betydning i Guds frelsesplan. Hun er et menneske, Guds billede, skabt med fri en vilje, lige som Gud. Han har dermed givet hende mulighed for selv at sige ja eller nej til denne opgave: brudens, moderens, opgave, nemlig at undfange, føde og opfostre Guds Søn. I mysteriets evighedsdimension handler det om Guds børn, Guds folk.

I Gamle Testamente møder vi de mange hellige kvinder: Sara, Rabel, Rebekka, Hanna og mange andre, som peger hen imod Maria, den udvalgte. Allerede i Proto-evangeliet (1 Mos 3,15) forjættede Gud, at hun *„i tidens fylde“* skulle blive repræsentant for hele Guds folk. Hun er Moderen, det *„lysende moderskød“*, som Hildegard ser i ovennævnte vision, hvor Gud griber ind for at genrejse skaberværket efter syndefaldet. Hun er den lysende nyskabelse af det første *„mørke moderskød“*. Maria er den fysiske kvinde, som overskygges af Guds Ånd. Hun bliver frugtsommelig og føder *„den nye Adam“*, Kristus, som er Guds Søn. I forhold til ham er hun den modtagende, den lydige, den favnende, den ydmyge, der nærer og beskytter.

Kvinden har derfor en lige så betydningsfuld rolle i den katolske verdensopfattelse som manden. Tænk på alle de kvinder, der omgav Jesus, og som i mange tilfælde stod ham nærmere end hans disciple. Det gælder først og fremmest hans Moder, Maria, men også Maria Magdalene, Martha, hendes søster. Det gælder mange andre fromme kvinder, som fulgte ham og tjente ham og hans apostle. De repræsenterer det almindelige præstedømme, som Peter skriver om i sit første brev (2,9): *„Men I er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk, for at I skal forkynde hans guddomsmagt, han som kaldte*

jer ud af mørket til sit underfulde lys.“ Det er Kristi kald til enhver, som er døbt i hans navn: At forkynde evangeliet, at undervise, gøre kærlighedens gerninger og på enhver måde udfylde vor plads i Kristi kirkes legeme med de evner, vi hver især har fået. Her har vi som kvinder en opgave, der er lige så vigtig som præstens, men af en anden karakter. Kvinden er uundværlig og uerstattelig i kirken. Hun er uerstattelig i sin medvirken til fornyelse af det menneskelige samfund, men hun er det først og fremmest i kraft af, at hun er kvinde med kvindens særlige værdighed og kald. *„For I er alle Guds børn ved troen, i Kristus Jesus. Alle I, der er døbt til Kristus, har jo ikklædt jer Kristus. Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus, og hører I Kristus til, er I også Abrahams afkom, arvinger i kraft af Guds løfte.“* (Gal 3,26).

At kvinder som parthavere i det universelle præstedømme gennem alle tider har haft deres plads fuldt på linie med mænd kan dokumenteres bare ved at kaste et blik på den lange række af fremtrædende kvindelige skikkelser gennem kirkehistorien. F.eks. Hildegard af Bingen, Katarina af Siena, Birgitta af Vadstena, Theresa af Avila, Therese af Lisieux, Edith Stein, Adrienne von Speyr, Mother Theresa af Calcutta for blot at nævne nogle af de kendteste fra middelalderen og til i dag, hvor kvinder i udstrakt grad bærer kirkens kærlighedsgerninger, dens pastorale arbejde og mission, ligesom også kvindelige teologer sætter deres præg på de store katolske universiteter. Endelig skal nævnes de mange kvindeklostre, der i dag er åndelige kraftcentre for en tørstende sekulariseret verden. De er udtryk for den kontemplation og mystik, som også er et centralt element i Den Katolske Kirke, og som nok også er en særlig kvindelig kvalitet: *„Maria har vagt den gode del“*.

„Alle de døbte har del i Kristi ene præstedømme, både mænd og kvinder, fordi de skal bære sig selv frem som et offer, levende, helligt og Gud velbehageligt. ... Alle i kirken er „konger og præster“; som deltager ikke blot i Kristi, Messias' præstelige, men også i hans profetiske og kongelige sendelse.“ (Pave Johannes Paul II i Apostolisk skrivelse „Mulieris Dignitatem“, Kvindens værdighed og kald). Forskellen mellem det universelles og det særlige præstedømmes natur må således forstås ud fra Jesus selv, fra hans eget præstedømme og dets klimaks i den sid-

ste nadver og på Golgata. Han er offerpræst og samtidig offerlam. Det er denne helt særlige vielse, han videregav til sine apostle, og den er forskellig fra alle andre tjenester i kirken. I eukaristien ofrer brudgommen sit legeme og giver det hen for sin brud. Dette synlige sakramentale tegn på den usynlige virkelighed kan ikke ændres af mennesker.

Derfor afslutter Pave Johannes Paul II al videre diskussion ved i et apostolisk brev at sige: „Kirken har ingen myndighed til at meddele præstevielsen til kvinder.“ (Ordinatio Sacerdotalis). Det er en læremæssig afgørelse „ex cathedra“, og derfor er den definitiv og forpligtende for alle katolikker.

Den Ortodokse Kirke og kvindeordination

Af Monica Papazu

Da spørgsmålet om kvindeordination begyndte at lyde fra forskellige steder i den protestantiske verden, fra anglikansk side, som de ortodokse indgår i en særlig dialog med, og ikke mindst fra Kirkernes Verdensråd, som nogle ortodokse kirker har været tilsluttet lige fra begyndelsen i 1948, andre først fra 1961, blev den ortodokse verden dybt overrasket.

Det uventede spørgsmål

Alexander Schmemmann, som var rektor ved St. Vladimir's Seminary (St. Vladimir's Seminary i New York og Saint-Serge Institutet i Paris er de to store centre for ortodoks teologi i Vesten), indrømmede blankt i 1973, at Den Ortodokse Kirke var „uforberedt“ til at besvare spørgsmålet: „Den Ortodokse Kirke har aldrig taget dette spørgsmål op. For os er det noget, der kommer fuldstændig udefra. Det er et casus irrealis, for hvilket vi finder intet grundlag, intet tilknytningspunkt i vor tradition, i kirkens egen erfaring, og derfor er vi simpelt hen uforberedte til at diskutere det.“¹

Sådan lød den ærlige og værdige respons fra en af de største ortodokse teologer i det 20. århundrede. Schmemmann tog spørgsmålet alvorligt, og det samme gjorde en stor del af Den Ortodokse Kirke. Ganske vist kom spørgsmålet udefra. Ganske vist var den første reaktion en afvisning af kvindeordinationen. Men det er ikke nok at sige nej, der skal også en teologisk begrundelse til. Og ikke alene det. Svaret må også, efter Den Ortodokse Kirkes selvforståelse, *bekræftes* gennem kirkens indre *vidnesbyrd* – „det hellige folks“ vidnesbyrd i Helligånden, som udgør folkets embede.²

Til forskel fra Den Romersk-Katolske Kirke har Den Ortodokse Kirke ikke et „magisterium“, dvs. en særlig læremyndighed, der kan

udtale sig ultimativt på kirkens vegne. Ikke engang de „økumeniske (fællesortodokse) synoder“ har denne rolle. „Der har været tilfælde i Den Ortodokse Kirkes historie“, skriver Thomas Hopko, tidligere dekan ved St. Vladimir's Seminary, „hvor beslutninger ved synoder bestående af hundreder af biskopper er blevet afvist af kirken.“ Det, der skal til, er en universel „overensstemmelse mellem alle kirkens medlemmer, hvilket normalt kun kan opnås efter en debat, som varer årtier, hvis ikke århundreder.“³

Således kom den teologiske diskussion i gang. Den er foregået i en ånd af fuldstændig respekt for modsatte standpunkter og fuldkommen frihed, præcist som Sergius Bulgakov engang havde defineret ortodoksien: „Ortodoksien ... forsvare de grundlæggende dogmer, som er nødvendige for troen, men den kender intet til en doktrin, som skulle være obligatorisk for alle. Den anvender princippet: In necessariis unitas, in dubiis libertas [i de nødvendige ting må der herske enhed, i de tvivlsomme må der være frihed].“⁴

Vigtige internationale møder, symposier, konferencer har fundet sted med en stadig større deltagelse af kvindelige teologer. Her er nogle af dem: Agapia-klostret (Rumænien), 1976; Rhodos (Grækenland), 1988; Kreta, 1989; Kerala (Indien), 1990; Levadia (Grækenland), 1994; Vendée (Frankrig), 1996; Homeira (Syrien), 1996; Damaskus, 1996; Istanbul, 1997. Vægtige teologer er gået ind i spørgsmålet, og nogle – blandt de ypperste endda – er kommet til den konklusion, at „kvindeordination er forenelig med kirkefædrenes antropologi, ja, endda påkrævet i lyset af den.“⁵

Det gjorde for eksempel den russiske metropolit Antonius af Surosj (Anthony Bloom), som i mange troendes øjne har været en hellighedsmodel. Allerede i 1987 skrev han: „Vi er knap begyndt at tage fat på spørgsmålet om kvindeordination. For os ortodokse er det et spørgsmål, der kommer „udefra“. Vi skal gøre det til vort eget. Det kræver, at vi alle i bedende tavshed går ind i en indre frigørelse og fordyber os i Guds åsyn og hans vilje.“⁶ Teologen Olivier Clément (fra Saint-Serge Institutet i Paris) har også erklæret: „I min opfattelse – jeg véd, at meget få ortodokse teologer deler den – er der ingen egentlige teologiske grunde til at afvise kvindeordinationen“,⁷ mens Biskop Kallistos

(Ware) af Diokleia har indrømmet, at hans „opfattelse har ændret sig“ med tiden, og han er blevet „meget mere tøvende“: „En række argumenter [imod kvindeordination] forekommer mig nu betydelig mindre afgørende, end jeg opfattede dem for tyve år siden.“⁸ Kallistos Ware formulerer dilemmaet i ordene: „Det kan godt ske, at der ikke findes noget afgørende argument imod kvindeordination, men findes der noget afgørende argument til fordel for den?“⁹ Andre teologer fortjener også at blive nævnt: Susan Ashbrook-Harvey (Brown Universitet), Constantinos N. Yokarinis (Athens Universitet), Gregorios Larentzakis (repræsentant for Det Økumeniske Patriarkat og professor i ortodoks teologi ved Det Katolske Universitet i Graz, Østrig) og først og fremmest den højt respekterede Elisabeth Behr-Sigel (Saint-Serge Institutet i Paris), hvis solide teologiske arbejde gennem 50 år har gjort, at et positivt syn på kvindeordination ikke længere kan betragtes som et kuriosum.¹⁰ Teologiske tidsskrifter, som overvejer spørgsmålet om kvindernes embede, er også dukket op – for eksempel det fremragende *St. Nina Quarterly*.

Vi befinder os altså i en løbende teologisk diskussion. Hverken publikationerne om dette emne eller de officielle erklæringer er ultimative. Der er ingen, der står inde med det hele svar. Naturligvis er Den Ortodokse Kirke *traditionens* kirke, men den sande tradition er ikke ensbetydende med det døde bogstav: Traditionen „er ikke en samling tekster, dokumenter og dekretter, ej heller slutsummen af [kirkens] historiske beslutninger og handlinger“, skriver Thomas Hopko.¹¹ „Vi betragter ikke kanonerne, ikke engang de økumeniske synoders kanoner, som uforanderlige. Det er kun de dogmatiske vedtægter, som har evig gyldighed“, siger Kallistos Ware.¹² Den hellige tradition er ånd, ja Helligånden, som er kirkens dybe liv, og som bringer os *forståelsen* af Skriften, forståelsen af sandheden og *livet* i Kristus. Derfor er *traditionen* ikke ensbetydende med „traditionerne“, historiske aflejringer fra de omkringliggende samfund og civilisationer. Den er derimod, med Vladimir Losskys stærke udtryk, „kirkens kritiske ånd“,¹³ dvs. en opgørets ånd, som gang på gang trænger igennem den historiske skorpe og atter bringer sandheden frem i lyset.

De gamle tabuer

Inden for disse korte sider kan jeg kun antyde (slet ikke gå i dybden med) nogle af de temaer, som har struktureret den ortodokse debat indtil nu. Jeg vil begynde med det simpleste argument, som også er det argument, der først blev bragt på bane: Kvinder kan ikke være præster på grund af deres rituelle urenhed (blodtabuet):

„Det er den periode, hvor kvinderne, som det bliver understreget i Det Gamle Testamente (3 Mos 12; 15,19ff), er „urene“, og hvor de, ifølge bestemte kirkelige regler, ikke havde lov til at blive døbt. I disse perioder ville kvinderne ikke være i stand til at opfylde præstelige opgaver. Der findes en særlig lov, som forbyder kvindelige præster af præcis denne grund. Det er Dionysios af Alexandrias anden kanon [discipel af Origenes, midten af 200-tallet]. ... Timoteus af Alexandrias kanon nr. 6 og 7 udtrykker samme standpunkt [slutning af 300-tallet]. ... Den lokale synode i Laodikea forbyder i kanon nr. 44, at kvinder nærmer sig alteret. ... I Den Rumænsk-Ortodokse Kirke er gamle kvinder ... ansat til at gøre rent i kirkerne – med undtagelse af alterpartiet [bag ikonostasen].“¹⁴

Sådan lød svaret i 1964. Det var første gang, at Den Ortodokse Kirke blev indbudt til at besvare spørgsmålet om kvindeordination. Det skete i form af bidrag til en artikelsamling ved teologer fra forskellige konfessioner, med titlen *Concerning the Ordination of Women*, udgivet af Kirkernes Verdensråd. Teologen, som formulerede det ovennævnte kanoniske svar, var professor Nicolae Chitescu ved Det Teologiske Institut i Bukarest.

Siden da er der sket meget. Ikke alene er denne begrundelse ikke dukket op igen, da det er indlysende, at de gammeltestamentlige regler står i modsætning til selve kirkens forkyndelse og teologiske tradition („Gud har ikke skabt noget urent, intet er urent med undtagelse af synden“, er et aksiom, vi finder hele vejen igennem fra Johannes Chrysostomos til Johannes af Damaskos), men reglerne er simpelt hen blevet afskaffet mange steder. Det er sket enten ved, at de ikke bliver brugt mere eller ved en officiel synodal beslutning, som det er tilfældet med Antiokias Kirke.

Mandlige apostle – kvindelige apostle

Det næste argument i rækken er, at Kristus udelukkende har sendt mandlige apostle ud i verden.¹⁵ Dette er en kendsgerning i Skriften, som dog må sammenholdes med den øvrige nytestamentlige fortælling. Den viser Kristus i teologisk samtale med kvinder. Den viser også, at der i hvert fald er én kvinde, som bliver sendt ud for at meddele den altomvæltende glædelige nyhed om den tomme grav, ja, om Herrens opstandelse. Det er Maria Magdalene, som i de liturgiske tekster betegnes som „apostlenes apostel“. Hun er den eneste, som har fået denne ærestitel – hun kom som „apostel til apostlene“ – men hun indgår samtidig i en kategori for sig af ortodokse helgener, der kaldes „isapostolos“, dvs. „lige med apostlene“ eller „det samme som apostlene“. Næsten halvdelen af de helgener, som er „lige med apostlene“, er kvinder. Det drejer sig om f.eks. den hellige Nina, som „har bragt Lyset til det georgiske folk“, dvs. hun er Georgiens apostel. Det handler om den hellige fyrstinde Olga fra Kiev, som sammen med sit barnebarn fyrst Vladimir har kristnet det russiske folk. Og det gælder den hellige protomartyr Tekla, der var en af Paulus' disciple, og som tog ud for at udbrede kristendommen.

Det liturgiske vidnesbyrd har sin vægt, eftersom „lex orandi“ er „lex credendi“, dvs. „bønnens lov“ er „troens lov“, med andre ord: troens indhold manifesterer sig i bønne. Det, som det liturgiske vidnesbyrd afslører, er, at kvinderne bliver kanoniseret (anerkendt som en model for det kristne menneske) for at have gjort *nøjagtig det samme* som mændene. Opgaven er den samme, livet i Kristus er det samme. Disse kvinder er „bekendere“, „martyrer“, bærere af Evangeliet, helbredere eller repræsentanter for den kristne øvrighed. De symboliserer ikke særlige „kvindelige“ karismaer, som skulle være forskellige fra de „mandlige“ karismaer.¹⁶ Det, som derved anerkendes, er ganske enkelt *Helligåndens virke*, dvs. Helligåndens kald, gave og den opgave, han betror til menneskene. Helligåndens gaver er ganske vist forskellige, men synes ikke at blive tildelt efter et kønskriterium. Som både Elisabeth Behr-Sigel og Kallistos Ware skriver: *„Embedernes (dvs. tjenesternes) mangfoldighed i kirken har som grundlag karismaernes forskellighed: Det er gaver, som Helligånden suverænt skænker,*

ikke til en gruppe, som defineres ved sit køn, men til det enkelte menneske.¹⁷

Det ikoniske argument

Det stærkeste argument, som er blevet fremført i afvisningen af kvindeordination, er det ikoniske. Alexander Schmemmann formulerede det således:

„[A]t kvinderne ikke har adgang til præsteordination har intet, absolut intet at gøre med nogen kvindelig „underlegenhed“, som vi kan opfinde eller forestille os. I den væsentlige virkelighed, som alene konstituerer indholdet i vor tro, og som modellerer hele kirkens liv, ja, i Guds Riges virkelighed, som er fuldkommen kommunion, fuldkommen erkendelse, fuldkommen kærlighed og i sidste instans menneskets „guddommeliggørelse“, findes i sandhed „hverken mand eller kvinde“. Og ikke alene det: I denne virkelighed, som vi allerede her og nu deltager i, er vi alle – mænd og kvinder, uden nogen forskel overhovedet – „konger og præster“, thi det, som Kristus har givet os tilbage, er netop menneskenaturens grundlæggende præstelige karakter, som også er menneskets kald.

Det er dette præstelige liv, denne endelige virkelighed, som kirken står for: kirken er selv på én gang denne gave og modtagelsen af denne gave. Og for at kirken kan være det ... har Guds Søn givet sig selv hen, og han gjorde denne sin enestående selvopofrelse og denne sin enestående præstelige handling til selve kirkens fundament Denne præsteværdighed er Kristi og ikke vores. ... [I]ngen af os, hverken mænd eller kvinder, har nogen „ret“ til den Præsten i kirken er ikke „en anden“ præst [eller endnu en præst ...]. [I kirken] er der i al evighed udelukkende Kristi præstelige gerning og hans selvopofrelse, der gælder, for, som det hedder i offertoriebønnen, „Du er den, som frembærer, og den, som frembæres, den, som modtager, og den, som uddeles ...“. Derfor har det „institutionelle“ præsteskab i kirken ingen „ontologi“ i sig selv. Det eksisterer udelukkende for at gøre Kristus selv nærværende Hvis den, som bærer denne unikke præsteværdighed og er en ikon af den ..., er en mand og ikke kvinde, er det, fordi Kristus er en mand og ikke en kvinde“¹⁸

Sådan lyder det ikoniske argument – stærkt, overbevisende. Og alligevel er der noget i den ortodokse tradition, som argumentet synes at støde imod, nemlig den egentligt ortodokse opfattelse af præsteembedet. Modsat den romersk-katolske tradition handler og taler den ortodokse præst *ikke* „in persona Christi“. Som biskop Kallistos Ware forklarer det:

„I det byzantinske rituel ... hele vejen gennem den indviende „anaphora“ [den eukaristiske del af den ortodokse liturgi, som består af taksigelse, „anamnesis“ dvs. ihukommelse af Guds frelseplan med Kristi død og hans genkomst i herlighed og med den sidste nadver inklusive, og „epiklesis“ dvs. påkaldelse af Helligånden „over disse gaver og over hele Dit folk“] taler præsten ikke „in persona Christi“ [i Kristi person], men „in persona Ecclesiae“ [i kirkens person]. Han repræsenterer ikke Kristus, men kirken. Når han siger: „Dette er mit legeme“ ... „Dette er mit blod“, er disse ord en del af den altomfattende eukaristiske fortælling [„anamnesis“-fortællingen]. I forening med de troende og i deres navn takker præsten Gud Faderen. ... [I]kke ét eneste øjeblik taler han her, som om han selv var Kristus. Bagefter fremsiger han, stadig i forening med folket af troende og i deres navn, „epiklesis“ I dette afgørende øjeblik, såvel som gennem hele den eukaristiske bøn, er han ikke Kristi vikar eller ikon, men – i forening med folket – står han bedende over for Gud.

Ved den væsentligste af alle præstelige handlinger – nemlig fremsigelsen af den eukaristiske „anaphora“ – virker præsten ifølge den ortodokse forståelse ikke som Kristi ikon. Dette betyder, at det „ikoniske“ argument imod kvindeordinationen med nødvendighed må forekomme mindre afgørende i de ortodokses øjne end i de romersk-katolske troendes.“¹⁹

I dette lys bliver præstens identitet som mand eller kvinde mindre vigtig. Under en stor del af den guddommelige liturgi og i selve liturgiens højdepunkt er præsten „*Ecclesia Orans*“ (den bedende kirke), hvis ikon, som vi kender fra katakombernes malerier, netop er kvinden fordybet i bøn. Billederne hæver sig over de konkrete menneskers kønsidentitet: „Hvis mænd kan repræsentere kirken som brud, hvorfor kan kvinder ikke repræsentere Kristus som brudgom?“ spørger Kallistos Ware.²⁰

Den embedsforståelse, det drejer sig om her, er noget ganske afgørende i Den Ortodokse Kirke. Det er nemlig hele den sakramentale

forståelse, der hviler på det. Aldrig i forrettelsen af sakramenterne kan præsten sige „jeg“ og tale *på Kristi vegne*.²¹ For der findes kun én præst: Kristus, og al præstelig gerning er hans. I denne hans præsteværdighed bliver vi alle sammen gjort deltagende ved dåbens sakramente. (Dette indbefatter „myrrasakramentet“ svarende til „firmelsen“ i Vesten, dvs. salvelsen ved Helligånden som „konger“, „præster“ og „profeter“). På det almindelige præstedømme hviler så den specielle præsteværdighed, som kun få er kaldet til, og denne specielle præsteværdighed „udtrykker alle troendes fælles præsteværdighed og er samtidig et tegn på ham, som er den eneste, guddommelige kilde til præsteværdigheden.“²²

I forrettelsen af sakramenterne („mysterierne“) markeres entydigt, at det ikke er præsten, der handler på Kristi vegne, men at det er Gud, der direkte handler. „Når du bliver døbt“, skriver Johannes Chrysostomos, „er det ikke præsten, der døber dig, men det er Gud selv, som rører ved dit hoved ved sin usynlige kraft.“ Og andetsteds skriver han: „Det fremgår af selve de ord“, som præsten siger. „For han siger ikke: „Jeg døber sådan og sådan“ (personens navn), men „sådan og sådan bliver døbt“, og derved viser han, at han kun er Guds nådes tjener og gør ikke andet end at låne sin hånd.“ Chrysostomos insisterer endda: „Det er Faderen, Sønnen og Helligånden, som udretter alting. Præsten tilbyder kun sin tunge og sine hænder.“²³ Derfor spørger Elisabeth Behr-Sigel, og biskop Kallistos Ware gentager hendes spørgsmål: „Hvorfor kan disse hænder og denne tunge ikke være en kristen kvindes, en kvinde, som er døbt, har modtaget Helligåndens segl og Herrens legeme og blod og altså er blevet „kristificeret“ – dette er nemlig den dybe mening med den ortodokse indvielse i kirken – ved kommunionen med den Salvede par excellence, med ham, som er salvet af Helligånden, nemlig Kristus?“²⁴

Guds billede i Kristus, det Guds billede, som mennesket (manden og kvinden) oprindeligt fik skænket, og som det atter har fået i Kristus (det restaurerede billede „til Guds lighed“), er ikke et i denne forstand fysisk eller synligt billede. Det er det indre billede, og det er ikke kønsbestemt. Dette er grundlæggende for ortodoks antropologi, som hviler på de tre kappadokiske fædres lære. Sådan skriver f.eks. Basilios den Store:

„Det at være blevet til i Guds billede kendetegner kvinden såvel som manden. Deres naturer er ligeværdige, de har samme gode egenskaber, deres belønninger er identiske, deres dom er den samme. ... Når Guds billede har den samme værdi, lad da også de gode egenskaber være ligeværdige, og de gode gerningers eksempel. ... Hvordan kan manden magte at efterligne kvindens udholdenhed i faste, hendes iver i bøn, hendes rigdom i tårer og hendes villighed i at gøre gode gerninger? ... Den gode kvinde ejer det, som er i Guds billede. Vis ikke det ydre menneske opmærksomhed, det er bare som stuklaget på en væg, inden for troner sjælen, bag et forhæng, bag den svage krop. Ja, en sjæl, og en sjæl med den samme værdi (som mandens), forskellen ligger i forhængene.“²⁵

På baggrund af denne teologiske antropologi såvel som af Den Ortodokse Kirkes stærkt eskatologiske (endetids-) karakter bliver det svært at forsvare en bogstavelig læsning af det ikoniske argument.

Kirke, samfund og troens frimodighed

Den teologiske diskussion om kvindeordination er langt fra afsluttet. Argumenterne, problemstillingerne har allerede skiftet meget inden for de seneste 40 år. Ud over selve den teologiske diskussion, hvoraf jeg kun har givet et glimt, er der andre overvejelser af pastoral karakter, der spiller ind.

Man kan ikke se bort fra, at mentaliteten i den ortodokse befolkning stadig er overvejende patriarkalsk. Kirken kan ikke gå frontalt mod samfundet – det er slet ikke dens opgave at foranstalte en revolution i det udvortes. Kirken forkynder Guds Rige. Den forkynder ikke en anden samfundsordning. Sådan som den socio-historiske situation er i dag, kan idéen om kvindeordination virke oprørende, og vi har ikke lov til at ignorere det. Der er også en historiens lektie, som vi bør reflektere over. Når selv en ubetydelighed som indførelsen af den gregorianske kalender i stedet for den julianske i mellemkrigstiden har været nok til at fremkalde et skisma (især i Grækenland, i meget mindre omfang i Rumænien og Bulgarien), er der al mulig grund til ikke at forhaste sig. For et skisma betyder forvirring og ulykke.

Det næste pastorale hensyn er forbundet med det første. Den ortodokse mentalitet er stadig patriarkalsk, men dette forhindrer ingen-

lunde familiens krise, ja, familiens opløsning, som er mindst lige så markant som i Vesten. (Det er nemlig i familien, at forskellen mellem mand og kvinde er relevant – og frugtbar.) Dette skyldes ikke „kvindeemancipation“ eller „feminisme“, som ikke eksisterer i de ortodokse lande. Det skyldes opløsningen af enhver form for naturligt sammenhold mellem menneskene, manglen på bevidsthed om, at livet (i familien og i samfundet som helhed) er en *fælles* opgave. Mand og kvinde er splittet fra hinanden i to fuldstændig adskilte størrelser. Der er ved at opstå et *familieløst* samfund. De *forældreløses* samfund. Ofte er fædrene både fader og moder – ofte er mødrene både moder og fader. Endnu oftere er bedsteforældrene eller bedstemoderen alene både moder og fader.

Mon ikke kirken med den mandlige præst er ved at blive det sidste sted i verden, hvor man stadig kan bruge ordet „Fader“? Mon ikke den traditionelle præstefamilie (præstens ordination i Den Ortodokse Kirke er i grunden en *præstefamiliens ordination*) stadig kan være et tegn, ikke alene på sognet som familie, men også på familien som sådan? Mon ikke præstekonen, „sognets moder“, stadig kan være et tegn på det moderskab, barnet ikke længere kender i sit eget hjem? Dette er et spørgsmål forbundet med vores liv *hernede* – i *denne* verden.

Jeg vil afslutte med at give Thomas Hopko fra St. Vladimir's Seminary ordet: „*I dag er de fleste ortodokse kristne stadig imod, at kvinder ordineres som præster og biskopper. Nogle iblandt denne majoritet, mig selv inklusive, er fuldstændig enige – i det mindste på to punkter – med dem, der argumenterer for, at ortodoksien tillader, endda kræver, at nogle kvinder ordineres for at tjene i disse embeder. Det første punkt, hvor der er stærk enighed, er, at spørgsmålet om kvindeordination ikke må betragtes som besvaret, og at diskussionen og debatten om dette tema må fortsætte. Spørgsmålet skal forblive åbent. ... [D]en Ortodokse Kirke har intet ufejlbarligt „magisterium“, som kan bestemme, hvad der er rigtigt og forkert i kristen tro og praksis. ... Friheden i kirken og forpligtelsen til at udtale sig åbent om alle spørgsmål ... er den ortodokse kristendoms hellige skat.*“²⁶

Noter

- 1 Protopresbyter Alexander Schmemmann, „Concerning Women's Ordination: A Letter to an Episcopal Friend“, in St. Vladimir's Theological Quarterly, vol. 17, no. 3, 1973, s239-243.
- 2 Som det står i De Ortodokse Patriarkers Encykliske Brev fra 1848: „Hos os har hverken patriarkerne eller koncilierne kunnet indføre nye ting, for det er hele kirkens legeme – dvs. de troende selv – som er religionens [kristentroens] forsvare“ (Encycliques des Patriarches orthodoxes de 1848 et 1895, Paris, Fraternité Orthodoxe St. Grégoire Palamas, s40). Ved en ordination svarer de troende „axios“, dvs. at den, som er kaldet, er det tildelte embede „værdig“. De kan også svare „uværdig“! Dette er en del af folkets vidnesbyrdsembede.
- 3 Thomas Hopko, „Reflections on the Debate – 1983“, in Women and the Priesthood, ed. Thomas Hopko, Crestwood, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1999, s234.
- 4 Sergius Bulgakov, The Orthodox Church, London, The Centenary Press, 1935, s99.
- 5 Thomas Hopko, „The Debate Continues – 1998“, in Women and the Priesthood, s254.
- 6 Anthony Bloom, Forord til Elisabeth Behr-Sigel, Le Ministère de la femme dans l'Eglise, Paris, Ed. du Cerf, coll. „Théologies“, 1987, sII.
- 7 Olivier Clément nævner dog, at der er to argumenter imod kvindeordination: Det pastorale hensyn og den symbolske sammenhæng. „Olivier Clément and the Ordination of Women“, interview i Actualité religieuse dans le monde: <http://members.iinet.au/~mmjournal/MaryMartha/MINISTRY%20AND%20ORDI>
- 8 Kallistos Ware, „Man, Woman and the Priesthood of Christ“, in Women and the Priesthood, s7. Også: Ware, „Homme, femme et prétrise du Christ“, in Elisabeth Behr-Sigel et Kallistos Ware, L'ordination de femmes dans l'Eglise orthodoxe, Paris, Ed. du Cerf, coll. „Théologies“, 1998, s53.
- 9 Ware, „Man, Woman and the Priesthood of Christ“, in Women and the Priesthood, s33.
- 10 Elisabeth Behr-Sigel (1907-2005), teologiprofessor, teologisk rådgiver for de ortokse biskoppers forsamling i Frankrig, forfatter til bl. a.: Prière et sainteté dans l'Eglise russe (1950), Le lieu du coeur (1989), Le Ministère de la femme dans l'Eglise (1987), Discerner les signes des temps (2002). Hendes prestige er så stor, at hun sommetider omtales som en „kirkemoder“.
- 11 Thomas Hopko, „Reflections on the Debate“, in Women and the Priesthood, s235-236.
- 12 „An Interview with Bishop Kallistos Ware“, 1997, St. Nina Quarterly, vol.1, no. 3 (www.stnina.org).
- 13 Vladimir Lossky, „Tradition and Traditions“, in In the Image and Likeness of God, Crestwood, N.Y., St. Vladimir's Seminary, 1974, 1985, s156.
- 14 Citeret efter: Haye van der Meer, Women Priests in the Catholic Church?, Philadelphia, Temple University Press, 1973, „Translator's Foreword“, s. ix-xxix (www.womenpriests.org/classic2/meer_fd2.asp).

- 15 Ecumenical Patriarchate: Conclusions of the Inter-Orthodox Theological Consultation „The Place of the Woman in the Orthodox Church and the Question of the Ordination of Women“, Rhodes, Greece, November 1988, Archives: MaryMartha, vol. 2, no. 3, December 1992; IV,a.
- 16 Forsøget på at differentiere karismaerne (nådegaverne) efter køn med udgangspunkt i Theotokos (Guds Moder) (Rhodos-Erklæringen, kap. III; IV,14,e), på grundlag af Paul Evdokimovs kvindeteologi (La femme et le salut du monde, 1958), giver anledning til mange indvendinger. Modsat Den Romersk-Katolske Kirke findes ikke nogen mariologi (læren om Jomfru Maria) i streng forstand i Den Ortodokse Kirke. Theotokos hører ind under kristologien (læren om Jesus som Gud og menneske), derfor er Theotokos' ikon altid Theotokos med Kristus-barnet, dvs. den er inkarnationens ikon. Endvidere: Theotokos er ikke et symbol på kvinden som forskellig fra manden, men et symbol på den ganske kirke (kvinder og mænd tilsammen) såvel som på ethvert kristent menneske som kristofor og pneumatofor (bærer af Kristus og bærer af Ånden).
- 17 Elisabeth Behr-Sigel, Kallistos Ware, L'ordination de femmes dans l'Eglise orthodoxe, s42, 68, 83. Lignende syn hos professor Constantinos N. Yokarinis: „Der er ... to dogmatiske grunde, hvorfor Helligåndens nåde ikke kan blive forhindret i sit virke ved den menneskelige naturs biologiske elementer, såsom mandlighed og kvindelighed: Menneskenaturens kristologiske enhed og den pneumatisk diversitet, som karakteriserer menneskene. Som en åndelig gave og kraft tilhører præsteværdigheden kun den enkelte i dens enestående karakter.“ („The Priesthood of Women“, in Orthodox Women Speak: Discerning the „Signs of the Times“, ed. Kyriaki Karidoyanes FitzGerald, WCC Publications, Geneva; Holy Cross, Brookline, Mass., 1999, s175). Rhodos-Erklæringen fra 1988 følger implicit denne linje, idet den betragter en række embeder i kirken (på nær præsteordinationen) som kønsneutrale. Det drejer sig om alt fra forkyndelse til pastoralt arbejde, fra kirkemusiker til teologiprofessor.
- 18 Schmemmann, „Concerning Women's Ordination: A Letter to an Episcopal Friend“, op. cit.
- 19 Ware, „Man, Women and the Priesthood of Christ“, in Women and the Priesthood, s47-49. Den Ortodokse Kirke fokuserer ikke på det, som i Vesten kaldes for „indstiftelsesordene“. Indstiftelsesformelen er en integreret del af et større kompleks. Den er en del af „ihukommelsen“, og hele den guddommelige liturgi er én lang ihukommelse, og kan ikke adskilles fra epiklesis, som ikke blot angår gavernes forvandling til Herrens legeme og blod, men dækker den guddommelige liturgi i dens helhed.
- 20 Ware, sammesteds, s51.
- 21 Der er dog ét sakramente, som er blevet lavet om, og hvor Den Ortodokse Kirke har forladt sin tradition og direkte lånt fra Den Romersk-Katolske Kirke: Det er bodssakramentet med den direkte absolution. Dette står som en teologisk uforklarlig afvigelse fra Den Ortodokse Kirkes forståelse af præsten og af sakramenterne. På dette punkt har „traditionalisterne“ indiskutabelt ret over for „modernisterne“. Den gamle ortodokse absolution lyder: „Du Selv Herre, eftergiv, tilgiv, slet denne Din livegnes synder ... Helligåndens nåde skænke dig tilgivelse her på jorden og i den kommende evighed.“ (Monseigneur Photius, Archimandrite Philarète, Le Nouveau Catéchisme contre la Foi des Pères, Lausanne, L'Age d'Homme, Collection La Lumière du Thabor, 1993; III,4).
- 22 Behr-Sigel, in Behr-Sigel, Ware, L'ordination de femmes dans l'Eglise orthodoxe, s47.
- 23 Jean Chrysostome, Homélie 50 sur Matthieu, PG 58, 507; Huit catéchèses baptismales inédites, éd. Antoine Wenger, Paris, Cerf, 2ème éd., Sources chrétiennes, no. 50 bis, 1970; Catéchèse II, 26, 11-13; s96-97; Homélie sur Jean, 77,4, PG 59,472.
- 24 Behr-Sigel, Ware, L'ordination de femmes dans l'Eglise orthodoxe, s29, 47; Ware, in Women and the Priesthood, s49.
- 25 Basilios den Store, Verdens skapelse og Menneskets tilblivelse: 11 Homilier, Oslo, Hl. Trifon Ortodokse Forlag, 1991; X,18, s71.
- 26 Hopko, in Women and the Priesthood, s256.

Kap. 7

Hvad siger Bibelen?

To særlige tekster

Af Hans-Ole Bækgaard

Især to bibeltekster hos apostlen Paulus i Det Nye Testamente har haft en central rolle, når det gælder spørgsmålet om kvinders tjeneste i menigheden og om adgang til præsteembedet. Det handler om 1 Kor 14,33-40 og 1 Tim 2,8-15.

Det er ikke nogen hemmelighed, at disse to afsnit i Bibelen er blevet tolket på mange forskellige måder. Paulus selv har stået for skud på grund af mange beskyldninger vedrørende hans påståede negative syn på kvinder. Eller man har ment, at han har talt ind i situationer i sin samtid, som ikke direkte gør disse tekster relevante for os i dag.

Ikke mindst i løbet af de sidste hundrede år er disse opfattelser blevet gængse. Man har fremført, at teksterne kan betyde meget forskelligt og kan tolkes ud fra flere situationer, men at de bestemt ikke kan betyde et nej til kvindelig præstetjeneste. Nærmest alt andet, blot ikke dette nej. Teksterne er også ofte blevet fremlagt som vanskelige at forstå og dermed ikke brugbare i diskussionen om synet på kvindelige præster.

I denne artikel vil disse to tekster blive udfoldet, og de forskellige indvendinger, som fremføres mod en klassisk kirkelig fortolkning af stederne, vil blive drøftet. Tekstsammenhængen og Paulus' forståelseshorisont for udsagnene vil blive undersøgt. Forfatterskabet vil ikke blive diskuteret, da udgangspunktet er, at begge breve er fra Paulus' hånd og dermed udtrykker paulinsk teologi.

Tætte arbejdsrelationer

Skifter Paulus syn på kvinders rolle i menigheden i løbet af sit virke – eller brug af kvinder i tjenesten? Det er der ikke meget, der tyder på. For ser man nærmere på arbejdsrelationer og menighedsforhold i henholdsvis Korinth og Efesos, som han skriver til, kan der påvises en sammenhæng i hans lære.

Korinth var på Paulus' tid en stor multikulturel og økonomisk succesfuld handelsby med voksende synkretisme, dvs. blandingsreligioner. Frihed var et centralt begreb med hensyn til det religiøse, filosofiske, moralske, seksuelle osv. Denne virkelighed stod den nye hedningekristne menighed i, som Paulus tidligere havde grundlagt under et ophold af mindst halvandet års varighed, altså før det første brev hertil blev skrevet. Det er værd at hæfte sig ved denne geografiske og historiske baggrund, når det gælder forståelsen af både 1 Kor 14 og 1 Tim 2.

Et ægtepar i Korinth og Efesos

Paulus besøgte Korinth i årene 50-52 e.Kr. og skrev Første Korinterbrev knap tre år senere i Efesos. Siden besøget i Korinth har Paulus haft samarbejde med det romerske ægtepar Priskilla og Akvila – særligt i Efesos (ApG 18,2-4.18f). Priska eller Priskilla (= „lille Priska“) bliver nævnt flere steder og altid sammen med sin mand Akvila. Han var ligesom Paulus teltmager, og ægteparret har arbejdet tæt sammen med Paulus i perioder både i Korinth og Efesos.

Det må derfor formodes, at de har kendt hans praksis og lære, f.eks. vedrørende hans lære om hovedstrukturen mellem mand og kvinde ud fra skabelse. Denne bibelske struktur kaldes også „kefalé-strukturen“ (se næste essay i bogen).

Dette ægtepar har betydet meget for Paulus gennem flere år, og derfor er det naturligt, at den første hilsen i Romerbrevet kapitel 16 rækkes til dem. Fordi Priska ofte nævnes først, har nogle hævdet, at hun har været den mest fremtrædende af de to og har varetaget en lærerefunktion i forhold til Apollos (ApG 18,24ff). Men når Priska nævnes først betyder det ikke nødvendigvis, at hun har været vigtigere på missionsmarken end hendes mand.

I den første præsentation af ægteparret i Apostlenes Gerninger bliver Akvila nævnt først. Der er snarere tale om, at hun har været en meget betydelig kvinde, måske af romersk adelsslægt, måske af højere social status end sin mand. Det vil forklare, hvorfor hun til tider nævnes først, da en hustru dengang kunne omtales før sin mand i det verdslige samfund, hvis hendes sociale status var højere.

Kendskab til Paulus' syn

At de begge vejleder den begavede prædikant Apollos, er der ikke tvivl om. Ej heller at de begge har lagt hus til en menighed i Korinth. Beretningen om Apollos i ApG 18,24-28 er det eneste sted i Paulus' rejsebeskrivelser, hvor han ikke selv er hovedperson. Indirekte er Paulus dog stadig hovedpersonen, da det er ham, som har oplært Priskilla og Akvila i den sunde lære. Endvidere er det vigtigt at lægge mærke til, at samtalen med Apollos, hvor ægteparret varetager en eller anden form for lærefunktion, ikke foregik som en offentlig irettesættelse eller lærevejledning f.eks. i menighedens forsamling, men privat. Det græske ord „ektithemi“ (v26) betyder at udfolde eller forklare og anvendes ikke om det at forkynde eller at undervise i menigheden. Noget tyder på, at Priskilla var en klog kvinde, der sammen med sin mand har kunnet give Apollos den nødvendige vejledning og klarsyn („forklarede ham Guds vej mere udførligt“), så han i sin fortsatte gerning kunne forkynde sandt.

Da Paulus nogle år senere i ca. år 62 e.Kr. gav vejledning om gudstjeneste og menighedsliv i Første Timotheusbrev, var det til sin unge ven Timotheus. Han var indsat som leder, apostolsk efterfølger, for menigheden i Efesos, der tidligere havde modtaget et brev om bl.a. forholdet mellem mand og kvinde (jf. Ef kap. 5). På tidspunktet for modtagelsen af Første Timotheusbrev var også Priskilla og Akvila tilbage i Efesos efter et kort ophold i Rom.

Der er god grund til at antage, at de vejledninger, Paulus giver i sine breve, er konsistente og har været praktiseret af ham på de årelange missionsrejser. I hvert fald bliver de ikke præsenteret som nye overvejelser eller ændringer af hidtidig praksis, men netop som overlevering, der grunder på *et bud fra Herren*, eller som *apostolsk overlevering*. Samtidig bliver de præsenteret som en generel forordning i alle de hellige menigheder og ikke blot i den lokale menighed, f.eks. Efesos.

Forholdet mellem mand og kvinde

Allerede i begyndelsen af Første Korinterbrev får vi indblik i, at der er stridigheder i menigheden, og at brevet er svar på en række spørgsmål, bl.a. om forhold ved gudstjeneste og menighedsliv (jf. kap. 11-14).

Paulus peger på, at menighedens liv skal være kendetegnet af *agape*-kærligheden. Det gælder brugen af tjenester, nådegaver, lydighed mod skaberordningen, nadverfejring m.v.

Ikke så sjældent har man i behandlingen af spørgsmålet om kvinders adgang til præstetjeneste fremført 1 Kor 11,2-16 over for 1 Kor 14,33-40. Situationen i 1 Kor 11 er den, at Paulus lægger vægt på en forskel mellem mænd og kvinder, som han begrundet ud fra skabelsen. Han fremhæver i den forbindelse, at denne forskel må komme til udtryk på en synlig måde i menigheden. Mænd bør bede eller tale profetisk uden tildækket hoved, hvorimod kvinder skal have hovedet tildækket, jf. „håret“. Sådan sømmer det sig, så menighedens liv ikke fører til skam. (Det helt afgørende er, om teksten har sit primære fokus på „det lange hår“, eller om Paulus' sag handler om den principielle, synlige forskel mellem kvinder og mænd i menighedens fællesskab. Jeg mener klart det sidste, dog med den tilføjelse, at der har været samtidshold i menigheden, som har gjort dette til et særligt problem).

Nogle har ment, at når „håret“ er et tidsbestemt fænomen i samtiden, er tekstens budskab som sådan tidsbestemt. Og på lignende måde skal man opfatte budskabet om, at kvinden skal tie i forsamlingen. Også det er tidsbestemt og skal ses ind i menighedens daværende situation. Det får så den betydning, at skaberordningen om forholdet mellem mand og kvinde ikke er gyldig i dag. Ofte har andre også argumenteret for, at 1 Kor 11,2-16 må have samme vægt som 1 Kor 14,33-40 med hensyn til konsekvenser. Det betyder, at når vi ikke følger anvisningerne i dag fra 1 Kor 11 om, at kvinder skal have langt hår ved menighedens fællesskab, er vi heller ikke forpligtede på at holde forbuddet i 1 Kor 14 om, at kvinder skal tie i forsamlingen. Modstandere af ordningen med kvindelig præstetjeneste har til tider anført som modargument, at der er tale om to forskellige situationer i 1 Kor-teksterne, hvor 1 Kor 11 omhandler mindre sammenkomster, mens 1 Kor 14 handler om menigheden/gudstjenesten. De to steder må vægtes forskelligt, mener man.

Ingen af disse synspunkter holder efter min overbevisning. Sammenhængen i 1 Kor 11 viser med al tydelighed, at det er tilladt både kvinder og mænd at bede højt og tale profetisk i menigheden, hvis det

sker, så der ikke udøves og signaleres noget forkert, som er imod Guds skaberordning. Paulus' ord er ikke kun rettet til kvinder, som det oftest tolkes, men til *både* mænd og kvinder. Det samme forhold gør sig gældende i 1 Kor 14, hvor der tales til både mænd og kvinder med hensyn til at tale og/eller tie i forskellige situationer.

I den danske oversættelse får man flere steder det indtryk, at der udelukkende er tale om den ægteskabelige relation mellem mand og kvinde. Det gælder f.eks. 1 Kor 14 og 1 Tim 2, hvor man indsætter personlige stedord (bl.a. „*deres*“, „*sin*“). Men det er vigtigt at have for øje, at det græske ord „*gyné*“ kan oversættes henholdsvis kvinde og hustru, og derfor er den valgte mening i den danske oversættelse altså ikke nødvendigvis korrekt. Sammenhængen og baggrunden tydeliggør som regel, hvordan man skal oversætte, men ofte vil der være meningsmæssigt sammenfald. Derfor vil det være mest korrekt i flere NT-tekster at angive begge oversættelser samtidig. På den måde vil det komme tydeligere frem, at det ikke blot er ægteskabets relation mellem mand og hustru, der er tale om, men om mand og kvinde i skaberordningen.

Når det handler om underordningsprincippet, så er hustavlernes tekster om slaveriet (Ef 6,5-9; Kol 3,22-4,1) ofte blevet anført som et parallelt argument for, at underordningsprincippet er tidsbegrænset og ikke gyldigt i dag. Men er det nu tilfældet, og er det sagligt at argumentere sådan ud fra Paulus selv? Det er værd at lægge mærke til, at Paulus aldrig omtaler slaveriet – eller relationen mellem fædre/forældre og børn som en skaberordning. Han peger på disse ordninger som menneskeskabte. Denne skelnen kommer frem disse to steder bl.a. ved, at det græske ord „*hypotasso*“ anvendes om det at underordne sig i kærlighed, dvs. være som en afspejling af Guds væsen, idet mand og kvinde er skabt i Guds billede. Og „*hypakouo*“ anvendes om det at adlyde i kærlighed, dvs. som en afspejling af Kristi eksempel og dermed en menneskelig måde at ære Gud på.

Noget tyder altså på, at Paulus skelner i underordningsprincippet imellem, hvad der hører til den kristne menighed og det kristne ægteskab (relation mellem mand og kvinde ud fra den fastlagte skaberordning), og hvad der hører til de jordiske relationer såsom forældre og børn, arbejdsgiver og arbejdstager osv. Hvorfor egentlig, kan man

spørge? Paulus' pointe er, at den kristne menighed og det kristne ægteskab er dét sted, hvor Guds trinitariske kærlighed skal komme til udtryk – dvs. en underordning i uselvsk, lydige og hengiven kærlighed. På denne måde kan en afspejling af Guds eget væsen og Kristi eksempel finde sted i verden.

Indvending mod indvendinger

For Paulus er der altså meget på spil i spørgsmålet om relationen mellem mænd og kvinder. Derfor har han også vejledt og undervist om det i forskellige situationer og taget spørgsmålet op i menighederne ved flere lejligheder. Særligt har han gjort det i 1 Kor 14,33-40 og 1 Tim 2,11-15, og derfor har disse to tekster fået en væsentlig tyngde i spørgsmålet om kvindelig præstetjeneste. I debatten er disse to tekster ofte blevet tolket isoleret fra Paulus' teologi som sådan, ja i forhold til en mere samlet bibelsk helhed og virkelighed. Teksterne er endvidere ofte blevet præsenteret med det indtryk til følge, at disse tekster er det eneste argument, man kan finde i Bibelen mod ordningen. For mig at se forholder det sig lige omvendt! Disse tekster er blot et konkret udtryk for den grundlæggende bibelske vejledning og praksis.

I nyere tid fremstilles teksterne som vanskelige, uklare og dunkle udsagn, eller de fremstilles på en måde, så der ikke skulle være tale om et forbud, men en beskrivelse af og advarsel mod kvindelige vranglærere, der har haft indflydelse på læren i menigheden.

Den traditionelle klassiske tolkning har peget på, at teksterne omhandler kvindens tjeneste i menigheden. Men i meget af den nyeste videnskabelige litteratur – til tider også fra den evangelikale fløj – peges der på, at teksterne omhandler noget helt andet. Eller de handler ikke om kvindelig præstetjeneste i den nutidige betydning at varetage kirkens hyrde- og lærerembede.

Når det gælder fortolkning af 1 Kor 14, er der blevet fremført flere forslag:

- 14,34-35, hvor ordene om at „tie stille i menighederne“ står, skulle være en senere tilføjelse og ikke skrevet af Paulus. Denne påstand har dog intet på sig, da alle håndskrifter til den græske grundtekst

har versene i denne sammenhæng – på nær nogle få manuskripter, hvor de er placeret efter 14,40. Det bevidner ægthed og korrekt placering i afsnittet.

- 14,34-35 skulle være et citat, som Paulus tager afstand fra i 14,36. Hertil kan indvendes, at verset vanskeligt kan forstås på den måde, og at der ikke er angivet nogle af de sædvanlige kendetegn på citat i sammenhængen.
- 14,34-35 skulle omhandle larmende, forstyrrende eller spørgende kvinder i korintermenigheden, der havde misforstået deres frihed, eller der skulle blot være tale om almindelig kvindesnak under gudstjenesten. Denne antagelse er meget almen, men har dog ikke meget for sig. Taleforbuddet er ikke alene rettet mod lokale forhold, men til alle de helliges menigheder. Denne præcision sker i en sammenhæng, hvor Paulus behandler et principielt teologisk emne om gudstjenestens orden. Hvis problemet blot var larm eller småsnak, hvorfor formaner han så ikke samtidigt uordentlige mænd, sådan som det ellers sker i kapitlerne om gudstjenesteforholdene? Ordet „tale“ (v34) kan ikke blot betyde „råbe op“ med henblik på at forstyrre, men rummer det lære- og forkyndelsesmæssige (jf. senere forklaring).
- 14,34-35 er en del af 14,33b-36. Ifølge dette forslag skal tekstdelen ses som et underafsnit i hele den tekststruktur, som 14,26-40 udgør. Særligt dette forslag tillægges stor vægt hos tilhængere i dag – også blandt konservative teologer. Man anfører, at dette afsnit handler om praksis vedrørende tungetale (v27-28) og profetisk tale (v29-32). Der er vanligt to måder at opfatte denne tekststruktur på: a) Først angives tre retningslinjer om tungetale og derefter to om profetisk tale, således at alt i menigheden kan foregå sømmeligt og ordentligt (jf. konklusionen i 14,40). Pointen er, at denne struktur godtgør, at taleforbuddet til kvinder alene skal ses som blot endnu et tredje område, hvor kvinder har virket forstyrrende i gudstjenesten. Paulus giver nu sin vejledning, så der kan herske orden og sømmelighed i menigheden på disse tre områder. b) Eller man skal se strukturen sådan, at der vedrørende den profetiske tale (v29) peges på to forhold i 14,30-33a: For det første, at man ikke taler profetisk i mun-

den på hinanden, og for det andet at profetisk tale skal bedømmes med henblik på belæring og formaning i menigheden. Til det sidste forhold knytter sig en udfoldelse om, at kvinder ikke må ytre sig i bedømmelsen af profetien eller stille spørgsmål til den, da det vil bryde underordningen i menigheden (v33b-36). Nogle vil tilføje, at det særligt sker, hvis det er deres egne mænd, som har udtalt profetien. Hertil kan man indvende, at denne tolkning primært – og nærmest udelukkende – er baseret på en tekststruktur i afsnittet, der kan betvivles stærkt. Derudover mangler denne tematolkning at tage højde for de nøje anvisninger, Paulus ellers giver i sine breve om dette spørgsmål. Disse indvendinger vil jeg udfolde og begrunde mere præcist i det følgende.

Forståelsen af 1 Kor 14

„For Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud. Som i alle de helliges menigheder skal kvinderne tie stille i menighederne. De må ikke tale, men skal underordne sig, sådan som loven også siger. Men hvis de vil have noget at vide, skal de spørge [deres] mænd hjemme, for det sømmer sig ikke for en kvinde at tale i menigheden. Eller er det fra jer, Guds ord er udgået, eller er det kun jer, det er nået til? Hvis nogen mener, at han er profet eller har en åndsgave, skal han vide, at det, jeg skriver til jer, er et bud fra Herren. Hvis en ikke anerkender det, bliver han ikke selv anerkendt. Altså, mine brødre, I skal stræbe efter at tale profetisk, og I må ikke hindre nogen i at tale i tunger. Men alt skal gå sømmeligt og ordentligt til.“ (1 Kor 14,33-40).

Et ordensprincip til alle tider

Paulus roser menigheden for, at de „husker på mig i alle forhold og holder fast ved de overleveringer, jeg har givet jer“ (11,2) og slutter med at pege på det positive anliggende, at „alt skal gå sømmeligt og ordentligt til“ (14,40). Det betyder, at menigheden ikke skal lade sig lede af de principper, der er gældende i det omgivende samfund, men bestræbe sig på at efterligne Guds væsen og være et udtryk for Hans vilje.

Brevet er skrevet „til Guds menighed i Korinth, dem, der er helliget ved Kristus Jesus, kaldet til at være hellige, sammen med alle dem, der

påkalder vor Herre Jesu Kristi navn på ethvert sted“ (1,12). Det betyder, at budskabet henvender sig dels til både *lokalmenigheden* og *alle andre Kristi menigheder* til enhver tid, dels til *både mænd og kvinder*, da begge ifølge Gal 3,26ff ved tro og dåb tilhører Kristus i lyset af evangeliet. Derfor kan de begge bede, profetere, deltage i agapemåltidet og nadverfællesskabet. De kan stå i forskellige tjenester og være udrustet med nådegave(r), tale i tunger og tale profetisk under bedømmelse for dermed at kunne opbygge. De kan formane, trøste, lovsynge og sige takkebønner, bringe en salme eller komme med en belæring eller en åbenbaring. Blot skal alt ske til opbyggelse med kærligheden som for- tegn (jf. kap. 13). Alt skal foregå sømmeligt og ordentligt „for Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud“ (14,33a).

Tekstens opbygning

Det er vigtigt at lægge mærke til, at taleforbuddet i 14,34 ikke kun forekommer her. Samme princip er gældende for tungetale (v28) og for profetisk tale/åbenbaring (v30). Dette taleforbud er rettet til mænd og kvinder og skal gælde såvel i korintermenigheden som i alle de helliges menigheder.

Sammenhængen i 14,33a forstår jeg som et overgangsled. Det betyder, at ordene om, at „Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud“ retter sig som afslutning både til det forrige om tungetale og profetisk tale og som begyndelse til det særlige om kvinders optræden i menigheden, der er gældende i „*alle de helliges menigheder*“. Dermed får Paulus anvist, at han nu tager fat på en *ny* konkret vejledning om et forhold i menigheden, inden han konkluderer til sidst for hele kapitlet.

Strukturen for 14,26-40 ser da således ud: a) Teksten i 14,26-33a skal opfattes som en vejledning med to temaer (tungetale/profetisk tale), der begrundes med orden, fred og ikke forvirring – efter Guds vilje. b) Fra 14,33a-38 giver Paulus en nærmere vejledning om kvinders optræden, der begrundes både i underordningsprincippet (jf. „*loven*“), som afspejler Guds væsen, og med „*et bud fra Herren*“. c) Til sidst bringer Paulus den konkluderende afslutning i 14,39-40 (jf. „*altså*“) for både selve tekstafsnittet og hele spørgsmålet som sådan om menighedens liv og forhold ved gudstjenesten.

Selve taleforbuddet

Det vanskelige med hensyn til forståelsen kan koncentrerer omkring bestemmelsen af ordet „*lalein*“ i v34, som grundlæggende betyder „at tale“. Det anvendes som regel sammen med et andet ord alt efter sammenhængen for at bestemme den præcise betydning, f.eks. at tage til orde, tale profetisk, tale i tunger osv. Men det er ikke tilfældet her. Derfor har nogle tolket det sådan, at der menes et *absolut forbud* eller et *generelt forbud* uden anden undtagelse end bøn og profetisk tale.

Med rette er det blevet indvendt, at et absolut forbud strider imod, hvad Paulus ellers siger om kvindens tjeneste i menighedens liv. For mig at se er et generelt forbud også udtryk for en forståelse, som vanskeligt lader sig forene med Paulus' helhedssyn på kvindens rolle i menigheden.

Bestemmelsen af „*lalein*“ kan ikke foretages ud fra ordet alene, men må ske ud fra sammenhængen og den teologiske forståelse, der ligger bag Paulus' udsagn. Han henviser til „*loven*“ og „*et bud fra Herren*“ som argumenter og vil dermed understrege, at her er der virkelig noget principielt gældende.

Når det drejer sig om „*loven*“ (v34), kan der ikke være hentydet til 1 Mos 3,16, sådan som tekstnoten i den danske oversættelse peger på. Det ville betyde, at Paulus' positive udfoldelse af underordningsprincippet ud fra skabelsen nu skal ses i lyset af syndefaldet som noget negativt og ondt (jf. beretningen i 1 Mos 3). Dette ville også stride mod Paulus' lære alle andre steder i hans breve om forholdet mellem mand og kvinde som noget, der er givet helt fra skabelsen af. Det er altså en stor fejl at anføre dette skriftsted i denne forbindelse. Med „*loven*“ menes enten hele Det Gamle Testamente, Mosebøgerne eller skabelsesberetningen. I lyset af andre steder, hvor Paulus begrundet underordningsprincippet ud fra skabelsesberetningen, er det sagligt forsvarligt at antage, at det samme sker her.

Hvad angår „*et bud fra Herren*“, kan der ikke umiddelbart henvises til et konkret skriftsted. Dog er det ikke usædvanligt, at Paulus henviser til noget eller citerer et ord, Jesus skulle have sagt i sit jordiske liv (f.eks. ApG 20,35; 1 Thess 4,15). Det er heller ikke usædvanligt, at Paulus med „*bud*“ i ubestemt form ikke har et konkret sted i tankerne,

men hele Guds lov/alle Guds bud eller indholdet af befalinger vedrørende konkret(e) forordning(er).

Hermed når vi frem til at kunne bestemme betydningen af „lalein“ i v34. Paulus behandler en række forhold om gudstjenesten i 11,2-14,33a, hvor både mænd og kvinder kan tale (jf. at „lalein“ også er brugt i disse sammenhænge). Men han udfolder *ikke* selve det særlige „at tale“, dvs. at have myndighed til at prædike ordet og have ansvar for læren, før nu i tekststykket fra 14,33-38 (jf. „loven“ og „et bud fra Herren“). Han fastholder her den ordning, Jesus selv lærte og praktiserede, og som han havde givet sine tolv udvalgte, jødiske, mandlige apostle befalinger om at videreføre (Luk 22,29; ApG 1,2.22-26; 2,42 m.fl.).

Også kvinder skal lære

Prædikenen (læren) i den første kirke blev fremført både monologisk og dialogisk af mænd, som det var kendt fra synagogegudstjenesten. Det kunne forekomme, at prædikenen snarere var en læresamtale end en enetale, og dette forhold peger Paulus på. Vi finder ikke i v35 en forklaring til v34, men en udvidelse, som beskriver situationen vedrørende prædikenen. I synagogen var kvinder ikke en aktiv del af selve gudstjenesten. Dette forhold er blevet ændret med den kristne frelseshistorie, men dermed er der *ikke* sket en ophævelse af det skabelses-teologiske. Både mænd og kvinder har nu lige adgang til gudstjenesten, men ikke til at varetage det apostolske ansvar. Derfor gælder denne gudvilledede underordning for læren/prædikenen.

I den danske oversættelse kan man opfatte det sådan, at det handler om en hustrus mand (jf. „deres“), men det er bedre at oversætte med „egne“. For det går ikke primært på den ægteskabelige relation, men på mand-kvinde-relationen, sådan som den kommer til udtryk i skabelsesordningen vedrørende mand og kvinde. Hvis de vil „*have noget at vide/lære*“ („matein“), skal de spørge „mænd“ hjemme, dvs. ægtemanden eller et andet familiemedlem. Udtrykket stammer fra den rabbiniske skole med henblik på at lære og at tage viden til sig. Sagen er, at kvinder ikke tillades *offentligt* at varetage eller at deltage i det „at lære“, dvs. i praksis have ansvar for den apostolske tjeneste. På denne måde fastholder menighederne synligt den rette forståelse af skaber-

ordningen. Paulus siger ligefrem, at et brud på denne ordning er til skam for den orden, Gud har villet. Ja, det sømmer sig ikke.

Et yderst positivt aspekt, der ofte forties i denne sammenhæng, er, at Paulus tillader kvinder „at lære“ noget, eller som han siger det i Timotheus-teksten: „*skal lade sig belære*“ (bydeform!). Dette er ny praksis i forhold til synagogen, hvor de jødiske lærere modsatte sig, at kvinder skulle undervises og oplæres i Skriften. Ligesom Jesus brød Paulus med dette syn, da også kvinder havde brug for oplæring både for at kunne række Guds ord videre til andre på forskellige måder og for at kunne forsage fristelser, kæmpe mod vranglære, være en støtte i menighedslivet osv.

Taleforbud og sammenhæng til 1 Tim 2

Denne tolkning af teksten og forståelse af ordet „lalein“, som jeg har argumenteret for, afvises generelt – også af de konservative teologer, der er tilhængere af ordningen med kvindelige præster. Afvisningen begrunder man med, at modstandere primært baserer deres tolkning af 1 Kor 14,34 ud fra 1 Tim 2,11-15 og dermed særligt på betydningen af det græske ord for „at undervise/optræde som lærer“ i 1 Tim 2,12 („didaskhein“). Man mener ikke, at det giver mening, at 1 Kor 14 skal tolkes i lyset af en tekst uden for brevet og af en tekst, der er skrevet en del år senere – endda muligvis ikke af Paulus selv.

I én forstand kan jeg følge denne indvending. Men som jeg har redegjort for, er det muligt at tolke teksten i lyset af selve brevet og konteksten og dermed bestemme betydningen af „lalein“ uden at hen-vise til andre steder. At det skal vise sig, at 1 Tim 2,11-15 handler om samme forhold, er dog blot endnu et argument for, at Paulus forholder sig til samme anliggende begge steder.

En vanskelig tekst ... eller

Hermed er vi fremme ved Paulus' budskab til sin medarbejder Timotheus. Det drejer sig om et forhold i menigheden, hvor der er et forbud eller en begrænsning for kvinder. Også denne tekst i 1 Tim 2,11-15 er blevet problematiseret. Generelt forsøger man sig med fortolkninger, der kan imødegå den klassiske forståelse af teksten, og man anfører

det vanskelige ved at forstå teksten meningsfuldt i dag. Uklarheden må stå tilbage, men kvindelig præstetjeneste handler teksten ikke om, hævder man.

Modstandere af ordningen med kvindelige præster har peget på, at der i teksten er tale om et konkret embede, fordi der står, at kvinder ikke må „optræde som lærer“. Nogle vil mene, at det omhandler et absolut taleforbud, da kvinder „skal lade sig belære i stilhed“ eller „leve i stilhed“. Andre har også peget på, at kvinden ikke kan varetage præsteembedet, da teksten peger på kvindens skrøbelighed ved hentydninger til såvel det psykiske som det fysiske, og at hun skulle være lettere at friste og føre vild. Derfor kan hun ikke være leder/lærer/hyrde for menigheden.

Tilhængere af ordningen har på forskellige måder i løbet af det 20. århundrede vendt sig mod disse antagelser. Man har især indvendt, at der ikke kan udledes et konkret embede fra teksten, da det græske ord, som er oversat „optræde som lærer“ (2,12), ikke entydigt siges at have denne mening eller brug i Pastoralbrevene. Eller det er blevet anført, at taleforbuddet ikke kan være absolut i lyset af Pastoralbrevene eller Paulus' breve i øvrigt. Flere har ment, at problemet har været vranglæren i det omgivende samfund, som særligt kvinderne har fulgt og forsøgt at forkynde i menigheden. Taleforbuddet skulle dermed alene gælde dette forhold. Især denne forståelse kan man finde hos konservative teologer, der er tilhængere af ordningen med kvindelige præster.

På den ene side kan jeg følge nogle af disse indvendinger. Den gængse fortolkningsmæssige begrundelse for, at der i teksten er tale om et konkret embede i teksten, vanskeliggøres af Paulus' sprogbrug i Pastoralbrevene. Der kan heller ikke være tale om et absolut taleforbud i lyset af Paulus' lære og praksis i øvrigt. At tolke teksten på den måde, at kvinder skulle være uegnede til at varetage det kirkelige embede på grund af noget psykisk, fysisk eller åndeligt, er mildt sagt en usaglig udlægning, der til tider har lydt som mandschauvinisme – og i visse tilfælde med god grund er blevet opfattet således!

Men på den anden side mener jeg, at tilhængerne af ordningen i langt de fleste tilfælde baserer tolkningen på et fejlagtigt grundlag. Måske har vranglæren spillet en rolle for menighedens liv, og måske er især kvinder blevet vildledt og har forsøgt at indføre vranglæren,

selvom der ikke direkte i teksten advares mod vranglære. Vi ved det faktisk ikke.

Heller ikke det argument holder, at kvinder i Efesos skulle være dårligt uddannet og derfor lette at forføre, eller at de trådte op mod en fastsat ordning om kønsroller, hvis de påtog sig myndighed. Historiske kilder tegner tværtimod det billede, at også kvinder var godt uddannet og havde muligheden for at blive undervist i Efesos. I brevet behandler Paulus derimod sagen principielt teologisk snarere end ud fra en konkret, lokal situation, som skulle gøre udsagnene tidsbestemte.

Forståelsen af 1 Tim 2

Kapitlet – i sammenhæng med 1 Tim 3 – rummer en række forskrifter for gudstjenesten særligt om bøn. Denne udfoldelse afrunder Paulus med en vejledning rettet mod både mænd og kvinder, men desværre kommer dette ikke så tydeligt frem i den danske oversættelse, da en indsat overskrift adskiller sammenhængen i 2,8-10. Disse vers om kvinders smykker og håropsætning opfattes af flere som tidsbestemte, og derfor hævder man, at hele afsnittet må være tidsbestemt og ikke bindende for det konkrete menighedsliv i dag.

Det rette sindelag ved gudstjenesten

Paulus siger: „Jeg vil altså, at mændene alle vegne skal bede med fromt løftede hænder, uden vrede og uden splid. Ligeledes vil jeg, at kvinder skal være [= Det samme vil jeg, at kvinder skal gøre,] ærbart og ikke prangende klædt, deres pynt skal ikke være kunstfærdige håropsætninger og guld eller perler eller dyrt tøj, men gode gerninger, som det sømmer sig for kvinder, der vedkender sig deres guds frygt.“ (1 Tim 2,8-10).

Fokus ligger ikke primært på menneskets ydre, sådan læses teksten ofte, men på henholdsvis mandens og kvindes indre (dvs. sindet). Mænd skal ikke altid bede med hænderne løftet, men bede uden splid og vrede blandt brødre, så bønnen ikke mister sin kraft eller hindres. Bøn handler ikke om at vogte sig for hinanden, men fromt at træde frem for Gud i en sand og ydmyg hengivenhed.

I teksten ovenfor har jeg markeret, at Paulus i grundteksten siger (desværre oversat forkert i den danske oversættelse), at også kvinder

skal bede. Netop som Guds børn har også kvinder adgang til Guds trone ligesom mænd og kan bede højt ved gudstjenesten modsat den normale praksis i synagogen. At de ved tro på Kristus har denne ret i menigheden skal ikke komme til udtryk i det ydre. Det var kendt fra datidens samfund, at kvinder synligt viste eller kæmpede for deres frihed og uafhængighed i forhold til manden. Sådan skal det ikke være blandt kristne, det er imod skaberordningen. Derfor er tekstens fokus ikke primært på forbuddet mod kvinders ydre pragt, men på formaningen om, at deres kendetegn skal være det indre, dvs. gode gerninger i tro og gudsfrygt.

Konkrete bestemmelser

Paulus fortsætter nu med to bestemmelser vedrørende gudstjenestelivet: a) en kvinde skal modtage undervisning/lade sig belære i tavshed. b) En kvinde skal underordne sig i alt. Han siger det således: „*En kvinde skal lade sig belære [modtage undervisning] i stilhed [/i tavshed] og underordne sig i alt; men at optræde som lærer [/at undervise] tillader jeg ikke en kvinde, heller ikke at bestemme over [sin] (en) mand; hun skal leve i stilhed. For Adam blev skabt først, derefter Eva, og det var ikke Adam, der blev forledt, men kvinden lod sig forlede og overtrådte budet. Men frelses skal hun, ved barnefødslen – hvis de da holder fast ved tro og kærlighed og hellighed med besindighed.*“ (1 Tim 2,11-15).

Paulus begynder meget positivt med en opfordring til, at kvinder i den kristne frelseshistorie skal oplæres til at kende Skrifterne (v11). Denne oplæring skal foregå i stilhed – og det siges, at hun skal leve i stilhed. Hermed menes ikke, at kvinder altid skal være stille, men der er snarere tale om en *tavshed*, hvor der lyttes, og hvor man er lydhør med en villig ånd, der lader sig belære. I teksten angiver Paulus tanken om „belæringen med villig ånd“ parallelt med „underordning“. Han vil hermed pege på, at *tilladelsen* til „at lade sig belære“ og *forbuddet* mod „at undervise“ har sin årsag i det bibelske princip om underordning ud fra skaberordningen (v13). Samtidig er det værd at lægge mærke til, at teksten intet siger om at bryde med en falsk lære eller en bestemt situation i Efesos.

Også i det følgende vers (v12) angiver Paulus to parallelle led, hvor

han vil udtrykke et forhold ifølge den apostolske overlevering. Det handler om, at kvinder ikke tillades: a) „*at undervise*“ („*didaskein*“) og b) „*at bestemme over en mand*“ („*authentein*“). Der står ikke „sin mand“ i grundteksten, da der er tale om en generel forordning i menigheden, som ikke er betinget af ægteskabsrelationen. Men det store spørgsmål er, hvordan det parallelle led skal forstås.

Hvordan forstå de centrale ord?

Blandt modstandere af ordningen med kvindelig præstetjeneste opfattes det første ord som et teknisk udtryk for en embedsmæssig funktion (jf. oversættelsen „*at optræde som lærer*“). Man ændrer altså et udsagnsord til et navneord. Tilhængere mener derimod, at dette ord omhandler en vigtig funktion i menigheden, nemlig „at indføre i evangeliet og den sunde lære“. Ifølge tilhængerne rummer dette ord nok en eller anden form for beskrivelse af det kirkelige præsteembede, men det sker ikke entydigt i forbindelse med tilsynsmand og ældste. Selve ordet anvendes bredt om funktioner, som principielt både mænd og kvinder kan varetage i menigheden. Ja, ordet kan endda anvendes om forhold hos vranglærere, påpeger man.

Denne sproglige iagttagelse er korrekt, men det er ikke ensbetydende med en ophævelse af forbuddet. Som jeg vil udfolde senere, har Timotheus og Efesos-menigheden kendt Paulus' lære om, „*hvordan man færdes i Guds hus*“ (3,15). Udtrykket „*at undervise/at optræde som lærer*“ („*didaskein*“ og „*authentein*“) er ikke blot et tilfældigt teknisk udtryk, men en konkret betegnelse for at have apostolsk myndighed (jf. 1 Kor 4,17; 2 Thess 2,15), hvilket kvinderne ikke kan have. Derfor er der i principet ikke noget nyt i denne forordning fra Paulus' side.

Det andet ord i verset, som er oversat „*at bestemme over en mand*“, bekræfter denne bestemmelse. Grammatisk og meningsmæssigt er de to udsagnsord („*didaskein*“ og „*authentein*“) parallelle. Det vanskelige består dog i at finde frem til den præcise betydning af „*authentein*“, da det kun forekommer her i Det Nye Testamente. Ordet findes heller ikke i den græske oversættelse af Det Gamle Testamente, og i profan græsk forekommer ordet sjældent. Først i oldkirken bliver ordet relativt udbredt.

Man tolker ofte ordet enten ud fra en negativ vinkel (dvs. imod kvindelige vranglærere), hvor det handler om at dominere, misbruge magt eller udøve autoritet på uretmæssig måde. Eller man tolker ordet fra en positiv vinkel (dvs. parallelt til „at undervise“), hvor det handler om at være herre over, bestemme over eller udøve en overordnet autoritet og myndighed over en anden. Der er fundet flere eksempler på, at ordet i den almindelige sprogbrug i samtiden opfattedes i betydningen „at have myndighed“, dvs. ledelsesansvar. I lyset af parallellen, konteksten og Paulus' teologi er der god grund til at antage, at verset må tolkes ud fra den positive vinkel.

Kvinden er ikke ubetydelig i menigheden

Denne fortolkning af 2,11-12 bekræftes i de to følgende vers, hvor Paulus argumenterer ud fra skabelsen og skaberordningen. Intentionen er ikke direkte at tilbagevise vranglære, men at gøre Guds vilje gældende i menigheden omkring forholdet mellem mand og kvinde. Disse to vers har ikke til hensigt at fremstille Eva/kvinden som en skrøbeligere, svagere eller mere åndelig svækket person i forhold til manden. Hun fremstilles heller ikke sådan, at hele skylden for syndefaldet påhviler hende, eller at hun lettere end manden kan friste det modsatte køn og kan føre andre vild.

Sådan bliver det f.eks. præsenteret i det apokryfe skrift Siraks Bog 25,21-24: *„Fald ikke for en kvindes skønhed, og begær ikke en kvinde for hendes rigdoms skyld. Vrede, skamløshed og megen skændsel – det bliver følgen, hvis en kvinde forsørger sin mand; et forsagt hjerte og en dyster mine, ja, hjertesår – det forvolder en ond kvinde; synkende hænder og kraftløse knæ – det forvolder hun, der ikke gør sin mand lykkelig. Fra en kvinde kom begyndelsen til synd, og på grund af hende må vi alle dø.“* Paulus' pointe er totalt anderledes. Kvinden blev forledt – ja, men forblændet af slangens listighed, hvorimod Adam syndede velvidende. Som den egentlige overtræder (sml. Rom 5,12ff) og som hoved, er det netop Adam, Gud kalder på. I første omgang er det ham, Gud kræver til regnskab for den katastrofale handling i menneskehedens historie, som der er sket med syndefaldet (1 Mos 3,8ff). Beretningen om menneskets første tid vidner om Guds vilje, sådan

som det er angivet i skaberordningen om forholdet mellem mand og kvinde.

Skulle Paulus indirekte tænke på indflydelse fra mulig vranglære, der har været i Efesos (jf. 2,14f), så kan det – udover jødiske forestillinger og materialismens forblindelse – have drejet sig om den udbredte Artemisdyrkelse (Apg 19,23ff). Her fandtes det store tempel, hvor kvinder og kastrerede mænd havde ledende funktioner i præsteskabet, hvilket affødte en kønskamp om frigørelse fra skaberordningen, og som medførte afgudsdyrkelse.

Vranglæren kan muligvis være en blanding af religiøse forestillinger og filosofiske tanker – senere kendt som gnosticisme. I gnostiske myter skildres Eva som livgiver til Adam og beskrives som den store moder. Adam skulle være skabt ved Evas ånd og efter Evas billede. Myten fortæller så videre om, hvordan en „inkarnation“ af Eva blev sendt til Adam for at hjælpe ham. Den jordiske Eva fik visdom fra slangen, som hyldede hende, fordi hun gav den videre til manden. Adam avlede børn med hende, og synden, der er forbundet med det ægteskabelige samliv og barnefødsler, kom dermed ind i verden. Mytens pointe er, at derfor må Eva/kvinden kæmpe for at genvinde sin oprindelige autoritet, hvilket bl.a. kan ske ved ikke at blive gift, føde børn m.v.

Hvis der er tale om denne form for vranglære, har Paulus til hensigt at afvise en gnostisk inspireret frelseslære. Men det er temmelig usikkert, om situationen har været sådan. Andre kilder peger i retning af, at Eva-dyrkelsen først senere kom til at spille en markant rolle i Efesos.

Uanset om denne vranglære har spillet ind eller ej, vil Paulus slå fast, at selv om kvinder ikke har myndighed til at være (hyrder og) lærere, jf. det apostolske ansvar, betyder det ikke, at de er ubetydelige i menigheden. I 2,15 siger Paulus udtrykkeligt, at kvinder ligesom mænd er medarvinger til frelsen i Kristus, hvis de „holder fast ved tro og kærlighed og hellighed med besindighed“.

Forståelsen af verset har ofte koncentreret sig om „men frelses skal hun ved barnefødslen“ („dia tes teknogonias“), som kun findes her i Det Nye Testamente. Det er vigtigt at slå fast, at kvinder frelses som kvinder. Kønnen er fastholdt, sådan som det udtrykkes her og ellers i hele Det Nye Testamente. De frelses ikke i kraft af at føde børn. For-

skellige forslag er blevet givet til fortolkning: a) nogle har ment, at frelsen i verset ikke er den fremtidige frelse ved Jesu genkomst, men et løfte til kvinder om, at de vil komme sikkert igennem børnefødsler (1 Mos 3,16). b) Andre har tolket det kristologisk og ment, at fødslen refererer til Jesu fødsel (1 Mos 3,15), hvor kvindens afkom skal knuse slangens hoved, og derved skal *også* kvinden frelses. c) De fleste peger på, at der hentydes til en omstændighed, hvor meningen er, at kvinder – her er tale om *gifte kvinder* – skal frelses inden for deres moderkald. Det betyder, at de skal holde fast ved og opfylde forordningerne for ægteskab, børneopdragelse m.v. Som hustru og mor skal de forblive kvinder og ikke kæmpe for at blive som manden. Dermed er der også peget på, at dette vers ikke har reference til ugifte kvinder, som kan fraholdes frelsen, fordi de ikke føder børn.

Den første tolkning er udelukket i lyset af Det Nye Testaments lære om frelsen i Kristus, men de to andre tolkninger giver for mig at se en god mening i sammenhængen og udelukker ikke nødvendigvis hinanden. Muligvis bør vægten lægges på det andet forslag, på den kristologiske forståelse.

Et budskab til Timotheus

Så vidt selve teksten i 1 Tim 2. Jeg har forsøgt at tilbagevise den tolkning, at budskabet blot har adresse til særlige forhold i samtiden, især mod vranglære. Ligeledes har jeg også vist, hvorfor udsagnsordet „*didaskain*“ kan betyde „*optræde som lærer*“. Herudover anfører nogle tilhængere af ordningen med kvindelig præstetjeneste, at der ikke fandtes en tydelig embedsforståelse, da brevet blev affattet. Der var blot tale om en række tjenester eller funktioner, som både kvinder og mænd kunne varetage. Paulus kan altså ikke have et egentligt præstembede i tankerne. Men holder denne påstand? Hvordan skal vi forstå Paulus, så budskabet også har gyldighed i dag?

Embede og funktioner

Paulus har indsat Timotheus til at varetage apostlenes lære og have det apostolske ansvar for menigheden, dvs. være „hyrde“ („*poimen*“), jf. Ef 4,11. Under håndspålæggelse og profetier, dvs. med ord fra Her-

ren, som sandsynligvis har været læsninger fra Skriften, er Timotheus blevet indsat i – eller rettere ordineret til – den apostolske opgave (1 Tim 1,18; 4,14). Der er altså tale om en konkret ledertjeneste i menigheden, der må forstås som *det kirkelige embede* – at være „hyrde og lærer“. Og det er netop dette embede, Paulus forholder sig til i 1 Tim 2,11-15. Det er dette embede, taleforbuddet med dets begrænsning handler om.

Når man læser i Pastoralbrevene og vil undersøge de mange tjenester, er det vigtigt at skelne således: Embedsbæreren kan have forskellige tjenester i menigheden efter sin(e) nådegave(r), *men* de forskellige tjenestefunktioner, f.eks. tilsynsmand, menighedstjener, diakon, lærer, forkynner, ældste, vejleder blandt enker osv., er ikke det samme som at varetage den apostolske lære, selve embedet. For både mænd og kvinder kan have nogen af disse funktioner som – eventuelt varige – tjenester i menigheden, og begge kan de deltage aktivt i gudstjenesten.

Disse vejledninger følger principielt det samme mønster, som man kan finde i budskabet til korintermenigheden, selvom enkelte tjenester bliver mere udførligt beskrevet i Pastoralbrevene. Funktionen „*tilsynsmand*“ („episkopos“) og til dels også „*ældste*“ („presbyteros“) er næsten altid sammenfaldende med at varetage det apostolske ansvar. Og der nævnes i forbindelse med disse funktioner kun mænd (1 Tim 3,1-7; 5,17ff; Tit 1,5-9 m.fl.).

Der er ikke de overbevisende grunde til at godtage påstanden om, at der skulle være sket en markant udvikling hos Paulus i synet på embedet og tjenester fra affattelsen af Første Korinterbrev og frem til Pastoralbrevenes tilblivelse. Noget tyder på, at strukturen for de forskellige tjenester først efterhånden fremtræder tydeligere i de første menigheder. Men dette er *ikke* ensbetydende med, at det principielle hos Paulus er blevet ændret med tiden, eller at der ikke på flere områder har været en apostolsk anerkendt struktur.

Den sunde lære og afvisning af vranglære

Flere af Paulus' breve har Timotheus som medafsender, og der omtales ligefrem en fader-søn-relation mellem dem. Han præsenteres som en meget betroet medarbejder, der har forkyndt det samme budskab som

Paulus med udgangspunkt i den apostolske myndighed. Indholdet i de to breve, som Paulus skriver til ham, kan ikke have været nyt, for som det siges afslutningsvis i det første brev: „*Timotheus, tag vare på det, der er betroet dig, og vend dig bort fra den ugudelige, tomme snak og indvendingerne fra den kundskab, der med urette kaldes sådan.*“ (1 Tim 6,20). Brevene er skrevet for at holde ham fast på den åbenbarede sandhed i Kristus og opmuntre ham til at holde ud i tjenesten.

Timotheus har et indgående kendskab til Paulus' lære og forståelse af „den sunde lære“. Han kender til både den ødelæggende vranglære og de gode forordninger for menighedslivet, som Paulus så ofte har undervist om. Også menigheden i Efesos må forudsættes at have et indgående kendskab til Paulus' lære. Ikke mindst i lyset af, at Paulus opholdt sig næsten tre år i byen under den tredje missionsrejse, hans besøg på gennemrejser i Lilleasien, hans brev til menigheden samt indirekte på grund af Timotheus' lære og tilsyn.

Noget helt grundlæggende for Paulus' brev til Timotheus er opfordringen: „*[Du] skal stride den gode strid, med tro og med god samvittighed*“ (6,12). Dette skal komme konkret til udtryk ved dels „at bekende sandheden“, dels „at *bekæmpe* vranglæren“. Opfordringen går som *to tråde* gennem begge breve:

„Bekendelsen“ handler helt centralt om, „*hvordan man skal færdes i Guds hus – det er den levende Guds kirke, sandhedens søjle og grundvold*“ (3,15), fordi den er et sandhedsvidne om Gud og stedet for Guds nærvær. Ud fra denne bekendelse vejleder Paulus om det rette liv for en kristen i både menighed, hjem og samfund. Menigheden skal jo netop være et sandhedsvidne om Gud! Dette liv har sit udspring i gudsfrygten og dens „hemmelighed“, mysterium, som er Kristus (3,16).

„Vranglæren“ er det, som modsiger denne sandhed om Kristus, og hvad han har åbenbaret og givet videre til sine apostle, dvs. Guds ord. Vranglæren har udmøntet sig forskelligt og på mange snedige måder forsøgt at få indflydelse. Sandsynligvis var indholdet af den vranglære, Timotheus stod over for, noget af det, Paulus nævner. I f.eks. 1,3-11; 4,1-3 og 6,3-10 gælder det myter, endeløse stamtavler, tom snak, falske lovlærere, forbud mod ægteskab, påbudt asketisk livsstil samt antydninger af åndelig forførelse på grund af materialistisk overflod m.v.

Paulus advarer kraftigt imod at følge vranglære og bringer et par eksempler på, hvad der kan ske.

For tolkningen af 1 Tim 2,11-15 er det afgørende at forholde sig til disse to tråde i brevet. Teksten er placeret i en sammenhæng, hvor *den første tråd* (dvs. „bekendelsen“) udfoldes på baggrund af det mysterium, Kristus er, og som han har forordnet. Det er altså et principielt anliggende for Paulus. Men det udelukker ikke, at *den anden tråd* (dvs. „vranglæren“) i et eller andet omfang har været et reelt problem for menigheden. Der nævnes bare ikke konkret et område, f.eks. dyrkelsen af Artemis. Derfor kan budskabet heller ikke udelukkende bindes til forhold i brevet samtids, så det er uden direkte relevans i dag – eller blot har relevans, når lignende vranglære hindrer evangeliets forkyndelse. Vranglæren er ikke den primære grund for taleforbuddet eller begrænsningen, men det er den sunde lære.

Et kald, som rummer velsignelse

I denne artikel har jeg forsøgt at redegøre for, at Paulus ikke indsnævrer kvinders plads, rolle og funktion i menigheden, men tværtimod anviser større rummelighed, end det har været sædvane i samtiden. Samtidig er det blevet påvist, at Paulus i denne sag ikke argumenterer ud fra samtiden eller tidsbestemte faktorer, men ud fra en principiel teologisk tænkning om Guds væsen og vilje, sådan som den kommer til udtryk i skabelsesordningen.

Det opfattes tit negativt, at der er tale om et forbud for kvinder, når det gælder kirkens præsteembede. Men spørgsmålet er, om vi ikke kommer sagen nærmere ved at fremhæve, at der snarere er tale om, at den rette udfoldelse af forholdet mellem mand og kvinde i lyset af skabelsen skal komme til udtryk i det kristne ægteskab og kirken. Dette skal vranglære ikke forplumre. Dette skal en ubibelsk tænkning om ligestilling ikke forhindre. Den begrundede begrænsning hos Paulus skal nemlig ses som en velsignelse for menighedens liv frem for det modsatte – også selvom det koster splittelse i kirken mellem kristne.

Paulus er derfor ude i et vigtigt ærinde, når han begrænser „hyrde- og lærerembedet“ alene til at blive beklædt af mænd. Netop til menigheden i Efesos anvender han den sammenføjede embedstitel „*hyrde*

og lærer“ (Ef 4,11). Her står „hyrde“-gerningen sammen med „lærer“-funktionen („didaskalos“). Når Paulus i dette vers blot anfører fire tjenester eller grupper, sker det højst sandsynligt for at understrege en væsentlig pointe i hans forordninger for menighedslivet. Verset danner en såkaldt „kiasme“ (en forestilling hvor to elementer gentages i omvendt rækkefølge. Eks.: Tea for two and two for tea), hvor det første og sidste led hører sammen og på en måde supplerer hinanden, mens det samme er gældende for det andet og tredje led. Verset kan ses således: (a) *apostle*, (b) profeter, (b') evangelister, (a') *hyrder/lærere*. Hermed understreges den direkte og tætte relation mellem den apostolske opgave og hyrde- og lærer-ansvaret/embedet. Samtidig sammenholdes de to andre grupper („profeter“ og „evangelister“), som et udtryk for de mangfoldige tjenester, der er i menigheden, og som de hellige af begge køn kan have i Kristus.

Dette budskab fra Paulus betyder, at der er mange opgaver, tjenester og funktioner, som både kvinder og mænd kan varetage og forvalte i menighedens liv og ved gudstjenester. Det er nemlig ikke et spørgsmål om konkurrence og egoisme, men selvhengivende kærlighed og opofrelse for hinanden til næstens vel og Guds ære. Denne liste er lang, og vi trænger til, at der bliver arbejdet konkret og synligt på denne front – også fra modstandere af ordningen med kvindelige præster.

„Manden er kvindens hoved“

Af Gunnar Johnstad

Vi møder tit udtrykket „hovedstruktur“ eller – efter det græske ord for „hoved“ – *kefalé-struktur* om den bibelske forståelse af forholdet mellem mand og kvinde i ægteskab og menighed. Udtrykket har sin baggrund i to vers hos Paulus. Det ene finder vi i 1 Kor 11,3: „*Men jeg vil have, at I skal vide, at Kristus er hver mands hoved, manden er kvindens hoved, og Kristi hoved er Gud.*“ Det andet vers er Ef 5,23: „... *for en mand er sin hustrus hoved, ligesom Kristus er kirkens hoved.*“

Når 1 Kor 11,3 og Ef 5,23 fortolkes sådan, at manden er kaldet til at være „hoved“ i familien og i menigheden, bliver hoved-strukturen et vigtigt, undertiden afgørende argument imod kvindelig præstetjeneste. For en kvinde som menighedens leder vil ophæve hoved-strukturen.

Filologisk omdiskuteret

I 1 Kor 11 bruger Paulus ordet *kefalé* forskelligt i ét og samme afsnit, 11,3-10: a) I versene 4, 5, 7 og 10 (i den norske oversættelse også i v6) anvendes ordet fysisk om legemets hoved; b) I v3 (og sandsynligvis også i sidste del af v4) anvendes det billedligt.

I de senere år har der været megen filologisk-eksegetisk debat om den nærmere forståelse af begrebet „hoved“, når det bruges i billedlig betydning: Betyder „hoved“ da kilde eller autoritet/leder(skab)? I 1 Kor 11,3 bliver spørgsmålet dermed, om der her siges noget om henholdsvis mandens, kvindens og Kristi „kilde“ i betydningen oprindelse/begyndelse/ophav? Eller om 1 Kor 11,3 med „hoved“ henviser til Kristi, mandens og Guds autoritative stilling overfor henholdsvis manden, kvinden og Kristus?

Betyder „hoved“ oprindelse, vil det ikke være sagligt at tale om en hovedstruktur i 1 Kor 11,3 i forholdet mand-kvinde. Og dermed bliver

teksten irrelevant for debatten om kvindelig præstetjeneste. For ifølge den fortolkning siger Paulus da med det græske ord *kefalé*:

- 1) at Kristus er enhver mands ophav, fordi manden har sit liv fra Kristus fra skabelsen: i ham blev alting skabt (jf. Joh 1,3; Kol 1,16f og 1 Kor 8,6: „Alt blev til ved ham ... fra ham er alle ting ...“),
- 2) at manden er kvindens ophav, fordi Gud ifølge 1 Mos 2,21-23 skabte (eller: byggede) kvinden for manden og af manden (af Adams ribben), og
- 3) at Gud er Kristi ophav, fordi han ved inkarnationen gav Kristus liv (jf. Joh 1,14; Gal 4,4), således at Kristus har sit liv i Gud. Kristus er den førstefødte før eller over alt det skabte (Kol 1,15), jf. den nikæenske trosbekendelse: Kristus er „født af Faderen før alle tider“.

Denne forståelse af de tre „hoved“-led er teologisk mulig. Men filologisk er den ikke den mest sandsynlige.

Det vil her føre for vidt at gå ind i det filologisk-lingvistiske materiale. Der er ingen tvivl om, at *kefalé* kan betyde kilde, når det anvendes ikke-personelt (f.eks. om en flod). Men når ordet bruges om personer, er det mindre sandsynligt, at læseren af 1 Kor 11,3 ville forbinde ordet med „kilde“ eller lignende. Vi må derimod antage, at de var fortrolige med betydningen af „autoritet“, når det i overført betydning blev brugt om personer. Det må derfor stadigvæk kunne hævdes, at det af eksegetisk-filologiske årsager ikke er nødvendigt at fravige den traditionelle forståelse af det græske ord *kefalé* i 1 Kor 11,3 – altså: autoritet. Det er uden tvivl ordets betydning et sted som Ef 1,22: „*Alt har han (Gud) lagt under hans (Jesu) fødder, og han har givet ham som hoved over alle ting til kirken*“, jf. Kol 2,10, hvor Kristus kaldes „*hoved for al magt og myndighed*“, og hvor sammenhængen viser, at „hoved“ må betyde autoritet og myndighed, ikke ophav. For det hedder i 2,15, at „*han afvæbnede magterne og myndighederne ... og førte dem i sit triumftog i Kristus*“.

I øvrigt er der grund til at spørge, om forståelsen af *kefalé* som „kilde“ eller „autoritet“ er absolutte alternative betydninger? For forståelserne udelukker nemlig ikke hinanden.

Udsagnet om manden som „kvindens hoved“ i 1 Kor 11,3 er sandsynligvis en kommentar til 1 Mos 2,21f. Her hedder det, at kvinden blev bygget af Adams ribben. Derfor kan Paulus sige, at kvinden kom

fra manden (11,9), og manden kan derfor siges at være hendes „begyndelse“ og „udgangspunkt“. Men selv om „hoved“ primært skulle betyde oprindelse – noget, der altså er god grund til at betvivle – er autoritet impliceret. Det vil være en afledt konsekvens af „hoved“ i betydningen „begyndelse“, jf. nedenunder om Efeserbrevet.

Baggrund for hoved- terminologien i 1 Kor 11

I v3 anvender Paulus „hoved“ om forholdene: Kristus-mand, mand-kvinde og Kristus-Gud. Den anvendelse skyldes sandsynligvis, at „hoved“ fungerer som stikord til v4-5, hvor han tager stilling til et konkret spørgsmål i menigheden i Korinth. Der var mænd, som deltog aktivt i gudstjenesten „*med noget på hovedet*“, mens nogle af kvinderne bad og talte profetisk „*med utildækket hoved*“. Kvinderne har måske tænkt, at når de havde del i nådegaverne ligesom mændene – de bad jo også og talte profetisk – så var det uforeneligt med *kefalé*-strukturen, med dens differentiering i mandligt og kvindeligt. Imod det fremhæver Paulus, at der ikke er nogen modsætning mellem et ligeværdigt forhold til Gud og en funktionel differentiering i mand-kvinde-forholdet.

Det er omstridt, hvad kvinden skal have på hovedet, når hun beder. Og dermed er det også omstridt, hvad Paulus forordner. Der kan for kvindens vedkommende være tale om et (brude-)slør, som skjulte hendes ansigt, eller en speciel håropsætning eller hovedbeklædning (ved at kappen f.eks. blev trukket op over hovedet). Men pointen er, at Paulus påbyder kvinden, at hun skal være kvinde i gudstjenesten, og at hun også dér skal respektere den orden, Gud har sat mellem mand og kvinde. Når hun deltager aktivt i menighedens forsamling, må det ikke kunne opfattes som ligegyldighed eller endogså foragt for det at være kvinde og for ægteskabet. Med en sådan optræden ville hun give både sig selv og sin ægtemand et dårligt omdømme (jf. v5: „*bringe skam over sit hoved*“, hvor „hoved“ efter al sandsynlighed sigter både til kvindens ægtemand og til hende selv).

Manden ville ved at bede og profetere med tildækket hoved i datidens Korinth, som var en by præget af romersk skik, kunne opfattes som en, der demonstrerede sin høje sociale status, og dermed at han stadigvæk var præget af hedensk livsstil. Når Paulus forbyder en så-

dan praksis, skyldes det primært hensynet til menighedens enhed: Ved at bede og profetere uden noget på hovedet giver mændene et synligt udtryk for alles ligeværd i menigheden.

Treenighedslære og „hovedstruktur“

En dækkende forståelse af „hoved“-begrebet i 1 Kor 11,3 bør kunne bevare parallellerne mellem de tre led i verset. Forståelsen bør altså have samme betydning gennem alle tre „hoved“-relationer. Også ud fra det synspunkt er forståelsen af „hoved“ i betydningen „autoritet“ den nærmeste.

Forholdet Gud-Kristus i det sidste led er det nærliggende at fortolke i sammenhæng med det, apostlen skriver nogle kapitler senere. I 1 Kor 15,25-28 skriver Paulus om Guds store plan i endetiden. Her skildrer han, hvorledes alt bliver underlagt Sønnen, men hvor Sønnen til sidst underordner sig Faderen: „Og når så alt er underlagt ham, skal også Sønnen selv underlægge sig under ham“ (v28). Paulus formulerer sig her om Gud-Kristus-relationen på en måde, som minder om det, der i dogmatikken kaldes den „økumeniske trinitet“. Det vil sige, at der er en forskel mellem personerne i guddommen betinget af frelsesordenen: I treenigheden leder Faderen, Sønnen ledes og underordner sig under Faderen, og Ånden underordner sig begge. Der er derimod ikke tale om, at Sønnen sættes lavere end Faderen. For Fader og Søn er ét og ligeværdige personer i den guddommelige treenighed. At Gud er Kristi hoved indebærer altså ikke nogen forskel mellem Gud og Kristus, hvad rang og værdighed angår. De er jævnbyrdige – Jesus er jo „af samme væsen“ som Gud, selv Gud (jf. Rom 9,5; Kol 1,15-20; Tit 2,13), men forskellige i deres indbyrdes forhold.

Hovedrækken i 1 Kor 11,3 – ikke rang, men relationer

Paulus sætter Kristi hovedfunktion i forhold til manden og mandens hovedfunktion i forhold til kvinden ind i en sammenhæng med et tilsvarende ordningsforhold mellem Gud og Kristus. Dermed forankrer apostlen kefalé-strukturen i Guds væsen. Det bliver en tolkningsramme for forståelsen, at relationen mand-kvinde ses parallelt med og modelleres efter relationen Gud-Kristus.

Det indebærer, at ligesom det ikke er noget mindreværdigt eller ydmygende for Kristus at have Gud som sit hoved, er det heller ikke noget mindreværdigt eller ydmygende for kvinden at have manden som hoved (eller for manden at have Kristus som hoved).

Kefalé-strukturen i 1 Kor 11,3 er altså ikke en form for hierarki. Der er ikke tale om nedadstigende rækkefølge Gud/Kristus, Kristus/mand, og mand/kvinde, således at kvinden skulle befinde sig nederst på rangstigen og stå længere borte fra Gud end manden. Kefalé-strukturen er ikke udtryk for højere og lavere værdi. Hovedprincippet for de tre hovedrelationer i 1 Kor 11,3 er: Grundlæggende enhed i forskellighed.

Når enhver indordner sig under sin gudgivne plads i forhold til den anden, så bliver der taget vare på de forskellige funktioner, omsorgs- og ansvarsforhold, som er et fællestræk for relationerne. Enhver har noget særligt at bidrage med. Faderen og Sønnen er ikke kun forskellige navne på en generel guddommelighed. Og i mand/kvindeforholdet har hver noget, som ikke uden videre kan erstattes af den anden. Anderledeshed og forskelle må derfor respekteres som en berigelse af forholdet.

Tegn og princip

Ifølge 1 Kor 11 er kefalé-strukturen en gudgiven ordning, forankret i Guds væsen. Den tager vare på kønspolariteten og fremhæver, at mand og kvinde skal respektere den orden, Gud har sat mellem kønne. Manden må ikke fornægte sin maskulinitet (det at være mand), og kvinden ikke sin femininitet (det at være kvinde). Også i Guds menighed skal kvinden være kvinde og manden være mand i gensidig respekt for den orden, Gud har sat for dem.

Den tidløse kefalé-strukturs ydre tegn vil imidlertid variere og være tids-, kultur- og situationsbestemte. I korintermenigheden foreskriver Paulus, at den skal komme til udtryk ved tildækket hoved for kvindens vedkommende og utildækket for mandens. Men den slags udtryksformer er ikke principielt begrundede påbud, men en *skik* (11,16). En skik, der er formet ud fra hensynet til hvilke signaler, kvinder og mænd udsender med deres optræden i menighedens forsamling. Hvis kvinderne optrådte med utildækket hoved i offentlige sammenhænge i datidens Korinth, ville (eller kunne) det blive opfattet forkert. Det ville

opfattes som om, at princippet om den skabelsesmæssigt givne køns-polaritet, og dermed også kefalé-strukturen, nu var annulleret.

Til andre tider, under andre kulturelle forhold, vil der være andre måder, hvorpå mænds og kvinders optræden vil krænke den differentiering, som Gud har sat mellem kønnene. Til forskel fra det kulturelt betingede, som f.eks. hovedbeklædning, er mandens hovedfunktion ikke blot en konkret, kulturelt betinget udformning af et princip, men selve princippet. Det er den, fordi den, som Paulus fremholder både her i 1 Kor 11 og i 1 Tim 2,13, har sin årsag i skabelsens orden (se nedenfor). Paulus tillægger dermed kefalé-strukturen permanent og universel gyldighed.

Hovedstruktur – hvorfor kun i hjem og i kirke?

Ofte rejses indvendingen mod hovedstrukturen som norm for ægteskab og menighed, at det virker tilfældigt og inkonsekvent blot at lade den gælde her og ikke i samfundet i øvrigt. Er der tale om inkonsekvens, så er det en inkonsekvens, der findes i Bibelen selv. For her omtales en række kvindelige øvrigheds personer, uden at der stilles spørgsmål ved legitimiteten af deres autoritet. Jesus taler f.eks. positivt om dronningen af Saba, Matt 12,42.

Man kan ikke gennemføre „hoved“-strukturen for både hjem, kirke og samfund. For da overser man, at relationerne mellem individerne i ægteskabet og samfundet er af grundlæggende forskellig karakter. I samfundet konstitueres forholdet mennesker imellem ved det politiske og det socialøkonomiske. I ægteskabet er forholdet mellem mand og kvinde konstitueret ved den seksuelle relation („*de to skal være ét kød*“) og ved det offentlige løfte om kærlighed og livsvarig troskab. Det forhold, der f.eks. skildres i Ef 5, gælder indenfor ægteskabet i en kærlighedsstruktur, og det kan derfor ikke overføres til relationerne mellem mand og kvinde i samfundslivet. I samfundslivet er relationerne politisk og funktionsbestemte. Derfor gælder hovedstrukturen ikke politisk og funktionel (øvrighed-underordnede), jf. Rom 13,1), – og her kan kvinder være „hoved“ også for mænd. I ægteskabet er hovedordningen kønsbestemt, knyttet til et organisk kærlighedens livsfællesskab mellem mand og kvinde. Også i menigheden er fællesskabs-

strukturen en anden end i samfundet. Jesus siger i Mark10,42-43 (jf. Luk 22,25-26), at forholdet mellem Jesu disciple ikke er som forholdet mellem øvrighed og samfundsborgere, der er præget af magtstrukturer. I discipelfællesskabet skal lederen være som den, der tjener, den, der vil være den første, skal være alles træl.

Manden som Guds billede og afglans

– Kvinden som mandens afglans (1 Kor 11,7)

Om manden siger Paulus, at han er „*Guds billede og afglans*“, om kvinden, at hun er „*mandens afglans*“. Vil det sige, at det kun er manden, der er Guds billede? Det er en fortolkning, som findes hos en del rabbinere, der udlagde 1 Mos 1,27 således, at gudbilledligheden kun gjaldt manden.

I 1 Mos 1,26 har både mand og kvinde del i gudbilledligheden. Veriset sammenholder mandens og kvindens gudbilledlighed med deres råderet over al Guds skaberværk og til deres fælles opgave: at opfylde jorden og herske over den. I det perspektiv mener også Paulus, at både mand og kvinde, hver for sig og komplimenterende hinanden, er skabt i Guds billede. De bærer derfor begge hans billede, jf. at Paulus i 11,7 ikke siger, at manden er kvindens billede.

Men i 1 Kor 11 er det ikke Paulus' hensigt at sige noget om mandens og kvindens indbyrdes forhold i udførelsen af deres fælles opgave. Hans fokus er her et andet. Han er optaget af funktionelle „hoved“-relationer. Og i *den* sammenhæng, der angår kvindens særlige relation til manden, er kvinden ikke Guds billede, men mandens ære/afglans. Men ligeså lidt som mandens hovedfunktion i forhold til kvinden giver ham en „ophøjet“ stilling eller status i forhold til hende, ligeså lidt gør mandens ære og afglans det.

Når det i mange bibeloversættelser hedder, at kvinden er mandens „*afglans*“ (som i den danske – i den norske oversættes det med „ære“), vil det så sige, at kvinden kun skal genspejle den „afglans“, som manden ejer i sig selv? Med andre ord: befinder kvinden sig på større afstand af Gud og Kristus end manden?

Oversættelsen „afglans“, som gengivelse af det græske *doksa*, er filologisk tvivlsom. „Ære“ eller „herlighed“ er en mere korrekt gengi-

velse. Men foretrækker man alligevel at bruge ordet „afglans“, er det ikke mandens afglans, kvinden skal genspejle. Manden ejer nemlig ikke i sig selv nogen afglans, men er i troen på Kristus Guds afglans, og denne afglans giver han videre til kvinden.

1 Kor 11,2-10 og 11,11-12: Uforenelige?

Fortolkere har tit stort besvær med forholdet mellem v2-10 på den ene side og v11-12 på den anden. Mange synes, at apostlen er selvmodsigende og forvirrende, når han indenfor et og samme afsnit taler både om hovedstruktur og om enhed og ligestilling.

I 11,8-9 henviser Paulus til skildringen i den anden skabelsesberetning om skabelsen af mand og kvinde (1 Mos 2,21f): *„For manden kom ikke fra kvinden, men kvinden fra manden, og manden blev ikke skabt for kvindens skyld, men kvinden for mandens skyld.“* Den sidste sætning er et udtryk for det forhold mellem mand og kvinde, som apostlen ellers tit udtrykker med underordning.

Det er værd at lægge mærke til, at v11 er et tydeligt og grundlæggende udsagn om det gensidige afhængighedsforhold mellem mand og kvinde: *„Dog, i Herren er kvinden intet uden manden og manden intet uden kvinden.“* Ikke mindst med tanke på, at Paulus levede som ugift, er det udsagn en vidtrækkende formulering: Manden er intet uden kvinden og kan ikke tænkes uden hende, og kvinden er intet uden manden og kan ikke tænkes uden ham. Hvilket er i bedste overensstemmelse med skabelsesberetningens understregning af mand og kvinde som „korrespondenter“ til hinanden (jf. 1 Mos 2,18: *„en hjælper, der svarer til ham“*). Det er „i Herren“, at mand og kvinde hører sammen i denne altafgørende, komplementære enhed. Udtrykket „i Herren“ vil sige: I forløsningens nye orden ophæves syndefaldets pervertering af det gudgivne, velsignede forhold mellem mand og kvinde. Den pervertering, der havde medført, at samhørighed og fællesskab blev erstattet med fremmedgørelse og splid, tillid med mistillid, nærhed med afstand.

I v12 (*„for ligesom kvinden kom fra manden, bliver manden til ved kvinden, men alt er fra Gud“*) understreger Paulus, at i forholdet mand/kvinde har den ene ikke noget fortrin frem for den anden. For

selv om den første kvinde blev til af manden ved skabelsen (jf. v8), så „udlignes“ dette ved den Guds ordning, at mænd fødes af kvinder. Og „alt er fra Gud“, siger dermed: Sådant vil Gud have det. Efter hans plan, vilje og ordning er det til velsignelse, at mand og kvinde er tilpassede hinanden i gensidig afhængighed, og de deler fælles liv.

Paulus har næppe følt nogen spænding eller modsætning mellem de to tankerækker i henholdsvis v1-10 og v11-12, sådan som vi nemt gør det i dag. Ud fra moderne tankegang og vore lighedsideal kan „hovedstruktur“ og ligeværd mellem mand og kvinde synes uforenelige og modsætningsfyldte. Men når apostlen i v13-16 atter taler om, at kvindens hoved skal være tildækket, når hun beder, så viser det, at han ikke ser nogen modsætning mellem v1-10 og så „mellemløbene“ v11-12. Disse vers udgør et hele og må sammenholdes og ikke spilles ud mod hinanden som uforenelige.

Kefalé-struktur og underordning i Efeserbrevet

I Ef 5,22-23, der er den første del af Efeserbrevets hustavle, knytter Paulus relationerne Kristus-kirken og ægtemand-hustru sammen. De bliver knyttet sådan sammen, at de ikke kan skilles fra hinanden, uden at tekstens dynamik og struktur bliver ødelagt. Tankegangen bevæger sig frem og tilbage ad to linjer, og vi kan også tale om tekstens to niveauer: Et læremæssigt niveau, relationen Kristus/kirken og et formanningsniveau, relationen mand/kvinde.

Udsagnet om manden som kvindens hoved – jf. 5,23 (*„En mand er sin hustrus hoved, ligesom Kristus er kirkens hoved“*) – står i de ord, der er adresseret til kvinderne (5,22-24). Det er vigtigt, i hvilken sammenhæng vi møder udsagnet om mandens hovedfunktion: Det står nævnt i formaningerne til kvinden! Det står ikke i det afsnit, der er adresseret til manden. Ingen steder i Det Nye Testamente opfordres manden til at udøve sin hovedfunktion over for kvinden. Intet sted hedder det: *„I mænd, vær jeres hustrus hoved“*, eller *„I mænd, se til, at jeres hustru er jer underordnet“*. I de nytestamentlige hustavler er mandens rolle en ganske anden end i andre hustavler, vi kender fra antikken. Der spiller manden den dominerende rolle som husherre (*pater familias*). Den herre-funktion er i Det Nye Testaments hustavler overtaget af

Kristus. Det er Kristus, der er husets Herre. Alle i huset har den samme Herre. Det er den Herre, de tjener, ikke mennesker (Ef 6,7.9). Det er den Herre, de står til ansvar overfor (Kol 4,1). Derfor anvendes der ikke magt-, krav- eller rettlighedsprog i de formaninger til manden, som angår hans forhold til de underordnede i „huset“. Når Paulus formaner manden til at overholde de pligter, han har som ægtemand, far og herre („arbejdsgiver“), opfordres han aldrig til at anvende autoritet og magt. I stedet bruger apostlen i disse formaninger kærlighedens og omsorgens sprog: Som ægtemand skal han elske sin hustru. Det er kærligheden, ikke overordningen, der hos manden er den holdning, som skal svare til kvindens underordning. Som far skal han ikke anvende magtsprog overfor sine børn, så de taber modet, men vejlede og opdrage dem efter Herrens vilje (Ef 6,4; Kol 3,20). Han skal heller ikke som arbejdsgiver anvende magtsprog mod de ansatte/slaverne, men vise dem respekt og behandle dem retfærdigt („*Lad være med at true*“, Ef 6,9; „*gør ret og skel mod jeres slaver*“, Kol 4,1).

Mandens hovedfunktion skal være præget af ansvar, omsorg og kærlighed. Og i forhold til hustruen har han sit forbillede i Kristi forhold til sin kirke: „*For manden er sin hustrus hoved, ligesom Kristus er kirkens hoved.*“ (5,23).

„... Ligesom Kristus er kirkens hoved“: Kristi selvhengivende kærlighed til sin kirke som kilde og model for manden som sin hustrus hoved

Efesebrevet viser tydeligt, *hvorledes* Kristus er kirkens hoved. I hustavlen siges der først noget afgørende om, *hvorledes* han er blevet kirkens hoved: Det er han blevet ved at give den sin kærlighed („*Kristus har elsket kirken og givet sig selv hen for den*“, 5,25b). Den kærlighed er selvpofrelse. Kristus gav sig hen for kirken, hvor forholdsordet „for“ udtrykker „til bedste for“. På samme måde skal manden elske sin hustru i selvpofrende kærlighed, en kærlighed, der er forankret i Kristi kærlighed. Den kærlighed er det altdominerende udtryk for mandens hovedfunktion i forhold til hustruen. Vi skal lægge mærke til, at mandens hovedfunktion får ét og kun ét konkret udtryk på Efesebrevets hustavle: Kærlighed til hustruen: „*Mænd, elsk jeres hustruer*“ (v25, jf.

v28). Og når det længere nede på hustavlen hedder, at Kristus i sin egenskab af kirkens hoved vil føre kirken frem som en strålende brud („*føre kirken frem for sig i herlighed*“, v27), ligger der deri, at ægtemandens hovedfunktion er at gøre sin hustru og ægteskabet strålende.

Parallellen er dog kun delvis mellem Kristi hovedfunktion i forhold til sin kirke og mandens i forhold til sin hustru, jf. sidste del af 5,23. Her siges om Kristi hovedfunktion: Han er „*sit legemes frelser*“. Kun om Kristus kan det siges, at han er sit legemes frelser. Manden er ikke „frelser“! Kun Kristus er „hoved“ og „frelser“. Fortsættelsen viser det samme: Når Paulus i v26-27 specificerer, hvad hensigten med og resultatet af Kristi selvhengivende kærlighed er, nemlig helligelse og renselse og en kirke, der føres frem i herlighed, er det sider af kærligheden, som ikke har nogen umiddelbar parallel i mandens forhold til sin hustru.

At Kristus er kirkens hoved, betyder ifølge Efesebrevet også, at han har ansvar og omsorg for kirkens vækst. „*Ud fra ham*“ („som er hovedet“, Kristus, Ef 4,15) „*føjes hele legemet sammen og holdes sammen, idet hvert enkelt led hjælper til med den styrke, det har fået tilmålt, så legemet vokser og opbygges i kærlighed*“ (Ef 4,16). I sin omsorg for menigheden sørger Kristus for, at den udfolder sine ressourcer og nådegaver til det fælles bedste, jf. 5,29: „*nærere og plejer den, som Kristus gør med kirken*“.

Overført på forholdet mand-kvinde i ægteskabet betyder det, at manden har ansvaret for, at hans hustru får muligheder for at vokse, at hendes evner og nådegaver får gode vækstbetingelser og sættes fri til tjeneste. Overført på forholdet mellem menigheden og dens hyrde(r) indebærer det på tilsvarende måde, at hyrden anvender sin hovedfunktion, når han udruster de hellige til tjeneste (4,12). Ef 4,16 understreger den tætte sammenhæng mellem Kristi hovedfunktion og kirkens enhed. Overført på ægteskabet betyder det, at mandens hovedfunktion indebærer, at han skal føre an i den fælles opgave at sammenføje hjem og ægteskab, så det fremtræder som en enhed og ikke opsplittes.

Efesebrevet viser os, at i samme grad, vi bruger ord som autoritet eller myndighed om mandens hovedfunktion i hjem og menighed, skal den forstås og praktiseres som omsorg og tjenende myndighed (Luk

22,26: „Lederen som den, der tjener“). Mandens gudgivne hovedfunktion har intet med „herske“ at gøre (jf. 1 Pet 5,3: „Gør jer ikke til herskere over dem, I har ansvaret for“).

Hovedfunktionens korrelat: Underordningen

Paulus anfører i Ef 5,22-24 tre argumenter for formaningen om, at kvinden skal underordne sig under manden. Disse tre argumenter forholder sig til tre forskellige relationslinjer:

- 1) Kvindens relation til Herren (v22). At underordne sig manden gælder i sidste instans at underordne sig under Herren („som under Herren selv“). Det er Herren Jesus Kristus selv, kvinden har med at gøre, når hun underordner sig manden. Den motivering er ganske afgørende som „brugsanvisning“ for underordningen og samtidig „kvalitetssikrer“ den. For det indebærer ingen tvang eller underlegenhed at underordne sig under Herren, men det foregår i glæde og ydmyghed.
- 2) Kvindens relation til ægtemanden, der er hendes „hoved“ (v23). Underordningen er under mandens kærlighed, beskyttelse og omsorg (jf. ovenstående).
- 3) Kirkerelationen: Kirken gøres til mønster for kvindens underordning (v24): „Ligesom kirken underordner sig under Kristus, sådan skal I hustruer underordne jer under jeres mænd i alt.“ Henvielsen (jf. punkt 1) til kirkens underordning under Kristus siger noget afgørende om underordningens væsen. Kirken opfatter det ikke som mindreværdigt eller som en hindring for vækst at underordne sig Kristus, men gør det i glæde og taknemmelig modtagelse af Guds omsorg.

Den græske grundtekst har en grammatisk form af udsagnsordet „underordning“ i Ef 5,22, som forudsætter, at kvinden er et frit og selvstændigt menneske, der selv kan tage ansvaret for sin underordning. Underordningen er frivillig, ikke af tvang. Formaningen om at underordne sig er desuden en formaning, som manden ikke skal bekymre sig om!

Der er tekster i Bibelen, som manden ikke skal læse, og modsat er der tekster, som kvinder ikke skal læse, nemlig de kønsbestemte for-

maninger. Kvinden skal læse og lære det, der er skrevet til hende, og manden det, der er skrevet til ham. På den måde slipper man fri for at tænke i rettigheder og krav. Den enkelte skal gå ind under det ansvar, Herren har lagt særligt på ham eller hende – jf. Martin Luthers lille rim ved afslutningen af hustavlen i Den Lille Katekismus: „Når hver sit Gudsord lære vil, da står det godt i huset til.“

Underordning og enhed

Ef 5 stadfæster på sin vis det, vi tidligere har peget på i de to „tekstrækker“ i 1 Kor 11: På den ene side talen om manden som hoved og kvindens underordning (5,22-24), på den anden side (5,31) understregning af enheden: Mand og kvinde er ét (1 Mos 2,24). Også her er der en kristologisk og kirkelig parallel: Kirken er underordnet Kristus (5,24) og stadigvæk forenet med ham (5,31f).

Kap. 8

**To forskellige konsekvenser
af bibellæsningen**

Det drejer sig om embedet

Af Asger Chr. Højlund

Blandt modstandere af ordningen med kvindelige præster er der forskel på, hvor omfattende man forstår Paulus' ord om, at en kvinde ikke må tale i forsamlingen. Nogle opfatter ordene som en del af en *generel anvisning* om, at kvinden ikke må øve autoritet over manden – altså at det er selve funktionen at øve autoritet, det handler om. Andre opfatter dem mere som en *begrænset anvisning*, der sigter til en bestemt tjeneste i menigheden – tjenesten som menighedens „hyrde“ og „lærer“, den tjeneste som præste- og bispeembedet repræsenterer hos os.

En bestemt tjeneste i menigheden

Jeg hælder selv til den sidste tolkning. Jeg er helt klar over, at man vil finde forskelle også inden for denne tolkning. Og at den vægt, dette spørgsmål får, hos nogle er forbundet med en forståelse af præsteembedet og dets særstilling, som jeg ikke deler. Når der f.eks. argumenteres for, at præster skal være mænd med den begrundelse, at præsten i sin tjeneste repræsenterer Kristus på jorden, kommer man alt for let til at glemme, at det jo i Det Nye Testamente først og fremmest er hele menigheden, der repræsenterer Kristus på jorden.

Når jeg alligevel går ind for denne tolkning, hænger det sammen med, at den bedst er i stand til at sikre helheden i det bibelske anliggende i dette spørgsmål. Derudover giver denne forståelse den bedste løsning på de tolkningsmæssige problemer, der knytter sig til f.eks. 1 Kor 14,34. Med sikringen af helheden i det bibelske anliggende tænker jeg både på betoningen af forskellen og ligheden imellem mand og kvinde.

Forskelle og ligheder

Lad os begynde med forskellen. Formaningen om, at kvinden skal tie i forsamlingen, har sin baggrund i en grundlæggende forståelse af

forskelligheden i skaberværket som gudgiven og gudvillet. Paulus begrunder det i 1 Kor 14,34 bl.a. med en henvisning til „loven“, som i datiden hentyder til de fem Mosebøger, i denne sammenhæng sandsynligvis først og fremmest skabelsesberetningen. Meget kunne tyde på, at tilrettevisningen har sin baggrund i de negative opfattelser af det skabte liv, som man finder en hel del af i samtidens græske og østlige religioner, og som også ser ud til at have gjort sig gældende i den nye menighed i det turbulente Korinth. Som åndelige havde man lagt denne skabte tilværelse bag sig og havde fået del i et liv uden kønslige forskelle og andet, der hører denne verden til (sml. 1 Kor 4,8f og 1 Kor 15; i samtiden kender vi det bl.a. fra myter om, at der oprindeligt ikke var nogen kønsforskelle).

Til dette siger Paulus altså et nej. Som kristne har man fået del i et liv præget af en grundlæggende enhed, hvor adskillelsen og den negative relation mellem folkeslag og køn, herrer og slaver er ophævet (se f.eks. Gal 3,28). Men det betyder ikke, at det skabte liv med dets forskelle er noget, man skal se på som noget ligegyldigt eller ligefrem negativt. Det at skille tingene ad og ikke sammenblende dem går som en rød tråd igennem skabelsesberetningen og mange af Mosebøgernes forordninger. Hvis man vil ophæve dette, er det at gribe ind i Guds eget skabende virke. Ja, i 1 Kor 11,1-16 sætter Paulus ligefrem den skabelsesmæssige forskellighed i forbindelse med den forskel, der er i Gud – den er så at sige det guddommelige stempel på skaberværket. Det er denne skabte virkelighed, menigheden skal respektere og afspejle i sin gudstjeneste.

Det er den ene vigtige side af det bibelske anliggende, som vi som kristen menighed er sat til at varetage.

Men der er tydeligvis en side mere, og det er enheden og gensidigheden imellem mand og kvinde. Det er ikke sådan, som man ofte får stukket i næsen, at Det Nye Testamente generelt, og Paulus i særdeleshed, gennemgående er præget af datidens nedvurdering af kvinden. Ikke at Det Nye Testamente ikke skulle være præget af sin tid, men i synet på kvinden er der en markeret anderledeshed.

Det gælder ikke mindst den rolle, kvinderne spiller i evangelierne. Det begynder vel allerede med jomfru Maria og den plads, hun får

fra begyndelsen i Lukasevangeliet. Det er hende, der skal prises salig, hende Gud har set til i nåde, fordi han netop ikke ser til de store og mægtige. På Jesu vandring fra by til by er der en gruppe kvinder med – hvilket virkelig er et særsyn blandt datidens rabbier og profeter. En af disse kvinder sidder sammen med de andre disciple ved Jesu fødder og modtager undervisning. Ved Sykars brønd finder disciplene til deres undren Jesus i en dyb samtale med en kvinde, ligesom Jesus tager en kvinde i forsvar, da hun til forskel for disciplene har forstået, hvad hans sidste rejse til Jerusalem ville ende med. Og at kvinderne spiller den fremtrædende rolle i forbindelse med Jesu opstandelse og bliver de første vidner til den, er ud fra datidens forståelse af kvinder og deres troværdighed som vidner virkelig påfaldende.

Samme mønster fortsætter i den første menighed. En gruppe kvinder nævnes specifikt som en del af de disciple, der efter Jesu himmelfart ventede på Helligåndens komme. Ved den gudstjeneste, der voksede frem i den første menighed, har kvinderne ikke bare stået og lyttet, som det vel har været skik i synagogen, men har deltaget aktivt med profetier og bønner (1 Kor 11,5). Flere af dem har tydeligvis spillet en fremtrædende rolle i menigheden som indehavere af de huse, gudstjenesterne blev holdt i, eller som kyndige mennesker som Priscilla, der var i stand til at retlede og undervise en så fremtrædende prædikant som Apollos, eller som „menighedstjenere“, eller som nogle, der „*har kæmpet for evangeliet sammen med mig*“ (Fil 4,3) osv. Det kan være værd at bemærke, at 9 ud af de 28, Paulus hilser i Rom 16, er kvinder. Paulus selv betoner også flere steder enheden mellem mand og kvinde (Gal 3,28; 1 Kor 11,11).

Fremme den rette synlighed

Dette harmonerer dårligt med en forståelse af påbuddet i 1 Kor 14, at kvinder ikke i nogen sammenhænge må forkynde for eller undervise voksne mænd i Guds ord. Kvinderne har for mig at se spillet en mere synlig og selvfølgelig rolle i den første menighed, end der bliver plads til med denne omfattende og absolutte forståelse af taleforbuddet.

Netop derfor må ordene i 1 Kor 14,34 have haft en mere begrænset adresse. Det har ikke drejet sig om enhver forkyndelse og tale, men

en mere bestemt type tale. Hvilken? Det siger sammenhængen ikke så meget om. 1 Tim 2,12 kan give et fingerpeg, idet der her tales om, at en kvinde ikke må „*optræde som lærer*“. Det „at optræde som lærer“ skal forstås i forbindelse med den betydning, det „at videregive lære“ havde i datidens menighed. Meget hurtigt ser det ud til, at dette blev betroet nogle bestemte i menigheden (f.eks. 2 Tim 2,2; Tit 1,5-9). Paulus omtaler bl.a. også sin egen gerning som en sådan lærergerning, som han er blevet „indsat“ i (2 Tim 1,11).

At det har drejet sig om denne bestemte tjeneste, finder en slags bekræftelse i en anden af Paulus' begrundelser for taleforbuddet i 1 Kor 14. Han siger, at „*dette er et bud fra Herren*“, dvs. Jesus (v37). Det er meget sjældent, Paulus henviser til et sådant bud. Hvor han gør det, tænker han på et bud fra den historiske Jesus. Men skulle Jesus virkelig have givet så tungtvejende bud om orden og sømmelighed i menigheden (som nogle tolker stedet)? Eller om, at kvinder generelt ikke skulle øve autoritet over manden? Er det ikke meget mere nærliggende at forbinde dette med noget, vi ved, Jesus har gjort – og dermed også givet anvisninger om? Nemlig, at han udvalgte apostlene som ledere for menigheden.

Samtidig med, at Jesus gav kvinderne en så påfaldende synlig plads mellem sine disciple, udvalgte han mænd til apostle. Begge dele er det værd at bide mærke i. Jeg er overbevist om, at vi som kirke er sat til at varetage begge dele, sådan som den første menighed allerede gjorde det – både enheden og ligeværdigheden og den skabelsesmæssige forskel. Det er ikke uden videre enkelt. Den folkekirkelige struktur afspejler ikke den nytestamentlige i alle dele og skal heller ikke gøre det. At historien udvikler sig, og at kirken finder nye former, er ikke i sig selv i modsætning til den kristne tros væsen. Men midt i dette skal vi i vor tid, inden for den ramme, som præger livet i dag, forsøge at synliggøre og varetage begge dele.

Et ja til kvindelige præster vil – med alle de mange elementer, der knytter sig til denne tjeneste i vor kirke – betyde, både at myndigheden i Jesu bud på dette område og den skabelsesmæssige forskel bliver usynlig og efterhånden helt tilsidesat.

Ligeværd – forskellig funktion

Af Børge Haahr Andersen

Ligeværd og forskellighed. Det er de to overordnede hovedlinjer, når Bibelen forholder sig til mandens og kvindens tjeneste i den kristne menighed. Både mand og kvinde er skabt i Guds billede, og begge køn er tænkt med i frelsesbegivenheden med Jesu komme til verden (1 Mos 1,26; Gal 3,28).

Det har praktiske konsekvenser. Jesus inkluderede kvinder i sin discipelflok, selv om det var utænkeligt i den jødiske tradition. Paulus har betroede kvindelige medarbejdere i sin stab og nævner kvindelige medarbejdere i sine hilsner til de lokale menigheder, selv om det var et brud med den praksis, han var opvokset med. Forskelligheden har at gøre med mere end biologi og seksualitet. Paulus formulerer sig på den måde, at manden er kvindens hoved, og kvinden skal underordne sig manden. Dette gennemsyrrer, hvad Paulus siger om relationerne i ægteskabet og i menigheden. I vores tid høres ordene *hoved* og *underordne sig* ofte som magtrelationer. Hos Paulus er det kærlighedsrelationer, og det gør en markant forskel.

Hvad er der på spil i 1 Kor 14,34-40?

Enhver menighed skal ifølge Paulus have én eller flere åndelige ledere, som skal forkynde og undervise i *apostlenes lære*, sådan at menigheden kan vokse i troen på Kristus. Paulus præciserede, at kun mænd kan være menighedernes åndelige ledere som forstandere, hyrder, lærere og tilsynsmænd. Men det betyder ikke, at en kristen menighed skal have nogle få aktive personer, og resten skal være bænkevarmere. Tværtimod. Paulus maler i 1 Kor 12-14 billedet af menigheden som ét legeme, hvor hvert enkelt medlem har en særlig opgave og en særlig udrustning – nådegave – til at tjene fællesskabet. Dette afsnit rundes af med en speciel formanings til kvinderne om at tie og ikke tale i menigheden.

Denne formanings begrundelse Paulus meget med en række principielle argumenter og forankrer det i selve den gudskabte kønsforskellighed, som er mellem mand og kvinde. Det handler altså ikke om kvinder, der småsnakker under gudstjenesten eller om hensyntagen til kvinders tilbagetrukne rolle i samfundet på den tid, men om en grundordning, som alle kristne menigheder til alle tider er forpligtet på.

I sammenhængen opfordrer Paulus til, at alle i menigheden tager ordet og tjener hinanden med hver deres gaver (14,26), og helt eksplicit omtaler han i 1 Kor 11,5 kvinder, der beder og profeterer i menigheden. Han skelner altså mellem forskellige former for tale. Visse former for tale i menigheden er tilladt for alle m/k, for eksempel bøn og profeti. Andre former for tale til menigheden er det kun tilladt mænd at varetage.

Verset 14,35 antyder, hvad Paulus tænker på. Vil kvinden *lære noget* (græsk: „*mathein*“, som i den danske oversættelse er blevet til: *have noget at vide*), må hun spørge sin mand hjemme. Den enkleste måde at forstå afsnittet på er altså, at Paulus først formaner de kristne menigheder til, at hver enkelt i ord og handlinger tjener det kristne fællesskab med de gaver, Gud har udrustet den enkelte med. Men Paulus tilføjer så, at på grund af mandens og kvindens gudskabte forskellighed er det ikke tilladt en kvinde at tage ordet i menigheden for at lære forsamlingen, dvs. at undervise og videregive, hvad der er apostolsk kristendom.

Hvad er der på spil i 1 Tim 2,11-15?

I 1 Tim 2-3 giver Paulus nogle retningslinjer for menigheden, sådan at Timotheus kan få indsigt i nogle grundlæggende ting ved den kristne menighed. Der tegnes bl.a. en profil af, hvad han skal gå efter, når han skal finde tilsynsmænd eller diakoner. Både en tilsynsmand og en diakon skal have orden i deres privatliv og være *én kvindes mand*. Men kun ved diakoner er Paulus åben over for, at det kan være både mænd og kvinder (3,11: „*Drejer det sig om kvinder ...*“).

I 2,11-12 står der direkte oversat: „*En kvinde skal modtage undervisning (græsk: „mathanein“) i tavshed, i al underordning, men at undervise (græsk: „didaskain“) tillader jeg ikke en kvinde eller at udøve autoritet over en mand, men hun skal være i tavshed.* Det græske ord *mathanein* bruges mere en tyve gange i Det Nye Testamente i passiv

betydning om at blive undervist. Det aktive ord, der svarer til *didask-ein* bruges igen og igen hos Paulus om den funktion at videregive den apostolske tradition. Det bruges aldrig hos Paulus om udadrettet evangeliserende forkyndelse uden for menigheden, men altid om forkyndelse og oplæring indadtil i menigheden. Ifølge Paulus er det ikke tilladt en kvinde at undervise i betydningen at formidle den apostolske tradition videre i menigheden. Derimod er det tilladt, at hun underviser andre kvinder (Tit 2,3-4) eller børn (2 Tim 3,14-15). En af Paulus' kvindelige medarbejdere, Priskilla, underviste på tomandshånd (ApG 18,26 – hvor verbet *didaskhein* dog ikke er brugt).

En kvinde må altså ifølge Paulus ikke undervise *eller udøve autoritet* i menigheden. Det strider nemlig mod mandens og kvindens guds-skabte forskellighed og den hovedstruktur, som Gud har nedlagt i de to køn. At udøve autoritet sker ifølge Paulus ikke blot ved undervisning i den apostolske tradition, men gennem irettesættelse og menigheds-tugt og andre myndige lederfunktioner i menigheden. Det begrundes i såvel skabelsen som syndefaldet, altså ikke i nogle særlige omstændig-heder i samtiden, men i selve den måde, manden og kvinden er skruet sammen på fra skabelsens morgen. Også når apostlene formaner æg-tepar til at leve efter Guds vilje og ordning i deres hjem, knytter de til ved deres gudsskabte forskellighed og hovedstrukturen, som vi møder bl.a. i Ef 5,21ff og 1 Pet 3,1-6 (jf. essay herom andetsteds i bogen).

To vigtige iagttagelser

De to tekster, hvor Paulus med principiel og almen begrundelse forhol-der sig til, hvad mandens og kvindens forskellighed indebærer for kvin-dens tjeneste i menigheden, handler om funktioner. Paulus bruger ver-ber: *at tale, at lære og at udøve autoritet*, ikke titler: *hyrde, lærer, præst*.

Konteksten viser, at Paulus ikke blot har menighedens åndelige le-dere eller kaldede forkyndere i tanke, men han formaner med henblik på enhver kristens funktion i menigheden (1 Kor 14,26).

Anvendt i dag

Hvem er det, som i dag har hovedansvaret for at formidle den apostol-ske tros indhold videre i forkyndelse og undervisning til menigheden?

Det er i første omgang præsteembedets opgave. En luthersk præst er Ordets tjener. Han skal forkynde lov og evangelium for menigheden og har dermed nøglemagten til at lukke himlen for den genstridige og åbne den for den bodfærdige. Derfor strider det mod klare bibelske formaninger, når kvinder lader sig ordinere til Ordets tjeneste i Den Danske Folkekirke.

I dag praktiseres læremæssige forkyndelse ikke blot fra kirkens prædikestol, men også af sekretærer, missionærer og prædikanter i frivillige organisationer. For så vidt som denne forkyndelse er vide-regivelse af apostolsk kristendom, skal kvinder også holde sig tilbage for den form for forkyndelse, hvis man vil være tro mod de bibelske formaninger. Der kan også være særlige leder- og bestyrelsesopgaver, som indebærer et sådant ansvar for at udøve autoritet over andre i me-nigheden, at det vil stride mod Paulus' ord at overlade disse opgaver til kvinder. Men i lang række andre taleropgaver i menigheden og i kirkens vidnesbyrd udadtil mod verden er der fortsat på solid bibelsk basis brug for både mænd og kvinder.

Et lokalt eksempel

I den lokale menighed, hvor jeg har været præst i 13 år, har vi forsøgt at anvende disse bibelske principper. Det betyder, at vi kun har mand-lige præster, men til gengæld har vi indtil videre kun haft kvindelige sognemedhjælpere og dele af det øvrige personalet ved kirken er også kvinder. I det frivillige arbejde virker de to køn side om side, og uden tvivl er vi den folkekirke i provstiet, der har flest kvinder (og mænd) engageret. Men på kirkens prædikestol søndag formiddag og til de bi-belundervisende møder tirsdag aften bruger vi kun mænd. Som mø-deleder, læser ved gudstjeneste, kirkebønner, vidnesbyrd, andagter, foredrag m.v. – dertil medlemmer til diverse råd og udvalg – satser vi på at mobilisere så mange mænd og kvinder som muligt.

Vi forsøger altså at efterleve de to bibelske hovedprincipper i prak-sis. Og det bliver vi ved med, med mindre nogen overbeviser os om, at det er os, der har misforstået de bibelske principper.

Kap. 9

Nej – og ja!

Nej – og ja!

Af Hans-Ole Bækgaard

Når man siger et bibelsk begrundet *nej* til kvindelig præstetjeneste, skylder man også at arbejde for et *ja* til kvinders tjeneste i menigheden. Det gælder generelt den mangfoldighed af tjenester, kvinder med frimodighed kan beklæde og virke i, og det gælder særligt tjenester for kvindelige teologer.

Der er ganske enkelt også brug for kvindelige teologer i Guds riges arbejde. Og derfor må det naturligt være sådan, at hvis man er modstander af ordningen, bør man gøre en aktiv indsats for kvindelige teologers mulighed for at tjene i kirken.

To tilgange til praksis

Som de to forrige bidrag i bogen har vist, findes der især to hovedopfattelser af, hvordan kvinders tjeneste bør konkretiseres og praktiseres i menigheden, i lyset af lære- og taleforbuddet. Begge forsøger at læse de relevante tekster hos Paulus og forstå den bibelske skaberordning mellem mand og kvinde, for ægteskab og kirke.

Man kan opsummere den henholdsvis embedsorienterede og funktionsorienterede forståelse på denne måde:

En *embedsorienteret* forståelse har pointeret: a) Der er en principiel forskel på det kirkelige embede og på de øvrige tjenester (kaldede og spontane) i kirken; b) Der er en principiel forskel på præsteembedet og det almindelige præstedømme; c) ... og dermed står en egentlig forkyndertjeneste også åben for kvinder (fordi den autoritative læreafgørelse dermed er henlagt til det kirkelige embedes ansvar).

En mere *funktionsorienteret* forståelse har pointeret: a) Der er ingen principiel forskel på præsteembedet og øvrige kaldede tjenester; b) Enhver egentlig forkyndertjeneste udøver derfor en tale- og lære-funktion; c) ... og dermed er den principielt ikke mulig for kvinder

(som kun bør tale offentligt, så længe deres tale-funktion ikke har en læremæssig karakter ifølge Skriften).

I Skriften findes der en „spænding“ mellem de mere restriktive tekster og de mere liberale tekster, som kan være med til at skabe en „gråzone“, når det gælder kvinders tjeneste i menigheden. Der, hvor vi med sikkerhed kan sige, at vi er på den forkerte side af „gråzonen“, er ved det ordnede Ordets embede, som i vores lutherske kirke er defineret som et lære-embede. I det kirkelige landskab genovervejer den mere funktionsorienterede forståelse for tiden sine konklusioner og undersøger, hvorvidt det alligevel er muligt at åbne for en vis, afgrænset forkyndertjeneste også for kvinder.

Det er positivt, at denne proces foregår, og i den forbindelse kan det være godt at blive mindet om, at det kan være lige så betænkeligt i en gråzone at ville holde sig på den „den sikre side“ og dermed blive for unødvendig restriktiv, som det er – modsat – at ville presse grænsen til det yderste. Overvejelser og nytænkning kan rumme den reelle fare for at bevæge sig ud på en glidebane. Men faren er også reel for at lade Guds gaver og kald til menigheden ligge ubrugte hen. Det Nye Testaments skildring af menighedens liv henviser ikke kvinden udelukkende til en anonym og usynlig tjeneste. Og det er en alvorlig sag, om en sådan marginalisering af kvinders tjeneste måske er lige så ubibelsk som et *ja* til kvindelige præster.

Kvinders synlige tjeneste i menigheden

Det hævdes, at der efterspørges forkyndelse fra kvinder i dag. Måske ikke altid lige tydeligt. Måske har det ikke altid været sådan, men muligheden har bibelsk set altid foreligget. I Det Nye Testamente foreligger der en række vidnesbyrd om det: kvindelig proklamation/vidnesbyrd om opstandelsen, kvindelig bøns- og profeti-tjeneste i gudstjenesten, den påfaldende store gruppe af centrale kvindelige medarbejdere, kvindens delagtighed i det almindelige præstedømme m.v. Når der overhovedet foreligger en bibelsk mulighed for udfoldelse af dette nytestamentlige vidnesbyrd, er der dermed også en bibelsk forpligtelse til at imødekomme dette.

I forlængelse af forkyndertjenesten er der også et behov for kvinde-

lige sjælesørgere. Der er noget sundt og godt i at kunne henvise kvinder til kvindelige sjælesørgere frem for, at det altid skal være mandlige sjælesørgere. Som menighed afskærer man sig (åndeligt, psykisk og socialt) fra en række ressourcer ved kun at søge mandlige sjælesørgere. Men det er samtidig vigtigt at gøre sig klart, at erfaringen også viser, at mange ikke går til en sjælesørger, bare fordi vedkommende person står på en liste eller har et bestemt køn. Man går til den sjælesørger, som man har hørt undervise eller vejlede eller vidne om Ordet eller forkynde Ordet på en tillidsvækkende vis. Her gives der måder, hvorpå kvindelige sjælesørgere kan synliggøres. Man kan måske formulere det så direkte, at hvis man tolker Skriften sådan, at det er bibelsk muligt med en sådan tjeneste, bliver det nærmest også en bibelsk forpligtelse.

Et tredje område, hvor kvinder kan synliggøres i menigheden, er som rollemodeller. Hvis såvel unge som ældre kvinder skal efterfølge forbilleder – deres livsløb, tro, eksempel osv. – så vanskeliggøres dette betydeligt, hvis de kun har mandlige rollemodeller. F.eks. kan kvinder i forkyndelsen være med til at skabe synlige rollemodeller. Endvidere kan man også tænke således: Da mænd og kvinder er forskellige, er der ressourcer og styrker at hente for menighedslivet i netop kønsforskellen. Intet skal rendyrkes her, men begge sider integreres i det samlede menighedsliv. Her gælder også, at mandlige og kvindelige forkyndere – og teologer – kan være til gensidig hjælp og inspiration.

Kvindelige teologers tjeneste i folkekirken

Det kan være et dristigt projekt at gennemtænke den nuværende embedsstruktur i folkekirken (med kun ét embede) med henblik på et forslag til en mere differentieret embedsforståelse. Men det er nødvendigt af flere grunde. Skal der være plads til kvindelige teologer i folkekirken, også på en synlig måde, er det helt nødvendigt at se nærmere på den enstrengede embedsstruktur.

Den nuværende embedsmodel eller embedsstruktur i folkekirken er bestemt bibelsk mulig, om end den ikke altid synes lige ideel. Enhver kirkestruktur indebærer svagheder – og den enstrengede embedsmodel rummer på flere måder adskillige svagheder. Det gælder ikke mindst den grundlæggende svaghed, at når embedet er defineret

ret som et hyrde- og lærerembede, som kun mænd kan varetage, så har man i kirken dermed også udelukket kvinder fra samtlige kirkelige embeder.

Det kunne være spændende – på bibelsk forsvarlig basis – at opstille en ny struktur, som både omfatter en eller flere hyrde- og lærertjenester, forbeholdt mænd, og en eller flere ordinerede tjenester (med adskilt/anderledes ordination end hyrde-embedet), hvortil også kvinder kan kaldes. Måske er disse forslag mere ideelle end realistiske, men de kunne være: a) Et kirkeligt diakonat, en opdatering af det nytestamentlige menighedstjenerebende; b) Et kateket-embede, hvori ikke mindst kvindelige teologer kan indsættes; c) En forkyndertjeneste, hvor kvinder offentligt kan bede og profetere uden at kollidere med læreforbuddet.

I det mindste er der en reel mulighed at forandre sognemedhjælperstillingen. Det sker allerede i disse år. En bred vifte af kirkelige ansættelser er sket under betegnelsen „sognemedhjælper“, men de har vidt forskellige arbejdsbeskrivelser. I flere af disse stillinger arbejder allerede en del kvindelige teologer – også med opgaver, hvortil deres fagteologiske ballast er af uvurderlig betydning. Sognemedhjælperstillingen er naturligvis ikke bare for teologer (mandlige og kvindelige), men det vil være en styrke for folkekirken, at flere teologer søgte stillingen. For disse teologer skal stillingen have status og løn svarende til en teolog, og der bør formuleres en ny eller flere nye stillingsbetegnelser. Således bør man snarest mulig droppe den meget intetsigende betegnelse „sognemedhjælper“ og, i lighed med det man gør i Norge og andre sammenlignelige kirker, benytte sig af de klassiske, kirkelige betegnelser: diakon og kateket. Dette kunne synliggøre en uddifferentieret stillingsstruktur. Samtidig skal man dog være klar over, at det måske ikke er realistisk at arbejde kirkeligt-teologisk for en uddifferentiering af ordinationen til Ordets embede. Men man kan måske nærme sig neddefra. Det vil sige, at der bør arbejdes realistisk for en kirkelig indvielse af sognemedhjælper og lignende, ganske som der i dag sker kirkelig indvielse af f.eks. diakoner og ydremissionærer. Der kan da med tiden ske en faktisk „embeds-gørelse“ af denne tjeneste. Det vil uden tvivl få betydning både for status og for åndelig kaldsbevidsthed.

Udover sognemedhjælperstillingen bør man også tænke nye veje og muligheder, når det gælder kordegnestillingen og kvinders liturgiske medvirken ved gudstjenesten som tekstlæsere, kirkebønsbedere, medhjælpere ved nadveruddelingen osv. Der er en lang række områder, hvor kvinder kan gøre tjeneste ved gudstjenesten under den mandlige hyrdes ansvar.

Kvindelige teologers tjeneste i de kirkelige organisationer

Det kunne være spændende, hvis man i de kirkelige organisationer turde udfordre sig selv til *i praksis* at afprøve grænser, når det gælder tjenester for kvindelige teologer. Denne udfordring er rettet mod både de embedsorienterede og de funktionsorienterede. Disse behøver nemlig ikke ændre ståsted for at gå nye veje, når det gælder forkyndertjenesten. For det bør være muligt, at kvindelige teologer kan undervise, holde seminarer, aflægge vidnesbyrd, forske m.v. *uden* at overtræde taleforbuddet.

De kirkelige organisationer opmuntres derfor til at være målbevidste, når det gælder ansættelse, og se den brede vifte af stillinger, hvortil man uden videre kan kalde kvindelige teologer.

Forslag til stillinger kunne bl.a. være: ydremissionær, indremissionær, landssekretær, rejsesekretær, gymnasiesekretær, missionssekretær, informationssekretær, højskolelærer, bibelskolelærer, teologisk forsker, teologisk lærer, forlagsleder, forlagsredaktør, børnekonsulent, ungdomskonsulent, familiekonsulent, seniorkonsulent, sjælesorgskonsulent, teologisk konsulent, forskningsbibliotekar, familieterapeut, diakonal medarbejder, nødhjælpsmedarbejder, tværkulturel medarbejder, journalistisk medarbejder m.fl. Derudover findes der ansættelser, hvor det egentlig kun er kvindelige teologer, der kan kaldes: f.eks. stillinger vedrørende mission blandt muslimske kvinder, kvindearbejde i mange kristne kulturer osv.

For modstandere af ordningen med kvindelige præster kan det være godt at lægge sig på sinde, at hvis ikke de, der i øvrigt vil kunne forene det med deres embedsteologiske forståelse, målbevidst går efter også at ansætte kvindelige teologer i disse stillinger, gør de deres nej til kvindelige præster utroværdigt. Og de afskærer sig selv fra velsignelse.

Kap. 10

Centrum *med* periferi – evangeliet i tid og rum

Centrum med periferi – evangeliet i tid og rum

Af Henrik Højlund

Sognepræst Anne Braad fremsatte i midten af 1990'erne nogle højt bemærkelsesværdige udtalelser i Ekstra Bladet. Hun udtalte bl.a., at *„det er direkte naturstridigt med kvindelige præster, som er en fundamental manderolle, som har eksisteret i to tusind år og som sådan sidder meget dybt i blodet og bevidstheden.“* Præsterollen er en *„myndighedsopgave, en autoritær opgave“*, forklarer Anne Braad, og derfor strider den mod det naturlige anlæg hos kvinder. Anne Braad går så langt som at sige, at *„de mange kvindelige præster er et sikkert bevis på, at vigtigheden af foretagendet er på retur. Kirken som institution.“*

Med natur mener Braad ikke mænds og kvinders skabthed, men *„tillæring igennem to tusind år“*. Og det sidder så godt i generne nu, at Braad *„ikke kunne drømme om at være fast kirkegænger hos en kvindelig præst“* (Ekstra Bladet 16.04. 1996).

At Braad lige præcis ikke mener, at det handler om vores skabthed, er nok en ret væsentlig nuance at få fat i. Dermed er der sagt, at der i hvert fald *principielt* intet er til hinder for, at kvinder kan være præster. Sagt på en anden måde: Jeg er ikke særlig sikker på, at Braad kunne tages til indtægt for denne udgivelses argumentation imod ordningen med kvindelige præster. Jeg er ikke sikker på, at hun ville føle sig tvunget til på samme måde at bøje sig for nogle apostel-ords begrænsning af visse ledelsesfunktioner i menigheden til kun at gælde mænd. (Ellers kunne hun vel ikke være præst ...).

Men det interessante er, at Braad argumenterer ud fra en næsten intuitiv fornemmelse af det, der i mine øjne er det mest tungtvejende argument imod, at kvinder bliver præster: selve den skabelsesgivne virkelighed, den uombyttelige forskel på kvinder og mænd. I Braads optik synes den ikke fuldstændig uombyttelig, al den stund det drejer

sig om *„tillæring gennem to tusind år“*. Hvad der er tillært kan vel også „aflæres“. Men selv med den præcisering sporer man hos Anne Braad en tvivl på, at det nogensinde vil ske. Så længe kvinder er kvinder, og mænd er mænd. Kvinder sidder uhjælpeligt fast i rollen som mor (en rolle, der dårligt kan siges at være tillært). Det krav om pasning, omsorg og pleje, som det ifølge Anne Braad medfører, er en konstant stopklods for at udfylde rollen som præst. Og er måske en ikke ubetydelig medvirkende årsag til, at folkekirken efter Braads mening glider ind i *„sølle-dølle og omsorgsarbejde“*.

Når jeg trækker interviewet med Anne Braad frem af mølposen, er det, fordi det rummer ansatser til et svar på en meget udbredt synsmåde hos dem, der ikke kan se problemer med kvindelige præster.

Synsmåden er: Bibelen har én hovedsag: evangeliet. Og selvfølgelig lige i kølvandet: forkyndelsen af evangeliet. Alt andet er af underordnet betydning. Eller det indordner sig under det ene nødvendige. Om det er en mand eller en kvinde, der forkynder evangeliet, er uden betydning. Om der overhovedet skal være et særligt embede til forkyndelsen, er også af ren sekundær betydning. Det hele drejer sig om én ting: evangeliet.

Den synsmåde får det til at se ud, som om evangeliet er noget frit i luften svævende uden forbindelse med virkeligheden ellers. Eller i hvert fald ikke den del af virkeligheden, som har med vores skabthed som mand og kvinde at gøre. Det betyder samtidig, at Bibelens autoritetsområde er indsnævret meget stærkt. Bibelen tillægges kun autoritet i den grad, den udtaler sig om evangeliet. Hvad den siger om f.eks. vores situation som skabte mennesker er ikke mere gyldigt end så meget andet, der kan siges om den sag. Ej heller hvad den måtte have at sige om menighedens ordninger, som f.eks. embeder.

At være skabt

Først det om skabtheden. Frivilligt eller ufrivilligt bekræfter Anne Braad, at der er menneskelige vilkår, som står fast også der, hvor evangeliet er forkyndt og modtaget. Evangeliet ophæver ikke skabelsens vilkår. Og det burde jo lige nøjagtig være god latin – eller godt dansk – i teologiens hellige haller. Sagt på teologisk: Skabelsesordenen op-

hæves ikke af frelsesordenen. Evangeliet sætter ikke virkeligheden ud af kraft. Kristus kom ikke for at nedbryde loven og profeterne. Kristus bragte ikke noget nyt i den forstand, at han sprængte alt det gamle væk, rev alle bånd til det gamle over. Kristus forløser skaberværket, ikke fra hvad det var, men til hvad det egentlig var skabt til at være. Kristus gengiver ved sin forløsergerning skaberværket dets sande værdi og mening. (Eller mere præcist: han er begyndt på det. For vi mangler i allerhøjeste grad at se enden på historien).

Sammenhængen mellem skabelse og frelse fremstilles endda i Det Nye Testamente som en sammenhæng, der findes i Jesu egen person. Det er et gennemgående tema i Det Nye Testamente, at Kristus var med allerede fra skabelsen af. Han er på en mærkelig måde den, alt er skabt ved (Joh 1,1ff, Kol 1,15ff, Hebr 1,1ff).

Vi står i virkeligheden overfor en variant af en ældgammel afsporing af kristendommen. Den havde sine repræsentanter næsten helt fra begyndelsen. I det 2. århundrede er den lige ved at have taget herredømmet i kirken. Afsporingen går gerne under betegnelsen „gnosticismen“. Det er en betegnelse, der dækker over et ret bredt felt af synsmåder. Men ét træk går ofte igen: Man anså vort givne vilkår som skabte mennesker for at være en højst tvivlsom sag. Selve det, at vi var skabt, var egentlig et skridt ned ad stigen. Det var derfor også en ond skabergud, der måtte bære ansvaret for det. Denne opfattelse førte enten til streng askese overfor den materielle verden eller til total frigjorthed overfor samme. Også frigjorthed overfor kønsbundetheden. Mennesket var nemlig oprindelig tvekønnet.

Helt konsekvent forsøgte én af dem med en gnostisk rem af huden – Markion hed han – at skære store dele af Bibelen væk. Ud med Det Gamle Testamente, ud med det meste af Det Nye Testamente bortset fra dele af Lukas-evangeliet og dele af Paulus' breve. Konsekvent – for hvad skal vi med alt det, der alligevel bare er med til at fastholde os på et skabelsesgivet vilkår, som vi i evangeliets og det nye gudsriges navn skal gøre os fri af. Sagt med mere moderne ord: Evangeliet er det eneste forpligtende.

Evangeliet midt i virkeligheden

Men dermed ender evangeliet med at blive en meget abstrakt størrelse. For så berører evangeliet os ikke i vor givne virkelighed, men kun i den virkelighed, som vi til enhver tid selv skaber os. Og da den selvskabte virkelighed kan arte sig højst forskelligt, kan evangeliet også. Det bliver aldrig til at sige med bestemthed, hvad evangeliet siger. Udover det allermest almene som „kærlighed“, „solidaritet“, „medfølelse“, „tilgivelse“. Alt sammen smukke egenskaber, men tomt for virkekraftigt og forvandlende indhold, når det er frit frem for den enkelte at bestemme ordenes nærmere indhold. Indholdet er aldrig bestemt af et på forhånd givet vilkår.

Det her rører også ved spørgsmålet om Guds lov, Guds bestemmelser om vores menneskeliv. Dem er vi ikke bundet af, siger man, for er evangeliet ikke lige præcis det modsatte af loven. Evangeliet sætter da loven ud af kraft, ikke sandt. Jo, sandt nok, som frelsesvej sætter evangeliet loven til side. Men ikke som en bestemmelse af, hvordan vores liv egentlig skulle være. Evangeliet forkyndes netop til mennesker, der befinder sig lige midt i den virkelighed, som Guds lov indkredser. Evangeliet er „godt budskab“ for mennesker, som ved, at de med rette er dømt af loven. Evangeliet fortæller ikke, at loven tager fejl, og at vi bare skal blæse den et stykke. På samme måde som evangeliet altså heller ikke fortæller os, at vort givne vilkår som mand og kvinde, og det forhold, der er mellem os fra skabelsen af, er et overstået stadium. Jo, noget i det er overstået. Eller sandt at sige knap og nap overstået, men kaldet er der i hvert fald til at overstå det – i evangeliets navn. Overstå det i forholdet, der er bestemt af syndefaldet. Hårdheden, det negative begær, herskermentaliteten. Evangeliet taler til os lige netop ind i denne virkelighed. Det taler til os om syndernes forladelse og kalder os til at leve det liv, vi er skabt til at leve.

Jeg skrev tidligere, at det mest tungtvejende argument imod, at kvinder bliver præster, skal findes i det forhold mellem mand og kvinde, der er givet allerede fra skabelsen af. De to bibeltekster, hvor Paulus eksplicit udtaler sig om en begrænsning i kvinders tjeneste i menigheden (1 Kor 14,33ff og 1 Tim 2,8ff), er tydeligt forankret i en række andre tekster, som gør det skabelsesgivne grundforhold mellem mand

og kvinde gældende mere generelt. Det er ikke opgaven i dette kapitel at påvise denne sammenhæng. Den kan man læse om andetsteds i bogen. (Men også i interviewet med Anne Braad!). Pointen her skal være, at man ved at sætte de to aktuelle tekster til side er godt i gang med at sætte noget meget mere grundlæggende til side – selve frelsens sammenhæng med skabelsen.

At det også i praksis er tilfældet viser en af de hedeste kirkelige debatter i de sidste mange år, debatten om homoseksuelle. Tilbage i 1970'erne, da debatten om kvindelige præster hørte til de hede, skabte det stor ophidselse, da nogle mennesker gjorde gældende, at i kølvandet af spørgsmålet om kvindelige præster får vi snart spørgsmålet om homoseksuelle. Eftertiden har vist, at de så rigtigt, da de kædede de to ting sammen. For når man kan løsne en lille sten, der griber ind i et skabelsesvilkår, som handler om mand og kvinde, så kan man vel også løsne en anden sten, som handler om det samme.

Jeg er helt klar over, at der er mennesker, der stadig vil skille de to ting ad, så et ja til kvindelige præster ikke for dem indebærer et ja til homoseksuelt samliv. Ligesom jeg også er klar over, at der er tilhængere af kvindelige præster, som ikke har nogen intention om at bryde sammenhængen mellem skabelse og frelse. Men så vil jeg gerne stille dem spørgsmålet, om de ikke ved at pille den ene sten ud ufrivilligt er med til at gøre det lettere at pille andre sten ud.

Bibelsyn

Som tidligere antydet berører temaet også spørgsmålet om, hvor omfattende Bibelens autoritet er.

Er Bibelen kun forpligtende gudsord, når den forkynder evangeliet? Eller er Bibelen lige så forpligtende i det, den siger om menneskelivet generelt? Hvor omfattende skal det forstås, at Bibelen er Guds ord?

Så er vi i gang med det, vi traditionelt har kaldt spørgsmålet om bibelsyn. Men inden vi kommer for godt i gang, vil jeg gerne henlede opmærksomheden på, at sagen ikke kun hænger på, hvad vi kunne kalde Bibelens „formelle autoritet“. Sagt på en anden måde: Det er ikke kun et traditionelt bibelsyn – hvor hele Bibelen anses for at være Guds ord – der „autoriserer“ det, jeg har skrevet om sammenhængen

mellem skabelse og frelse. Der er noget i sagen selv, som „autoriserer“ det. Evangeliet selv „autoriserer“ det. Det evangelium, vi kender, er jo ikke kommet til os ud af det blå intet. Vi forstår det reelt kun i sammenhæng med alt det andet i Bibelen. I sammenhæng med skabelsen, i sammenhæng med lovgivningen, i sammenhæng med hele den gammeltestamentlige offerritus, i sammenhæng med skildringen af det højst brogede menneskeliv gennem hele Bibelen. Evangeliet selv „autoriserer“ så at sige hele den sammenhæng, det er givet os i. Ellers har vi simpelthen ikke noget evangelium. Kun det abstrakte „evangelium“, som bliver til en forkyndelse op og ned ad døre og stolper af det smukke, men helt ukonkrete „kærlighed, solidaritet, medfølelse, tilgivelse“.

Hvad der driver på Kristus

Det siger sig selv, at når man forfægter tanken om evangeliet som den eneste forpligtende hovedsag i Bibelen, så er man stærkt undervejs med at anfægte Bibelens autoritet i en lang række andre sager. Nu hævdes det synspunkt ofte med henvisning til Luther. Var det ikke Luther, der slog tonen an: „*Guds ord er det, der driver på Kristus*“. Den sætning af Luther tør nok siges at være en hest, der er blevet skamredet godt og grundigt. At bruge den som et slags udskilningsprincip for, hvad der er Guds ord og ikke Guds ord i Bibelen, er omtrent det stik modsatte af, hvad Luther mente med det. Luther siger faktisk i samme sætning, at „*hele Skriften driver på Kristus*“! Det svarer fuldstændig til hans omgang med Bibelen i alt, hvad han ellers skriver. I det stykke befinder han sig helt og aldeles indenfor samme tænkemåde, som alle datidens teologer – hele Bibelen er Guds ord.

Ordene, hvad der driver på Kristus, findes i Luthers fortale til Jakobsbrevet. Det er ikke tilfældigt. Der havde i alle århundreder hersket tvivl om Jakobsbrevets ægthed. Ligesom også Judasbrevets, Hebræerbrevets og Johannes' Åbenbarings. For Luther var spørgsmålet om ægthed tæt forbundet med skrifternes indhold. Drev de på Kristus – forkyndte de Kristus? At drive på Kristus er altså ikke en sorteringsnøgle, med hvilken man gennem hele Bibelen kan sortere Guds ord fra menneskers ord. Vi finder ikke ét eksempel på en sådan sortering i

Luthers skrifter. Det er derimod sorteringsnøglen i forhold til spørgsmålet om, hvilke skrifter der skal regnes med i Den Hellige Skrift. Og det er det, fordi det er selve tolkningsnøglen til forståelse af Bibelens hovedsag.

Luther deler med største selvfølgelighed sin kirkelige samtids syn på Bibelen som samlingen af skrifter, der fra ende til anden er Åndens *„egne hellige skrifter, som den selv har skrevet.“*

Det Ånds-bårne ord

Og det ville unægtelig gøre en forskel i opfattelsen af 1 Kor 14,33ff og 1 Tim 2,8ff, om folkekirken i overvejende grad delte den forudsætning. Alle hurtige frasorteringsmekanismer ville på forhånd været slået fra. Kirken ville læse teksterne med en helt anden ærbødighed, en helt anden vilje til at lytte efter hvert eneste ord, fordi det er Guds ord.

Ikke sådan, at der ikke længere er et centrum og en periferi i Bibelen. Ikke sådan, at hvert eneste ord befinder sig så at sige på samme plan. Langt fra. Men også periferien, også det overstående gammeltestamentlige lovkompleks, er Ånds-bårne ord, som har vigtige beskeder til os og uden hvilke, vi aldrig ville kunne forstå helheden og centrum. Også apostlenes ord om tilsynsmandens ulastelighed, kun én kvindes mand, ikke drikfæddig, god til at styre sit eget hus, ikke nyomvendt, lytter vi intenst til for at aflæse ordenes betydning for os i dag. Vi læser ikke ordene som én lang lovtekst, hvor hvert ord kan tages ud af sin sammenhæng og ophøjes til eviggyldig lov og sandhed, således at det for eksempel i ethvert tilfælde ville være et brud på en guddommelig regel at indsætte en nyomvendt som præst. Men vi er aldrig ligeglade med, at det står der. Vi sætter ikke nogen af ordene på pension. Ingen af dem har overskredet salgsdatoen. De er alle „skrevet af Ånden“ og peger dybest set alle ind mod samme centrum: Kristus.

Moderniteten

Et sådant forhold til Bibelen reducerer også ærbødigheden for moderniteten. Uafladeligt bliver vi belært om, at vi lever i et moderne samfund, som må være afgørende medbestemmende for, hvordan vi læser Bibelen. Og vel lever vi i et moderne samfund, aldrig selv fri for også at

være moderne, men med „Åndens egne hellige skrifter“ i hånden ved vi, at vi altid er under et højere „tilsyn“ end modernitetens. Derfor retter vi heller ikke uden videre ind, hver gang nogen råber op om, at det bringer unødvendig forargelse for evangeliets forkyndelse, når vi siger nej til kvindelige præster i en tid, som har et helt andet syn på kvinder og mænd. Vi kender godt ordene om at blive jøde for jøder og græker for grækere, og vi er helt med på at skelne mellem en lang række tidsbestemte, ydre ordninger i kirken og så selve frelsessagen.

Det får os derfor til at spørge Bibelen endnu engang: Er dette et kulturelt og tidsbestemt fænomen, måske et rent ydre ordningsspørgsmål? Når vi konstaterer, at det er det ikke, så retter vi et kritisk spørgsmål til os selv og vor egen tid: Hvad er vi ved at miste? Og så fastholder vi frejdigt den utidige sag, fordi vi tror, at vor egen tid er utidig, ude af takt med den virkelighed, der er givet os fra skabelsen af. Og vi fastholder den frejdigt, fordi vi tror, at kun med en helbibelsk virkelighedsopfattelse vil evangeliet i det lange løb kunne videregives i hele sin fylde. Fordi evangeliet har med hele virkeligheden at gøre. Evangeliet er ikke bare et tidløst budskab, som ligeså godt kunne have kommet til os på en helt anden måde, i en anden tid, gennem et andet folk, i en anden klædedragt. Fadervor kunne ikke lige så godt være Modervor. Kristus kunne ikke lige så godt være Krista. De tolv apostel-mænd kunne ikke lige så godt være kvinder. Og præsten – ja, fortsæt selv. For evangeliets sandhed er forankret i historien og videregivet i en historisk klædedragt, som man skal være meget varsom med at afklæde det igen. Vi kan kun afklæde evangeliet det, som ikke griber ind i budskabet.

En indrømmelse

Der skal gives en indrømmelse. Et ja til kvindelige præster hænger ikke automatisk sammen med et moderniseret bibelsyn. At det tidligere altid blev kædet sammen skyldes ganske enkelt, at sådan var det. Sådan er det ikke altid længere. Men det er måske en tanke værd, at ja'et netop tidligere altid hang sammen med et andet bibelsyn end det klassiske. (Og for de flestes vedkommende stadig gør det). Jeg træder næppe nogen over tærne ved at sige, at kvindelige præster ikke er resultatet af fornyet skriftstudium. Sagt lidt mere uærbødigt: Ihærdige forsøg på

at få Bibelen til at sige ja til kvindelige præster kommer ligesom en postgang for sent. Det kunne godt ligne en efterrationalisering. Eller lige så uærbødigt: Vi bør have en vis selvkritisk fornemmelse for vores egen evne for tilpassede fortolkninger overfor spørgsmål, som bliver mere og mere „umulige“ folkeligt set. Nogle vil nok mene, at det er at se spøgelse ved højlys dag, men det forekommer mig at være kun et spørgsmål om tid, inden folk med et klassisk bibelsyn begynder at købe de omtolkningsforsøg, der allerede er gjort, af Paulus' udsagn om homoseksuelle.

Men indrømmelsen skal altså gives: Der følger ikke altid et moderne bibelsyn med ja'et til kvindelige præster. Det gør situationen mere speget. Men dog ikke mere speget, end at kirken op gennem alle århundreder selv med en fælles opfattelse af Bibelen som Guds ord har måttet slås om en lang række lærespørgsmål. Spørgsmålet om, hvem Kristus er, spørgsmålet om troen, om dåben, om nadveren, om frelse og fortabelse osv. At vi med samme bibelsyn kommer til forskellige resultater, giver os ikke en gratis mulighed for henlæggelse af sagen i skuffen for „uafgjorte fortolkningsspørgsmål“.

Vi befinder os med andre ord i den indimellem yderst vanskelige balancegang mellem på den ene side ikke at forkætre hinanden og på den anden side ikke at lade to og fem være lige. Når vi har det allersværest med det, må vi have lov til at sige med Gamaliel: *„Hvis dette er menneskers vilje eller værk, falder det fra hinanden, men er det fra Gud, kan I ikke fælde dem.“* (ApG 5,38f).

Kap. 11

En ændret præsterolle?

En ændret præsterolle?

Af Henrik Nymann Eriksen

Argumentet for at give kvinder adgang til præsteembedet i Den Danske Folkekirke er i al sin enkelthed, at funktionen som præst lige så godt kan varetages af en kvinde som af en mand. De præstelige funktioner og kvalifikationer er ikke bundet til et bestemt køn, men kan varetages lige af begge køn.

Nu er der gået næsten 60 år, siden de første kvindelige præster blev ordineret i 1948, og lige siden har kvindernes andel i den danske præstestand været stigende. Men hvordan er det gået? Har kvinderne ændret præsterollen, eller har de løst de præstelige funktioner, så alt er som tidligere blot med den forskel, at embedsindehaverne nu er af begge køn? Prædiker kvinder anderledes? Har præsterollen taget form efter kønnet, så vi med de kvindelige præster også har fået en kvindelig præsterolle? Og dermed en anden præsterolle? Var den gamle præsterolle i virkeligheden også kønnet, men blot mandlig? Hvilket indspil giver erfaringen fra de sidste knap 60 år til overvejelserne om mandlige og kvindelige præster? Er det nødvendigvis negativt, hvis præsterollen får tilført et kvindeligt element?

Spørgsmålene er mange og relevante, men svarene står i overhængende fare for at blive alt for generaliserende. Faren bliver ikke mindre af, at denne artikels forfatter er mand og kritisk over for kvindelig præstetjeneste. Når det er sagt, er der alligevel gjort nogle iagttagelser. Et mønster tegner sig for en fremvoksende kvindelig præsterolle, som dog er et generelt mønster og dermed ikke en beskrivelse af, hvordan hver eneste kvindelige præst fungerer i sin rolle som præst. Mange falder uden for, ligesom der er stor forskel på mandlige præster, men denne mangfoldighed til trods tegner der sig altså alligevel et billede, som jeg skal forsøge at skitsere og kommentere i det følgende.

Mit udgangspunkt er, at jeg tror på kønnenes komplementaritet,

altså at mænd og kvinder supplerer hinanden og tilsammen udgør den helhed, som vi kalder mennesket. Det er det indtryk, jeg står tilbage med efter læsningen af menneskets skabelsesberetning: Gud skabte mennesket (ental) i sit billede, som mand og kvinde skabte han dem (flertal) (1 Mos 1,27). Det er tilsammen, at kønnene rummer menneskets gudbilledlighed i en komplementaritet, som ikke kun er biologisk, men også handler om psyke, sociale kompetencer, mentale mønstre, ja i det hele taget det meste af det, som vedrører menneskelivet. Vi er aldrig uden vores køn, men bringer det med os i alt, hvad vi er og gør. Der gøres jævnligt opmærksom på kønnenes forskellige måder at udføre de samme ting på fra virksomhedsledere til børnehavepædagoger. Mænd og kvinder er bare forskellige og gør med deres køn noget ved de funktioner og roller, de har. Det gælder også præstens rolle og forkyndelse, men hvordan?

Præsterollen

De første kvindelige præster havde kun mandlige forbilleder og indrettede derfor i høj grad deres arbejde efter deres mandlige rollemodeller. Der var ikke den store forskel på det, de gjorde og sagde. I dag er de første kvindelige præster for længst gået på pension, og i de sidste par årtier har kvinder, der blev præster, derfor ikke været henvist til mandlige forbilleder. Det første årti med kvindelige præster var alle tillige ugifte og barnløse. Først i 1959 blev en gift kvinde ordineret. I dag er der samme ægteskabshyppighed og børnetal hos kvindelige præster som hos kvinder i andre erhverv. Denne etablering af kvinder i præstestillinger er sket i stort omfang, og over lang tid gør det det muligt at ane konturerne af en egentlig kvindelig præsterolle i forhold til den mandlige, som var enerådende i Danmark indtil 1948.

En undersøgelse i Strängnäs stift i Sverige viser, at de kvindelige præster lægger større vægt på sjælesorg og social kontakt end deres mandlige kollegaer. Det svarer til en generel iagttagelse af en forskydning i præsterollen, som Oskar Skarsaune giver udtryk for i en artikel med titlen: *Fra hyrde- og læreembete til trøste- og bæreembete?* Han mener, at det er en ændring, der er slået igennem inden for de sidste par årtier. Han begrænser dog ikke sine iagttagelser til de kvindelige

præster, men selve formuleringen udspringer af emnet fra en overvejelse om, hvorvidt det øgede antal kvindelige præster har givet en ny vægtlægning indenfor præstetjenesten. Forskydningen sker *i retning af omsorg, sjælesorg, medvandring, krisehjælp, nærvær i svære situationer, social omsorg*. Præsten som livshjælper. Men samtidig sker en forskydning *væk fra* formidlingen af læren, undervisning i troens sandheder, kamp for den sunde lære. Det er en bevægelse i præsterollen fra lærer til omsorgs- og socialarbejder.

Om denne forskydning i præsterollen er der flere ting at sige. For det første har der altid været en omsorgs- og trøstedimension knyttet til præsterollen. Det har blot været inkluderet i eller underordnet læreropgaven. For det andet er der tilsyneladende i dag et folkeligt ønske om, at præsten skal være til stede, når tilværelsen gør ondt og i vigtige livsovergange, men der er ikke et tilsvarende ønske om, at præsten skal forkynde et stærkt og krævende ord fra Gud og undervise i den sande lære. Tidens krav er præsten som livshjælper, der er til stede og sætter ord på livets erfaringer for os. For det tredje sker forskydningen fra „hyrde- og læreembede“ til „byrde- og bæreebende“ ikke kun for kvindelige præster, men også for mandlige. Forskydningen fra lærer til omsorgsarbejder ligger tilsyneladende kvinderne nærmest. Det er der ikke noget underligt i, for omsorg er mere moderligt end faderligt.

Kirken har i høj grad brug for omsorgens dimensioner i alle sine arbejdsområder, men præstens vigtigste funktion er at være lærer. Luther satte det på spidsen med de latinske ord *pascere est docere* („at fodre (som en hyrde) er at undervise“). Der er ikke tale om en skolelærer, men om en formidler af den kristne lære, over for alle slags mennesker og i alle livssituationer. Denne forvaltning af læren er også et dominerende tema i præsteløftet, og derfor er den ændrede præsterolle en seriøs udfordring for kirken. Det rejser nemlig spørgsmålet: Hvordan sikrer vi, at præsten først og fremmest er lærer, uden at livshjælpen forsømmes?

Et sideaspekt til spørgsmålet om den kvindelige præsterolle, som i bund og grund er smagløst og forkasteligt, siger alligevel noget om realiteterne, nemlig at man både i Norge og Danmark kan møde frygt for, at præstearbejdet vil miste status og blive et lavtlønsområde. Det skyldes, dels at det bevæger sig i retning af et kvindefag, dels at om-

sorgsarbejdere stort set er lavtlønnede i vores samfund. Nu er løn jo fuldstændig ligegyldigt for debatten i denne bog, men at frygten har været fremme understreger, at der er sket noget med præsterollen i de senere år.

Et andet sideaspekt, som skal nævnes med forsigtighed, er, at kvindelige præster er den erhvervsgruppe, hvor der er den højeste skilsmisseprocent blandt kvinder. Det skyldes givetvis mange forskellige forhold, men kunne tyde på, at det er vanskeligt som kvinde at få familieliv og præsteliv til at fungere godt sammen, sådan som familier og præster fungerer i dag. Om ændringerne skal ske i præsterollen eller familierollen eller begge steder, for at det bliver ændret, skal jeg ikke udtale mig om, men problemet er med til at rejse spørgsmålet om den kvindelige præsterolle.

Kønnenes forskellighed slår ind i præsterollen. Indtil 1948 var præsterollen mandlig med den begrænsning og styrke, der lå i det. Med de kvindelige præsters indtog har der udviklet sig en ny kvindelig præsterolle, som er anderledes end den mandlige og har sine fordele og svagheder. Selvom det vil være uretfærdigt og unuanceret at presse enhver mandlig og kvindelig præst ind i en bestemt kønsskabelon, så er der nogle overordnede mønstre. Lærer-dimensionen ligger tilsyneladende den mandlige præsterolle nærmest, og omsorgs-dimensionen ligger den kvindelige nærmest. Kirken har brug for, at begge dimensioner varetages i en indbyrdes komplementaritet. Men den klassiske præstefunktion samler sig om lærer-dimensionen, og det udfordres af den fremvoksende kvindelige præsterolle. Modsat: Når den kvindelige præsterolle bevæger sig væk fra lærer-rollen, var det så ikke bedre at skabe nye tjenester i kirken, som ligger det kvindelige nærmere? Det kunne give rum for kønnenes komplementaritet i den mangfoldighed af behov, som kirken har, samtidig med at lærerrollen i præstetjenesten blev fastholdt.

Forkyndelsen

Olav Skjevesland rejser i sin homiletik „*Det skabende ordet*“ spørgsmålet: Prædiker kvinder anderledes? Det generaliserende svar er ja, men det er netop generaliserende, så vi skal være os for at tillægge alle

kvindelige forkyndere ethvert af disse træk. Men de analyser og iagttagelser, som er blevet gjort – om end de ikke er mange – giver indtryk af, at kvinder forkynder anderledes end mænd. Der ligger i denne konstatering ikke i sig selv en vurdering for eller imod. Kønnenes forskellighed viser sig bare ved, at forkyndelsen har forskelligt præg.

Før jeg refererer nogle af de iagttagelser, der er gjort angående kvindelig forkyndelse, hører det med, at nogle af disse kvindelige træk også er tidstypiske. Derfor kan det diskuteres, om det er tiden eller kvinderne, som skal have æren. Svaret er nok begge. De forskelle, undersøgelse kommer frem til, kan endvidere i tillæg til kønnet hænge sammen med alder, teologisk tradition og menighedens type og sammensætning.

Jeg har bemærket, at kvindelige egenskaber generelt omtales meget positivt i den aktuelle debat, mens der sjældent siges noget godt om de mandlige. Ja, ofte beskrives de med negativt ladede ord. Denne forskel kommer bl.a. frem, når forskellen på mandlige og kvindelige ledere sættes under lup. Den samme tendens fornemmer jeg i ordvalget om kvindelig forkyndelse i de undersøgelser, jeg vil referere i det følgende, som altså i dette blot afspejler en almen tendens.

Undersøgelser fra udlandet kan give et fingerpeg i retning af den kvindelige forkyndelses særpræg. I en norsk undersøgelse om gudstjenesten fra 1993 viste det sig, at de mandlige gudstjenestedeltagere satte et „undervisende sigte“ for prædikenen højest, mens de kvindelige havde størst tilslutning til prædikentypen, der blev karakteriseret „give mod til hverdagen“. Selvom det var tilhørerne og ikke prædikanterne, som blev undersøgt, giver resultatet alligevel en strømpil om forskellen på kvindelig og mandlig forkyndelse. Skjevesland siger sammenfattende fra sin norske udsigtspost om kvindelige forkyndere: *„Kvinder prædiker ofte mere livsnært, anskueligt, følelsesfarvet og – i god forstand – enklere end mandlige kollegaer, som hælder mere mod en abstrakt, dogmatisk og upersonlig talemåde. Videre har jeg mærket mig, at kvindelige prædikanter oftere end mandlige anvender skønlitteratur i sit prædikenarbejde både i forberedelsesfasen og i slutproduktet.“*

I en amerikansk undersøgelse af kvinders forkyndelse fra 1992 nævnes flere karakteristika ved kvindelige prædikanter. I bibeltolkning

viste der sig tre grupper: bibelsk feminisme, frigørelses feminisme og radikal feminisme. I den forbindelse nævnes, at kvindelige prædikanter har en forkærlighed for tekster, som fortæller en historie, og at kvinder ikke sjældent identificerer sig med den person i bibelfortællingen, som er den svageste. Med hensyn til prædikensprog handler diskussionen ofte om et inklusivt sprog. Nogle vil gøre op med det „ugudelige patriarkat“, som har præget Bibelens og kirkens sprog, f.eks. Gud som Fader, og søger derfor efter et nyt kønsneutralt sprog. Andre kvindelige teologer fastholder den bibelske sprogbrug, men prøver at have et inklusivt sprog med hensyn til køn indenfor det menneskelige domæne.

En større svensk analyse af prædikener i Göteborg stift ved Barbro Wallgren Hemlin kommer frem til følgende iagttagelser: Indholdet i de kvindelige præsters prædikener er konkret og hverdagsnært. De knytter til ved temaer, der har at gøre med menneskelige relationer, sociale problemer og omsorg for medmennesket. Ofte bruger de eksempler fra den „lille“ verden f.eks. ægteskabelige kriser, ensomhed og barnløshed. Ordvalget er hverdagsagtigt, og der er meget få ord af den traditionelle højtidelige type, som til gengæld er almindelig i de mandlige præsters prædikener. De kvindelige præster fremtræder over for tilhørerne som ligestillede med dem, mens en del af de mandlige opfattes som overordnede autoriteter. Kvinderne er mere forsigtige end deres mandlige kolleger med at profilere sig som autoriteter. Til forskel fra kvinderne fremstillede flere af de mandlige præster mennesket som syndigt og ufuldkomment og Gud som stærk, mægtig og alvidende, men også tilgivende. Mændenes prædikensprog er mere præget af traditionel prædiken- og bibelstil end kvindernes.

Vi vender os nu til et par danske analyser af kvindeprædikener. Den første er af Lisbeth Holst fra 1994. Hun nævner, at de kvindelige prædikener er kendetegnet ved en meget stærk brug af konkrete billeder fra kvindelige livssammenhænge, følelsetætte identificeringer med personer og situationer. Endvidere nævnes en tilbøjelighed til at foretrække en poetisk-psykologisk udlægning frem for en teologisk lærd brug af prædiketeksten. Dertil kommer, at kvindelige prædikanter bliver særlig veltalende, når de prædiker over tekster med kvindelige aktører.

Inge Lise Pedersen har foretaget en sproglig analyse af en række kvindelige præsters prædikener. Hun er mere forsigtig i sine konklusioner end de forrige og har kun fundet få klare forskelle. Det ser dog ud til, at kvinder i lidt højere grad end mænd har en tendens til i deres forkyndelse at nedtone deres budskab gennem brug af modificerende småord. Det sproglige udtryk bliver knap så skarpt. Modsat er kvinder mindre tilbøjelige til at bruge traditionelle bibelske og kirkelige ord og begreber f.eks. synd, nåde, dom, frelse, omvende, retfærdiggøre, forjættelse og forsoning. Kvinder citerer langt oftere end mænd, og de bruger langt flere billeder fra kvindelige livssammenhænge, f.eks. fødselsituationer. Kvinder og kvindeverdenen er mere synlige i kvindelige præsters prædikener.

Kvindens forkyndelse fremstår ofte med svagere autoritet end mænds, bemærker Inge Lise Pedersen. Den svækkede autoritet tilskriver hun først og fremmest det miljø, prædikenerne holdes i. Hun siger i den anledning: *„Vigtigst i forbindelse med prædikenen er, at mænd høres som mere autoritative end kvinder, især er det vanskeligt for yngre kvinder at tale med autoritet eller rettere at blive hørt som en, der taler med myndighed. Og det er ikke klaret ved at tale som en mand. Det virker nemlig provokerende.“* Endvidere siger hun om kvindelige præsters myndighed: *„Der er en tilbøjelighed til, at kvindelige præster bliver opfattet som forstående, de er gode til at lytte og forstå og involvere sig følelsesmæssigt, men den opfattelse betyder, at det kan være vanskeligt for dem at tale med myndighed. Forsøger de det, bliver de let afskåret i udgangspunktet og karakteriseret som aggressive, rabiater og provokerende.“*

At kulturens kvindebillede præger situationen er der ingen tvivl om, men spørgsmålet er, om det er den eneste grund til den manglende myndighed i kvindelig forkyndelse. Ud fra en bibelsk tænkning om kønnenes komplementaritet i forbindelse med den kristne forkyndelse, er det ikke så underligt. Det er netop den myndige formidling af læren, som ifølge Det Nye Testamente er mandens opgave. Måske er dette politisk ukorrekte synspunkt slet ikke så underligt, måske er det i virkeligheden helt naturligt. Fordi kønnene komplementerer hinanden - ikke ved en tilstræbt enshed, men i sin naturlige forskellighed. Ud

fra dette perspektiv er Det Nye Testaments nej til kvindelige lærere nærmere et forsøg på at sikre kirkens myndige lære-forkyndelse end et ønske om at begrænse kvinders udfoldelse. I tillæg til denne type forkyndelse er der så behov for en række komplementerende forkyndelsesformer, hvoraf flere ligger det kvindelige nær!

Skjevesland samler forskellen på mandlig og kvindelig forkyndelse i et citat af den jødiske forfatter Chaim Potok, som lader den unge Asher Lev fundere over, hvorfor hans forfædre måtte rejse så meget: *„For å gjøre gode gjerninger og bane vei for Herren i verden, pleide far å svare. Å finne mennesker i nød og trøste og hjelpe dem, pleide mor å sige.“*

Feministisk teologi

Feministisk teologi er et projekt, hvor man søger at frigøre kristendommen fra sine kønsbundne bindinger både i kirkens tradition og i selve udgangspunktet, nemlig de bibelske skrifter. Fra et feministisk synspunkt er indførelsen af kvindelige præster kun begyndelsen på befrielsen af kristendommen fra mandlig dominans. Der skal følge noget mere med, nemlig udformningen af en kristendom for kvinder i stedet for det, vi har oplevet de sidste 2000 år, som har været kristendom fra mænd til mænd. Dette feminiseringsprojekt af kristendommen kaldes for feministisk teologi.

I Danmark er de kvindelige præsters forkyndelse tilsyneladende ikke præget af feministisk teologi i særlig høj grad. Det er derimod tilfældet i Sverige og andre steder i verden bl.a. USA. Det kan undre, da vi har haft kvindelige præster et årti længere i Danmark end i Sverige, men måske er det blot et udtryk for den danske moderation og manglende trang til revolution. Om det store antal af kvindelige præster i Danmark vil føre til udbredelse af en feministisk kristendom, eventuelt i en modificeret form, er vanskeligt at spå om, men muligheden er reelt tilstede. Det er også muligt, at en feministisk teologi præger forkyndelsen i de danske kirker langt mere om 10 eller 20 år end i dag. Hvis det sker, vil vi kunne danne os et indtryk af, hvad det indebærer, ved at kaste et blik øst for Øresund.

Inden for de seneste år er den første undervisningsstilling i feministisk teologi blevet oprettet ved Stockholms teologiska Högskola med

teol.dr. Anne-Louise Eriksson som lærer. Hun er præst i Svenska Kyrkan og en af de ledende feministteologer i Norden. I hendes bog: *Kvinnor talar om Jesus* (1999), hvor hun har interviewet en række feministiske teologer, tegnes konturerne af, hvad en kvindelig kristendom kan være.

Eriksson nævner som noget væsentligt for den feministiske teologi, at der spørges efter relevansen for det liv, vi står midt i nu: Hvilket liv kan Jesus inspirere til? Hvordan fungerer han for os i dag? Opmærksomheden rettes mod praktiske spørgsmål snarere end intellektuelle (dogmatiske). Samlet set er en kvindelig kristendom mere optaget af erfaring end af intellektuel afklaring. Den er derfor åben og inkluderende over for andres tro og religiøse erfaringer: *„Tron på Jesus får därför inte rymma anspråk som nedvärderar eller avvisar andra människors tro och religiösa erfarenheter som mindre värd.“* Den inklusive tendens genkender man fra de danske prædikener, men hos Eriksson er det blevet til et program, der som et opløsningsmiddel ophæver spændingen mellem tro og vantro, dom og tilgivelse, frelse og fortabelse.

Den erfaringsorienterede tilgang til kristendommen får betydning på to væsentlige områder, dels bliver det overnaturlige i kristendommen nedtonet, fordi det ligger uden for erfaringen, dels spiller det historiske spørgsmål ingen rolle i forholdet til Jesus: *„[De ser i Jesus] någon som bryter mot kulturella tabun och ifrågasätter givna värderingar. Detta motiverar informanterna att själva agera på ett liknande sätt, och används av dem som en legitimering till att bryta mot givna könsgränser och könsroller. ... Viktig förefaller mig också upptäckten att den metafysiska frågan inte tycks särskilt angelägen. Samtidigt tycks behoven av en historiskt säkrad Jesusbild minimal. Det är också påfallande att traditionella kristologier och modern Jesusforskning tycks sakna relevans när informanterna formulerar sin tro på Jesus Kristus. Denna traditionslöshet bidrar till att skapa ett intryck av en viss godtycklighet.“*

Den feministiske teologi stiller sig frit til hele den teologiske tradition, fordi den er formuleret af mænd, og derfor kan den ikke uden videre bruges af kvinder. Denne frihed i forhold til traditionen inklu-

derer også Bibelen: *„Det „resultat“ som eftersträvas skall bland annat vara erfarenhet av att kvinnor upprättas och bejakas. Erfarenheten blir med andra ord en normativ kategori som överordnas både Bibeln och lärotraditionen.“* Erfaring af at blive bekræftet som kvinde bliver det, som afgør, hvad der er kristendom. Bibelen selv er underlagt erfaringens normative instans. Mangfoldigheden og vilkårligheden i den nye kvindelige kristendom vil blot blive endnu større, når den ene kvindes oplevelse af bekræftelse eller det modsatte er forskellig frem for andre kvinders læsning af Bibelen. Denne frihed overfor Bibelen har en vigtig forudsætning: Bibelen er ikke Guds ord i egentlig forstand, og det budskab, vi møder i Bibelen, står ikke over den menneskelige erfaring, når kristendommen skal formuleres.

Et grundlæggende træk ved den feministiske teologi synes at være en afvisning af al teologi, som fungerer patriarkalsk – og dermed opleves som kvindeundertrykkende. Det får betydning for forståelsen af Gud og Jesus Kristus, en forståelse, som ofte indebærer afvisning af klassiske teologiske positioner. Gud er Skaber, men der er en tendens til at minimere adskillelsen mellem Skaber og skabning. Der er snarere tale om en gradforskkel end en artsforskkel. Eriksson udtrykker det på denne måde: *„Den starka dikotomi [todeling] mellan mänskligt och gudomligt som upprätthållits av traditionell teologi är främmande inom feministisk teologi. Gud och människa tycks här närmare varandra.“* I denne tilnærmelse ligger vel både en menneskeliggørelse og dermed en reduktion af Gud og en guddommeliggørelse af mennesket. Det er fundamentet til et kristent verdensbillede, som er under opbrydning!

Gud beskrives sjældent som et personligt eksisterende jeg. Erikssons opgør med hele den bibelske og klassiske kristendom er så fundamental, at hun tilsyneladende har vanskeligt ved at komme tilrette endda med ordet „Gud“. Hun skriver: *„Självt föredrar jag i brist på annat att säga att „Gud“ är den term med vilken jag betecknar det yttersta-innersta-djupaste i tillvaron ... något som är annorlunda. Och jag ger det namnet Gud.“*

Samtidig med dette diffuse gudsbegreb ønsker mange feminister et kvindeligt gudsbillede. En gud for kvinder må være kvindelig. Til det er at sige, at Bibelens Gud ikke er en mand, selvom han omta-

les som „han“ og „far“. Menneskets skabelse i Guds billede som en afglans af Gud er netop som både mand og kvinde. Desuden forekommer også kvindelige udtryk om Gud, f.eks. en mor. Ønsket om en kvindelig Gud til erstatning for de maskuline udtryk om Gud i Bibelen har et berettiget anliggende for så vidt, at de kvindelige metaforer om Gud ofte overses. Men ofte er hovedtendensen en anden, så det handler om en variant af de mange menneskelige forsøg på at skabe sig en gud i sit eget billede, i stedet for at bøje sig for den Gud i hvis billede ethvert menneske er skabt, og som vi derfor alle passer til - uanset køn.

I Erikssons undersøgelser kommer det frem, at der blandt feministiske teologer ikke er megen forståelse for læren om, at Jesus på samme tid er sand Gud og sandt menneske, ligesom hans mirakler heller ikke har stor betydning. Det er mennesket Jesus, som har interesse, ikke som en mand, men i det omfang, han kan være med til at formidle og forløse en kvindelig identitet: *„Ur ett feministiskt perspektiv blir den centrala frågan: kan berättelsen om Jesus berättas så att den ger en mening åt mitt kvinnoliv och inte tjänar mäns intressen genom att „skriva in mig“ i en marginaliserad position?“*

Dette krav om relevans lægges også ned over forståelsen af Jesu død. Bibelens grundforståelse er, at Jesus dør som et offer i stedet for menneskeheden, som er skyldig til straf. Selv om forsoningstanken vel ikke for en umiddelbar betragtning er specielt kønsbundet, så hører den alligevel i en feministisk optik med til den patriarkalske arv, der skal gøres op med. En af de personer Eriksson interviewer siger således: *„Det som vanligtvis sägs, det har ju med offer och lydnad att göra och är fullkomligt hopplösa kristologiska tolkningar för en feminist som jag ser det. Det är fullkomligt hopplöst. Det är fullkomligt oanvändbart. ... Det är möjligen tillämpbart som mönster för män. ... Det går inte att använda det. Det är ändå en central kristologisk tanke, men den får man avvisa och försöka se att det inte handlade om offer eller försoning som bygger på någon slags offer, utan att försoningen handlar om något annat, om närvaro i det som nu är – nu låter det som en predikan – närvaro i det mörkaste, att man inte är ensam i det mörkaste, att Gud har varit i dödsriket.“*

Det virker som om, kvinder i et feministisk perspektiv ikke har brug for en forsoner, og at Jesu død kun har betydning som solidaritet og nærvær, når vi oplever død og mørke. Synspunktet findes også hos en del mandlige skabelsesteologer, men hos Eriksson kædes det sammen med en feministisk teologi. Der er tale om et syn på forholdet mellem mennesket og Gud, som er harmonisk og solidarisk uden syndens og dommens forstyrrende elementer. Det er som om, vi stadig er i Paradis, men at døden er kommet til mennesket udefra i dets uskyldighed, som noget vi er blevet ramt af, uden at vi selv kan gøre for det. Gud bliver en trøstende mor, som kan holde om os og puste på det sted, der gør ondt. Men det er en helt anden forståelse af Jesu død end Det Nye Testaments krasse tale om synd, dom og sonoffer.

Den feministiske teologi er i sit opgør med de oplevede patriarkalske undertrykkende elementer i kristendommen havnet i en religiøs vilkårlighed. Selv det grundlæggende i den kristne tro forkastes, og erfaringen og følelsen får lov til at skabe alternativerne. Det er reelt begyndelsen til en anden religion.

Jeg tror ikke, at mange kvindelige præster i Danmark vil tilslutte sig en feministisk teologi, slet ikke i en radikal udformning, sådan som den kommer til udtryk hos Eriksson. Men feministiske teologer vil til gengæld se på kvinders indtagelse af præsteembedet som begyndelsen på en kvindeliggørelse af kristendommen. Et første skridt. Det stigende antal af kvindelige præster i Danmark vil uden tvivl gøre udfordringen fra den feministiske teologi større i den kommende tid - om end nok i en moderat udgave. I sin radikale udgave er der hos de feministiske præster ikke kun tale om en ny præsterolle og en anden betoning i forkyndelsen, men om en helt ny kristendom.

Hvorfor opstod ønsket om kvindelige præster?

Jeg tror, at der var tre væsentlige faktorer, som virkede med til, at der ved lov blev åbnet for kvindelig præstetjeneste i 1947. Når man er modstander af ordningen med kvindelige præster, er det værd at reflektere over disse tre faktorer, hvis nej'et ikke skal være et reaktivt ønske om, at vi skal tilbage til tiden før 1947 i enhver henseende.

Den første faktor er kvindefrigørelsen. Det var en bevægelse, som

havde været undervejs i mange år, og den repræsenterer i sit anliggende mange positive træk set ud fra et bibelsk menneskesyn. Fra syndefaldet har kvindeundertrykkelse hvilet som en skygge over de menneskelige samfund, og kampen for kvinders rettigheder har været med til at give kvinder i vores samfund den værdighed og position i forhold til manden, som de bør have. Med til Bibelens tale om kønnenes ligeværd hører også kønnenes forskellighed og komplementaritet, som godt nok ofte er blevet brugt til kvindeundertrykkelse, men som alligevel i grunden er noget positivt og fundamentalt i samspillet mellem mænd og kvinder. Denne side ved det kristne menneskesyn er tilsyneladende fremmed for store dele af kvindefrigørelsens forkæmpere, og måske derfor har disse udvist meget lidt forståelse for, at præstetjenesten skal være forbeholdt mænd. I takt med at kvinder kom ind på alle andre områder i samfundet, blev der lagt et øget pres på kirken for at indføre kvindelige præster.

Den anden faktor er den bibel-kritiske teologi, som i det 20. århundrede fik dominerende indflydelse på universiteterne. Den kritiske holdning til Bibelen blandt teologer indebar en følelse af frihed over for de konkrete bibelske udsagn, inklusive dem, som udelukker, at kvinder kan være „lærer“ i menigheden. Er Bibelen ikke Guds ord i egentlig forstand, så kan vi heller ikke være bundet af dens udsagn i absolut forstand. Denne holdning, hvor den enkelte teolog sætter sig i Guds stol og tillader sig at rette i hans tekst, er der ikke ret meget positivt at sige om. Resultatet af Bibelens svækkede autoritet blev, at store dele af kirken ikke var i stand til at yde reel modstand – i form af overbevisning – over for det almene pres i samfundet for at få kvindelige præster.

Den tredje faktor nævnes sjældent, men er nok så væsentlig. Den handler om, at kirkens mangfoldighed af tjenester igennem århundreder var blevet samlet et sted, nemlig hos sognepræsten. Han skulle både være prædikant og lærer, undervise børn og konfirmander, udøve sjælesorg for unge og voksne, tage sig af de døende, tage diakonale initiativer, organisere og administrere osv. Der var stort set ingen kirkelige tjenester tilbage til andre. Og når præsten skulle være en mand, var der stort set ingen tjenester tilbage til kvinder. Det var – og er

– en menighedsstruktur, som ligger langt fra tanken om menigheden som et legeme, hvor alle er med og har forskellige tjenester, og hvor præsten kun er en blandt alle de andre tjenere i menigheden. Denne ulykkelige samling af næsten alle tjenester i præstens person førte til, at den kirkelige aktivitet i høj grad blev monokønnet, nemlig mandlig. Jeg tror, at præstens ubibelske monopol på mange af tjenesterne i kirken var med til at skabe et behov for flere kvinder i kirken, og det skubbede i anden omgang til ønsket om kvindelige præster.

Svaret på disse udfordringer blev i 1947 loven om kvinders adgang til præsteembedet. En anden mulighed havde været at fastholde, at læreembedet er forbeholdt mænd, samtidig med at den store mangfoldighed af tjenester i menigheden blev givet fri til både mænd og kvinder. Så havde vi fået en kirke, hvor kønnenes komplementaritet havde kunnet udfolde sig. Det havde været bedre.

Kap. 12

**Praksis i et landskab med
kvindelige præster/biskopper**

Overbevisning har konsekvenser

Af Beate Højlund

For en del år siden, dengang vi boede i København, havde vi besøg af en norsk præst. Han var klog, original, selvstændig og from. Vore ører spidsede ekstra til, da samtalen drejede ind på spørgsmålet om kvindelige præster. Han sagde da noget, som jeg senere hen har anvendt, dels til eget brug, dels givet videre til andre.

Ole Sæverud kunne ikke afgive en helt skråsikker argumentation imod kvindelige præster. „Men“, sagde han, „så længe ingen endnu har kunnet komme med et overbevisende argument for kvindelige præster, tør jeg ikke bryde en 2000-årig praksis.“ Kloge og besindige ord.

Selv går jeg et stykke videre, da jeg er overbevist om, at det var et fejlgreb, en leflen for moderniteten, eller som det hedder i dag: nytolkning af Skriften, der førte os ind i den blindgyde, vi nu befinder os i.

Det positive syn på kvinden

Fra min barndom husker jeg en gammel historie om manden, der var ved at læsse brænde på sin vogn. Hesten stod foran det allerede fyldte læs. Manden kiggede på hesten, mens han blev ved med at lægge det ene stykke brænde efter det andet op i vognen. „Drege du den, så drege du den“, sagde han („kan du trække den, så kan du også trække den“). Det er den taktik, Fristeren i mange år har anvendt overfor kirken. Læsset er nu overfyldt, og hesten kan ikke trække.

Min opgave her er ikke af teologisk art. Et par bemærkninger kan jeg alligevel ikke undgå at komme med. Paulus' klare forbud mod at sætte en kvinde som lærer, dvs. som hyrde for menigheden, bunder hverken i mandchauvinisme eller tidens kvindesyn. I virkeligheden var kvindens synlighed i urmenigheden en hel lille revolution i datidens syn på kvinden. Nej, Paulus' forbud har sit udspring i Guds skaberorden, som vi bl.a. finder udtrykt i Ef 5, hvor han taler om un-

derordningen. Altså ikke underdanighed, men om Guds gode ordninger. Om at give hinanden den plads, hvor netop mandens og kvindens egenskaber kommer til deres ret: hans myndighed, hendes omsorg, for at nævne to af dem.

For mig at se betyder det, at Gud skabte os i sit billede, for at vi med hver vore egenskaber og i fællesskab kan afbilde ham i kirken og ægteskabet – og i øvrigt i menneskelivet vise hans kærlighed frem over for vores næste. Tilnærmelsesvist vil det altid kun blive og altid under korsets fortegn.

Konsekvenser i praksis

Jeg iler hen til det, jeg egentlig skal skrive om, nemlig hvorledes jeg som almindeligt menighedsmedlem og kirkegænger forholder mig til en kvindelig præst. Lad os allerførst være klar over, at det intet har med sagen at gøre, hvordan hun er som person. Om hun er tiltalende eller det modsatte, om hun er dygtig eller ej, ja, ikke engang om hun er troende eller ej. Under alle omstændigheder skal vi opføre os som kristne. Det skulle være unødvendigt at sige, men det har stadigvæk intet med sagen at gøre. Når vi ud fra Skriften kan se, at kirken var ulydig, da den gik med til at lade kvinder blive ordineret, må det få nogle konsekvenser for os i praksis. Og vi handler vel at mærke ikke ud fra principper eller stædighed, men fordi konsekvenser altid må følge en overbevisning.

Vi er så heldige her i byen, at vores kirkebogsførende sognepræst er en mand og dertil en af de rigtig gode. Den anden er en kvinde – sød og tiltalende og alt det der, men problemet har vi inde på livet. Hvad er så problemet eller problemerne, for der er flere, små og store, alt efter som ...

Problemet i problemerne er den manglende forståelse fra de fleste i menigheden. Vi må selvfølgelig gerne mene det, vi vil, men behøver det at få synlige følger? Gode kristne, som de er, har de alligevel ikke fulgt det gode eksempel fra menigheden i Berøa og undersøgt, hvad Skrifterne siger, men overtaget flertallets tale om Bibelens syn som fortidigt og noget, der hører ind under kultur og samfundsspørgsmål. At Paulus bruger ordene „tillader ikke“ om kvinden som hyrde og læ-

rer, anfægter tilsyneladende ingen. Det er jo bare Paulus, og netop dét er problemet: Den manglende lydighed mod Skriften! Bagatelliserer vi Skriften, vil følgerne snart vise sig, og mon ikke de gør.

Blev menigheden splittet?

I begyndelsen havde vi åben snak om det i missionshuset, ubehageligt, men nødvendigt. Det samme i vores bibelkreds og kvindekreds. Nogle opponerede, andre tav, de fleste er jo konfliktsky i kristne sammenhænge.

Nu er årene gået, 15-20 år. Det er den anden kvindelige præst, vi har. Der siges ikke stort om det. Det er ligesom en stiltiende overenskomst, at sagen må hvile, og den enkelte må gøre som han/hun synes. Det skal siges, at den nuværende kvindelige præst går stille med dørene og respekterer de par håndfulde af os, som hun aldrig ser til sine gudstjenester. Selvfølgelig forstår hun os ikke, det ligger i sagens natur.

Så langt, så godt, skulle man synes, og vi er tilsyneladende endt i den folkekirkelige freds-hyldest. Fred for enhver pris. „I må godt beholde jeres syn, hvis det bare ikke kommer til syne!“ Og i al fredsommelighed praktiserer vi vores syn ved ikke at gå til gudstjenester hos kvinden, men finder udensogns den dag. Men dette „usynlige“ er nok for mange mere synligt, end vi er klar over. Vi er jo heller ikke ude på at provokere, men blot markere, at vi stadigvæk er nogle, der ikke tør tage Skriftens påbud overfladisk og blæse dem væk efter tidens vindretning.

Der er to ting, vi skal gøre os klart. For det første skal vi fortsat med stor frimodighed lade være med at gå til gudstjeneste hos den kvindelige præst. Men vi må for det andet være klar over, at vi ikke kan undgå at få „snavs“ på hænderne. Begravelser, bryllup, konfirmation, hvad gør vi da? For mig vejer da hensynet til min næste, dvs. de „implicerede“ og deres pårørende, tungere end min markering. Jeg deltager absolut ikke med glæde, men af nødvendighed. Om det er et rigtigt valg, ved jeg ikke, men jeg ser sådan på det, at det ikke er mine hænders renhed, heller ikke demonstration af min principfasthed, det drejer sig om.

Ikke så sjældent har jeg fået stukket i næsen: „Du taler jo selv!“ Det giver en god anledning til at kunne skelne mellem det at aflægge et

vidnesbyrd (om så vidnesbyrdet er på talens længde!) og så det at stå som hyrde, med en hyrdes myndighed og ansvar for en menighed. Her kunne jeg være fristet til at omtale de nicher, der måtte findes for en ordineret tjeneste for kvinder, men det ligger udenfor det, jeg er blevet bedt at skrive om.

Som medlemmer af en folkekirke, hvor trykket ligger på *folke*, kan vores vej ikke undgå at blive bugtet. For en del år siden hørte jeg en præst spørge en kollega, hvordan man løste et tilsvarende uløseligt problem. Uden egentlig at komme med nogen løsning sagde den ældre kollega blot: „Der må være nogen, der bliver ved med at fremholde Guds vilje.“ Det forsøger vi så vidt muligt her hos os ved at hjælpes ad, når problemerne dukker op hen ad vejen.

Min sognepræst er kvinde

Af Ingelise Holm

Sådan gør vi

Det, at der er kvindelige præster i vores folkekirke, er en problemstilling med mange facetter. Jeg vil gerne sige, at jeg ikke har noget personligt imod de kvinder, der har valgt at være præster, men det er min overbevisning, at Bibelen klart taler imod, at kvinder skal være præster og dermed hyrder (1 Tim 2,12: „... men at optræde som lærer tillader jeg ikke en kvinde“).

Min holdning til dette bunder ikke i en form for chauvinisme, som ikke ønsker ligestilling mellem mænd og kvinder, men ganske simpelt i en overbevisning om, at Gud specielt har udrustet manden til denne gerning. Kvinden har på mange andre områder en vigtig plads i både kirke og menighed, men lige præcis hyrdeansvaret er hun fritaget for.

I det sogn, jeg tilhører, er der et flertal af kvindelige præster, og det medfører, at jeg ofte møder den problematik i min hverdag, at jeg ønsker at være en aktiv del af kirken, men ikke altid kan deltage. Jeg går til gudstjeneste ved en mandlig præst, som er min hyrde. Desværre har han ikke gudstjeneste hver søndag, da gudstjenesterne må fordeles mellem alle præsterne ved kirken. Derfor kan min familie og jeg ikke komme i den samme kirke hver søndag, og det skaber „uro“. Sådanne søndage er vi nødt til at søge til kirker i oplandet, hvor præsten er en troende mand. Her gør jeg mig også nogle overvejelser om, hvilken præst det er, for det er ikke alle mandlige præster, der forkynder Guds ord rent og klart. Jeg er med andre ord ikke ligeglad med, hvilken mandlig præst jeg vælger at komme til gudstjeneste ved.

Udover den ugentlige gudstjeneste, mærker jeg det også til højtiderne. Det er sjældent, at vi kan fejre hele påsken, pinsen eller julen i samme kirke, fordi halvdelen af gudstjenesterne bliver forvaltet af en kvindelig præst. På samme måde kan vi heller ikke komme til alle de

børnegudstjenester, som bliver arrangeret i kirken. Det er jeg ærgerlig over, for jeg synes, det er dejligt, at kirken også tænker på børnene, og at de sørger for, at der er plads til dem. Men det er vigtigt for mig at vise mine børn, hvad Guds ord siger, og derfor vælger jeg at undlade at tage til gudstjeneste ved en kvindelig præst.

Et andet eksempel er de søndage, hvor jeg kommer til gudstjeneste, og det så viser sig, at præsten er blevet syg, og en af de kvindelige præster har tjenesten i stedet. Her har jeg hver gang valgt at forlade gudstjenesten. Det er et trælst dilemma at stå i, fordi der selvfølgelig vil være nogen, der undrer sig over, hvorfor jeg går, eller i hvert fald bemærker det, men for mig hænger ord og handling ikke sammen, hvis jeg bare bliver siddende.

Hvorfor gør vi det?

Det er vigtigt for mig at have tænkt tingene godt igennem, også i forhold til mine børn. Det kunne jo være, at de senere kommer til at stå i et dilemma i forbindelse med en kirkelig handling, hvor præsten er en kvinde. Her tænker jeg specielt på konfirmationen. Jeg har valgt, at mine børn ikke skal konfirmeres af en kvindelig præst, men jeg synes, at det kan være svært, fordi de på det tidspunkt er teenagere, og der sker mange ting med dem både fysisk og psykisk. Jeg mener godt, de kan følge konfirmationsundervisningen, mens jeg ønsker, at selve konfirmationen skal forestås af en mand. Det kan blive hårdt for dem, overfor de andre klassekammerater at stå ved, at de vælger anderledes, især fordi chancerne for, at de bliver forstået, er små. Men her er det vigtigt, at jeg snakker med mine børn, så de forstår, hvorfor jeg har valgt, at de ikke skal konfirmeres af en kvindelig præst, og støtter dem på alle måder i den situation, som de står i.

Andre dilemmaer er begravelser eller bryllupper, hvor det viser sig, at det er en kvindelig præst, som skal forestå handlingen. Det har min mand og jeg snakket meget om, og vi er kommet frem til, at vi deltager i begravelserne og bryllupperne på trods af, at det er en kvindelig præst, der står for det. Vi har gjort os overvejelser om, hvilket signal vi sender, hvis vi fravælger det ene eller det andet. Mange vil ikke kunne opfatte det som andet en ren provokation, hvis vi fravælger det. De,

der indbyder, har øjensynligt ikke noget problem med, at det er en kvinde, som er præst. De har måske valgt præsten, fordi hun er tilknyttet kirken, eller fordi præsten er en omsorgsfuld og kærlig person, som har støttet dem i en svær tid. Det betyder også meget for dem, som indbyder, at jeg tager imod indbydelsen og kommer for deres skyld.

I disse situationer har jeg valgt at deltage i begravelser for at støtte op om den eller de personer, som er i en svær situation, og som har brug for, at jeg støtter dem. På samme måde kommer jeg også til bryllupper for at vise min glæde over den dejlige begivenhed, det er, at to mennesker vælger at gifte sig.

Forskellen på mine egne børns konfirmation og andres bryllupper og begravelser er, så langt jeg kan se, at jeg har mulighed for at påvirke mine egne børns konfirmation, men ikke andre menneskers valg af præst ved andre kirkelige handlinger.

Præst i en kirke med kvindelige præster

Af Frede Møller

Lad mig begynde med en bekendelse: *Jeg ville egentlig gerne være tilhænger af kvindelige præster!* Kvinder er jo så dygtige, og der er meget inden for præstegerningen, som de er rigtig gode til. Bedre end mænd! Mange kvinder er jo ofte mere omsorgsfulde, end vi mænd er. Mange af dem er også rigtig dygtige prædikanter. Hvorfor skulle de ikke være det? Så hvorfor i alverden skulle de ikke have lov til at være præster?

Jeg køber ikke den med, at kvindelige præster jo bliver gravide, og at det at være mor ikke kan forenes med præstegerningen. Det er ikke afgørende problemer.

Jeg går langt uden om de synspunkter, som lugter af mandschauvinisme, og som dybest set rummes i sætningen „Det er jo far, der sidder for bordenden!“ Den slags gør mig til rødstrømpe-tilhænger, for det er pjat at sige sådan og ikke noget argument mod kvindelige præster.

Jo, jeg ville faktisk gerne være tilhænger af kvindelige præster. Jeg har også været det engang. For mange år siden var jeg med til at byde en kvindelig præst velkommen til det sogn, jeg boede i som student. Mit problem er bare, at jeg ikke kan finde grundlag i Skriften for at være tilhænger. Tværtimod. Og derfor har jeg måttet bøje mig og erkende, at det nok er forkert med kvindelige præster. Men nu er de der, og ingen kommer uden om fællesskab og samarbejde med kvindelige præster, hvis vi selv vil være med i folkekirken.

Rent praktisk

Men hvordan bærer vi os så ad rent praktisk? Personligt vil jeg ikke ringe til en kvindelig præst og bede hende afløse mig, når jeg holder ferie eller frisdag. Af flere grunde. Jeg har intet imod hende som menneske, men mit ansvar for min menighed gør, at jeg ikke tør. For

hvad nu, hvis hun slet ikke *er* præst? Hvad nu, hvis hendes ordination ikke er gyldig? Kan jeg som hyrde betro mine får til én, som måske slet ikke er hyrde, når det kommer til stykket?

Jeg ville se på det på samme måde, hvis det drejer sig om en mand fra frikirkelig sammenhæng, og som ikke har modtaget en biskopelig ordination. *Er* han overhovedet præst, når det kommer til stykket? Tvivlen på dette punkt er nok til, at jeg ikke vil udsætte min menighed for den slags. Det er *mig*, der er hyrde – også når jeg har ferie!

Men der er så mange andre områder, hvor jeg sagtens kan samarbejde. Jeg siger f.eks. med glæde ja til at holde gudstjeneste for hende, når hun holder fri. Rent tjenstligt er der heller ikke problemer. Skal hun have en begravelse eller et bryllup, stiller jeg kirken til rådighed for hende, og jeg sender selvfølgelig de papirer, hun har brug for. Hun er jo ansat som præst i Den Danske Folkekirke og har derfor krav på at blive behandlet som sådan.

Rent menneskeligt har jeg også bare at behandle hende ordentligt, for det er jo ikke hende *som person*, jeg har noget imod, men blot selve ordningen med kvindelige præster.

Gennem mere end 22 år har jeg rent lokalt samarbejdet med en kvindelig valgmenighedspræst, og det har på intet tidspunkt givet problemer. Hun kender mit syn, men det hindrer os ikke i at mødes og snakke hyggeligt sammen. Én gang om året drikker vi kaffe sammen i hendes bolig og aftaler gudstjenestetidspunkter, så der ikke sker uheldige sammenfald. Vi fordeler gudstjenesterne på det stedlige plejehjem. Som noget nyt afholder hun babysalmesang. Det er hun rigtig god til, og jeg bakker op om det, lader hende skrive om det i mit kirkeblad og har fået begge menighedsråd til at indbyde til det og støtte det økonomisk.

Men jeg vil ikke være med til at holde en fælles gudstjeneste med hende, ligesom jeg heller ikke går i kirke hos hende, når hun står foran alteret i min kirke. Personligt vil jeg heller ikke deltage i en ordination, hvor det er en kvindelig biskop, som står for den. For hvad er det egentlig, der foregår? Er det en gyldig ordination, hun giver?

Vist giver det da problemer at være præst i en kirke, der anerkender kvindelige præster, men umuligt er det nu ikke. Med lidt smidighed,

omtanke og kærlighed lader det sig gøre. Personligt forstår jeg derfor ikke de menighedsråd, som viger tilbage for at ansætte en præst, som siger nej til kvindelige præster. Det er jo ikke modstanden, som er problemet, men *måden, vi administrerer den på*, som kan give konflikter! Det må vore biskopper også huske.

Ordinationsproblematikken

Af Flemming Baatz Kristensen

Hvordan kan vi leve side om side i en kirke, hvor der findes kvindelige præster, og hvor der er folk, der ikke tror, at de kvindelige præster er præster, om end de respekterer dem som medkristne, teologer og kolleger?

Vi finder ud af det. Men hvordan er det egentlig, vi finder ud af det? Lever vi godt med uenigheden? Lever vi sundt og sandt med den? Og hvis ikke, kunne vi så finde en mere frugtbar vej, der tager hensyn til både de kvindelige præster og modstanderne af dem, samtidig med at der tages hensyn til kirkens *enhed*, uden at det bliver til kirkens *enshed*?

Når man indfører kvindelige præster

I kirker, hvor ordningen med kvindelige præster er indført, har det altid indebåret vanskeligheder. Det siger sig selv. De, som indfører ordningen, tror, at de gør det rigtige både samfundsmæssigt og kristeligt bedømt, mens modstanderne af principielle grunde finder, at ordningen er i strid med Bibelen og den kristne tro. Den ene gruppe tror, at ordningen er fra Gud. Den anden mener, at den ikke er fra Gud. Så skal det være svært! Og særligt svært bliver det, hvis den ene gruppe har flertal, og flertal bliver til flertalsdiktatur, og mindretallet lukker sig om sig selv i selvmedlidenhed.

Når ordningen er blevet indført, har der altid været en vilje til at tage hensyn til dem, der ikke finder ordningen rigtig.

Da man i England indførte kvindelige præster, blev der samtidig givet mulighed for, at de menigheder, der ønskede det, kunne komme under tilsyn af en såkaldt „flying bishop“, en ordning som fortsat er gældende.

Da Sverige indførte ordningen i 1958, indførte man også en såkaldt

samvittighedsklausul, som fastslog, at ingen kunne pålægges at ordinere kvinder, at ingen kunne pålægges at udføre præstetjeneste imod sin samvittighed i dette spørgsmål. Ordinander kunne aflægge ordinationsløfterne om troskab mod kirkens bekendelse og ordning, selvom de ikke var enige i den nye reform. Man så således på det, at kirkens lære og bekendelse ikke var ændret, men at begge opfattelser var legitime tolkninger af bekendelsen. Denne samvittighedsklausul blev dog afskaffet i 1980'erne, og nu er det sådan i Sverige, at en teologisk kandidat, der er modstander af kvindelige præster, ikke kan ordineres som præst i den svenske kirke. En allerede ordineret kan ikke blive ledende sognepræst (kyrkoherde). Med andre ord har kirken indført berufsverbot på dette punkt, hvilket jeg aldrig har mødt nogen dansker rose svenskerne for!

I Danmark er det aldrig gået så hårdt til. Det var i 1948 en selvfølge, at modstandere af kvindelige præster skulle forblive i kirken, og at man ville beskytte deres – i Bibelen og traditionen – grundede samvittighed. Man tog derfor i mange år hensyn, viste smidighed og skønsomhed, så f.eks. en kvindelig ordinand og en mandlig, som ikke gik ind for kvindelige præster, ikke blev ordineret ved samme gudstjeneste.

Så kom nye biskopper til. Der kom flere og flere kvindelige ordinander, og mandlige modstandere af ordningen blev færre. Derfor var man generelt set ikke længere tilbøjelig til at tage dette hensyn. Det blev en selvfølge, at kvinder og mænd blev ordineret ved samme gudstjeneste, uanset hvad de mente.

Men den opfattelse, at kvinder ikke skal være præster, blev ved med at være der, og den blev indimellem hævdet med større kraft.

Problemerne omkring præsteordinationen

Nogle bevægelser i folkekirken har i mange år arbejdet på en egentlig vie-bispeordning. Forslaget gik ud på, at folkekirken lavede en særlig ordning for ordination af og tilsyn med mandlige præster, som ikke går ind for ordningen med kvindelige præster. Det skulle ske ved, at der blev bispeviet en person til at løse denne opgave. Forslaget er blevet fremsat flere gange, og alle gange er det blevet afvist af biskopper og kirkeministerium.

Flere folkekirkelige bevægelser har med mellemrum givet udtryk for sin kritik af ordningen med kvindelige præster. I flere tilfælde har kandidater, der ikke går ind for ordningen med kvindelige præster, givet udtryk for samme kritik og i konsekvens af dette bedt om en ordination, hvor de blev fritaget for håndslaget til kvindelige præster, fritaget for at skulle ordineres med kvindelige ordinander, og hvor alene mandlige præster var læsere, prædikant og leder af altergangen. Ved flere lejligheder er dette eller dele af dette ønske blevet respekteret. Flere biskopper har vist smidighed og skønsomhed for ikke at skabe unødige vanskeligheder, uden at der er skrevet om det i aviserne.

Jeg selv blev ordineret sammen med to kvindelige ordinander, men blev efter flere samtaler fritaget for håndslaget til andre end biskoppen selv. Det respekterede mine to medordinander. Vi havde det godt sammen, og da jeg ikke kunne give håndslag til dem, omfavnede jeg dem i stedet efter ordinationen! De bad mig i øvrigt være den, der sagde tak til biskoppen for ordinationen ved den efterfølgende reception i bispegården. Sådanne ting indimellem løses med skønsomhed og smidighed og i gensidig respekt.

En enkelt nu afdød biskop foretog enkelte såkaldte særordinationer, dersom kandidater, der ikke gik ind for kvindelige præster, ønskede det. Men udviklingen er gået i den retning, at flere biskopper ikke har villet kommet disse ønsker i møde. Det har skabt uværdige situationer, hvor en kandidat fulgte sin samvittighed uden biskoppens tilladelse. I en anden situation blev kandidaten ikke ordineret og fik ikke den stilling, menigheden havde indstillet ham til, alene fordi biskoppen ikke ville imødekomme en enkelt del af ovenstående ønsker. Et ikke ubetydeligt antal kandidater har bøjet sig for biskoppers hårde linje og følt sig krænket, fordi deres syn ikke er blevet respekteret.

I en undersøgelse fra 1990 viste det sig, at ca. en femtedel af de kvindelige præster havde oplevet diskrimination i forbindelse med deres ordination og indsættelse. Hertil kommer, at kandidater, som er teologisk modstandere af kvindelige præster, har haft vanskeligere og vanskeligere ved overhovedet at få et præsteembede. Problemet er altså eksisterende for såvel modstandere af kvindelige præster som kvindelige præster.

Problemerne kan løses

I vores tålsomme kirke og i det land, hvor vi hylder friheden til at følge sin samvittighed, plejer vi at kunne finde vej.

Så sent som i begyndelsen af 1990'erne lavede Præsteforeningen nogle såkaldte færdselsregler for samarbejde mellem kvindelige præster og modstandere af disse. Disse samarbejdsregler viser, at der i folkekirken på præsteplan er vilje til at være sammen i gensidig respekt uden at mistolke hinanden.

Færdselsreglerne havde følgende ordlyd (fra „Præsteforeningens blad 1991/3“):

„Færdselsregler mellem modstandere mod kvindelige præster, kvindelige præster og præster i øvrigt

Forudsætning:

Følgende henstillinger er udarbejdet i erkendelse af, at de ikke kan være juridisk bindende og i erkendelse af, at der blandt folkekirkens præster findes to grupper med modsatte synspunkter:

1. Kvindelige præster og tilhængere af kvindelige præster, som går ud fra den kendsgerning, at kvindelige præster er præster med lige så stor ret som mandlige præster til at være til stede i kirken, og som mener, at der ikke kan gives særrettigheder til modstanderne uden samme rettigheder må gælde kvindelige præster overfor modstanderne (f.eks. med hensyn til afløsning og lignende).
2. Modstandere af kvindelige præster, som mener: at tilstedeværelsen af kvindelige præster er en grundlæggende u-orden, der har historiske årsager, bl.a. den, at der ikke er nogen kvindelige embeder i folkekirken, og at modstandere af kvindelige præster må have mulighed for at fungere i kirken uden direkte præsteligt samarbejde med kvindelige præster.

Hovedsynspunkt:

Når alle parter trods en principiel, dyb og grundlæggende uenighed mellem modstanderne på den ene side og kvindelig præster og tilhængere af kvindelige præster på den anden side gør tjeneste i samme kirke, bør de gensidigt respektere hinandens samvittighedsfrihed.

Samtidig bør de gøre det, der er nødvendigt for at samarbejdet kan fungere i praksis ud fra det fælles mål: så vidt muligt bevare kirkefællesskabet uden at øve samvittighedstvang, krænkelser af den enkeltes ret eller skade på „det folkekirkelige liv“.

Henstilling:

Det mener vi bedst tilgodeses ved:

1. At der hersker åbenhed om synspunkterne indbyrdes i forhold til berørte kolleger,

provst og biskop samt det berørte sogn (menighedsråd). Åbenhed og grundighed bør gælde altid, også og ikke mindst, i forbindelse med embedsbesættelse.

Ved at lægge problemer og mulige samarbejdsformer åbent frem undgår man bedst unødige misforståelser og fortielser, som senere kan udvikle sig til en psykologisk og personlig modsætning, som skaber unødigt splid i menigheden og giver anledning til vanskelige konflikter.

Information overfor sognet kan f.eks. ske ved hjælp af kirkebladsartikler, hvor begge parter kommer til orde.

2. At samarbejdsformerne i kirker med flere præster afklares ved møder mellem de implicerede parter samt evt. provst og/eller tillidsmand.

Praktiske forhold som gudstjenestelister, fridage og ferier aftales direkte evt. med hjælp fra tillidsmand og/eller provst.

Gensidig afløsning bør kunne finde sted. Hvis en af parterne skønner, at dette ikke kan lade sig gøre, bør den part, der modsætter sig det, selv finde en afløser (ligesom den anden part er fri til ikke at lade sig afløse af den første). Til gengæld bør det ikke regnes for ukollegialt at afløse på en sådan baggrund.

3. At der tilstræbes lighed i arbejdsbyrden. Hvor markant forskellige holdninger giver anledning til skæv arbejdsfordeling med hensyn til konfirmander, vielse eller almindeligt præstearbejde, bør en drøftelse finde sted, evt. med provst og/eller tillidsmand som deltager.
4. At gudstjenstligt samarbejde ikke bør pålægges de forskellige parter imod deres egne holdninger. I sådanne tilfælde bør det ikke regnes for tjenesteforsømmelse at undlade at deltage i gudstjenester, hvor alle kirkens præster burde være til stede. Fordelingen af sådanne gudstjenester mellem parterne bør aftales med provsten (og evt. tillidsmanden) og altid under tilstedeværelse af de berørte præster.
5. At afløsning og samarbejde i kirker med kun en præst bør klares med samme åbenhed på provstibasis (dvs. med inddragelse af de berørte parter, evt. ved provst og/eller tillidsmands mellemkomst).
6. I forbindelse med ordinationer og indsættelser er det ikke lykkedes udvalget at blive enige om fælles henstillinger.
Ligestillingsudvalget opfordrer præster til at indgive oplysninger til sekretariatet om det samarbejde, der finder sted i forskellige sogne og provstier. Det vil herefter blive samlet og stillet til rådighed for berørte sogne.

Mary E. Holm-Larsen
Peter Fischer Møller
Hans Olav Okkels
Kirsten Bøggild
Jens Lose
Lise Trap“

Færdselsreglerne udtrykker ægte dansk og folkekirkeligt frihedssind, som vi kender det. Men der var to problemer, der ikke blev løst: ordinationsspørgsmålet og ordningen omkring kvindelige biskopper

og disses forhold til mandlige præster, der ikke går ind for kvindelige præster og biskopper.

Forsonet mangfoldighed

Kunne der ikke findes en vej til løsning af ordinationsspørgsmålet? Ikke i 1991. Men måske nu? Kunne man ikke sætte sig sammen og løse dette problem, så vi ikke i fremtiden får den krænkende og uværdige situationer, at kandidater, der har kirkens klassiske syn på præsteembedet, i stedet kan blive ordineret under værdige forhold. Ligesom det i virkeligheden også bliver mere værdigt for kvindelige kandidater og præster, der dermed slipper for at være uvildig årsag til, at mandlige kandidater og præster deltager med en eller anden grad af tvang og modvillighed.

Folkekirken og biskopperne kan fint fastholde, at vi har ét præsteembede og så føje til: Nogle, for tiden de fleste i folkekirken, mener, at den nye ordning er den rette, efter hvilket præstetjenesten er for mænd og kvinder. Sådanne tolker de Bibelen, kirkens lære og ordning. Andre, for tiden et mindretal, tolker Bibelen og kirkens bekendelse sådan, at det er i strid med Guds vilje, at kvinder skal være præster. Disse to syn ønsker kirken at lade leve side om side i gensidig respekt, så der ikke skabes sårende situationer. Det betyder, at de bliver ordineret ved hver sin ordination under forhold, der er i overensstemmelse med deres syn.

Det vil være et fornemt udtryk for kirkens enhed forstået som forsonet mangfoldighed – i stedet for den nuværende synlige enhed uden reelt indhold. Basis vil være klar: mands og kvindes grundlæggende ligeværd over for Gud. I dagligdagen vil kvindelige præster og modstandere af disse i færdselsreglernes ånd finde ud at arbejde sammen om alt det, de begge finder, de kan være sammen om, og i respekt arbejde hver for sig, når de må gøre det – helt som i øvrigt så mange, der på andre punkter er uenige, allerede gør det. Det vil være noget nær bibelsk. Tænk på, hvordan Paulus lægger vægt på, at kristne der ser forskelligt på offerkødet, skal tage hensyn til hinanden. Både de, der kan spise offerkød (de såkaldt „stærke“) og de, der ikke kan (de såkaldt „svage“), jf. 1 Kor 8-10.

Håndslaget

Et stadigt problem har gennem årene særligt været det såkaldte håndslag. Efter at ordinanden har afgivet sit ordinationsløfte med et „ja“, giver han som bekræftelse på sit ja hånden til biskoppen, og derefter giver han hånd til alle tilstedeværende præster, der deltager i handlingen i deres præstedragt. Det sker dels som bekræftelse på løftet til biskoppen, dels som udtryk for præstefællesskab med dem, han giver hånden til. Sådan er dette håndslag klassisk blevet forstået. Sådan udtrykkes det også i flere af de programmer for ordinationen, som bruges i nogle af domkirkerne. (Det handler altså ikke bare om at hilse på hinanden og opføre sig venligt og anstændigt!).

Her siger det sig selv, at en ordinand kan få et problem, når han skal give hånd til en kvindelig præst, hvis han ikke kan betragte hende som præst. Derfor har flere ordinander gennem årene søgt at blive fritaget for håndslaget, og det er som ovenfor nævnt nogle gange og på forskellig vis sket. Oftest er det dog ikke sket, og det har lagt en mørk sky over hans ordination.

Nogle vil mene, at det her drejer sig om ligegyldige petitesseer. Men sandheden er jo den, at de til tider temmelig skarpe reaktioner på ordinanders ønsker om at blive fri for håndslaget til kvindelige præster viser, at også „på den anden side af bordet“ lægges der åbenlyst meget i denne symbolhandling.

Man kunne også overveje at gå en anden vej, som en af biskopperne gør det. Han tolker håndslaget anderledes. Han ser det *ene og alene* som en ydre bekræftelse på ordinationsløftet *og ikke* som udtryk for præstefællesskab. Det ses også af, at menighedsrådsmedlemmer deltager i processionen, og at ordinanderne også giver hånd til dem. Denne tolkning – som er ny – kunne gøres til hele folkekirken, således at det blev sagt klart, at håndslaget opfattes alene som bekræftelse på ordinationsløftet og ikke som udtryk for præstefællesskab med dem, man giver hånd til. Dermed ville ordinander, der ikke anerkender kvindelige præster, kunne give håndslag til kvindelige præster, mandlige præster og menighedsrådsmedlemmer uden at bringe sig i modstrid med sit syn.

En ny problematik: kvindelige biskopper

Til problematikken omkring kvindelige præster er der siden dukket en ny problematik op: kvindelige biskopper. Vi har flere af dem, og flere vil komme.

Det siger sig selv, at denne problemstilling er større end spørgsmålet om kvindelige præster. Det skaber betydelige problemer for den ordinand, der finder ordningen med kvindelige præster og biskopper i strid med Guds ord. Det må folkekirken kunne løse, ligesom den i 1950'erne løste et problem for biskop Baun. Han ordinerede ikke kvinder til præstetjeneste. På et tidspunkt fik han en kvindelig præst i sit stift, som han ikke kunne føre tilsyn med. Så overgik tilsynet til en af nabobiskopperne.

Folkekirken har også i nyeste tid løst en konflikt (som ikke havde spor med dette problem at gøre), da Thorkild Grosbøll i Helsingør Stift gik fra at være under tilsyn af Helsingørs biskop og til at være under Roskildebiskoppens tilsyn. Kunne den rummelige og tålsomme folkekirke løse et så dybtgribende og omfattende problem på den måde, burde noget lignende sagtens kunne ordnes i forhold til kandidater og præster, som med kirkens klassiske syn på præstetjenesten umuligt kan se en kvindelig biskop som ret biskop. Ordination og tilsyn ved en anden biskop bør let kunne ordnes. Det handler udelukkende om vilje og smidighed til at finde en vej.

Hvor der er vilje, er der vej

Vi skal søge at finde en vej til forsonet mangfoldighed i gensidig kærlighed og respekt, hvor begge syn får lov til at leve i fred ved siden af hinanden.

Modstanderne mod kvindelige præster erkender, at folkekirken har sagt ja til kvindelige præster, og at der er stort flertal bag den ordning. Det får ikke modstanderen til at mene, at ordningen har Guds vilje bag sig. En folkekirkelig flertalsvedtagelse er som bekendt ikke nødvendigvis identisk med Guds vilje. Ordinanden erkender dette faktum og respekterer det. Han går ind i en kirke, der anerkender kvindelige præster og biskopper, og er rede til at leve med den problemstilling. Men samtidig gælder det, at han står for kirkens klassiske syn, det syn

kirken har haft siden apostlenes dage, og som de fleste kristne på kolden har.

Tilbage står for mig at se, at der bør bispevises en vicebiskop i Danmark til at ordinere og føre tilsyn med præster, der ikke går ind for kvindelige præster (jf. englændernes „flying bishops“). Det vil medføre, at flere vil tjene med større frimodighed og styrke, og ingen bliver trynet, og det vil være en ansvarlig øvelse i at praktisere kirkens enhed som forsonet mangfoldighed i Paulus' ånd.

Der har, som ovenfor nævnt, været ført drøftelser om en såkaldt vie-bispeordning. I bogens næste artikel fortælles denne historie for første gang i en samlet fremstilling. Disse overvejelser bør igen tages op og bearbejdes frem mod en løsning, som respekterer de faktiske forhold i folkekirken. Det vil være et værdigt og smukt udtryk for gensidig respekt og forsonet mangfoldighed.

Arbejdet for en ordinationsordning

Af Hartvig Wagner

Med bispevalget i Viborg Stift i 1968 efter biskop Chr. Bauns afsked opstod den situation, at kirkens klassiske syn på præsteembedet og ordination ikke længere er repræsenteret i folkekirkens bispekollegium.

Et vigtigt møde

I den anledning indbød provst Erich Alshauge, sognepræsterne Dag Monrad Møller, Povl Dahl, Hans Olav Okkels og res. kap. Hartvig Wagner 60 præster og teologiske studenter til et møde i Århus den 27. november 1968. Det velbesøgte møde, hvori professor Regin Prenter deltog som teologisk konsulent, resulterede i en henvendelse til biskopperne om løsning af de problemer, der opstår for ordinander og præster, der er modstandere af ordningen med kvindelige præster. Henvendelsen blev underskrevet af 51 præster med kirkens klassiske syn, men blev også støttet af præster, som ikke delte dette syn.

I hvert stift afleverede en præst personligt henvendelsen til sin biskop i begyndelsen af 1969. Henvendelsen lagde op til, at deres ordinander med kirkens klassiske syn en hjemlet ret til at undgå kvindelige præsters deltagelse i ordinationshandlingen og ordination sammen med en kvindelig ordinand. Selv om biskopperne i deres individuelle svar ikke ville imødekomme dette, er det værd at notere sig, hvad f.eks. biskop K.C. Holm, Odense, udtrykte således: „*Det vil efter min opfattelse være forkasteligt at påtvinge ordinanden ordination sammen med kvindelige ordinander.*“ De øvrige biskopper gav udtryk for samme holdning, idet man var villige til at holde særlig ordination af kandidater, som af samvittighedsgrunde ikke kunne lade sig ordinere sammen med en kvinde.

I samtale med biskopperne

Da biskopperne ikke tog initiativ til lovmæssig sikring af ordinanders naturlige ret til at lade deres syn komme til udtryk ved ordinationen, rettede 59 præster i januar 1972 henvendelse til regering og Folketing med anmodning om ad politisk vej at sikre en holdbar lovfæstet ordning for ordinander med kirkens klassiske syn. Ad den vej kom biskopperne igen på banen. De nedsatte et udvalg bestående af biskopperne Westergaard Madsen, Leer Andersen og Johs. W. Jacobsen. Disse tre mødtes 1. november 1972 med seks repræsentanter for underskriverne af henvendelsen i Viborg bispegård til drøftelse af, hvad samtlige biskopper ved deres møde i september 1972 var blevet enige om at tilbyde som løsning af ordinationsproblemet med kirkeministerens forhåndsaccept. Man ville foreslå, at der *„skabes hjemmel for, at den enkelte biskop i påkommende tilfælde efter forhandling med ordinanden udpeger en anden gejstlig, hvis teologiske standpunkt ordinanden er i overensstemmelse med på dette punkt, til at foretage ordinationen.“*

Den 28. november 1972 blev biskoppernes udspil drøftet ved et møde med underskriverne. I et svar bad man biskopperne om begrundelse for afslag af forslag om bispeviet ordinator og om ny forhandling om klarere regler for udpegning af ordinator. Ved bispemødet 9. januar 1973 fastholder biskopperne uændret deres forslag til ordning, som kirkeministeren ved samme møde lover at ville skaffe hjemmel for. Biskoppernes svar blev drøftet ved et nyt møde for de tidligere indbudte med flere den 21. februar 1973. Man fastholdt i svar til biskopperne, at den af dem foreslåede udpegningsprocedure ikke sikrede en tilfredsstillende ordning, og at man derfor ville forelægge underskrivernes synspunkter for kirkeministeren og eventuelt andre i regering og Folketing inden endeligt svar til biskopperne.

Politiske forhandlinger

I brev af 30. april 1973 blev kirkeminister Dorte Bennedsen spurgt, om der fra hendes eller fra anden politisk side er noget, *„der hindrer, at den af biskopperne foreslåede ordning kommer til at indeholde nærmere tilsagn om, hvorledes udpegningen af ordinators person vil ske?“* Henvendelsen var vedlagt en rundspørge blandt teologiske studenter

ved Københavns og Århus universiteter, som viser, at ønsket om en bispeviet ordinator klart er foretrukket frem for en præsteviet. Afgørende er dog at opnå en ordning, der udelukker, at den enkelte kandidat i hvert tilfælde skal forhandle om valget af ordinator.

Den 29. november 1973 havde et udvalg bestående af Jørgen Glenthøj (ordfører), Povl Dahl, Knud Christensen, H.C. Christensen og Hartvig Wagner møde med kirkeminister Dorte Bennedsen og kontorchef Truelsen. Ministeren tog afstand fra tanken om bispeviet ordinator, men udtrykte sympati for biskoppernes forslag til ordning og udtalte, at udvalgets synspunkter ville indgå i den fortsatte behandling af sagen.

Mødet efterlod det indtryk, at Dorte Bennedsen ville udvirke en ordning. Kort efter skete et regeringsskifte, og den nye kirkeminister Kresten Damsgaard (Venstre) meddelte 26. marts 1974, at han *„i alt fald ikke for tiden finder at kunne fremsætte lovforslag“* om biskoppernes forslag til ordning af ordinationsforslaget.

Med henvisning til tidligere førte forhandlinger med biskopperne, forhandling med kirkeminister Dorte Bennedsen og kirkeminister Kresten Damsgaards afslag kom et møde i stand med kirkeminister Jørgen Peder Hansen og departementschef Aug. Rosen 24. juni 1976. I mødet deltog præsterne: Knud Christensen, Poul Exner, Jørgen Glenthøj, Jørgen Bækgaard Thomsen og Hartvig Wagner. Mødet førte ikke frem til nogen ordning.

Ved et møde den 26. oktober 1978 med kirkeminister Egon Jensen fremsatte sognepræsterne Poul Exner og Knud Christensen fornyet andragende om bispeviet ordinator uden for biskoppernes kreds. Efter ministerens drøftelse med kirkeudvalget meddeler han i brev af 15. februar 1979, at han ikke kan medvirke til gennemførelse af den foreslåede ordning.

I skrivelse af 25. november 1983 anmoder præsterne Povl Dahl, Jørgen Glenthøj, Søren Ruager og Hartvig Wagner biskopperne om genforhandling. Henvendelse blev drøftet ved bispemøderne i januar og maj 1984. På biskoppernes vegne svarer Johs. W. Jacobsen den 28. maj 1984, at der er sket sådanne ændringer i bispekollegiet, at man nu ikke længere kan bakke op om den af biskopperne i 1972-73 foreslåede

ordning, men at „*alle må bestræbe sig på under de givne vilkår at vise størst mulige hensyn – gensidigt.*“ Biskopperne erklærede sig dog villige til at kommentere et forslag, som måtte fremgå af en mulig henvendelse til kirkeministeren. På den baggrund kom en forhandling i stand med kirkeminister Mette Madsen den 31. januar 1985. Heller ikke denne forhandling førte til nogen ordning.

Fortsat kamp ...

Der kom heller ikke noget ud af „En hilsen til vore biskopper om præstevielse“, som samtaleudvalget „De otte“ udsendte 13. december 1990.

Da den første kvinde i Danmark blev bispeviet i 1995, tog pastor Frederik G. Sørensen i Ledøje initiativ til nedsættelse af et udvalg, som grundigt gennemarbejdede ordinationsproblematikken. Der foreligger et godt materiale, som imidlertid ikke er kommet i anvendelse over for biskopperne og ministeriet.

Den 4. januar 2001 havde repræsentanter for „De otte“ i Københavns bispegård en drøftelse med biskopperne om aktuelle kirkelige spørgsmål. Her blev også ordinationsproblematikken kort berørt.

Man må således med beklagelse konstatere, at der trods ihærdig indsats endnu ikke er opnået en ordning, der i den kirkelige lovgivning anerkender kirkens klassiske syn på præste- og bispeembedet, så det synligt kommer til udtryk ved ordination.

Kap. 13

Tyve hurtige – svar på tiltale

20 hurtige – svar på tiltale

Af Gunnar Johnstad

1) Kvinder var de første opstandelsesvidner. Jesus møder kvinder meget åbnet. Taler Jesu adfærd over for kvinder så ikke for, at kvinder må have adgang til alle embeder i kirken?

Jesu holdning til kvinder må have virket påfaldende i hans samtid. Fortællingerne viser, hvordan Jesus brød radikalt med datidens rådende kønsrollemønstre. Barrierer blev brudt ned, grænser sprængt, tabuer brudt. Det er nok blot at minde om de mange kvindeskikkelser i Jesu nærhed. Kvinder, der i evangelierne fremstilles som religiøse forbilleder – deres holdninger og handlinger har betydning for omvendelse, (kvindeligt) discipelskab og tjeneste (jf. Mark 7,28f; 12,41-44; 14,3-9; Luk 7,36-50; 8,1-3; Joh 11,20-27).

På baggrund af den usædvanligt åbne og inkluderende holdning, Jesus havde over for kvinderne, kan man spørge, hvorfor han alligevel kun valgte mænd til apostle? Ville det ikke på en specielt overbevisende måde have understreget det radikalt nye, hvis Jesus havde udvalgt en eller flere af kvinderne til sine apostle? Men han gjorde det ikke.

At Jesu udvælger tolv disciple som apostle havde tegn- og symbolkarakter: De tolv skulle repræsentere Israels tolv stammer. De var på sin vis „patriarker“ i det nye Guds folk og vidner om, at Jesus var kommet for at frelse hele Israel. Den symboleffekt ville være svækket, hvis Jesus havde valgt en (eller flere) kvinder som apostle.

Noget anderledes forholder det sig med det faktum, at det kun var de tolv apostle, der var til stede ved Jesu afskedsmåltid. Måltidet var et påskemåltid, og kvinder var med i påskemåltidet og dets bordfællesskab. Men selv de kvinder, som stod Jesus nærmest, var ikke med ved indstiftelsen af nadveren. Det var ellers kvinder, som havde fulgt ham på hans vandring, og som også var i Jerusalem på det tidspunkt.

Det er påfaldende, da der ikke fortælles om noget lignende skel ved nogen af de mange andre måltider, Jesus deltog i. Men i vurderingen af det argument må man huske på den metodiske regel, der siger, at fakticitet ikke må forveksles med normativitet. Det vil anvendt på Jesu afskedsmåltid bl.a. sige, at nok var der kun mænd til stede, men deraf kan man ikke uden videre aflede en norm om, at kvinder ikke kan optræde som sakramentuddeler ved nadveren.

Også i beretningen om kvinderne som opstandelsesvidner gælder det nævnte forhold om fakticitet og normativitet: En historisk beretning er ikke i sig selv normativ. Man kan ikke bygge nogen lære om kvindens roller/opgaver i menigheden på det historiske faktum, at nogle kvinder var de første vidner til Jesu opstandelse.

2) Paulus henviser til adskillige kvindelige medarbejdere, som tydeligvis har spillet en central rolle i den første kirke. Flere hævder endda, at den Junias, som nævnes i Rom 16,7, var en kvindelig apostel. Og hvad med Føbe? Betyder det ikke, at kvinder i den tidligste kirke kunne have alle funktioner? Var det ikke den senere meget embedsorienterede kirke, der gjorde kvindelig præstetjeneste umulig?

Det er rigtig, at Det Nye Testamente omtaler kvinder i en række forskellige funktioner og opgaver. Paulus havde mange kvinder som sine nære medarbejdere i arbejdet for evangeliet. Og det havde han ikke, blot fordi de var lige så dygtige som manden, men fordi de var „bedre“. De var bedre i den forstand, at de som kvinder havde noget at bidrage med, som mændene ikke havde. Men der findes ingen eksempler i Det Nye Testamente på, at kvinder optrådte som menighedens ledere – som ældste, biskopper, hyrder – heller ikke Føbe eller en Junias (hvis navn i akkusativ kan ses i lyset af mandsnavnet Junias eller kvindenavnet Junia).

Når det siges om Junias og Andronikus, at de havde „*megen anseelse*“ eller oversat anderledes: „et godt navn blandt apostlene“ (Rom 16,7), er denne formulering tvetydig både i den græske grundtekst og danske oversættelse. Den kan betyde, enten at de hørte til apostelkred-

sen, eller at de havde et godt omdømme („navn“) hos apostlene. Hvis de regnes som apostle, er apostelbegrebet her meget muligt anvendt i samme betydning som i 2 Kor 8,23 og Fil 2,25. Her bliver det brugt om nogen, som sendes ud af menigheden for at udføre specielle opgaver („menighedsudsendinge“), jf. ApG 14,4.14, hvor det er anvendt om en gruppe omrejsende missionærer. Hvis Junias skal opfattes som et kvindenavn, og at hun var apostel, var hun det mest sandsynligt i betydningen „omrejsende missionær“. I så fald kan hun måske inkluderes blandt de „apostle“, som Paulus nævner blandt nådegaverne i 1 Kor 12,28.

I dette spørgsmål, som i mange andre (jf. spørgsmål 5 og se f.eks. det næste), har en del tilhængere af kvindelige præster en tendens til at konstruere en konsekvens, som Bibelen selv er fremmed over for.

De nytestamentlige tekster viser, at der er mange funktioner og opgaver (diakonale, evangeliserende, sjælesørgeriske), som en kvinde med fuld bibelsk ret kan og skal gå ind i. Et *nej* til kvinder som præster („hyrder“) må derfor ikke være ensbetydende med et *nej* til de mange opgaver, hun er kaldet til. Det har desværre ofte været tilfældet. Men det strider både mod den nytestamentlige lære om nådegaverne og den reformatoriske lære om de troendes (= det „almindelige“) præstedømme.

3) Er de argumenter, man bruger for at udelukke kvinder fra præstetjenesten, ikke parallelle med de argumenter, kristne brugte til forsvar for slaveriet i 18. og 19. århundrede?

Der er i kirkens historie eksempler på, at det er de samme argumenter, der er brugt som forsvar for slaveri og imod kvinder som præster. Men det er uholdbar konsekvensmageri at hævde, at skal vi holde fast ved det, Bibelen siger om forholdet mellem mand og kvinde, så er vi forpligtet til også at holde fast ved slaveriet. Ja, en sådan argumentation er misbrug af Skriften. For i Skriften er der en væsentlig og principiel forskel på de to spørgsmål: Paulus fremstiller ikke slaveriet som en ordning, der har Guds befaling bag sig. Det er derimod tilfældet med forholdet mellem mand og kvinde. Slaveriet er skabt af

mennesker ikke af Gud. Derfor kan apostlen opfordre trællen til at blive fri, hvis muligheden skulle byde sig (1 Kor 7,21). Og i Filemons brev tager Paulus spørgsmålet op om, hvordan en slaveejer skal tage imod en bortløben slave. Paulus opfordrer slaveeieren til at lade den bortløbne slave være „ikke længere som en slave, men som mere end en slave: en kær broder“, når han får ham tilbage (Film 1,16). Når det gælder kristne slaver, så gør Paulus det, at han formaner dem til at leve et liv som vidner om deres Herre og Frelser. Han formaner ind i en given situation, ind i de rådende samfundsforhold, uden at legitimere disse.

4) Lærer Det Nye Testamente os ikke, at vi skal blive „jøde for jøde“ og „græker for grækere“ (1 Kor 9,20), for at evangeliet kan blive hørt og modtaget? Med andre ord: Gør vi ikke det stik modsatte i dag, hvis vi fastholder et kønsrollemønster fra første århundrede? Vækker vi så ikke anstød med noget helt andet end evangeliet?

Det arbejdsprincip, Paulus skriver om i 1 Kor 9,20, drejer sig om livsstil i missionsarbejdet. Her vil en kristen for evangeliets skyld kunne handle forskelligt i samme situationer. Men den frihed har sine klare grænser: Når det gælder evangeliets indhold, kan det ikke tilpasses eller forandres for at undgå, at mennesker tager anstød. Ifølge reformatorisk bibelforståelse er det ikke op til den enkelte kristne at afgøre, hvad der er en ret forståelse af evangeliets konkrete indhold og rækkevidde. Det er apostlene, der afgør det i og med deres gudgivne forvaltning af evangeliet. Det er kun, når Skriften er tavs, eller når apostlene selv giver besked om, at deres anvisninger er tidsbegrænset eller af adiaforon (lige gyldig) karakter, at kirken skal vurdere. Til gengæld er det da en forpligtelse at vurdere, hvad der i de situationer bedst kan tjene evangeliet.

Ellers skal kristne holde sig til apostlene i tillid til, at deres lære – også i etiske spørgsmål – er evangelisk lære. Hvad der tjener evangeliet, er ikke op til os og vores større eller mindre åndeligt indsigtfulde afgørelse.

I den sammenhæng kan også bemærkes, hvordan argumentet om, hvad der tjener evangeliet, stadig oftere også bruges til forsvar for et liberalt homofilisyn: Det hævdes, at kirken hæmmer evangeliet, når den nægter at lade kærligheden mellem homofile komme til udtryk i homoseksuelt kønsliv. Det hedder sig, at kirkens traditionelle syn bidrager til at støde mennesker bort. Men kristen teologi er forpligtet på Skriftens ord, som i det spørgsmål ikke giver nogen åbning for homofilt samliv. Kristen teologi kan ikke på *den* måde lade sig diktere af menneskelige overvejelser om, hvad der mon bedst måtte tjene evangeliet. Hvad der bedst tjener evangeliet, kan heller ikke være målestok i spørgsmålet om kvinders tjeneste i kirken. For også i det spørgsmål foreligger der en klar apostolisk lære.

5) Betyder Paulus' ord om, at „her kommer det ikke an på at være ... mand og kvinde“ (Gal 3,28), at vi må ophæve enhver forskel i roller og funktioner i kirken?

Tilhængere af kvindelig præstetjeneste bruger ofte Gal 3,28 som et vigtigt, ja, måske det vigtigste argument i Det Nye Testamente for en sådan tjeneste. Man siger, at teksten handler om ligeværd mellem mand og kvinde på en sådan måde, at der ikke kan være forskel på dem i menigheden og dens tjenester. Men det er eksegetisk misbrug. Det er en fejlfortolkning. Gal 3,28 handler ikke om tjenester i menigheden. Gal 3,28 handler om den uopløselige enhed, som råder imellem de Kristustroende på grund af dåb og tro. Og enheden i Kristus ophæver ikke den skabelsesmæssige forskel. Ligeværd på det religiøse og menneskelige område ophæver ikke den forskel, der kommer til udtryk i forskelligt ansvar og forskellige tjenester. Ja, enhedstanken hænger nøje sammen med den faktiske ulighed i udrustning og funktioner. Gud har fastsat en arbejdsfordeling. Det er ham, der giver hvert enkelt lem dets plads på legemet (1 Kor 12,18). Det indgår i den arbejdsfordeling efter Guds vilje, at mand og kvinde har forskellige funktioner i hjem og kirke. I samspillet mellem mænds og kvinders tjeneste virkeliggøres Guds ordning med menigheden.

6) Hvordan skal vi forstå Det Gamle Testaments kvindelige ledere og profeter?

De kvindelige ledere fungerer på samfundsplanet i det gamle Israel. På samfundsplanet er relationerne mennesker imellem anderledes end i ægteskab og menighed (jf. spørgsmål 16 og 18).

7) I Efeserbrevet kapitel 5 finder vi det om, at kvinden skal underordne sig manden. Men forinden står der: „I skal underordne jer under hinanden“ (Ef 5,21). Er det vigtigste her ikke den gensidige underordning?

Det er afgørende, hvad „gensidig underordning“ i Ef 5,21 betyder. Der er tale om en opfordring til de kristne om at underordne sig hinanden, men hvordan skal „*hinanden*“ forstås? Der er her to forhold at være opmærksom på.

Først betydningen af ordet „*hinanden*“. Det tilsvarende græske ord bruges i Det Nye Testamente både i en „smal“ og i en „bred“ betydning. I en „smal“ betydning betyder det: „nogle ... andre“ (engelsk: „one to another“). Således i Gal 6,2 hvor Paulus formaner: „*Bær hinandens byrder*“. Det betyder ikke, at *enhver* skal bære byrden for *enhver* anden, men at *nogle*, som er i stand til det, skal hjælpe med at bære byrden for nogle *andre*, som ikke er i stand til det.

I den „brede“ betydning bruges „*hinanden*“ om alle og betyder: „enhver ... enhver“ (engelsk: „to one another“). Et eksempel på den „brede“ betydning er Gal 5,13: „*tjen hinanden i kærlighed*“. Her betyder „*hinanden*“ fuldstændig gensidighed, enhver skal tjene enhver anden i kærlighed. Eller i 1 Pet 5,5: „*I skal alle være klædt i ydmyghed over for hinanden*“, hvor den påklædning skal være et kendetegn for alle kristne i deres forhold til hinanden. Det er sammenhængen, der i hvert enkelt tilfælde må afgøre, om det er den „smalle“ eller den „brede“ betydning af „*hinanden*“, der er brugt.

Netop sammenhængen er det andet forhold at være opmærksom på med Ef 5,21. Det er uklart, hvilken plads verset har i sammenhængen. Verset kan læses som en afslutning på afsnittet 5,17-20. Argu-

menterne for det er, at der indføres et helt nyt grundled i 5,22 („I hustruer“), og at den efterfølgende hustavle indledes med 5,22. Desuden hører 5,21 grammatisk sammen med det foregående, og dermed bliver det at være hinanden underordnet en del af at leve et åndsfyldt liv (jf. 5,18).

Men 5,21 bliver også ofte forstået som en overskrift over hustavlen 5,22-6,9. Eller 5,21 læses som et overgangsvers, der både afslutter 5,17-20 og fungerer som en indledning til hustavlen. Dens funktion er da at understrege, at de efterfølgende formaninger skal ske indenfor rammen af gensidig tjeneste, kærlighed og omsorg.

Under alle omstændigheder viser de efterfølgende vers, at underordningen ikke kan gælde på samme måde for alle kristne i deres forhold til alle andre kristne. Den kan ikke være symmetrisk. Da skulle barnet nok underordne sig forældrene, men forældrene skulle også underordne sig barnet. Og Kristus skulle underordne sig kirken på samme måde, som kirken skal underordne sig Kristus. Nej, underordningen er asymmetrisk. Underordningen fungerer indenfor en bestemt orden. Mandens „underordning“ består da i, at han forpligtiger sig til at elske og give sig hen for sin ægtefælle. Kvindens underordning består i frivilligt at stille sig ind under manden som sit hoved.

Det er misbrug af teksten om gensidig underordning i 5,21, hvis den bruges til at tømme formaningerne om underordning fra 5,22 for indhold.

8) Må kvinden ikke i praksis lade manden råde i alt, hvis hun skal underordne sig manden, som Kirken underordner sig Kristus?

Parallellen er kun delvis i Ef 5 mellem kirkens underordning under Kristus og kvindens underordning under manden. Den er kun delvis, fordi enhver ægtemand i modsætning til Kristus er en synder. Der vil altid være meget i ægtemandens forhold til hustruen, der er udtryk for egenvilje, og som ikke er efter Guds vilje. Da gælder for hustruen Skriftens ord (ApG 5,29) om, at „*man bør adlyde Gud mere end mennesker*“. For det er Kristus, der er kvindens absolutte autoritet, ikke ægtemanden. Således også i formaningen i Ef 5,21 om at underordne

sig under hinanden i ærefrygt for Kristus, det er altså ham, underordningen dybest set er rettet mod. Mandens lederfunktion består ikke mindst i at vise sin hustru hen til Kristus, ikke hen til sig selv.

9) Er Efeserbrevet kapitel 5 og lignende tekster ikke en patriarkalsk tænkning, som strider mod den udjævning mellem kønnene, vi ellers finder i Skriften?

„Patriarkalsk“ er i denne sammenhæng uheldigt og misvisende. Det anvendes ofte unuanceret om alle rollemønstre, som indebærer mandsdominans og forhindrer ligestilling. Det kan bl.a. ses, når vi ser nærmere på de såkaldte hustavler. I Det Nye Testamente er hustavlerne forskrifter for medlemmerne i „huset“ = storfamilien, som omfatter familiefaderen, hans hustru og børn og slaver (Ef 5,21-6,9; Kol 3,18-4,1; jf. 1 Pet 2,18-3,7). Hustavlerne kan sammenlignes med lister hos forskellige antikke filosoffer, som omtaler de pligter, medlemmerne af storfamilien havde overfor hinanden. Sammenligningen viser, at hustavlerne på væsentlige punkter adskiller sig fra disse lister. De nytestamentlige hustavler udmærker sig bl.a. i måden, de omtaler mandens rolle. I antikkens lister er manden husherren (*pater familias*), der har en dominerende rolle og magt i forholdet til alle de andre i „huset“. I Det Nye Testaments hustavler er husherrens funktion overtaget af Kristus. Det er Kristus, og ikke manden, der er husets herre. Kristus er det fælles samlingspunkt, som bestemmer det indbyrdes forhold mellem husets medlemmer – jf. begrundelserne: „*som det sømmer sig i Herren*“ (Kol 3,18), „*for sådan skal det være i Herren*“ (3,20), „*i frygt for Herren*“ (3,22), „*Hvad I end gør, gør det af hjertet – for Herren*“ (3,23), „*Tjen Kristus, vor Herre*“ (3,24).

En anden markant forskel er, at i de nytestamentlige hustavler får de forskellige grupper anvisninger på deres forhold til hinanden. I antikkens lister er den eneste overordnede manden. Han får anvisninger på, hvordan han skal forholde sig til de underordnede grupper i huset. Det Nye Testaments hustavler tilkender også de underordnede grupper – kvinder, børn og slaver – status på linje med manden. Det markeres ved, at de underordnede grupper tillaes direkte og hver for sig om de-

res forhold til henholdsvis ægtemand, far og husherre: Også grupperne består af etisk handlende personer med selvstændigt ansvar.

Skal man alligevel bruge ordet „patriarkalsk“ i denne sammenhæng, må vi sige, at de nytestamentlige tekster fremstår som anti-patriarkalske. Og apostlen Paulus ser ikke nogen modsætning mellem underordningsteksterne og „ligestillingsteksterne“. Således kan han også i 1 Kor 11 skrive om de to forhold indenfor et og samme afsnit, uden at det synes at „bekymre“ ham.

10) Hører underordningen ikke til i den gamle verden, syndefaldets verden? Indleder Kristus ikke en nyskabelse og dermed en ny orden mellem mand og kvinde?

Det er et afgørende spørgsmål. For er underordningen en sørgelig konsekvens af syndefaldet, da må det være kristnes opgave at reducere dens negative konsekvenser. Men apostlen Paulus ser anderledes på det. Han forankrer underordningen i skabelsens orden (1 Kor 11,7-9; 1 Tim 2,13). Og når Paulus i 1 Kor 11,3 henviser til relationerne inden for treenigheden i beskrivelsen af mand-kvinde-relationen, kan han selvsagt ikke have ment, at disse relationer er blevet til som et resultat af syndefaldet.

I 1 Mos 1-2 er fortællingerne om Gud, der skabte mennesket som mand og kvinde. For Paulus tegner disse fortællinger et billede af manden og kvinden i komplementær og kønspolar enhed, en Guds orden til velsignelse og frigørelse. Kønspolariteten (= den positive og gudgivne spænding mellem mand og kvinde) og kønsforskellen er en del af Guds skaberværk og gudbilledligheden (1 Mos 1,27). Maskulinitet (det at være mand) og feminitet (det at være kvinde) er væsentligt for menneskets identitet. Mand og kvinde udfolder hver sin bestemmelse i samspil med den anden part: Manden som mand og kvinden som kvinde udfylder (kompletterer) hinanden på en berigende og identitetsskabende måde. Som skabt for hinanden er de tilpasset hinanden i gensidig afhængighed.

Som mandens til- og modsvarende („hjælper“, 1 Mos 2,18) har kvinden samme værd, rang og status som manden. Hun er hans „lige“

(„en hjælper, der svarer til ham“, 1 Mos 2,18). Men at kvinden svarer til manden, er imidlertid ikke det samme som at ligne manden. Det er ulighederne snarere end lighederne, der bidrager til enhed og helhed! I syndefaldet sker der en pervertering (= ødelæggende fordrejning) af det gudgivne, velsignede forhold mellem mand og kvinde. Samhørighed og fællesskab erstattes af fremmedgørelse og splittelse, tillid af mistillid, nærhed af afstand og åbenhed af tillukkethed. Det er denne pervertering – og ikke underordningen – der ophæves i Kristus. I ham fornyes vi på ny efter og i Skaberens billede (jf. Kol 3,10). Det vil bl.a. sige: til mand og kvinde i det samspil, som de tilsammen udfylder. Paulus fremholder i 1 Kor 11,11, at „i Herren er kvinden intet uden manden og manden intet uden kvinden“. Apostelen understreger, at det er efter Guds plan og vilje, at mand og kvinde er tilpasset hinanden i gensidig afhængighed: Det er „fra Gud“ (1 Kor 11,12): Gud vil det sådan. Men enheden ophæver ikke uligheden, men forudsætter den snarere.

11) I Det Nye Testamente kunne kvinder profetere (1 Kor 11), og vi får det indtryk, at profeti havde en central funktion. Må kvinder så ikke kunne være præster eller ældste?

Profetisk tale er en nådegave til menigheden. Og Gud giver den både til mænd og kvinder. De, som taler profetisk, taler til „opbyggelse, formaning og trøst“ (1 Kor 14,3; jf. ApG 15,32). De taler ind i en aktuel situation, sådan at Ordet trænger ind i hjerterne og afslører og dømmer et menneskes synd: „hvad der er skjult i hans hjerte“ (1 Kor 14,25).

Den profetiske tale sker normalt i den kristne forsamling. Den kan også lejlighedsvis udøves uden for forsamlingen, jf. ApG 15,22-34 om Judas og Silas („der selv var profeter“, v32). Profetisk tale sker ikke alene gennem dem, der har det åndelige lederansvar i menigheden, (og måske ikke *altid* gennem dem), men også (og oftere?) gennem lægmænd og -kvinder.

Profetiens gave er ikke det samme som undervisningens gave, jf. 1 Kor 14,6 og 1 Tim 3,2, hvor evnen til at lære andre er nævnt i listen over kvalifikationer for ældste, mens profetisk tale ikke er omtalt.

Profetisk tale har ikke autoritet på samme måde som forkyndelse og undervisning, som er at give videre og udlægge en allerede givet åbenbaring, Guds åbenbaring i sit ord. Profetien er en „spontanåbenbaring“ og skal altid være genstand for bedømmelse (1 Kor 14,29; 1 Thess 5,20-21; jf. 1 Joh 4,1). Bedømmelsen foretages for at afgøre, om profetien er fra Gud, om den er i overensstemmelse med bibelsk lære. Den skelnen mellem profeti og lære betyder imidlertid ikke, at profetisk tale ikke kan rumme læremæssige elementer, og modsat kan forkyndelse og undervisning rumme profetiske elementer.

At Bibelen taler om kvindelige profeter, og at kvinder netop kan tale profetisk (i Det Nye Testamente: ApG 2,17; 1 Kor 11,5; ApG 21,9), er ikke et argument imod at reservere lærer- og hyrdetjenesten for mænd, men snarere et argument for det.

12) Er det ikke sandt, at Gud utallige gange bliver kaldt „hjælper“ i Bibelen med det samme ord, som bruges, når Eva kaldes Adams „hjælper“? Udelukker det ikke enhver tanke om underordning? Ja, det er vel et argument for det modsatte?

Det hebraiske ord, der i 1 Mos 2,18 bruges om kvinden som mandens til- og modsvarende („hjælper“), bruges 15 gange i Det Gamle Testamente om Gud, hvor han optræder som menneskers hjælper. Men betydningsmæssigt kan man ikke automatisk forudsætte, at det samme ord har samme betydning alle steder i en tekst. Det er altid sammenhængen, der afgør ordets betydning.

Brugen af ordet „hjælper“ i 1 Mos 2,18 siger ikke noget om kvindens underordning. Det er slet ikke et tema i det vers. Så verset kan ikke bruges til at finde argumenter for eller imod underordningen i skabelsesberetningen.

13) Er Paulus' argumentation imod kvinder som lærere (1 Tim 2,12) ikke mandschauvinistisk („Adam blev skabt først, derefter Eva“ osv.)?

Paulus ser i rækkefølgen mand-kvinde i skabelsen en Gudgivet orden,

der ikke er ophævet i den nye pagt. Den argumentation anfægter ikke det, apostelen ellers understreger, at kvinden har samme værd, rang og status som manden.

14) Er der ikke noget, der hedder centrum og periferi i Bibelen? Hører spørgsmålet om kvindelige præster ikke til periferien? Handler spørgsmålet om kvindelige præster ikke bare om en ydre orden, som vel kan skifte fra tid til tid, fra kultur til kultur?

Der er afgørende, hvad der egentlig menes med, at Bibelen har et centrum og en periferi. Ofte bliver det opfattet sådan, at det, der siges at høre hjemme i periferien, må vige for det, der er i centrum. Det opfattes f.eks. sådan, at Bibelens kærlighedsbud har forret, for det er centrum i Bibelens etiske materiale. Dermed kan kærlighedsbuddet komme til at ophæve mange enkeltbud og formaninger.

Bibelen ser imidlertid anderledes på det. Centrum er aldrig et overordnet kritisk princip for det, der ligger i periferien. Centrum optræder ikke som dommer over de spørgsmål, der kan siges at ligge i periferien. Men centrum kaster lys over dem. De enkelte dele er dele af en helhed og bestemt af helheden. Man kan altså ikke isolere dem og vælge dem bort og alligevel mene, at man beholder helheden. Men fra centrum går der autoritet til alle dele af Guds ord. Når luthersk teologi lægger vægt på, at Skriften skal være sin egen fortolker, så er det netop den forståelse af forholdet mellem centrum og periferi, helhed og dele, som ligger til grund. I det perspektiv fungerer de enkelte bud og formaninger som konkretiseringer af kærlighedsbuddet.

15) Er det ikke en meget selektiv bibeltroskab, når man hævder, at nogle formaninger og bud i en tekst er eviggyldige, mens andre ikke er? F.eks. står buddet om, at kvinden ikke må optræde som lærer meget tæt ved nogle bud om, at kvinden ikke må bære guld, perler eller dyrt tøj (1 Tim 2,9). Ligeledes finder man formaningen om, at kvinden skal tie i forsamlingen i samme brev, hvor der formanes til, at kvinden skal bære slør (1 Kor 11)!

Det er ikke selektiv og vilkårlig bibeltroskab at sortere i bibelske bud og formaninger. At læse Bibelen uden „filtrering“ er tvært imod i strid med Skriften, som netop selv skelner mellem eviggyldige og tidsbegrænsede etiske udsagn.

Mange ved imidlertid ikke hvilket filter, de skal bruge, når de udskiller noget i det etiske materiale i Bibelen som tidløst og forpligtende og andet som bare gyldigt for en bestemt tid og situation. Der er behov for større metodisk bevidsthed på det område. Når man skal sortere, hvad der er relevant og ikke relevant, forpligtende eller ikke forpligtende, så må det ske ved klart definerede retningslinjer og kriterier. Og det er afgørende, at disse er hentet fra Bibelen og genspejler, hvordan Skriften selv forstår sin autoritet.

Skriften skelner f.eks. mellem et personligt råd (1 Tim 5,25) og et apostolisk påbud (1 Tim 2,12). Skriften anfører også flere steder den begrænsning ved et påbud, at den kun gælder til en vis tid, i et begrænset frelseshistorisk tidsrum. Jf. Hebr 9,10: „*gyldige indtil tiden for den rigtige ordning*“, dvs. den nye pagts tid (også Kol 2,17). Der må også skelnes mellem den tids- og situationsbestemte udtryksform, som en forskrift har i Bibelen, og den grundlæggende etiske norm og det princip, som ligger til grund for den. Udtryksformen vil ofte være kulturelt betinget, og her er det ikke den konkrete udformning, som princippet har fået i bibelsk tid, vi er forpligtede på og skal overføre til vor tid, men de underliggende motiver og grundholdninger.

Et eksempel herpå kan være forbuddet til kvinden i 1 Tim 2,9 mod at bære kostbare smykker eller dyrt tøj. Det er ikke et absolut forbud mod at pynte sig. Men det forbyder kvinderne at pynte sig på en sådan måde, at det kommer i konflikt med de socialt accepterede grænser for, hvad der blev regnet for sømmeligt og anstændigt i omgivelserne. En adfærd, som bar præg af ekstravagance og materiel luksus, ville virke kompromitterende for menighedens moralske vidnesbyrd og på denne måde bringe menigheden og dens budskab i vanry. Det principielle og tidløse i formaningene i 1 Tim 2,9-10 findes i opfordringen til kvinderne om at have „en ordentlig fremtræden“ og til at lade „*gode gerninger*“ være deres „*pryd*“. Dette gælder altså for enhver kristen kvinde til enhver tid, på ethvert sted, men de praktisk-konkrete konsekvenser af

dette princip vil variere. Paulus' forbud mod at lade en kvinde optræde som lærer (1 Tim 2,12) indeholder derimod ikke noget, som relative-rer forbuddet, og det får en teologisk begrundelse (1 Tim 2,13). Og at kvinden skal have noget på hovedet, når hun beder eller taler profetisk (1 Kor 11,5), omtaler Paulus udtrykkeligt som en „*skik*“ (v16), mens hans påbud om, at kvinden ikke skal tale, men tie i menigheden (1 Kor 14,34), begrundes med flere teologisk-principielle argumenter.

16) Når en kvinde føler sig kaldet af Gud til at være præst, hvordan kan nogen så afvise, at det er et kald fra Gud?

Gud kalder aldrig et menneske til noget, som er i strid med hans ord. Det kald, som en kvinde subjektivt kan opleve til præstetjeneste, kan nok være et kald til tjeneste, men ikke til en tjeneste som menighedens leder.

Et kald fra Gud er aldrig kun et indre forhold, en følelse. Det er en kendt sag, at menneskers indre, højst subjektive „kald fra Gud“ har kunnet lede til mangt og meget, som åbenlyst har meget lidt med Gud at gøre. Så til Guds kald hører også altid et ydre kald, en ydre bekræftelse. Og al ydre bekræftelse fra Gud hentes til syvende og sidst fra Guds ord, Bibelen.

At være „*retteligt kaldet*“, som det hedder i den lutherske bekendelse (Confessio Augustana artikel 14), til tjenesten med Ord og sakramenter forudsætter, at det er en mand og ikke en kvinde, som kaldes.

17) Var det ikke kvindernes manglende uddannelse, der var grunden til, at Paulus ikke tillod dem at være lærere i menigheden? Et argument, som åbenlyst ikke holder i dag!

Det argument anføres ofte i forhold til 1 Tim 2. Men for det første antyder Paulus ikke med et ord i den tekst, at det skulle være begrundelsen for, at han ikke tillader en kvinde at være hyrde i menigheden. Og for det andet er det en tvivlsom påstand generelt at hævde, at kvinderne i Efesos ikke havde uddannelse.

18) Hvis mænd og kvinder har forskellige roller i hjem og menighed, og hvis de er begrundet i Guds skaberordning, hvorfor skal rollerne så ikke også være forskellige i samfundet? Hvorfor må kvinder så gerne have ledende roller i samfundet?

I Det Nye Testamente udfoldes underordningsprincippet kun i forbindelse med ægteskabet og kirken. Man kan overveje, om det har at gøre med, at vi netop i de to sfærer rører ved det dybeste i vores identitet. I ægteskabet udfoldes det mandlige og det kvindelige i ren form, og i kirkens sammenhæng står vi meget direkte for Guds ansigt med hele vores identitet som mand og kvinde og er samtidig netop der et spejl af en dybere sammenhæng mellem Gud og mennesker, Kristus og kirken. På det samfundsmæssige plan befinder vi os derimod i det relative, det tidsbetingede, det skiftende.

Se i øvrigt min artikel, s. 143 i bogen om kefalé-strukturen, som er skabelsesordningen og den bibelske hovedstruktur i forholdet mellem mand og kvinde.

19) Er det hele ikke et spørgsmål om forskellige tolkninger? Og hvem kan egentlig gøre krav på at have den rette tolkning? Der er jo kristne, som tolker Bibelen forskelligt i spørgsmålet om kvindelige præster, selv om de alle er overbevidst om, at Bibelen er Guds ord.

I mange enkeltheder i teksterne kan der nok være tale om forskellige tolkninger. Men de store forskelle i opfattelsen af mænds og kvinders tjeneste i menigheden har som regel med bibelsynet at gøre. Er Bibelen Guds ord, og hvad menes der egentlig med det?

Der er mange, som ser på Bibelen som Guds ord. Men uenigheden i spørgsmålet om kvinders præstetjeneste viser, at man er uenige om, *hvordan* Bibelen er Guds ord. Et væsentligt moment i den forbindelse er synet på apostelautoriteten. Nogen hævder en forskel mellem Jesu autoritet og apostlenes autoritet, særligt i etiske spørgsmål. Men apostlene var bemyndiget af Herren selv. Deres forkyndelse og udlægning af evangeliet er derfor Kristus-autoriseret og – legitimeret. Det

vil sige: Apostlenes vidnesbyrd, deres formidling og deres fortolkning af Kristusbegivenheden og af Kristi ord og lære, er absolut forpligtede for kirken, hvis den skal kunne kalde sig "Jesu Kristi kirke". Og dette gælder ikke bare på troslærens område, men også på etikens.

Et andet moment, som har med bibelsynet at gøre, er, hvilke kriterier og principper man anvender i "omadresseringen" af de bibelske bud og formaninger fra *dengang* (bibelsk tid) til *her og nu* (vores tid). De kriterier, man anvender i det bibelske materiale, for at afgøre, hvad der har gyldighed blot for en bestemt tid og situation, og hvad der er alment og har tidløs gyldighed, må have sit grundlag i Skriften selv. Når mange argumenterer med, at vi må se anderledes på mange etiske spørgsmål i dag end på bibelsk tid, både fordi den historiske udvikling kræver det, og fordi vor livs- og virkelighedsforståelse kræver det, erstatter det i praksis Skriften og dens åbenbaringsfundamentale virkelighedsforståelse med samfundsudviklingen. Men bibelsk funderet kristendom kan ikke tillægge tiden og samfundet en sådan "taleret". For det er i Skriften, og kun dér, at Ånden vejleder til "*hele sandheden*" (Joh 16,13); jf. også spørgsmål 14 om forholdet mellem centrum og periferi. Et anderledes syn på dette forhold er udtryk for et anderledes bibelsyn.

20) I dag lever vi i kirken med uenigheder, som man tidligere anså for tros- eller kirkesplittende. Hører spørgsmålet om kvindelige præster ikke hjemme i samme kategori af uenighed?

Det vil variere, hvilken status man tillægger spørgsmålet. Nogle ser på uenigheden som meningsforskelle. Forskellige meninger kan man leve med, uden at det går ud over fællesskabet og forårsager kirkesplittelse. Andre bedømmer uenigheden som et bekendelsesspørgsmål, atter andre ser det som et vigtigt lærespørgsmål. Er spørgsmålet om mænds og kvinders tjeneste i menigheden ikke kun et enkeltspørgsmål, eller har det organisk sammenhæng med væsentlige punkter i kristen tro og lære? Et det det sidste, så vil uenighed kunne være kirkesplittende.

Kap. 14

Epilog

Epilog

Af Anette Ingemansen

Det er forbavsende, at der er så lidt litteratur om et så centralt emne som kvindens tjeneste i menigheden og om kvindens adgang til kirkens hyrde- og læreembede. Mange steder i folkekirken er spørgsmålet om kvindelige præster noget, der giver dele af menigheden udfordringer og stiller mennesker i en række dilemmaer. Det er stadig et tabu-emne, som mange kirkegængere og menighedsrådsmedlemmer helst ikke vil snakke om. Det kan handle om et hensyn til dele af menigheden eller til samarbejdsrelationer.

En positiv bibelsk røst

Der mangler en grundlæggende undervisning i, hvad Bibelen siger om emnet. Det gælder bredt i folkekirken og blandt daglige brugere af Bibelen. Bibelens positive syn på kvinden og hendes tjeneste i menigheden trænger til at blive markedsført ud fra kirkens eget fundament: Skrift og bekendelse.

Det er ikke underligt, at mange ikke ved, hvad det drejer sig om, eller er usikre på at fastholde kirkens gamle holdning til synet på kvindelige præster i en tid, hvor det syn i offentlighedens øjne er antikt og lig med at være sortseer og fordømmende.

Denne bog om kvindens tjeneste i menigheden er derfor særdeles tiltrængt som en positiv bibelsk røst, der igen kan sætte fokus på spørgsmålet om kvindelige præster og kvindens tjeneste i menigheden. Det er ikke gjort, siden Menighedsfakultetet udgav det lille hæfte i 1986: „Det positive nej til kvindelige præster“, skrevet af tidligere sognepræst Flemming Frøkjær Jensen.

Hæftet behandler emnet snævert, mens denne bog behandler spørgsmålet fra mange vinkler både bibelsk, psykologisk, kirkehistorisk, praktisk og nutidigt. Det betyder, at spørgsmålet om kvindens

tjeneste i menigheden ikke bare er et perifert isoleret spørgsmål i Bibelen, men er et spørgsmål, som har vigtige forbindelseslinjer til en række centrale temaer. Det er med andre ord ikke til at komme uden om for dem, der er aktive i folkekirken. Tilsidesætter man spørgsmålet om kvindelige præster som uvæsentligt for kirken, forsvinder et afgørende „missing link“ mellem centrale sider af kirkens fundament.

Kvinde med stor værdi

I løbet af mit teologiske studium fandt jeg ud af, hvor dybt spørgsmålet om kvindelige præster hænger sammen med Bibelens lære om frelsen i Kristus og kirken som Kristi menighed. Der er andre artikler i denne bog, som gør rede for det på en meget grundig måde. Men kort fortalt fandt jeg ud af, at man ikke kan løsrive frelsen i Kristus fra de ordninger, han giver for livet i kirken. I Galaterbrevet kapitel tre hedder det, at vi alle, mænd og kvinder, er lige i kraft af frelsen i Kristus. Vi har lige stor værdi for Gud, hvad enten vi er mænd eller kvinder. Men Kristus har som kirkens hoved og sit legemes Frelser (jf. Ef 5) givet nogle retningslinjer og ordninger for, hvordan mænd og kvinder skal tjene ham og hinanden i den nye frelsesorden. Der er nøje sammenhæng mellem den måde, vi er skabt på som mand og kvinde, og den måde, vi skal tjene hinanden på. Det er spejl af, hvorledes Kristus tjener kirken.

Det indebærer, at kvinden ikke kan være hyrde for en menighed. Den tjeneste tilkommer alene manden, fordi de kun på den måde kan spejle et mere grundlæggende forhold mellem Kristus og kirken.

Det giver for mig at se ikke en ringere værdi som kvinde, tværtimod. Som kvinde har jeg ligeså stor værdi i Kristi øjne som en mand, men jeg har bare nogle andre tjenestefunktioner i menigheden. Det giver mig en stor frihed som teolog at kunne sige: jeg skal ikke være præst. Jeg skal noget andet.

Denne bog kan være med til at give flere kvinder en tro på, at de har stor værdi, som de er. Mange kvinder kæmper med mindreværd og med deres identitet som kvinder både i forhold til rollen som mor, hustru, kok, elskerinde og karriere. Når kvinden får forankret sin værdi og sin identitet efter det bibelske mønster, er der den største mulighed for, at der indfinder sig en helt anden hvile i selvværd og identitetsfølelse.

Brug for nytænkning

Bibelen har meget at sige om betydningen af kvindens tjeneste i menigheden, som vi skal lære af. Der er stadigvæk langt igen i folkekirken, hvor man stort set har samlet alt under præsteembedet og kun i lille omfang har oprettet relevante og meningsfyldte tjenester for kvinder, f.eks. sognemedhjælpertjenesten. Her er der meget for folkekirken at gøre endnu, og man kan undre sig over, hvorfor arbejdet ikke er kommet videre, når over halvdelen af de aktive i kirken er kvinder.

Vi kan lære meget af andre kirker, hvor man har inddraget kvinder i faste tjenester i kirken.

I flere kristne organisationer i folkekirken har man gjort et stort stykke arbejde for at gøre brug af kvinder som medarbejdere, og man må håbe, at den udvikling fortsætter.

Men vi har brug for nytænkning og kreative hjerner på dette område, hvis vi skal leve op til det forbillede på menighedsliv, som vi har i Det Nye Testamente. Jeg håber, at denne bog kan inspirere til en samtale og drøftelse af nye muligheder for kvinders tjeneste i menigheden, som ikke er i modstrid med de ordninger, Bibelen anviser.

Vi har brug for at lave samtalefora, hvor spørgsmålet om kvindens adgang til kirkens hyrde- og læreembede kan drøftes. Denne bog er så nuanceret, at den er en uomgængelig grundbog for den, der vil arbejde med emnet. Den er også udmærket som debatoplæg og giver mange vinkler til en væsentlig samtale både for præster, menighedsrådsmedlemmer, kirkegængere og teologistuderende.

Denne bog giver en grundig indføring i emnet, og jeg tror, at den kan være med til at skabe klarhed hos den, der er interesseret i at lade Bibelens vejledning være øverste norm for troen og livet – også i dette spørgsmål.

Appendiks: Debatten igen igen

Tæt på færdiggørelsen af bogen blussede debatten om kvindelige præster pludselig op igen. Som lyn fra en klar himmel.

TV2's Dags Dato lavede april 2007 en sag på det, hvor de blandt andet forsøgte at få kirkeminister Bertel Haarder til at medgive, at de sidste modstandere skal bankes på plads i ligestillingslovens navn. Haarder afviste det naturligtvis pure.

Det gav en efterfølgende kortvarig, heftig debat i medierne. Det blev med al tydelighed demonstreret, at debatten om kvindelige præster langt fra er død. Der skal meget lidt til, før den blusser op.

Debatten demonstrerede også noget andet. Fordommene og uvidenheden omkring den holdning, som ligger til grund for denne bog, er massive. Læserbrevsskribenter kunne knap få øje på andet end sort middelalder og kvindeforagtende islamisme.

I tavsheden og fortielsen trives uvidenhed og fordomme. Derfor hilses debatten velkommen. Besindige røster med sans for nuancerne kan komme til orde. Og de, der står inde for de „forkætrede“ holdninger, får anledning til at afsløre fordommenes absurditeter og forklare, hvorfor „det med kvindelige præster er en banalisering af forholdet mellem mænd og kvinder; mystikken forsvinder“ – for nu at bruge en tidligere sognepræsts ord.

Vi fik lyst til at delagtiggøre læseren i et lille udpluk af debatten.

Hullet i dæmningen

Spørgsmålet om kvindelige præster skubber blandt andet meget til spørgsmålet om Bibelens autoritet

Jeg vægrede mig først ved avisens udfordring til at skrive nogle få ord om spørgsmålet om kvindelige præster. Skal det handle om skillepunkter i kirken, kunne jeg skrive om adskillige af slagsen, som vejer meget tungere. Men ok, det får jeg så anledning til at skrive højt og tydeligt nu: De store folkekirkelige splittelser finder vi omkring spørgsmål som: Er Gud et resultat af vores fantasi, eller er vi resultat af Guds fantasi? Har kirken ubetinget dåbspligt? Skal Jesu opstandelse forstås symbolsk eller bogstaveligt? Kan et menneske gå evig fortabt? – for nu bare at nævne nogle af de se-

neste års meget hede diskussioner.

Men små sager kan som bekendt afføde store sager. Og jeg tror, at spørgsmålet om kvindelige præster hører til den slags små sager.

Spørgsmålet om kvindelige præster skubber blandt andet meget til spørgsmålet om Bibelens autoritet. Bag alle førnævnte temaer kan man blandt andet finde spørgsmålet om, på hvilken måde Bibelen skal sætte dagsordenen for kirkens liv og lære. Er Bibelen kun en »dialog-partner«, en stemme på linje med alle mulige andre stemmer, og derfor heller ikke mere bestemmende end andre stemmer? Eller er det altid Bibelen, der skal have sidste ord, når kirken skal afgøre sig for dette eller hint?

Med andre ord: Kan vi sige »det er kun Paulus«, når Paulus siger noget om forholdet mellem mand og kvinde og ud-

mønter det i et konkret nej til, at kvinder er hyrder og lærere for en menighed? Hvis vi kan sige det, kan vi vel også sige det om så meget andet af det, Paulus siger. Og hvor går grænsen for, hvad der »kun er Paulus«? Alt, hvad Paulus siger, er vel så i princippet til diskussion. Resultatet af den »lille« overspringning af nogle Paulus-ord i sagen om kvindelige præster ser vi med al tydelighed på en lang række andre områder, blandt andet ovennævnte.

Sagen om kvindelige præster drejer sig om det lille, øjensynlig ubetydelige hul i dæmningen. Det ligner ikke et problem, men det bliver det i det lange løb. Også for dem, der kun på det ene punkt springer over Paulus, men ellers tager ham alvorligt nok. Den dag dæmningen brister, tager vandet alt med sig.

*Henrik Højlund
sognepræst i Løsning -
Korning sogne*



Hvem diskrimineres?

Når det gælder behandlingen af de politisk ukorrekte, er folkekirken et skammeligt eksempel på meningstyranni og direkte og indirekte samvittighedstvang.



Robert Blak,
vilgøringsrådspræs,
Søndermarken 6,
Fulens,
Gestrop

DAGS DATO på TV 2 satte 15/4 alle sejt til for at stigmatisere et mindretal blandt folkekirkenes præster. Det drejer sig om de skønsmæssigt 8-10 pct., som mener, det er i modstrid med kir-

kens læregrundlag, at kvinder ordineres til præstetjenesten. Journalist Cecilie Beck fremhævede det tilsyneladende modstridende i, at vi i Danmark har en lov om ligestilling, men i folkekirken giver frihed til at mene, at præsten skal være en mand.

Røn nonsens

Historien er det rene nonsens. Ser man på fakta, er folkekirken et rigtigt dårligt eksempel på, at det skulle halte med ligestillingen. Siden kvinder i 1948 fik adgang til at blive præster, er antallet af kvindelige præster kun gået én vej, så skønsmæssigt 50 pct. af folkekirkenes præster i dag er kvinder. Hvilket andet traditionelt mandesliv kan fremvise en lignende grad af ligestilling? Ser man på folkekirkenes topledelse, er 3 ud af 12 biskopper kvinder. I hvilken anden branche – privat eller offentlig – er antallet af kvindelige topledere 25 pct.?

Modsat: Præster, som har kirkens klassiske syn på mænds og kvinders forskellige tjeneste, diskrimineres åbenlyst i folkekirken.

Ser man på fakta, er folkekirken et rigtigt dårligt eksempel på, at det skulle halte med ligestillingen.

Spørgsmålet om kvinders og mænds tjenestefordeling anses ikke af ret mange – heller ikke de 8-10 pct. – for at være et centralt, kristent spørgsmål. Alligevel benyttes spørgsmålet som et testspørgsmål ved mange ansættelsesamtaler i folkekirken.

Frasortering

Velkvalificerede, samvittighedsfulde ansøgere frasorteres ikke sjældent pga. en samvittighedsfuld fastholden ved en klassisk tolkning af Bibelens syn på mænds og kvinders forskellige tjeneste. Nogle biskopper fraråder direkte menighedsråd at ansætte ansøgere med kirkens klassiske syn på kvinders tjeneste. Det er oftest usagligt, fordi de praktiske konsekvenser for kirkens liv og virke er yderst begrænsede.

De 8-10 pct. med det politisk ukorrekte syn på kvinders tjeneste, som er i embede i folkekirken, diskrimine-

res også. Mulighederne for at søge anden stilling i folkekirken vanskeliggøres, fordi både menighedsråd og biskopper tillægger synspunktet uløseligt stor vægt. Karrieremulighederne begrænses.

I folkekirken findes mig bekendt ingen med kirkens klassiske syn på mænd og kvinders tjeneste i blot én af folkekirkenes ledende stillinger.

Vejen til en lederstilling i folkekirken er lukket. Ikke pga. inkompetence, men pga. en klassisk tolkning af kirkens trosgrundlag.

Folkekirken ruset sig ofte af sit fristind og sin rummelighed. Men når det gælder behandlingen af de politisk ukorrekte, er folkekirken et skammeligt eksempel på meningstyranni og direkte og indirekte samvittighedstvang. At dette i Dags Dato skal beskrives som diskrimination af folkekirkenes kvindelige præster, er kun til at måbe over.

Hvorfor nu det hysteri

Der findes ikke noget ret meget mere forbenet end køns-diskussionen i Danmark. De kvinder, der er optaget af den komplette ligestilling – og de mange mænd, der befinder sig i samme åndelige landskab – har på tværs af forskellighederne det til fælles, at de ikke giver plads til nuancer.

Det kan skyldes, at den store kønsrollediskussion fortsat er forholdsvis ny. Hvad betyder 40 år i historiens lys? Og det kan være, fordi målet endnu ikke er nået. Før det er det indlysende ikke. Der er i praksis IKKE ligestilling i Danmark. Kvinder får generelt lavere løn end mænd. Der er forbløffende få kvindelige chefer, også i den offentlige sektor. Generelt er der næppe heller ligestilling i ret mange hjem, når det drejer sig om det huslige arbejde. Nej, ligestilling har vi ikke. Men måske er vi tæt på at have den ligestilling, vi i virkeligheden ønsker, både kvinder og mænd. Det der med lønnen skal vi kæmpe videre med. Det kan vi ikke være bekendt.

Men vi er kommet så langt i ligestillings-debat-ten, at det virker forbløffende nærtagende, at man ikke kan acceptere, at nogle få mennesker i dette land tillader sig at sige, at de er modstandere af kvindelige præster.

Jeg er en varm tilhænger af kvindelige præster. Et par af de mest begavede, dygtigste og engagerede præster, jeg er stødt på, er kvinder. En dag sad vi en stor flok medarbejdere fra avisen i en kirke med sorg langt inde i sjælen. Fordi vi skulle sige farvel til en ung, kvindelig kollega, der var død fra to små børn. Vi græd alle sammen. Vi havde grædt i månedsvis, fordi vi vidste, hvad der skulle komme. Og vi tudede stadigvæk.

Og det var en fantastisk prædiken af en kvindelig præst, der fik os til at smile for første gang i lang tid – og til at køre hjem med følelsen af, at livet trods alt er det hele værd.

Det er individuelt, om man kan være en god præst eller ej. Som det er individuelt om man bliver en god eller dårlig journalist, bankfuldmægtig eller grønthandler. Det er ikke kønsbestemt. Men vi burde være kommet så langt i kønsrolle-debatten i Danmark, at vi kan tage helt afslappet på, at nogle få mennesker – med udgangspunkt i Biblen – mener, at en præst skal være af hankøn. Det er da et standpunkt, man har lov at indtage, uden at det behøver opfattes som et angreb på kvinder, hverken deres evner eller stilling i samfundet.

Der findes ingen logik, når man taler religion. For de mennesker, der virkelig tror, er der kun tro. Det kan ikke proppes ind i en anden sammenhæng. Smil til dem og sig: – Det mener du - jeg synes ikke, du har ret!

Og vær glad for, at vi er kommet til et punkt i det her land, hvor vi kan tillade os sige sådan.

Arne Mariager, redaktør

LIGESTILLING I FOLKEKIRKEN Paulus har med en henvisning til et ord fra Herren sagt, at der er én opgave forkyndelse af Guds ord i menigheden. Haahr Andersen

Mænd og kvinder har forskell

AF BØRGE
HAAHR
ANDERSEN



Kristen tro appellerer til nogle grundværdier, kærlighed, barmhjertighed, hensyntagen til de svage og udstødte, som i særlig grad appellerer til kvinder. Det betyder, at på græsrodsplan er det kvinderne, der er mest talstærke og dominerende i den kristne kirkes historie. Denne tendens kan ses over hele jordkloden og gennem hele kirkens historie. Hvor en kristen kirke plantes i en ny kulturel sammenhæng, er det oftest kvinder, som først konverterer, og i frafaldstider er det kvinderne, der er de sejeste og mest udholdende.

Det betyder i praksis, at den person, som næst efter

Jesus selv har betydet mest for kvinders ligestilling i den europæiske del af verden, er apostlen Paulus. Hans møde med den opstandne Kristus fik ham til at bryde med den jødiske, mandsdominerede kultur, og hans menneskesyn var radikalt og provokerende i både jødisk og græsk kultur, når han sagde, at der ikke var forskel på mand eller kvinde, jøde eller græker, træl eller fri.

FOR PAULUS var denne forståelse ikke blot teori, men hans gudstjenesteform og menighedsopbygning blev præget af mænds og kvinders tjenester og nådegaver på en radikalt anden måde, end tilfældet var i synagogen. Betroede medarbejdere i hans permanente stab var kvinder, hvilket var uhørt på den tid.

Alligevel insisterer Paulus

på med henvisning til et ord fra Herren, at der er én opgave i menigheden, som er forbeholdt mænd. Nemlig den lærermæssige forkyndelse af Guds ord i menigheden. Paulus begrunder denne positive særbehandling af mænd – ikke i en pragmatisk hensyntagen til sin samtid, men i selve mandens og kvindens gudsskabte forskellighed og forstår det som en guddommelig orden, der forpligter den kristne kirke til alle tider.

Ligesom et ægteskab bygget på et fællesskab, hvor mandlige og kvindelige egenskaber supplerer hinanden, er en kristen menighed et fællesskab, hvor mandlige og kvindelige egenskaber skal supplere hinanden. For at sikre balancen mellem de to køn skal en kristen kirke altså forpligte sig på begge sider ved de

et ord fra Herren sagt, at der er én opgave forkyndelse af Guds ord i menigheden.

Haahr Andersen

lige opgaver i kirken

apostolske formaninger.

For tiden er der ikke den store forståelse for dette i de nordiske, lutherske folkekirker, for nu at sige det lidt diplomatisk. Det betyder i praksis, at teologi er blevet et typisk kvindesag, og at præstestillingen i udpræget grad har ændret sig, sådan at den appellerer til kvinder.

MERE END 50 procent af den danske præstestand i dag er kvinder, og tallet vil i løbet af få årtier stige, sådan at der om få år vil være lige så få mandlige præster, som der i dag er mandlige jordemødre og sygeplejersker. Udviklingen forstærkes af en aggressiv modstand mod os, der føler os forpligtede af de bibelske formaninger, og som praktiserer den arbejdsdeling i menigheden, som er skitseret ovenfor.

I Sverige og Finland har

man ret og slet forbudt folk af vores slags at blive præster, og den ellers så rummelige, danske folkekirke har en underlig intolerance over for os, at det kan let udvikle sig til svenske og finske tilstande.

Men altså – hvis nogen skulle være interesseret i, hvorfor nogle af os fastholder en modstand mod ordningen med kvindelige præster, så har det to grunde: Vi mener, at en kristen kirke er forpligtet på Jesus og Paulus, og for det andet – vi ønsker at fastholde en balance mellem mandlige og kvindelige egenskaber i den kristne kirkes fællesskab. Kristendom er nemlig hverken en mande- eller en kvindereligion!

Børge Haahr Andersen er rektor på Dansk Bibel-Institut og medlem af repræsentantskabet for Evangelisk-Luthersk Netværk

Kirkeminister Bertel Haarder kæmpede som minister for integration en beundringsværdig og indædt kamp for ligestilling mellem kønnene. Han afskyede ethvert tegn i muslimske miljøer på, at mænd havde forrang for kvinder.

Et er muslimer, noget andet danske præster – Folkekirken har af ubegribelige grunde sin egen tidslomme af mørkemænd, der med forankring i Bibelen hævder sig bedre end kvinder og i 2007(!) alvorligt talt mener, at kvinder ikke skal have ret til at prædike eller forrette nadveren.

En af dem er præsten Henrik Højlund, der endda tillader sig den frækhed at se sine dybt reaktionære holdninger være guddommeligt besjælede. Han siger, at vi i kirken skal »mærke den vidunderlige forskellighed mellem kønnene, som er givet os helt fra skabelsen.«

»Forskellighed« betyder i Højlands optik, at han kan leve efter et besynderligt menneskesyn, ifølge hvilket kvinder er mindre værd end mænd.

Højlund er ikke værdig til at bære præstekjolen. At han får lov, viser, at mænd som han mødes med en rummelighed, de ikke kunne drømme om at tilstå andre. Højlund må tro og mene, hvad han vil, men minister Haarder burde skamme sig over ikke klart at indføre lovgivning, så loven om ligestilling også gælder kirken, som den gælder for alt andet.

Kommenter dagens Standpunkt på avisen.dk/debat

Landets love skal ikke presses ned over kirken

Af Henrik Højlund | sognepræst i Løsning-Korning, formand for Evangelisk-Luthersk Netværk

Nyhedsavisens leder er så spækket med fejl og fordomme, at jeg ikke har en kinamands (m/k!) chance for at trænge gennem panseret og kommentere det hele. Så blot dette:

Bertel Haarder har kæmpet samme kamp for kønnenes ligeværd, som jeg og alle normalt sindede i dette land til enhver tid vil gøre. Bertel Haarder er imidlertid klog nok til at skelne mellem religion og politik, så han kunne aldrig drømme om at stille uden for moskéen med ligestillingsloven og forlange, at der også skal være kvindelige imamer eller uden for landets katolske kirker med et forlangende om kvindelige præster, jf. det, han meget udtrykkeligt sagde i Dags Dato i TV 2.

Lederen forstår ikke denne skelnen og forlanger derfor, at alle landets love skal presses ned over kirken – kirkens herre er det til enhver tid parlamentariske flertal. Farvel kirke, farvel kirkens Herre, farvel Bibel, og goddag til den nye kirkeherre: folket, folkeviljen og Folketinget. Måske er det på høje tid, at vi får afviklet statskirken, så vi slipper med den vildfarelse, at kirken bare har at følge statens lovgivning. Den dag, staten ikke længere har en kirke, der tør modsige staten, er det synd for staten. Den dag, kirken ikke længere følger sin sande Herres røst, er den døende. Det er kernen i sagen om kvindelige præster.

Er præstekjolen kun

Præsten Henriette Öberg har oplevet af blive form. Præstekollegaen Henrik Højlund mener, at kvindel

Henrik Højlund er præst i Løsning i Østjylland. Han er for ligestilling, men det betyder ikke, at mænd og kvinder skal udføre de samme opgaver.



PRO

AF MORTEN NYSTRUP

Hvad står øverst for dig. Bibelens ord eller lovens?

»Forhåbentlig har ethvert menneske i dette land en samvittighed, der går foran landets love. Hvis landets love er absolut øverste instans, er staten blevet totalitar. Den er blevet vores samvittighed. Gud fri os vel for det. I bred almindelighed er landets love gode og skal derfor holdes. Men at placere noget så relativt og omskifteligt som landets love øverst på skamlen, det er det glade vanvid.«

Hvorfor skal man som præst ikke følge den generelle samfundsudvikling og acceptere, at verden ikke ser ud, som da Paulus skrev brevet til Korintherne?

»Der er forskel på at konstatere og acceptere. Selvfølgelig ser verden ikke ud som på Paulus' tid. Men det betyder bare ikke, at alt nødvendigvis er blevet bedre - eller værre. Det siger selv, at kirken ikke blindt skal følge den generelle samfundsudvikling. Kirken skal først og sidst være sig selv. Og det vil egentlig sige: være i overensstemmelse med Paulus, Jesus og dem alle sammen. Vel vidende at noget af det, de gjorde gældende, naturligvis er tidsbundet, hvilket de faktisk også selv lægger op til. Men det, der ikke er tidsbundet, binder kirken til alle tider.«

Hvorfor er man som præst i den danske folkekirke ikke nødt til at acceptere, at der er lovbestemt ligestilling i landet?

»Ganske enkelt fordi der en lov-

bestemt ret til at mene, at kvinder ikke skal være præster - og endda tage konsekvensen af det.«

Hvordan stemmer modstanden mod kvindelige præster overens med kristelige værdier om næstekærlighed, respekt og rummelighed?

»Det spørgsmål minder om et andet spørgsmål: Er du holdt op med at slå din kone? Man slipper dårligt fra det, hvad enten man svarer ja eller nej. Med andre ord: Jeg lader mig ikke friste til at forsvare den mulige sammenhæng mellem et nej til, at kvinder skal være præster, og så næstekærlighed, respekt og rummelighed.«

Skal der være ligestilling i Folkekirken?

»Selvfølgelig skal der det. Men ligestilling i kirken er ikke det samme som, at kvinder og mænd skal lave det samme i ét og alt. I kirken skal vi mærke den vidunderlige, sprudlende, dynamiske forskellighed mellem kønnene, som er givet os helt fra skabelsen.«

Føler du, at folkekirken er rummelig nok til også at kunne fjerne dine holdninger?

»På papiret er den det. Og et stykke ad vejen også i praksis. Vi har endnu ikke svenske forbuds-tilstande. Derovre på den anden side af Sundet er det sådan i dag, at man ikke kan ansættes som præst, om man så bare i al privathed til rent indvortes brug skulle mene, at kvinder egentlig ikke burde være præster. Der har meningsstyrningslæget helt igennem

in for mænd?

manet af andre præster på grund af sit køn. elige præster strider mod Bibelens ord.



KONTRA

Henriette Öberg er dansker, men præst i Sverige. Hun mener holdningen om, at kvindelige præster ikke hører hjemme i kirken, er utidssvarende.

AF MORTEN NYSTRUP

Hvad står øverst for dig. Bibelens ord eller lovens?

Det gør loven. Som jeg forstår loven er den skrevet på en etisk og medmenneskelig vurdering, som egentlig også har sin oprindelse i Bibelen. Men Bibelen er skrevet for 2.000 år siden, og man kan ikke tage en lineal og trække en streg derfra og til den virkelighed vi har i dag.

Hvad er der galt i, at præster følger Bibelen til punkt og prikke og derfor bl.a. er imod kvindelige præster?

Det er et spørgsmål om synet på Bibelen. Om man virkelig har tolket Bibelen rigtigt ud fra nogle enkelte skriftsteder, bortset fra den ledstjerne, at man skal elske Gud og sin næste. Så kan man jo ikke tage nogle enkelte skriftsteder og sige, at de er mere værdifulde end andre. Som kvindelig præst bliver jeg nødt til at tænke på, at nogle kan være imod en pga. af mit køn og ikke min person. Men det bliver lidt skævt i længden.

Hvorfor skal der ikke også være plads til modstanden mod kvindelige præster?

Der er næsten lige så mange måder at behandle problemet på, som der er kirker. I Sverige har man sagt, at man ikke vil præstevie flere, der har den holdning. Og det er et godt udgangspunkt, at den der er imod kvindelige præster ikke kan være kirkehyrde. Og jeg kan tydeligt mærke forskel. Hele tanken om kirken som organisation kender man

jo ikke rigtig i Danmark, hvor det nærmest er tabu at tale om kirken. Man har sværet ved at se kirken som en organisation, fordi der har været en kritik af kirken som en magtfuld organisation.

I Sverige ser man organisationen som en mulighed for at styre kirken i en retning. Den står ikke stille. Man føler, at der er plads til dynamik, og at man kan flytte noget.

Hvordan stemmer modstanden mod kvindelige præster overens med kristelige værdier som respekt, næstekærlighed og rummelighed?

Det rimer ikke. En kirke i splittelse med sig selv er dybt sørgeligt og er imod Guds ord. For man skal elske hinanden, og så kan man ikke bare sige, at der er nogen, der ikke må være med. Man skal ikke slukke sit intellekts lys, bare fordi man er blevet troende.

Synes du, at provster og biskopper burde gribe ind over for de præster?

Her i Sverige gør de det jo. Men man skal nok begynde et andet sted. Folks religiøsitet tager somme tider nogle ordentlige udsving, og vi kan ikke altid styre det. Det er et problem, som er meget svært at løse. Ordet skal være frit, men man har ikke lov til at forhindre kvinder i at blive præster.

Hvordan sikrer man fuld ligestilling i Folkekirken?

Det er biskoppernes opgave at se til, at de ordinerer de personer, som de finder læmpelige. Men det er også præsternes ansvar, at det er evangeliet, der bliver forkyndt, og ikke en eller anden mærkelig lov.

Litteraturliste

Redaktionen har udarbejdet denne litteraturliste for at pege på noget af den litteratur, der er skrevet om emnet i denne bog. Hermed vil vi gerne opnå især to ting: Oplyse læseren om litteratur, som er med til at danne baggrund for nærværende bog. På en særlig måde stimulere læseren til fortsat at arbejde med dette spørgsmål.

I flere af de publikationer, vi henviser til, findes der yderligere litteratur. Man er også velkommen til at henvende sig til redaktionen for at få oplyst flere titler og anden relevant litteratur.

Eva Andersen, *Et positivt vidnesbyrd*, art. i: Budskabet nr. 3/1997

Hans Andrae, *Ja til kirkens hyrdeopgave ifølge Bibelen*, Hellberg & Elmquist, Hygum 1984

Jonathan Baker, *Kvinnor i biskopsämbetet? Ett bidrag till debatten om kyrkans ämbete*, Göteborg, 2005, originalens titel: *Consecrated Women? A Contribution to the Women Bishops Debate*, Canterbury Press, Norwich 2004

Kjell Barnekow, Gustav Adolf Danell, Ragnar Ekström, *Bibel, Bekännelse, Ämbete*, Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokforlag, Lund 1955

Christian Bartholdy, *De kvindelige præster*. Indre Missions Tidende (IMT) nr. 5, 1949

Henrik Bartholdy, *At prøve sin praksis – Om taleforbudet i 1 Kor 14*, art. i: Budskabet nr. 5/2002

J.R. Beck & C.L. Blomberg (eds.), *Two views on Women in Ministry*, Zondervan Publishing House, 2001

Elisabeth Behr-Sigel et Mgr. Kallistos Ware, *L'ordination de femmes dans l'Eglise orthodoxe*, Paris, Ed. du Cerf, 1998

Elisabeth Behr-Sigel, *Le ministère de la femme dans l'Eglise*, préface: Anthony Bloom, Paris, Ed. du Cerf, 1987

Joanna Bogle, *Women and the Priesthood*, Liverpool 1987

Fredrik Brosché och Hans C. Cavallin, *Manssamhällets försvarare – eller skapelsens? Studier och tankar kring frågan om kvinnan hos Paulus och Luther – i gammal och ny gnosticism*, Uppsala 1982

Hans-Ole Bækgaard, *Skal vi stadigvæk sige nej til ordningen med kvindelig præstetjeneste anno 2003?* (se <http://www.eben-ezer.dk/arkiv/artikler.asp?id=87>)

Concerning the Ordination of Women, WCC, Genève 1964

Erling Danbolt, *Se selv, hvad Bibelen sier om menns og kvinners tjeneste i menigheten. Fortolkning og refleksjoner over 1. Korinterbrev kapittel 11-14*, Lunde Forlag, 1990

Den Katolske Kirkes Katekismus (1997), Libreria Editrice Vaticana. Dansk oversættelse (2006), Katolsk Forlag

Danvers-erklæringen „Mand og kvinde i Guds skabelse“, DBI-Posten nr. 9/1999

Debathefte om kvindelige teologers tjeneste i menigheden, udsendt af Menighedsfakultetet, Århus jan. 2003

Dokumenter på <http://www.lcms.org/ctcr> - især under emner: “*Lutheran Doctrine and Practice*” og “*Women in the Church*”

Gunnar Eikli (red.), *Kvinner – i Bibelen, i kirken, i misjonen*, Nye Lu-

ther Forlag, 1991 (artikler både for og imod kvindelig præstetjeneste)

Anne-Louise Eriksson, *Kvinnor talar om Jesus. En bok om feministisk kristologisk praxis*, Nya Doxa, 1999

Arne Fjelberg, *Kvinnelige prester*, Forlaget Land og Kirke, 1958

Olav Fog, *Konsekvensen af kvindelige præster*, kronik i Kristeligt Dagblad, 27. maj 1981; samt Tebstrup 2006 (manuskript med udførlig literaturliste)

Olav Fog, *Kvindens plads i Menighedslivet*. Bidrag til Menighedsfakultetets udvalgsarbejde, Blaaehøj 1978

R. T. France, *Women in the Church's Ministry*, The Didsbury Lectures, 1995

Flemming Frøkjær-Jensen, *Det positive nej til kvindelige præster*, Menighedsfakultetet, Århus 1986

Försonad mångfald, flere forfattere SPTs Småskrifter nr. 34, Uppsala 2006. En samtale mellem kvindelige præster og modstandere af kvindelige præster for at finde en vej frem mod forsonet mangfoldighed

Bo Giertz, *Att tro som apostlarna*, Verbum Håkan Ohlssons, 1978

Bo Giertz, *23 Teser om Skriften, Kvinnan och Prästämbetet*, Bokförlaget Pro Veritate, Uppsala 1981

Bo Giertz, *Kristi kirke*, Fredericia 2005

Bo Giertz, *Söndringen i kyrkan Ett samtal mellan två gode oense vänner*, SPTs småskrifter nr. 27 (s274), Uppsala

Leif Grane, *Den Danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter*, Forlaget ANIS, 1993

Bertil Gärtner, *Embedet, Manden og Kvinden i Det nye Testamente*, Re-formatio's Forlag, 1990

H. P. Hamann, *The Translation of Ephesians 4:12 – A Necessary Revision*, art. I: Concordia Journal, jan.1998

Karen T. Hansen, *Kvindens rolle i de paulinske menigheder*, Århus (speciale, jan. 2001)

Manfred Hauke, *Die Problematik um das Frauenpriestertum vor dem Hintergrund der Schöpfungs- und Erlösungsordnung*, Paderborn 1982 (findes også i svensk oversættelse)

Manfred Hauke, *Gud fader eller Gud moder? En granskning av feministisk teologi*, Örebro, 1998

Michael Harper, *Jämlika och olika Manligt och kvinnligt i kyrka och familj*, Falkenberg 1995; originaltitel: *Equal and Different*, Hodder and Stoughton, 1994. Harper er kendt karismatiker og præst i den anglikanske kirke, nu i Den Ortodokse Kirke

U. C. Holm, *Hennes verk skall prisa henne. Studier av personlighet och attityder hos kvinnliga präster i Svenska kyrkan*, Stockholm 1982

Thomas Hopko (ed.), *Women and the Priesthood*, Creswood, New York, St. Vladimir's Seminary, 1999

Odd Sverre Hove, *Bibelsk to-kjønns-teologi. Kommentarer til professor Ole Øysteses bok „Vi forstår stykkevis“*. Særtryk af fem kronikker i avisen „Dagen“ (1994): 20.06., 21.06., 22.06., 23.06. og 24.06.

Asger Chr. Højlund, *Et ja og et nej – om kvindelige præster*, art. i: Ich-tys nr. 4/1997, 24. årg.

Asger Chr. Højlund, *Kvindens tjeneste i menigheden*, kronik i: *Indre Missions Tidende (IMT)* nr. 4-2001

Rune Imberg, *Tillsammans – Gud til ära och mäniskor till tjänst Om man och kvinna i den kristna kyrkan*, Göteborg 1999

Rune Imberg, *Teologiska trender i tiden. 2. Feministteologien*, www.brogren.nu/rune3.htm

Inte oordningens Gud, Svenske Kyrkans fria synod, Sigtuna 2000

Nils Johansson, *1. Korintierbrevet 11-14 och prästvigning av kvinnor*, Bokförlaget Pro Veritate, Uppsala 1989

Jens Kaltoft, *Nåde gave & Embede*, Århus 1993

Torben Kjær, *Om kvinders tjeneste i menigheden ud fra 1 Kor 14,33b-36 og 1 Tim 2,11-15*, art. i: Budskabet nr. 4/1997

Kvinnan – samhället – kyrkan. Artikelsamling med et positivt syn på kvindelige præster

Kvinnan och ämbetet enligt Skriften och Bekännelsen, Malung 1958. Artikelsamling med et negativt syn på kvindelige præster

Kyrka, Ämbete, Enhet. Rapport från en samtalsgrupp, Uppsala 1993

Inger Margrethe Kofod-Svendsen, *Tjen Herren med glæde – Om kvindelig tjeneste i hjem og menighed*, Dansk Luthersk Forlag, 1994

Inger Margrethe Kofod-Svendsen, *Kvindens opgaver og udrustning*, art. i: Budskabet nr. 3/1997

Kvinden og Kirkens Embede. En meningsudveksling mellem Dag Monrad Møller, Johs. I Hansen, Verner Schroll, Regin Prenter og Halfdan Høgsbro, Nyt Nordisk Forlag, København 1959

Kvindens tjeneste i Den Ortodokse Kirke, Kirkelig Information 1-2/1990. Den såkaldte Rhodostekst er et resultat af en fællesortodoks teologkonference, som var indkaldt af patriarken af Konstantinopel og inddrog teologer fra alle ortodokse kirker, både mænd og kvinder. Se: G. Limouris

Kvinnelige Prester – Hvorfor ikke? Kirken og dens Embete i Dagens Debatt. Indlæg af Sverre

Aalen, Regin Prenter, Bo Giertz, Peter Brunner, Leiv Aalen, Forlaget Land og Kirke, Oslo 1961

Aage Kühle, *Hvorfor nej til kvindelige præster?*, København 1956

Andreas J. Köstenberger, Thomas R. Schreiner, H. Scott Baldwin (eds.), *Women in the Church. A Fresh Analysis of 1 Timothy 2:9-15*, Baker Books, Grand Rapids, Michigan 1995

Kurt E. Larsen, *Modstanden mod kvindelige præster – historisk set*, art. i: Budskabet nr. 3/1997

Ernie Lassmen, *1 Timothy 3:1-7 and Titus 1:5-9 and the Ordination of Women*, art. i: *Concordia Theological Quarterly* vol. 56, 1992 (se også liste over relevant litteratur til emnet i tidsskriftet, s206-208)

C. S. Lewis, *Prästinnor i Kyrkan?* Essay fra 1948; findes i samlingen „Undeceptions“ 1971 og „God in the dock“ 1979, på svensk i *Svensk Pastoral Tidsskrift* 4/2005

Gennadios Limouris (ed.), *The Place of the Woman in the Orthodox Church and the Question of the Ordination of Women: Interorthodox*

Symposium Rhodes, Greece, 30 October – 7 November 1988, Katerini, Tertios, 1992

Hjalmar Lindroth, *En bok om kyrkans ämbete*, Svenska Kyrkans Dia-konistytrelses Bokförlag, Stockholm. Trykt i Uppsala 1951

W. Maier, *An Exegetical Study of 1 Corinthians 14:33b-38*, art. i: Con-cordia Theological Quarterly vol. 55, 1991

Kirsten Münster, *Et forsvar for kvindelige præster*, art. i: *Ichtys* nr. 4/1997, 24. årg.

Jan Sture Neuman, *Man & kvinna i Guds rike. En introduktion till Adrienne von Speyrs och Hans Urs von Balthasars liv och verk*, Skel-lefteå 1999

Peter O. K. Olofson, *Hvem skal prædike i menighedens forsamling?*, art. i: *Budskabet* nr. 2/2002

Ordinatio Sacerdotalis, Apostolic Letter of His Holiness Pope John Paul II, London

Pave Joh. Paul II i *Apostolisk skrivelse „Mulieris dignitatem“ (Kvindens værdighed og kald)*, Ansgarstiftelsens Forlag, København 1989

J. David Pawson, *Leadership is Male – A challenge to Christian femi-nism*, Highland Books, 1988

Else Marie Wiberg Pedersen (red.), *Se min kjole. De første kvindelige præsters historie*, Samleren 1998

Johannes Pedersen, *En ny situation*, *Indre Missions Tidende (IMT)* nr. 9, 1949; *Nogle indvendinger*, *IMT* nr. 10, 1949; *Hvad siger Luther?* *IMT* nr. 11, 1949; *Hvad siger Skriften?* *IMT* nr. 12, 1949

Andrew C. Perriman, *What Eve did, what women shouldn't do: The*

meaning of AUQENTEW' in 1 Tim 2:12, art. i: *Tyndale Bulletin* vol. 44. nr. 1, 1993

John Piper and Wayne Grudem (eds), *Recovering Biblical Manhood & Womanhood – A Response to Evangelical Feminism*, Crossway Books, 1991 (indeholder 26 relevante artikler for emnet)

Regin Prenter, *Kirkens embede*, Aarhus-København 1965

Margit Sahlin, *Man och Kvinna i Kristi Kyrka*, Stockholm 1950

Dag Sandahl, *Kyrklig Splittring*, *Verbum*, 1993. Studier kring debatten om kvinnelige præster i Svenska kyrkan samt bibliografi (1905 – juli 1990)

Birger Reuss Schmidt, *Taleforbudet i 1. Korintherbrev, kapitel 14, vers 34*, oversat artikel, *Budskabet* nr. 3/1997

David P. Scaer, *The Office of the Pastor and the Problem of Ordination of Women Pastors*, art. i: *The Spring-fielder* vol. 28 nr. 2, 1974

Alexander Schmemmann, *Concerning Women's Ordination: A Letter to an Episcopal Friend*, art. i: *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 17, nr. 3, 1973

Jobst Schöne, *Pastoral Letter on the Ordination of Women to the Pas-toral Office of the Church*, art. i: *Concordia Theological Quarterly* vol. 59, 1995

Helle Sejergaard, *Det kvindelige potentiale i menigheden*, art. i: *Bud-skabet* nr. 3/1997

Bjarne Skard, *Contra kvinnelige prester*, Land og Kirke, Oslo 1960

Oskar Skarsaune, *Noen trekk ved apostel-bildet i den tidlig-kristne lit-*

teratur, art. i: *Ichtys* nr. 1+2/2000, 27. årg.

Oskar Skarsaune, *Fra hyrde- og læreembete til trøste og bæreebete*, Luthersk Kirketidende, nr. 124, 1989

Olav Skjevesland, *Det skabende ordet. En prekenlære*, Universitetsforlaget, Oslo 1995

Rapport fra udvalg vedrørende kvindelige teologers tjeneste i menigheden, rapport dec. 2002 fra arbejdsudvalg nedsat af Menighedsfakultetets bestyrelse

Reinhard Slenczka, *Ordination af kvinder til kirkens embede*, Blaaahøj 1992

Eduard Sprotte, *Hvorfor kvinder ikke kan blive Præster*, Frederiksberg Bogtrykkeri 1947

Sven-Arne Svenungsson (red), *Om kyrkans grund – et seminarium om kyrka och ämbete*, Göteborg 2001

S. A. Teinonen, *Kyrkans ämbete i vår tid*, Uppsala 1976

Tjänare åt evangelium, Per Erik Persson i samtal med Bengt Holmberg, Göteborg 1990

Aksel Valen-Sendstad, *Troens Fundamenter*, Forlaget Kolon, Århus 1996

Aksel Valen-Sendstad, *Tenkningens Fundamenter*, Forlaget Kolon, Århus 2003

Olav Valen-Sendstad, *Dogmatikken for lekmenn*, Konkordiebogen, i: Samlede verker bd. II, E.A.C. Eikenes Forlag, Stavanger 1999

Hartvig Wagner, *Kvindens plads i menigheden*, (et radiosvar på et lyterspørgsmål: Hvilke udsagn i Bibelen henholder modstandere af kvindelige præster sig til?)

Kallistos Ware, *Man, Woman and the Priesthood of Christ*, se: Thomas Hopko, *Women and the Priesthood*

Kallistos Ware, *Homme, femme et prêtrise du Christ*, se: Elisabeth Behr-Sigel

Kallistos Ware, *An Interview with Bishop Kallistos Ware*, St. Nina Quarterly, vol.1, nr. 3, 1997 (www.stnina.org)

Bruce W. Winter, *The 'New' Roman Wife and 1 Timothy 2:9-15: The search for a Sitz im Leben*, art. i: Tyndale Bulletin vol. 51. nr. 2, 2000

Carl Fr. Wisløff, *Det kirkelige embede i oldkirken og hos Luther*, Dansk Bibel-Institut, København 1979

Carl Fr. Wisløff, *Martin Luthers teologi*, Lunde Forlag, Oslo 1984

Elisabeth Øllgaard, *Baggrunden for, debatten ved og følgerne af lovgivningen om kvinders adgang til præsteembeder i den danske folkekirke i 1947*, bifagsopgave i kirkehistorie 1976, Teoltryk Århus 1977

Ole Øystese, *Kvinnens tjeneste i menighet og misjon*, Hamar 1997

Sverre Aalen, *Eksegese til spørgsmålet om kvindelige præster*, Tidsskrift for Teologi og Kirke, hefte 1+2/1960

Forfatterpræsentation



Børge Haahr Andersen, født 1956 i Sæding ved Skjern, cand.theol. 1986, sekretær i Kristeligt Forbund for Studerende 1987-92, sognepræst ved Emdrup kirke 1992-2005, rektor på Dansk Bibel-Institut siden 2005, bosiddende i København



***Hans-Ole Bækgaard**, født 1973 i Aalborg, cand.theol. 2004, landssekretær på Menighedsfakultetet 1996-97, bibelskolelærer på Børkop Højskole 2001-02, dansk præst i Israel siden 2005, bosiddende i Jerusalem
E-mail: olsen@israel.dk



Henrik Nymann Eriksen, født 1965 i Hornum, cand.theol. 1993, informationssekretær på Dansk Bibel-Institut 1994-98, generalsekretær i Kristeligt Forbund for Studerende 1998-2003, forstander på Luthersk Missionsforenings Højskole siden 2003, bosiddende i Hillerød



Maiken Eriksen, født 1977 i Skive, stud.theol., bosiddende i Århus



Hanne Frøkjær-Jensen, født 1940 i København, faglærer og indvandrerlærer siden 1982, bosiddende i Haderslev



Soili Kaarina Haverinen, født 1976, cand.mag. i teologi, studentersekretær i Studenter- og Skoleungdomsmission i Helsingfors siden 2000, bosiddende i Vanda, Finland



Ulla Hindbeck, født 1947 i Sättersta församling Södermanlands län, teol.kand. 1976, ordineret i Stockholm 1977, gik af som komminister (/sognepræst) i Trosa og nedlagde sit embede på eget ønske 1985, sygeplejer indenfor psykiatrien i Uppsala, bosiddende i Uppsala, Sverige



Vibeke Sode Hjorth, født 1962 i Aakirkeby, cand.theol. 1993, informationssekretær i Kristeligt Forbund for Studerende 1994-96, bibelskolelærer på Børkop Højskole siden 1996, bosiddende i Børkop



Ingelise Holm, født 1977 i Hjørring, sygeplejerske 2002, hjemmegående, bosiddende i Hjørring



Asger Chr. Højlund, født 1951 i København, cand.theol 1979, teol.dr. 1992, teologisk lærer på Menighedsfakultetet 1979, lektor og professor samme sted i hhv. 1992 og 2007, bosiddende i Århus



Beate Højlund, født 1925 i Bergen, cand. phil. 1949, præstekone i København, Færøerne og Hirtshals 1950-71, lærer i engelsk, kristendom og tysk 1971-93, bosiddende i Hirtshals



***Henrik Højlund**, født 1960 i Kvivik på Færøerne, cand.theol. 1987, studentersekreter i Kristeligt Forbund for Studerende 1988-93, sognepræst i Ballangen Nord-Norge 1993-2000, sognepræst i Løsning-Korning siden 2000, bosiddende i Løsning
E-mail: henrik-prest@mail.tele.dk



Anette Ingemansen, født 1964 i Fakse, cand.theol 1991, bibelskolelærer på Børkop Højskole 1995-96, lærer på Markus-skolen i Esbjerg 1997-98, journalist på Indre Missions Tidende siden 1998, bosiddende i Fredericia



Gunnar Johnstad, født 1946 i Oslo, cand. theol. 1971, videnskabelig assistent på Det Teologiske Fakultet i Kiel 1973-77, konsulent og oversættelsessekretær i Det Norske Bibelselskab 1974-84 og 1984-87, fakultetslektor på Menighedsfakultetet i Oslo 1984-87, førsteamanuensis på Norsk Lærerakademi BM i Bergen siden 1988, bosiddende i Askøy ved Bergen, Norge



Kirsten Kjærulff, født 1937 i Sønderborg, cand.mag. 1966, kandidatstipendiat på Aarhus Universitet 1969, adjunkt på Statsgymnasiet i Hasle, undervisningsassistent på Aarhus Universitet og Åbent Universitet i fagene videnskabsteori, musikfilosofi, musikhistorie siden 1984, bosiddende i Skanderborg



***Flemming Baatz Kristensen**, født 1953 i Hirtshals, cand.theol. 1981, sognepræst ved Vigerslev kirke i København 1982-89, sognepræst ved Sct. Pauls kirke i Århus siden 1989, bosiddende i Århus
E-mail: fbk@info.dk



Kurt Ettrup Larsen, født 1955 i Voldum ved Randers, cand.theol. 1981, landssekretær på Menighedsfakultetet 1982, sognepræst i Skarrild-Karstoft ved Herning 1986, lektor i kirkehistorie på Menighedsfakultetet siden 1998, Ph.d.-grad 2000, bosiddende i Århus



Frede Møller, født 1948 i Felsted ved Aabenraa, cand.theol. 1974, ulønnet hjælpepræst i Ormslev-Kolt 1974, samme år residerende kapellan i Vissenbjerg, sognepræst i Nexø 1978, sognepræst i Hinge-Vinderslev siden 1984, bosiddende i Hinge ved Viborg



***Inge Munk Møller**, født 1948 i Esbjerg, cand.med. 1977, speciallæge i psykiatri 1994, overlæge psykiatrien Viborg 1996, cheflæge i regionspsykiatrien Viborg siden 2001, næstformand for Menighedsfakultetet, bosiddende i Hinge ved Viborg



Monica Papazu, født i 1954 (Rumænien), bosat i Danmark siden 1980, mag.art. i sammenlignende litteratur fra Bukarests Universitet, undervist på Odense Universitet og Løgumkloster Præstehøjskole, forelæst på udenlandske universiteter i Frankrig og USA, forfatter, bosiddende i Randers



***Anne Illeborg Riis**, født 1978 i Frederikssund, stud.theol., bosiddende i Århus
E-mail: anneilleborgriis@yahoo.dk



Hartvig Andreas Wagner, født 1929 i Stenderup, cand.theol. 1954, sekretær i missionshuset „Carmel“ i Århus og tilmelærer på Århus Seminarium 1955-57, sognepræst i Nørhaa 1957-63, residerende kapellan ved Sct. Johannes kirke i Herning 1963-68, sognepræst samme sted 1968-74, forstander på Børkop Bibelskole 1974-82, undervisningsassistent på Det Teologiske Fakultet i Århus 1983-86, hjælpepræst i Herning Sogn 1985, sognepræst samme sted 1986, sognepræst i Gullestrup 1992-96, bosiddende i Gullestrup ved Herning

